

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

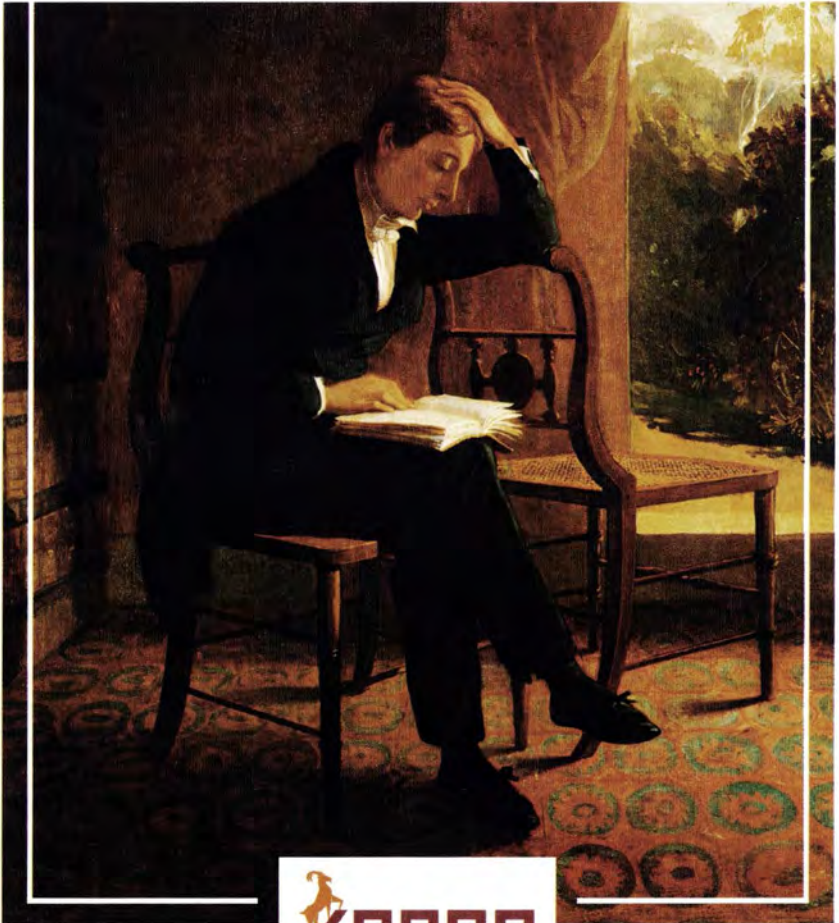
Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

HALİD ZİYA UŞAKLIGİL

MAİ VE SİYAH

 KAPRA

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

HALİD ZİYA UŞAKLIGİL

MAİ VE SİYAH

Türk edebiyatının en önemli eserlerinden biri kabul edilen *Mai ve Siyah*, Halid Ziya Uşaklıgil'in toplumsal anlatılar yerine merkezine bireyi aldığı baş yapıtıdır. Döneminin edebiyat mahfillerinde yer edinmeye çalışan şair Ahmet Cemil, sanat ve edebiyatla yoğrulmuş bir hayatla var olma mücadelesi vermektedir. Bu hayatın bedeli ise acılar, umutsuzluklar, reddedilişler ve yenilgilerle dolu günleri kabullenmektir.

"İşte öyle bir şey yazmak istiyorum ki yukarı bakılsa mavi ve daima mavi; aşağı bakılsa siyah daima siyah... Bir şey ki mavi ve siyah olsun. Hasta mıyım, bilemiyorum; fakat ah! Ne yazmak istediğimi bir bilsem; onu şöyle karşımda resmedilmiş, betimlenmiş görmek mümkün olsa; işte o vakit zannediyorum ki artık ölebilirim."

ISBN: 978-625-7300-92-6

KAPRA
YAYINCILIK

/kaprayayinlari
/kaprayayinlari
/kaprayayinlari
/kaprayayinlari

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

MAİ VE SİYAH / Halid Ziya Uşaklıgil

YAYIMA HAZIRLAYAN

Arzu Şimşek

EDİTÖR

Mustafa Aksu

REDAKSİYON

Taha Cem Aydın

SON OKUMA

Havva Akdağ

KAPAK TASARIM

FOLX

SAYFA DÜZENİ

Oğuz Yılmaz

BASIM VE CİLT

Repar Dijital Matbaası

BASKI

Şubat 2021 - 1. Basım

ISBN

978-625-7300-92-6

SERTİFİKA NO

40675

*Kapra Yayıncılık,
Repar Tasarım
Matbaa ve Reklamcılık
Ticaret Limited Şirketi'nin
tescilli markasıdır.*

*Mimar Sinan Mah.,
Selami Ali Efendi Cad.,
No: 5
34672 Üsküdar/İstanbul
Tel: 0 (212) 522 48 45*

*© Bu kitabın tüm hakları saklıdır.
Tanıtım amaçlı, kısa alıntılar
dışında metin ya da görseller
yayın için izni olmadan hiçbir
yolla çoğaltılamaz.*

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://mantey.org>

Halid Ziya Uşaklıgil (1865-1945)

Halid Ziya Uşaklıgil, aslen Uşaklı olan, İzmir'e yerleştikten sonra "Uşşakizadeler" adıyla tanınan köklü ve zengin bir ailenin mensubudur. Halid Ziya, babasının halı ticareti için yerleştiği İstanbul'da 1865 yılında dünyaya gelir ve Mercan'daki bir mahalle mektebinde başladığı eğitimine Fatih Askerî Rüştiyesinde devam eder. 1877 yılında patlak veren Doksanüç Harbi, Uşaklıgil ailesinin işlerinin altüst olmasına sebep olur ve aile İzmir'e taşınmak zorunda kalır. Askerî rüştiyeyi üçüncü sınıftayken bırakmak zorunda kalan Halid Ziya eğitime İzmir'de devam eder. İzmir Rüştiyesi ve Fransızca eğitim veren Mekitarist Mektebinde ortaöğrenimini tamamlar. Ailesinin yaşadığı maddi sıkıntılar dolayısıyla yükseköğrenime devam edemez. Bazı özel hocalardan aldığı İngilizce ve Almanca derslerinin yanında küçük yaşlardan beri tutkuyla sürdürdüğü tiyatro ve roman okumalarına kendi başına devam eder.

1885 yılında İzmir Rüştiyesinde Fransızca ve Türk edebiyatı öğretmeni olarak memuriyet hayatına başlayan Halid Ziya aynı zamanda Osmanlı Bankası'nın İzmir şubesinde mütercim olarak görev yapar.

1893 yılında İstanbul Reji İdaresi Muhaberat-ı Türkiye başkâtipliğine tayin edilen Halid Ziya çocukluğunun geçtiği İstanbul'da yaşamaya başlar. Reji İdaresi'ndeki on altı yıllık görevinden sonra 1909 yılında II. Abdülhamid'in yerine geçen Sultan V. Mehmed Reşad'ın başkâtipliğine tayin edilir. Üç yıllık başkâtiplik görevinden sonra sırasıyla Tütün İnhisarı İdare Meclisi başkanlığı ve Darülfünun Batı edebiyatı hocalığı görevlerinde bulunur.

Cumhuriyetin ilanından sonra aktif memuriyet hayatına son veren Halid Ziya tüm vaktini yazmaya ayırır. 1937 yılında oğlu Halil Vedat'ın intiharı Halid Ziya'nın üzerinde çok yıkıcı izler bırakır. Bu elim olaydan sonra daha da içine kapanan Halid Ziya Yeşilköy'deki köşküne kapanır ve ölümüne kadar burada tam bir inziva hayatı yaşar. Halid Ziya 27 Mart 1945'te hayata veda eder.

Türk Edebiyatının en büyük romancıları arasında yer alan Halid Ziya'nın ilk romanları *Sefile*, *Nemide*, *Bir Ölümlün Defteri*, *Ferdi ve Şürekâsı*, İzmir'de yayımlanan *Hizmet* gazetesinde tefrika edilir.

Halid Ziya'nın İstanbul'da yaşamaya başlamasıyla birlikte yazıları ve tefrika romanları da dönemin önemli gazete ve dergilerinden olan *Servet-i Fünûn*, *İkdam*, *Sabah* ve *Peyam-ı Sabah*'ta yayımlanmaya başlar.

Halid Ziya, Tevfik Fikret ve Cenap Şahabettin'le birlikte *Servet-i Fünun* edebiyatının en önemli temsilcileri arasında yerini alır. *Servet-i Fünun* dergisinde yayımlanan *Mai ve Siyah*, *Aşk-ı Memnu* ve sansür yüzünden tefrikası yarım kalan *Kırık Hayatlar* adlı romanları Türk edebiyatının en önemli eserleri arasında sayılır. Özellikle *Servet-i Fünun*'da tefrika edilen *Mai ve Siyah* onu Edebiyat-ı Cedide'nin en önemli romancısı yapar.

Roman, hikâye, tiyatro, hatırat, çeviri vb. alanlarda yetmiş yakın eser vermiş olan Halid Ziya Türk edebiyatının en üretken edebiyatçıları arasındadır.

Roman: *Sefile* (1885), *Nemide* (1889), *Bir Ölümlün Defteri* (1889), *Ferdi ve Şürekâsı* (1894), *Mai ve Siyah* (1897), *Aşk-ı Memnu* (1900), *Kırık Hayatlar* (1924), *Nesl-i Ahir* (1990)

Öykü: *Bir İzdivacın Tarih-i Muaşakası* (1888), *Bir Muh-tıranın Son Yaprakları* (1888), *Küçük Fıkralar* (1896), *Bu muydu?* (1896), *Heyhat* (1896), *Bir Yazın Tarihi* (1900), *Solgun Demet* (1901), *Bir Şi'r-i Hayal* (1914), *Sepette Bu-*

lunmuş (1920), *Bir Hikâye-i Sevda* (1922), *Hepsinden Acı* (1934), *Aşka Dair* (1935), *Onu Beklerken* (1935), *İhtiyar Dost* (1937), *Kadın Pençesi* (1939), *İzmir Hikâyeleri* (1950)

Oyun: *Kâbus* (1918), *Füruzan* (1918), *Fare*, (1924)

Düzyazı Şiir: *Mensur Şiirler* (1889), *Mezardan Sesler* (1889)

Anı: *Kırk Yıl* (1936), *Saray ve Ötesi* (1940- 42), *Bir Acı Hikâye* (1942)

Hitabet: *Birkaç Yaprak* (1898)

Edebiyat Tarihi: *Garptan Şarka Seyyale-i Edebiye: Fransa Edebiyatının Numune ve Tarihi* (1885), *Hikâye* (1889), *Tarih-i Edebiyat-ı Garbiyeden Fransız Edebiyatı Dersleri* (1913), *Yunan Tarih- i Edebiyatı* (1912), *İspanyol Edebiyatı* (1913), *Alman Tarih-i Edebiyatı* (1914), *Latin Tarih-i Edebiyatı* (1915)

Makale: *Kenarda Kalmış* (1924), *Sanata Dair* (1938-63)

Diğer: *Hesap Oyunları* (1890), *Fransızca Muallimi* (1889), *Tuhfe-i Letaif* (1890), *Mebhasü'l-kıhf* (1890), *Bukalemun-ı Kimya* (1890), *Kanun ve Fenn-i Vilade* (1893) *İlm- i Sima* (1893)

Çeviri: *Demirhane Müdürü* (G. Ohnet, 1888) *Nâkil*, (öyküler, 1893-94)

Sofranın etrafında yedi kişiydiler. Bir gün *Olayların Aynası* gazetesini imtiyaz sahibi Hüseyin Baha Efendi, matbaaya, yüzünde fevkalade bir parlaklıkla girdiği zaman, dört sayıdan beri devam eden “Millî Sanatlar” başlıklı makalesinin altına son kelimesini iri bir yazı şeklinde karalamakla meşgul olan başyazar Ali Şekip’e demişti ki:

“Yarından sonra *Olayların Aynası*, onuncu senesinin üç yüz altmış beşinci gününü tamamlıyor. Çarşamba günü için...”

Ali Şekip hemen cevap vermişti:

“Hiçbir şey yazamam! Ziyafet verilmedikçe bir satır yazı yok!”

Bu gece işte, Tepebaşı Bahçesi’nde Yazı Kurulu’na o ziyafet veriliyordu. Davetliler, *Olayların Aynası* gazetesinin yazarlarından oluşuyordu. Bütün bu gençler dört saat sürekli içmişler, bir saat sürekli yemişlerdi. Şimdi parmaklarının arasında karnı doyduktan sonra yalnız meşgul olmak için oyalananlara özgü gevşek bir hareketle yavaş yavaş yuvarladığı bir elmanın kabuğunu bir parçada çıkarmaya çalışan Ali Şekip’ten başka, hepsi, sandalyelerinin duruşunu değiştirmişler, sofradan az çok çekilmişlerdi.

Sofrada yemek sonrasına mahsus bir dağınıklık görülüyordu. Kahvenin gelmesine kadar unutulmuş bırakılmış elma, portakal kabuklarıyla dolu tabaklar, diplerinde kırmı-

1 Eser hazırlanırken, Âlem Matbaası tarafından Kânunuevvel-1317 (Ocak-1902) tarihinde yayımlanan ikinci baskı esas alınmıştır.

zı damlacıklar görünen şarap kadehlerinin yanında duruyor; sofranın kenarından yer yer çıkan tütün dumanı bir süre dalgalanarak lambanın etrafında dönen bir bulut oluşturduktan sonra dağılıyor; beyaz örtünün üzerinde yüksek yemiş tabaklarının, sürahilerin, kadehlerin, oraya bırakılmış bir fesin şarap lekelerine karışan gölgeleri, lambanın oynak ışığı altında bazen küçülüp bazen büyüyordu. Şurada devrilmiş bir tuzluk... Ötede birinin can sıkıntısıyla üç çataldan yapmaya çalıştığı piramit... Yer yer tabakların üzerine veya şişelerin yanına bırakılmış havlular... Düşmüş de kaldırılmaya üşenilmiş bir bardak... Sofrayı baştanbaşa örten bir kargaşa hâli sanki yedi kuvvetli çenenin saldırısından yorgun düşmüş, bezgin bir perişanlıkla serilmiş bir sofradır...

Hepsi başka bir hâldeydi; bir tarafta Ahmet Cemil -hoş kıvrımlarla bükülerek kulaklarından dolaşan uzun sarı saçları ensesine dökülmüş bir genç- ellerini ceplerine sokmuş, bacaklarını uzatmış, ağzında sallanan sigarasının mini mini bulutlarına süzgülün gözlerle dalmış düşünüyor; ta öbür ucunda Sait, Raci -arkadaşlarının şaireyn [iki şair]² diye alay ettikleri iki genç şair- diğer bir şairin ayağına ip takmış sürüklüyorlar; biri kısa, zayıf, kuru, -öyle ki, susuz bir yerde yetişmiş sanılır- yanında boş kalmış bir sandalyeye eğilerek iki sandalye ötede imtiyaz sahibi Hüseyin Baha'nın Yazı İşleri Müdürü Ahmet Şevki'ye anlattığı dertlerini dinlemek için kulak kabartıyor; kafaları buharla şişmiş olan bütün bu adamlar, geciken kahveyi bekleyerek orada, şu perişan sofranın kenarında yarım kalmış sözlerini tamamlıyorlardı. Herkes konuşuyor, hiç kimse dinlemiyordu. Ahenksiz, ölçüsüz aletlerden oluşmuş garip bir musiki gibi başı sonu belli olmayan kırık dökük konuşmalar, çok içilmiş çok yenmiş zamanlara özgü düzensiz düşünceler, dilden dökülen serseri sözler...

Ali Şekip elmasını soymuştu. Bozmayarak, yaralamayarak çıkarmayı başardığı kabuğu, karşıdaki iki şairin arasına fırlattı:

2 Köşeli parantez içinde verilen açıklamalar yayıma hazırlayana aittir.

“Raci! Seni çatlattım!” dedi.

Onlar sözlerini kesmediler. Raci diyordu ki:

“Bak, düşüncelerimin sonucunu söyleyeyim! Onda tek bir şey var, ‘yalnız ben yazayım, benden başka kimse yazmasın!’ diyor.”

“Demek, *Osmanlı Edebiyatının Tekeli!* İmtiyaz sahibi: Hüseyin Nazmi...”

Raci gülerek sustuğu zaman, bir aralık arkadaşı -parlak siyah gözlü, derin gür sakallı bir genç- başıyla Ali Şekip’i işaret ederek sordu.

İkisi de onun şakasını anlamamıştı. Uzaktan olayı izleyen kısa, kuru çocuk -Saip- yanlarına yaklaştı; yere düşen elma kabuğunu bir ucundan tutarak gösterdi, espriyi açıkladı: De-diğine göre, meyvelerin kabukları öyle tastamam soyulursa şeytan çatlarmış! O, Ali Şekip’in esprisini pek parlak buluyor, kırık kırık, çirkin bir kahkahayla gülüyordu. İki şair de bundan zevk alamadı. Raci:

“Puf!” dedi. “Soğuk! Sıfırın altında 30... Şunu *Olayların Aynası* gazetesinin bir sayfasında imza koymadan yayımlasalar, herkes Ali Şekip’in olduğuna yemin ederdi.”

Başyazar duymadı. Kendi kendine:

“Şimdi de ötekini çatlatmalı!” diyordu

Ötede idare memuru -kısa, şişman, bıyıkları seyrek, o kadar ki, yolunmuş zannedilir, yanakları kıpkırmızı, öyle ki berber, sakalından hiçbir iz bırakmamak için derisini soymuş sanılır, hiçbir yaşa sığmaz bir yaşta; bir adam ki, yürürken yuvarlanıyor, otururken gömülüyor denebilir- şairler topluluğuna döndü, kendisiyle eğlenmişler sanarak:

“Ahmet Şevki Efendi’nin burada olduğu unutulmamalı!” dedi.

İşitenler güldüler; idare memurunun kendisinden bahse-derken “Ahmet Şevki Efendi” demesinden herkes hoşlanırdı.

Elleri ceplerinde düşünen Ahmet Cemil, hafifçe dönerek dudaklarının arasından bir şey söyledi ama işitilmedi.

Bu aralık kısa, zayıf, kuru çocuk, şairlerin yanından ayrılmış, tekrar imtiyaz sahibinin sırlarına kulak kabartmıştı. Bu sırada Hüseyin Baha Efendi matbaa İdare İşleri memurundan bahsederek ve muhatabının bir sözüne karşılık vererek diyordu ki:

“Ne? Dürüstlük ha? Hay saf akıllı hay! Elini versen parmaklarını eksik bulursun.”

Bu aralık Ali Şekip:

“Kahve!” diye bağırdı. “Kahve içmeyecek miyiz, kahve?”

O zaman, birden herkes bir şeyin eksik olduğunu, onu bekleyerek burada kaldıklarını hatırladılar. Yedi ses bir nakarat gibi tekrar etti:

“Kahve! Kahve!”

İmtiyaz sahibi Hüseyin Baha Efendi, -kendi isminden çok unvanıyla bilinir- parmağıyla uzaktan kahve getiren uşağı gösterdi. Bütün bu çılgın çocuklar ayaklarını vurarak, çırpınarak, bağırarak nakaratı tekrar ediyorlardı:

“Kahve! Kahve!”

Eğlenmeye, gülmeye, bağırmaya bahane arayan bu gençler hep alkışladılar, sanki bu gece neşelerine şu bir fincan kahve ile güzel bir son vereceklerdi.

Fincanları kapıştılar, kimisi ayakta durarak, kimisi bir sandalyenin kenarına ilişerek kahvesini içmeye başladı. Tepsinin üstünde yalnız bir fincan kalmıştı. Uşak tereddütle et-

rafına baktı, ötede aynı halde düşünen Ahmet Cemil’i gördü, yaklaşıp dedi ki:

“Kahve sizin mi?”

Ahmet Cemil dalgın dalgın cevap verdi:

“Sanırım...”

Sonra birdenbire doğruldu, elini fincanına uzatarak biraz ötede hâlâ Hüseyin Nazmi’yi, arkadaşı Sait ile çekiştirmeye devam eden Raci’ye döndü, kuru bir sesle:

“Demin Hüseyin Nazmi için bir şey söylüyordunuz!” dedi. “O burada bulunsa ne cevap verirdi bilmem ama zannımca sadece bir gülümsemeyle yetinirdi.”

Ahmet Cemil’in ağzından bu söz bir çırpıda, çekinmeksiz çıkmıştı. Raci ilk önce bu şekilde kendisine söz söylenmesine şaşırıp gibi göründü, sonra cevap vermek istedi:

“*Edebiyat Hazinesi* gazetesi başyazarını -bu sıfatı küçümser bir tavırla söyledi- herkesin sizin kadar beğenmesi gerekmez. Siz birbirinizin yazdığını anlarsınız, herkesin de sizin gibi anlaması gerektiğini düşünmüyorum.”

Şimdi herkes susmuştu. Havanın içinde sanki bir şimşek çakmış, bir fırtınanın kopmak üzere olduğunun habercisi gibiydi.

Sait boş fincanını sofraya koydu. Ali Şekip sekizinci elmanın kabuğunu tam çıkarmaktan vazgeçti. Hüseyin Baha Efendi daha iyi dinlemek için burnunun üstünden durmadan düşen gözlüğünü büsbütün salıverdi. Kuru, kısa ve zayıf çocuk biraz daha yaklaştı. Herkes Ahmet Cemil’in başlamasını bekliyordu. Bu uzun sarı saçlı genç, hepsinden farklı yaratılışa sahip olmasıyla tanınır, o söze başlarken herkes saygıyla susardı. Ama hepsi beklentilerinde yanıldılar, o bekledikleri fırtına kopmadı; Ahmet Cemil hâlâ düşünmekte devam ediyormuşçasına tam bir dil ve tavır ölçüsü içinde dedi ki:

“Bu fikir yürütme tarzı bilmem kabul edilir mi? Sizin edebî fikirlerinizi -şu son kelime Ahmet Cemil’in ince dudakları biraz basılarak alay edencesine telaffuz edildi- herkes gibi ben de biliyorum. Buna şaşırarak, garip bulmak bir yana, tersini gösterecek bir şey görsem, emin olun, inanmak istemem. Sizi gücendirmek istemeyerek garanti edebilirim ki, zaten size meslek değiştirtmeye kalbimde küçük bir heves bile yoktur. Ne olur, varsın bizi övgüye değer görmeyen o kadar arkadaş içinde şair Raci de bulunsun! Bugün *Edebiyat Hazinesi* gazetesinin iki bin adet satışına Hüseyin Nazmi sebeptir diyorlar.”

Raci’yi hiçbiri sevmezdi. Bulaşıcı bir gülümseme dudakları dolaştı, herkeste bu sözlerden hoş bir zevk uyanıyordu. Raci alaycı bir bakışla cevap vermeye çalışıyordu.

Ahmet Cemil, dinleyenlerin sevgisinden emin bir konuşmacı güveniyle gülümseyerek dudaklarını fincana uzattı, sözüne devam etmeye bilerek gecikiyormuşçasına kahvesinden uzun bir yudum içti, dedi ki:

“Hüseyin Nazmi’yi küçümseme bahanesi arayanları anlamıyorum. Her gün kucak kucak önümüze yığıldığı o güzel eserleri, edebiyatın yüksek binasının o yeni temellerini görmemek için insanın gözlerini kapaması, bugün kaleminden taşan zafer çılgınlığını duymaması için ise kulaklarını tıkaması gerekir. Şakalarla onu durdurmak istiyorsunuz, boş fikir! Görmüyor musunuz ki, zekâsının pınarı öfkeden köpüren bir nehir gibi akıyor, ileriye, sürekli ileriye akıyor. Onun coşkun dalgalarına set mi çekebileceksiniz? Anlamıyor musunuz, mümkün değil! O en saf kaynaklardan kuvvet alarak, en yüksek tepelerden atlayarak, en gönül okşayan vadilerde dolaşarak, en temiz kayalardan süzülerek büyüye büyüye yükseldi. Düşmanları biraz ağızlarını açsalar boğulacaklar.”

Saip -kısa, zayıf, kuru çocuk- zevkten ellerini ovuşturuyordu. Sait dayanamadı, arkadaşı Raci’den ayrıldı:

“Evet!” dedi.

Ali Şekip gizlice Raci’yi gösterdi; Raci kinden, kıskançlıktan oluşmuş bir hisle sanki boğuluyordu.

Ahmet Cemil, ince parmaklarıyla yumuşak sarı saçlarını taradı, gözleri yarı kaybolmuş, aniden akla gelen bir düşünce kadar parlak yüzü, -lambanın ışığıyla yarı gölgeli bir tablo şeklinde- kendini dinleyen, bütün sözlerine katıldıkları gözlerinden okunan bu arkadaşların karşısında Raci’ye yarı dönük, yarı ilgili bir hâl ile devam etti:

“Siz şiirimizi bıraktıkları noktada kalmış görmek istiyorsunuz, bu mümkün mü?”

Raci’nin dudaklarındaki alaycı gülümsemesi sanki donmuş, orada bir mağlubiyetinin damgası gibi ne dağılıp ne açılıyordu.

Ahmet Cemil’in yanaklarına hafif bir pembe renk çıkıyor, dudaklarına üzgün bir titreme geliyordu. Fakat sesi, saf bir ahenk kadar kulakları okşayan, ruha sıcaklık veren sesi, -uçtukça uçma isteği artan kırlangıçlar gibi- söyledikçe kuvvetleniyordu.

“Şiirin nasıl bir yol takip ettiğini anlamıyorsunuz! Fuzûlî’nin saf ve içten şiirine tercüman olan o temiz lisanın üzerine sanat gibi, süs gibi iki büyük belayı musallat etmişler, lisanda onlardan başka bir şey bırakmamışlar. Öyle şeyler söylenmiş ki, sahiplerine şair demek yerine kuyumcu denebilir. Bir ucundan tutulsa da silkilse, taş parçalarından başka bir şey dökülmeyecek. Lisanı cansız bir kütle gibi soğuk, ruhsuz bir hâle getirmişler. Bâkiler, Nedimler, o deha perisinin alınlarına ilahi nur koyduğu adamlar, bu dilden, bu cansız kütleden ne çıkarabileceklerine şaşıp kalmışlar, dili -üstünü örten süslenme ve aşırı sanat yükünün altında zayıf, sarı, artık görülemeyecek, belki yok denebilecek bir hâle gelen o güzel düşünceyi- Veysilerin, Nergisîlerin eline vermişler, o güzel Türkçeye bilmece söyletmişler. Dört yüz sene emekle

lisanın üzerine yığılan bu anlamsız hevesler zamanla yavaş yavaş savruldu.”

Ahmet Cemil şimdi kendisini unutmuş, yalnız göğsünü şişiren, zihninde kesintisiz darbelerle vuran bir sabit fikirle hareket ederek, ilham sahibi dehalar gibi kimseye bakmayarak; hatta ne söylediğini bilmeyerek devam ediyor, bütün etrafında bulunanlar -güya bu genç konuşmacıdan çıkan çekicilik nefesiyle doğa- üstü bir noktaya çekilmiş halde hareket etmeyerek, gözleri dalarak, nefesini tutmak isteyerek bir vaizin karşısında heyecandan uyuşmuş duranlar gibi- dinliyorlardı.

“Bilseniz, şiirin nasıl bir lisana muhtaç olduğunu bilseniz! Öyle bir lisan ki... Neye benzeteyim, bilmem! Konuşan bir ruh kadar güzel sözlü olsun, bütün sıkıntılarımıza, sevinçlerimize, düşüncelerimize, o kalbin bin türlü inceliklerine, fikrin bin çeşit derinliklerine, heyecanlara, öfkelere tercüman olsun; bir lisan ki, bizimle beraber güneşin batışının üzüntülü renklerine dalsın, düşünsün; bir lisan ki, ruhumuzla beraber bir yasın umutsuzluğuyla ağlasın! Bir lisan ki, sinirlerimizin heyecanına arkadaşlık ederek çırpınsın! Hani ya, bir kemanın telinde tutulamaz, anlaşılamaz, bir kural altına alınamaz ezgiler olur ki, ruhu titretir... Hani ya, gün ağarmadan önce ufuklara hafif bir renk uyumuyla dağılmış sisler olur ki, üzerlerinde resmedilemez, ne olduğu belirlenemez renkler uçar; ona bakanlara buseler verir... Hani ya, bazı gözler olur ki, karanlığın uçsuz bucaksız ufkuna açılmış kadar ölçülemez, nerede biteceğini bilmenin mümkün olmadığı derinlikleri vardır, duyguları yutar... İşte bir lisan istiyoruz ki, onda o ezgiler, o renkler, o derinlikler olsun! Fırtınalarla gürlesin, dalgalarla yuvarlansın, rüzgârlarla sarsılsın; sonra veremli bir kızın yatağı kenarına düşsün, ağlasın, bir çocuğun beşiğine eğilsin, gülsün, bir gencin bakışının parlaklığına saklansın, parlasın! Bir lisan... Oh! Saçma konuşuyorum sanacaksınız, bir lisan ki, sanki tamamıyla bir insan olsun!”

Ahmet Cemil'in titreyen sesinde şakıyan saf uyum, dehanın sihirli esasına dokunmuş zannedilen, yüzünde parlayan ışık saçan ilham yıldızı; lambanın hafif ışığı ve dalgalanan tütün dumanları arasında yükseliyor görünen bedeni, gönlü okşayan bir şiir gibi titrek dudaklarından dökülen bu sözler, sanki burada bulunanları bir çekim alanı içine almıştı.

* * *

Ahmet Cemil'i bir seneden beri tanıyorlardı. Geçen sene Siyasal Bilgiler Mektebinden çıkıp da basın dünyasına atıldığı zamandan beri, onu bir kere görmek, sevmek için yeterli gelmişti. Herkes severdi, daha doğrusu saygı gösterirdi.

Son söz üzerine, Ahmet Cemil yorgun bir tavırla iskemlesine atıldı. O son kelimedden sonra öyle bir hâle geldi ki, hiç söylememiş, deminden beri suskun, düşünceli bir hâlde oturuyormuş sanılırdı.

Raci yüzü fena halde kızarmış olmasına rağmen yanına yaklaştı, ellerini sofranın kenarına dayayarak yarı alay, yarı gözdağı karışık bir tavırla dedi ki:

“Bunlar öyle şişkin fakat öyle boş sözlerdir ki, içinde bir şey bulmak mümkün değildir.”

Ahmet Cemil cevap vermek istemedi. Zaten sofrada toplu bir hareket olmuştu. Raci'nin verdiği karşılık kargaşaya denk geldi. Şimdi bahçenin musiki takımı gece faslına başlamak üzereydi; kemanlar hazırlanıyor, kırık dökük ezgi parçaları işitiliyor, bahçe memurlarından biri elinde mumlu değneğiyle dolaşarak halkın tekrar toplanmasına kadar tasarruf amacıyla söndürülen gazları yakıyordu. Hepsi ayağa kalkmışlar, şöyle bir iki dolaştıktan sonra bahçenin böyle yan ve تنها bir yerinde pineklemektense ortalarda bir yerde oturmak istemişlerdi. Hatta Ali Şekip ziyafetin hiçbir tarafında eksik bırakmamak üzere bir nargile ismarlayacağını imtiyaz sahibine hemen üstü kapalı olarak anlatmıştı.

Ahmet Cemil izin istedi, o, aydınlık ve kalabalık bir yerdense, şu gizli ve yarı karanlık tarafı tercih ediyor, buradan ayaklarının altında serilen Haliç'in ve İstanbul'un aydınlık bir gökyüzü altında resmedilen manzarasına karşı düşünmek istiyordu.

•

•

Onlar ayrıldıkları zaman geniş bir nefes aldı, sanki büyük bir sıkıntıdan kurtulmuş gibi kendisini yalnız, ötede beride yemek yiyen birkaç kişiden, ara sıra görünen iki üç sessiz uşaktan başka halktan; biraz ötede uyanmaya, harekete başlayan kalabalıktan uzak, düşünceleriyle yalnız kalmakla büyük bir vicdan rahatlığı duydu. Zaten alışkanlığı olan perhize rağmen bu gece şu ziyafet şerefine, biraz da arkadaşlarının ısrarından dolayı -o da alışkanlıklarına aykırı olarak- biraz ölçüyü kaçırmış, biraz haddinden fazla içmişti. Şimdi yavaş yavaş beyninden süzülen bir şey; damarlarının içinden, kemiklerinin arasından hafif hafif ürpertilerle akarak; sanki bütün bedenini, gücünü çekerek ayaklarından doğru çekiliyor, gidiyor, vücudunu karşı koyulması mümkün olmayan bir kuvvetle erite erite dağıtıyor gibiydi. O vakit geçici bir çabayla kendisini toplar; bir uçuruma yuvarlanmıyor, toprakların arasına süzülüp akıyor olduğuna emin olmak istiyor-muşçasına gözlerini açar, ayaklarını çekerdi.

Arkadaşları Ahmet Cemil'i böyle bir halde bıraktılar. Onlar gider gitmez dudaklarının arasından:

“Aman bu Raci!” dedi.

Bu adamdan ilk tanışma dakikasından itibaren duyduğu nefreti şu üç kelime tamamen açıklardı. Onu hiç sevmez, sevmemek mümkün olduğu kadar sevmezdi. Raci o adamlardan biriydi ki, dünyaya hiçbir şey olmamaya mahkûm edilerek geldikleri halde her şey olmak isterler. Raci de en çok olamayacağı bir şey olmaya yelteniyordu: Şair... Ahmet Cemil pek

iyi bilirdi ki, bu adam bilmem kimin gazeline³ nazire⁴ söylemek için bir gün Boğaziçi'nin ta Kavak iskelelerine kadar gidip gelmiş, on kuruş da harcamıştı ama ancak iki buçuk beyitle dört kafiye bulabilerek dönmüştü. O vakit zafer kazanmış gibi matbaaya girdiğinde Ahmet Cemil elindeki kâğıdın üzerinde yirmi otuz çizilmiş satır arasında sağ kalabilmiş altı dize ile bir mısranın son kısmını görmüştü. Aman ya Rabbi! Şair Raci dedikleri işte buydu. Bu kadar hiçlikle beraber her üstün nitelik sahibine düşman... Onun bir güzel şeyi beğendiği, kudretli bir arkadaşa değer verdiği daha görülmemiş... Sanki birini beğendiğinde kendisinde bir eksiklik çıkacakmış gibi bir küçük beğenme gülümseyişini bile esirger... Bu adamın beğendikleri yalnız ölümlerden ibarettir. Ölümler artık olağanüstüleşmiş, edebiyat pazarından çekildikleri için yarıştan uzak kalmışlardır. Ahmet Cemil bir gün Batılı bir edebiyatçıdan aktararak "Mezar taşı, şöhret heykelinin başıdır," dediği zaman, orada bulunan Raci'ye dönerek "Al, sana göre bir söz, öyle değil mi?" demişti. Bu yolda şakalarla Raci'yi kendine düşman etmişti. Fakat ne zararı var? Zaten Ahmet Cemil yalnız herkes tarafından beğenilmiş olmakla onun düşmanlığına hak kazanmış olmuyor muydu? Herkes tarafından beğenilmek sözünü de Ahmet Cemil genellemezdi.

İnsanın olsa olsa kendi mesleği dışında olanlarca, yani tarafsızlarca beğenileceğine şüphesi yoktur. Onu arkadaşları seviyorlardı ama o sevgi içinde kim bilir ne kadar saklı kinler ne derin kıskançlıklar vardır! Bugün kendisini beğenenler yarın -kendisini rezil etmeye sebep olacak bir şeyler yazsın-bakın nasıl gülerler! Ah bu basın dünyası! Bir seneden beri o dünyanın az mı tecrübelerini görmüş, az mı acılarını tatmıştı. Okuldayken nasıl hayal ederdi! Bugün kim bilir ne kadar genç vardır ki o dünyada bir zevk hayal ederler ancak bir

3 Divan edebiyatında 5-15 beyit arasında değişen, ilk beytinin dizeleri birbiriyle, sonraki beyitlerinin ikinci dizeleri birinci beyitle kafiyeli, konusu genellikle aşk ve duygusal söyleyişler olan nazım şekli.

4 Başka bir şiir örnek alınarak aynı ölçü ve aynı uyakla yazılan şiir.

kere o çirkin basın hayatına girseler... Ahmet Cemil kin ve kıskançlık dedikçe hep Raci aklına gelir. Bu adam basın dünyasında bir tür mahlûkatın özel bir örneğidir. Düzeltmelere bakarken düzen yanlışlıklarına dikkat edeceği yerde ötekinin berikinin hatalarını bulmaya dikkat eder. Bir gün mesela Ahmet Cemil'in bir makalesinde yanlış bir bağlantı cümlesi bulunduğu için bir hafta alay eder. Daha çok kuralcılıkla övünür; Arapça, Farsçayı çok iyi bildiğini iddia eder ama bir kere Arapça bir gazetenin üç satırını tercüme edememişti. Gazetede görevi muhabirlerin getirdiği haberleri düzeltmeden oluşur. Ne zaman küçük bir makaleye ihtiyaç olursa, kendisine ısmarlanacağından korkarak akşam çok içtiğinden, sersem olduğundan söz eder. Matbaada onu kimse sevmez, hele idare memuru -o kendisine Ahmet Şevki Efendi diyen yuvarlak adam- Raci'den bahsedilse ateş püskürür; onun kadar alacağa sayarak para alan, -matbaada kimse bulunmadığı zamanlar rastlarsa, gelen ilanların ücretini kendine alan bir yazar; işte matbaa işlerinde bulunalı on sene oluyor- hiç görmemişti.

Ahmet Cemil “Aman bu Raci!” dediğinde, işte bütün bu ayrıntılar o üç kelimenin söyleyiş tarzının içine sıkışmıştı.

Bakınız, başyazar Ali Şekip tamamen başkadır. Raci ile tam bir zıtlık içindedir. İri, boylu, geniş omuzlu, açık yüzlü ancak otuz beş yaşında olan bu adam biraz safça, -sözümüzde zarıflığı bir kenara koyarsak- biraz budalaca olmakla beraber, *Olayların Aynası* yazı heyetinin en fazla bilgi sahibi olanıdır. Hukuka bağlılığı vardır. Çok kitap okuması sayesinde az çok her şeyden anlar. Küçüklüğünden beri basında çalışmıştır. Dünya siyasetinin en önemsiz ayrıntıları bile ezberindedir, sanki bir ansiklopedi gibi beyninin içinde yapraklar döndükçe bilgiler çeşitlenir, fizik bilgisine ait bir şey yanında idareye ait bir konuya rast gelir, bununla birlikte son derece alçak gönüllüdür, bildiğinden emin olmayanlara has bir korkaklıkla herkesten iyi konuşabileceği konularda susmayı tercih etmek alışkanlığıdır. Onun için kendisini tanıyanlar ondan hiç kork-

mazlar, yanında en saçma şeylerden bahsederler de o düzeltmekten utanır, hatta Raci'nin gazellerini güzel bulmamaya bile cesaret edemez, zaten edebiyata kesinlikle bağlılık iddia etmez. Bir gün bir köşe yazısı yazmıştı da arkadaşlarına okumak için matbaaya getirdiği halde okuyamamakla beraber: "Alay edeceksiniz! Ne gerek var? Ben kim, siyasetle ilgili makale yazmak kim!" diyerek yırtmıştı. Onun için Ahmet Cemil de bu küçük çocuk kadar utangaç adamın yakın bir dostudur. Ali Şekip o adamlardandır ki, insan ellerini ellerine koyacak olsa, onlarda hissedilen kalbin saf sıcaklığı hayatın birçok kötülüklerinden dolayı kalpte ortaya çıkan buzların eridiğini duyar. Ahmet Cemil, Ali Şekip'in yalnız bir şeyini affedemez: O da bütün utangaçlığıyla beraber bu adamın ara sıra şaka yapmak istemesidir. Bu saf yüreği incitmiş olmamak için Ahmet Cemil, en dayanılmaz şakalarını bile hoş bulmuş gibi görünür. Onun şakalarıyla eğlenen özellikle Raci ile Sait'tir. Raci yaradılışında var olan hainliğe, Sait de kişisel karaktere sahip olmayıp da ötekinin berikinin yaptığına benzemeye çalışma alışkanlığına uyarak Ali Şekip'e ağız açtırmazdı. Sait hakkında Ahmet Cemil'in belli bir fikri yoktur, çünkü Sait'in açık, kendine has bir kimliği yoktur. Sait her soruya "evet" diyen, her duyduğu fikre "Benim de fikrim budur" cevabını veren, fakat bütün bu dönemliği aslında zihni gayet nazik bir yörünge üzerinde çevrilmeye mahkûm olarak yaratılmış olmaktan başka bir sebeple seçmeyen bir gençtir. Kimseye kötülük etmez, iyiliğe çağrılmazsa iyilik aklına gelmez; şahsının varlığından yokluğundan şüphe edilir, hatta şirine de katlanılabilir bir adam olduğu için Raci ile genellikle aynı fikirde çıkmasına Ahmet Cemil gücenmez.

Saip -kısa, zayıf, kuru çocuk- Ahmet Cemil'in sinirlerine dokunan işte bu kişidir. Onun görünüşünden duyduğu soğuk ürpermeyi Raci hakkında bile hissetmez. Saip, küçük olarak yaratılmış, kemikleri gelişmemiş, sanki kasları kemiklerinin üzerinde kurumuş, küçük gözlü, ufak yüzlü, daima ayakta, daima harekette, kulaklarıyla gözleri daima farklı uğraşlarda,

bu dünyaya görülmeyecek şeyleri görmek ve işitilmeyecek şeyleri işitmek için gelmişçesine... Mesela gözleri Ali Şekip'in bilmem nerede belde müdürü olan eniştesine yazdığı mektubu bir yandan okumakla uğraşırken kulaklarını odanın köşesinde idare memuru Ahmet Şevki'nin kâğıtçıyı az para ile savmak için gösterdiği hitabete yönlendirir. Mesela çarşamba günü imtiyaz sahibi Hüseyin Baha Efendi'nin evinde uskumru dolması olacağını bilir, çünkü bir gün önce dizgici yardımcısı Emin'e:

“İki okka⁵ alacaksın. Dolmalık olacağını unutma! Geç kalırsan yarına yetişmez!” dediğini tamamıyla duymuştur. Raci parasız kaldığı zaman Ahmet Şevki Efendi'nin çekmecesinde para olup olmadığını Saip'e sorar, çünkü o kesinlikle çekmecenin bir kenarına atılan bir ilan ücretini görmüştür. Mesela birkaç kişi arasında laf esnasında bir söz gürültüye karışsın da anlaşılsın, Saip'ten sorunuz, o mutlaka anlamıştır, size de anlatır. Ona her yerde rastlanır. Matbaada herkesten fazla işinin başına gittiği, bir kitapçının hesap defterini tuttuğu, sabah Hukuk Fakültesi derslerine gittiği halde Babıâli Caddesi'nden çıkarken bakınız, bir matbaa kapısında önüne geçen birisine mesela o gün Ahmet Cemil'in bir şiirinin iki beytini okurken, biraz ötede tütüncü dükkânına uğrayarak bir derginin bir sayısının kaç adet basıldığını ve sattığını soruştururken; matbaaya giriniz, büronun kenarında ‘Selanik özel habercimizden aldığımız bir mektuptur’ diye başladığı bir kâğıda, sahte bir mektup uydurmakla meşgul olurken görürsünüz. Matbaada herkesten çok o çalışır, çeşitli makaleler yazar, yabancı gazeteleri okur, çevirir, taşra mektuplarını özetler. Ahmet Cemil'in bu çocuk hakkında -çocuk diye bilinmektedir, çünkü yirmi yaşını geçmesine rağmen çocukluktan kurtulmamıştır- duyduğu şey...

Bakınız işte şimdi bile o aklına geldiği için vücudunda ürpermeye benzer bir şey duyuyor.

5 Osmanlı döneminde 1283 gramlık eski bir ölçü birimi.

Ahmet Cemil'in sanki vücudunu iki kol tutmuş, sonu olmayan bir derinliğe çekiyordu. Kendisini toplamak istedi. Fakat fikrinin bütün gücüne sahip olmakla beraber vücudunu kaplayan o büyük bitkinliğe karşı koymak imkânsızdı. O zaman kendini zorlayarak sanki vücudundan yavaş yavaş uzanıp gidiyormuşçasına uyuşan bacaklarını çekti. Bahçenin bu yüksek noktasının karşısında duran bütün o karanlık manzarayı bir rüyanın belirsiz ve dans eden tablolarına benzeten bulanmış gözlerinde kuvvet toplamak istedi. O aralık müziğin uzaktan gelen ahengini taklit ederek, kendisine biraz güç vermiş olmak üzere hafifçe, belirsizce ısıklık çalmaya başladı. Şimdi Ali Şekip, Raci, Sait, Saip, bütün bu yüzler beyninden silinmişti; bu çalınan şey tanıdık geliyordu, neydi? Neydi? Her vakit, bahçeye hemen her gelişinde dinlediği bir şey... O vakit aklına geldi. Waldteufel'in⁶ bu ünlü dans müziğini ne zaman dinlese hayalinin bütün çiçekleri açılırdı: *Elmas Yağmuru!* Ne güzel, ne hayaller kurduran, nasıl rüyalar gördüren bir isim!

⁶ Émile Waldteufel, (837-1915). Fransız piyanist ve besteci.

Bakınız, işte gözlerinin önünde gördüğü bu şeyler; başının üzerine açılan bu gökte, yazın şu sıcak gecesine özgü bir buğu ile örtülü zannedilen bu mavilikler içinde titriyormuş, dalgalanıyormuş sanılan bütün bu sayısız yıldızlar, bunlar bir elmas yağmuru değil mi?

Ahmet Cemil'in sarhoşluğun ağırlığı altında yorulmuş, süzülen gözlerinin önünde bu gece maviliklerinin üzerine avuç avuç sarı pullar serpilmiş gök sallanıyor, sallanıyor, şimdi karşısında tepelerin uyuyan sırtlarına dökülecek veya denize doğru akan gecenin rengini almış manzara yavaş yavaş, yüksele yüksele, aşağı ve yukarı birleşecek, yer ve gök gecenin bu aşka davetçi sessizliği içinde büyük, uzun, canı yakan, takatten kesen bir öpücük ile birbirlerine kucaklaşıp kavuşacaklar zannediyordu.

Ah! Bu elmas yağmuru... Bahçenin durgun havasını dağıtan, içinde bir aşk esintisi, ağlayan sıcak bir nefes gibi sanki göğün en ucundan dökülen bu ezgiler... Kâh kalbin en derin noktalarından geliyormuşçasına içten, hafif, sanki sessiz; kâh bir üzüntü fışkırtmasının yankısıymış gibi gürültülü, feryat eden; bazen bir şikâyet inleyişi, bazen bir kahroluş iniltisi...

Şimdi Ahmet Cemil, altından yer kaçıyor, başından gök uçuyor, vücudu bir boşluk içinde yuvarlanmaya başlıyor zannediyordu.

Elmas yağmuru...

İşte... İşte... Sanki göklerden dökülen, karşısında şu bayırın eteğinde yer yer parıldayan, siyahlıkların içinde şurada

burada ışıldayan bu ışıklar; işte, işte dans ediyor, yağıyor, onlar da bir elmas yağmuru fakat yüksek şeylere tutulmuş gözler gibi aşağıdan yukarıya yağıyor; ta o göklere, o sürekli gülen ısıltıların dalgalandığı yere doğru yağıyor.

Bir rüya içinde veya sihir âlemi karşısındaydı. Kemanların titreyen inleyişleri, flütün kahkahaları, sanki bu aletlerden, bütün bu girişlerle tahta veya bakır parçalarından sihirli bir nefesle canlanarak, kanatlanarak uçuşan küçük küçük nağmeler birbirine atlıyor, birinden ötekine bir ayrılık sedası, ötekinden bir ıstırap inleyişi, şundan bir hasret iniltisi, diğer birinden bir ümit cevabı çıkarak, bütün o çaresiz insan kalbine has acılıkların, tatlılıkların hazinesini taşıyor; mavi siyah kelebekler gibi uçuşarak, birbirleriyle dudak dudağa bir kavuşma içinde dağılıyorlar, yükseliyorlar; sonra bunlar o parlak semanın maviliklerine, şu karanlık denizin siyahlıklarına serpiliyor; işte, işte şu aşağıya süzülen göğün nurları, şu yukarıya uçuşarak siyahlara bürünen sönük ışıklar! Elmas yağmuru...

Son bir nağme seliyle birdenbire verilen bir karar bütün bu hayaller zincirine ani bir son verdi. Ahmet Cemil sanki bir rüyadan uyandı, etrafına baktı. Şimdi her şey gerçeğe dönmüştü. Başını çevirdi, burada ne için bulunduğunu anlamak için düşündü, baktı, o vakit hatırladı. Arkadaşları şüphesiz orada, işte, şuracıktan bir parçasını gördüğü bahçenin kalabalığı arasındadırlar. Onların yanına gitmeye ne gerek var? Ötede dönen bir tablonun yalnız bir kısmı şeklinde gözünün önünden akıp giden şu gezinenlere, ağaçların arasında küme küme oturan bütün bu halkla onun bir bağı var mı ki gitsin de o kalabalığın kucağına atılsın? O bu dünyada herkesten uzak, herkese yabancı değil mi?

Şimdi kendisini biraz topluyor, şakaklarında hafif bir serinlik hissediyor, bilincini ateşten bir bulutla örten sarhoşluk buharı yavaş yavaş açılıyordu. Onun dünyası işte şu yavaş yavaş açılan beyninin içinde mavi bir gökyüzü, o mavi gök-

yüzünün içinde çokça gülümseyen ümit yıldızlarından ibaretti. Orada da bir elmas yağmuru...

İşte gözlerini kapayınca görüyor: gözlerinin derinliğinde mavi bir sema altında büyük bir ova ki, sabahın hüzün ve neşeden, renkten ve karanlıktan, sessizlikten ve ezgiden, gölgeden ve hayalden; o bir diğerinin hem aynı hem başkası sanılan zıtlıklarından oluşmuş hâli altında; henüz uykusundan tamamıyla sıyrılmamış, uyku sersemlikleriyle yüklenmiş sisler arkasında, boğulan ufuklara doğru uzanıp gitsin! Üzerinde bir gökyüzü ki, geceden kalma siyahlıklarla gündüzün ilk parıltılarının karışmasından oluşan esmer bir renkle gözleri okşar, bir belirsiz renk altında mavi bir atlas halinde görünen gökyüzünün derin bir köşesinden Venüs'ün beyaz gülüşü hâlâ görünür, yeni bir temizlikle ışıklı bir göz gibi bakmaktadır.

O lacivertliklerin bir tarafında henüz belirsiz nurdan bir toz görülür. Bu sahranın üzerinden, o gökyüzünün altından bir meleğin ayak sesi kadar hafif bir hava uçar ki kulak verilse bir ruh âleminin ezgilerinin yansımalarına benzer derunî nağmelerle titremektedir. Bütün manzaralar, sabahlara has o rengin belirsizliği içinde hava ve hayalden oluşan bir gölge şeklinde durur; fakat bir zaman gelir ki, birdenbire bir heybet nuru dökülür, biraz önce sönük duran göğün uykulu kalbi güzel nurlar ile dolar. Ufkun bir kenarından, güneşin hafif parlaklığı sahraya bir nur tufanı döker, gökyüzünün gösterişli haşmeti altında sahra o karışıklıktan sıyrılır, gözleri üstüne çeken hoş bir nur içinde parıldar.

Ah! O ümit güneşi, şu sabah hayatın ufkunun bağrında gizli duran kalbi parlatan güneş... Ahmet Cemil onu senelerden beri bekliyordu.

Henüz yirmi iki yaşındaydı. Öyle bir yaşta, gençliğin öyle hassas bir devresinde ki, fikir, nurlu bir gökyüzünün elmas yağmuru altında parlak hülya dünyasında kanatları kırık bir

kuş gibi henüz topraklara düşmemiş; gözler ışıklı bir hayal ufkunun nurlarıyla dolu iken bir perde altında siyah bir köşenin açılmak üzere olduğunu henüz görmemiş; yalnız ışıklı, neşeli bir sabahın ışık patlamalarına dalmış; ümit güneşinin üzerine ta uzaklarda bir ufkun içinde hazırlanan karanlık gölgelerin dökülmeye hazır olduğunu anlamamıştı. Henüz yirmi iki yaşında, bütün ruh hali yalnız bir ümidin gerçekleşmesini beklemekte... Şöhrete ulaşmak, yazar olmak, herkesçe tanınmak, bugün o kadar acılara göğüs germek için hayatını zehirlediği bu edebiyat dünyasının bir gün yüksek zirvelerine çıkmak ve Ahmet Cemil ismini o kadar yükseltmek ki... O hayal ettiği yüksek dereceye bir sınır bulamıyor; sonra da o kadar yükselme arzularına kapıldığı için kendi kendine utanıyordu. Yazar olmak, şöhret almak; senelerden beri bütün düşüncesi bu değil miydi?

Ta okulda bir kimya kitabının üzerine başını dayayarak, gözleri ötede, siyah tahtanın üzerinde unutulmuş, yarım kalmış bir matematik denklemine dalarak; düşünceleri bir hayal kanadı üzerinde, bilinmez arzular göğünde uçtuğu zamanlardan beri bütün varlığını saran istek, ünlü olma arzusu değil miydi?

Ahmet Cemil ceketinin etekleri hızlı bir yürüyüşle dizlerinin üzerine hafifçe çarparak Babıâli Caddesi'nin kenarından çıkarken şu kitapçı dükkânları, cam kapıların aralarından fark edilen şu kütüphane gediklileri, bu matbaalar, sabahtan akşama kadar fikir ve sanat hareketlerinin tek yolu olan şu cadde, bir gün olacak ki, onun etkisi altına girmiş olacak. Şimdi birkaç eski okul arkadaşıyla sekiz on yazardan başka herkesin bilinmezi olan bu genç, bugün koltuğunun altında bir iki kitapla buradan bir gölge gibi çıkarken, bir gün olacak ki, rastlantı sonucu bir kitapçının dükkânına gözü rastlayacak olursa, okuldan henüz çıkmış iki genç edebiyat ilgisinin birbirine kendisini gösterdiğini fark edecek... Ah! O zaman göğsü nasıl bir iftihar hissiyle şişecek! Şimdi orada olmayan

ama var sayılan bir cisim şeklinde geçiyor, gören yok, bakan yok ama o zaman... Yolunun üzerinde isminin yavaşça fısıldandığını işitecek.

Zaten bu sonuca, bu ümidin gerçekleşmesine layık olmak için az mı üzüntü çekmiş, hayatın az mı zorluğuna katlanmıştı? Bugün yirmi iki yaşındaydı; fakat bu yaşa gelinceye kadar...

Ahmet Cemil'in düşüncelerine bir ara daha geldi. Uzak-tan imtiyaz sahibi Hüseyin Baha ile idare memuru Ahmet Şevki Efendi'nin yaklaştıklarını gördü. İmtiyaz sahibi gelince dedi ki:

“Allah cezasını versin! Düzelmeyecek; evde kendisini bekleyen karısını, çocuğunu düşünmek yok ki! Yine oraya gitti. Ötekilerini de beraber sürükledi. Biz üç kişi kaldık; artık yavaş yavaş yola çıksak...”

Ahmet Cemil, Raci'nin ikide birde Palais de Cristal'de⁷ geç vakte kadar kaldıktan sonra geceyi de evinden başka yerde geçirdiğini bilirdi. Kaç kere talihsiz karısı matbaanın kapısına kadar gelerek beş-altı yaşlarındaki yavrusuyla kocasını arattırmış, Ahmet Cemil ile beraber bütün arkadaşlarını ne cevap vermek gerektiği konusunda şaşırmış halde bırakmıştı.

⁷ O dönemde Beyoğlu'nda, şimdiki Kültür Sarayı karşısında bulunan ünlü çalgılı kahve.

On dokuz yaşına kadar Ahmet Cemil tamamıyla -hayatta mümkün olabildiği kadar- mutluydu. Sonra babasını kaybedince geçim sıkıntısı, hayat mücadelesi başlamış, kendisinin şairce söyleyişine göre “Hayatın acı kadehindeki zehirli suya dudakları dokunmuştu.” Babası avukattı. Ailesini iyi geçindirecek kadar para kazanırdı, zaten ailesi Ahmet Cemil’in annesiyle on sekiz yaşındaki oğlundan, on dört yaşındaki kızı İkbal’den oluşmaktaydı.

İyi bir aile babası, evine tutkun, hanımına, çocuklarına tamamıyla bağlı, en önemlisi namuslu... Ahmet Cemil ne zaman babasından bahsetse, namusunu açıklayacak hikâyelerin sonu gelmez. Onun anlattığına göre, bir defa babası, kabul ettiği ve ücretinin yarısını önceden almış olduğu bir davanın sonradan hak elde etmenin doğru olmadığını anlayınca birden reddine ve paranın geri verilmesine karar vermişti. Fakat bu kararın uygulanmasına büyük bir engel vardı ki, o da paranın Süleymaniye’deki mini mini evlerinin tamirine harcanmış olmasıydı. O zaman saatlerce düşünüldü, bir çare bulunamadı, annesi Emniyet Sandığı’na rehin bırakılmak üzere küpesiyle yüzüğünü teklif etti. O vakit babasının bütün duyarlılığı nasıl taşmıştı! Karısının mücevherlerini rehin bırakmak! İşte bu mümkün değil... Kendisinin bir altın enfiye⁸ kutusu, bir güzel saatiyle bir altın kösteği vardı. Bunlar rehin bırakıldı; kalanı çok fazla bir faizle bir tefeci kuyumcudan para alınarak tamamlandı, o haklı olunmayan davadan vazgeçildi.

8 Kurutulmuş tütünden yapılan ve burna çekilen keyif verici, aksırtıcı toz, burun otu.

Bu adamın yalnız bir endişesi vardı: Ailesini mutlu etmek... Senelerce fikrini adadığı bu amaca ulaşmak için kendisini, evet yalnız kendisini birçok şeylerden yoksun bırakarak; araba ile gitmek arzularına üstün gelip yokuşları, çamurlu sokakları yaya tırmanarak, geçen senenin giysilerini bu sene de giyilebilecek durumda görmeye çalışarak, hatta arkadaşlarının cimrilikle suçlamalarına gülümseyerek para biriktirmişti, ufak bir şey... Birçok adamın bir dakikada bir zarın hevesine terk edebileceği kadar ufak... Fakat bu ufak şey bu namuslu aile babasını senelerce yormuş, senelerce alnını terletmişti. O para ile işte şimdi karısını, çocuklarını sokak ortasında kalmaktan koruyan Süleymaniye'deki bu beş odalı evcik, Ahmet Cemil'in bazen gülererek "bizim konak" dediği yer alınmıştı. Ahmet Cemil evin alınışını pek iyi hatırlar. O vakit on dört yaşlarındaydı. Tam okula yatılı olarak katıldığı sene... Babası oğlunu ev alınmadan önce okulda yatılı olarak bırakmadığı için o vakte kadar beklemişti. O gün, ilk defa olarak kira evinden kurtulup kendi evlerine geldikleri gün, ne telaş içindeydiler! Bütün eşya aşağıda mermer ve avluya, mutfığa, sokağa bakan odaya tıkılmış, her şey birbirine karışmış, babası, annesi, kız kardeşi, bu gürültünün içinde şaşırmış, bu karışıklık içinde hangisini almak, hangisini nereye koymak lazım geleceğinde şaşırmışlardı. O vakit babasıyla annesi arasında bir süredir devam eden konu yeniden ortaya çıkmış, o babasına Kula'dan⁹ hediye gelen kilim döşemelerin yukarıdaki pembe odaya mı yoksa sofaya mı konacağı meselesi tazelenmişti. O vakit herkes bir fikir belirtti: Herkesten kasıt Cemil'le İkbâl... Cemil, tabii, babası gibi pembe odayı, İkbâl annesine uyarak sofayı uygun görüyorlardı. Nihayet hizmetçi kız -taşralı iri yarı bir kız- hakem olarak belirlendi. Hizmetçi şaşırdı, bu önemli hakemlik sıfatı altında beyni darmadağın oldu. O hem pembe odaya hem sofaya taraftar çıkıyordu. Onun fikrini uygulamak lazım gelse, kilim döşeme ikiye bölünecekti. Kendi evlerine gelmiş olmak hepsinde eğlenceye özel bir eğilim uyandırmıştı. En küçük bahanelerle

⁹ Manisa'nın bir ilçesi.

bile şakalaşılıyor, gereğinden fazla gülünüyordu. Bu önemli mesele de bir eğlenceye sebep oldu. Ahmet Cemil'in fesini kura çantası yaptılar, iki kâğıt parçasına "pembe" ve "sofa" kelimeleri yazıldı. O vakit talih karar verdi, pembe odaya nasip oldu. Şimdi ne vakit Ahmet Cemil o eskimek bilmeyen kilim döşemesinin üstüne otursa, babasının nutuk verecek şekilde elini başlığa sokarak "Göreyim seni, pembe oda, senin merhametine kaldı!" deyişi gözlerinin önüne gelir.

O vakit ne kadar mutluydular! Her akşam yemekten sonra saatlerce beraber otururlar, babası yazısını yazar, yasa kitaplarını karıştırır, Ahmet Cemil bir köşeye büzülür; dersine çalışır, Annesi oğluna bir gömlek veya kızına kıyafet dikmekle uğraşır; İkbâl -kız çocuklarını daima annelerin eteklerine yönlendiren bir hisle- annesinin yanında, mesela babasının eskimiş para kesesinin yerine geçmek üzere yeni bir kese örür, ara sıra bu dört kişiden birinin ağzından çıkıvermiş bir serseri kelime sohbete vesile olur. Ahmet Cemil başını kaldırır, İkbâl güler, babası bir hikâyeye söyler. Bazen uğraştıkları işler değişir. Babası yazılarını bitirmiştir. Ahmet Cemil dersini yapmıştır, daha yatağa girmek için bir hayli zaman vardır. O zaman ortaya başka iş çıkar. Babasının *Mesnevi*'ye çokça merakı vardır; gelişigüzel bir yer açılır, her yeri cazip olan bu kitabın bir hikâyesi okunur. Ahmet Cemil'in küçük yaşından beri bütün eğitim adımlarına rehber olan bu baba, o vakit oğluna ders verir. Bir sözü anlatmak, bir manayı açıklamak için saatlerce yorulur, bu genç zihni yeni açılmış bir gonca gibi nazik parmaklarla açmaya çalışır.

Kendi evlerine geldikten sonra bu akşam eğlenceleri haftada bir defaya özgü kaldı. Ahmet Cemil okulda yatılı olduktan sonra bu aile heyetinin önemli bir üyesi haftada altı gece hazır bulunmaz oldu. Babasının tabirince iskemle üçayaklı kaldı.

Fakat ne yapalım? Her şeyden önce çocuğu hayata hazırlamalı... Hatta mümkün olsaydı da İkbâl'i de verselerdi! O zaman da iskemle iki ayağı üzerinde durmaya çalışırdı.

Ne yazık! Şimdi iskemle yine üçayak üstünde; fakat bu defa eksilen ayak o kadar önemli bir ayak ki, iskemle duramıyor.

O vakitten sonra bu küçük mutlu aile nasıl değişmiş, birdenbire bir kaza darbesine uğrayan bu yuvacık nasıl perişan, baş aşağı düşmüş gibiydi. O vakitten beri o pembe odanın içinde, o kilim döşemenin üstünde bir şey eksikti. Bu evin bütün havasında bir hayat unsuru eksilmişti. O eksiğe kendilerini alıştırıramamışlardı. Hele ilk yas günlerinde akşamüstleri kapı çalınmasına İkbâl'in "Babam geldi" diyeceği tutardı. Yemek sofrasının başında toplandıkları zaman hepsinin zihnine işlenmiş olan o yüz sanki henüz orada karşılarındaymışçasına, o, yemeğe başlamadan ellerini uzatamazlardı. O vakit bir yas sessizliği başlar, bu sofranın başında bir mezarın sessiz inleyişi hüküm sürer, ciğerlerinden çıkan bir ağlama hıçkırığı boğazlarına kadar gelir, takılır, lokmalar geçmez; bu anne, gözyaşlarının hücumuyla titreyen gözlerini oğlu ile kızına diker, bir aralık bu üç kişinin gözleri birbirine rastlayıverse, o hazır duran yaşlar birbirini uyandırır, taşar; yaşlar, yiyemedikleri lokmalarıyla üzgün duran tabaklara damlar, "Ne oldu? Bu çocukların babaları ne oldu?" sorusu sofranın havasında uçar gibidir.

Kaç sabah Ahmet Cemil yatağından, göğsünde bir ateş ile kalktıktan sonra, sanki korkunç bir rüyadan uyanmış da sabahleyin o rüyanın altından mutlu bir gerçek çıkacakmışçasına odasından yavaşça çıkarak babasının odasına gitmiş; onu henüz yatağın içinde, sakın bir uyku ile uyuyor, görecekmiş ümidiyle titremişti.

O tarihten sonra hayat kavgası ne şiddetli başlamış, geçimin korkunç yükü henüz zayıf olan bu omuzlara nasıl çökmüştü!

O zamana kadar henüz hayatın zorluklarının önsözünü bile okumamıştı. Ah! Okulda geçirdiği zamanlar...

Ahmet Cemil eğitim aşamalarını herkes gibi takip etmişti. Önce ilkokula gider gelirdi; fakat bu zamana ait hatıraları o kadar belirsizdir ki, nasıl okumaya başladığını, bu okulda ne yaptığını pek karışık şekilde hatırlar. Yalnız büyük bir oda, o odanın içinde sıra sıra sandalyeler, ta karşıki duvarda iki büyük siyah tahta, yine karşıdaki köşede yüksekçe bir minder üstünde beyaz sarıklı öğretmen... Oh! Bu öğretmen ne güzel bir adamdı! Seyrek sakallı, henüz genç, temiz... Hele mavi bir cübbesi vardı ki, pek yakıştırdı. Ahmet Cemil bu ayrıntıyı pek iyi hatırlamaktadır. Unutamayacağı şeylerden biri de okul arkadaşlarının arasından biri, galiba yine okula devam eden bir zengin çocuğunun hizmetçisi vardı ki, başlıca Ahmet Cemil'e sataşmıştı. Kaç kere onu ağlatmış, Hoca Efendi'ye başvurmaya mecbur etmişti. Hatta bir kere, galiba bir tokat meselesinden dolayı olmalı, babası bile okula gelerek Hoca Efendi'yle oldukça sert bir konuşma yapmıştı.

O gün... Ahmet Cemil'in bir şeyden haberi yoktu, sabahleyin alışkanlığı üzere okula gelmiş, yerine oturmuştu. Dersler daha başlamamıştı. Çocuklar hep sandalyelerin üstünde sallana sallana yarı sesle derslerini tekrar ediyorlardı. Odanın içinde uzayan bir uğultu vardı. Birdenbire bu uğultu durdu, derin bir sessizlik... Ahmet Cemil başını kaldırdı. Herkes bir yere bakıyordu. Bir de ne görsün? Babası... Evet, kendi babası... Ahmet Cemil şaşırdı, yanaklarından ateş çıktı, bunaldı. Neden? Babası neden gelmiş olmalı acaba? Şimdi Hoca Efendi ayağa kalkmış, karşılamış, oturmuşlar, görüşmeye başlamışlardı; o vakit bütün şaşkın ve hayretle duran okul halkı, bu küçücük halk da hocanın şu meşgul zamanından faydalanarak yerini değiştirmeksizin harekete başladı. Komşu çocuklardan biri gözüyle diğerine Ahmet Cemil'i gösterdi. Bu işaret, bu önemli haber bütün odayı dolaştı. Bir dakika içinde herkes öğrendi ki, bu gelen Ahmet Cemil'in babasıdır, o dünkü olay için geliyor. Gözler hep Ahmet Cemil'den hizmetçiye galiba Bilal- Bilal'den Ahmet Cemil'e gidip geliyordu. Zenci neredeyse beyazlama dercccsine gelmişti. Sonra ne

oldu? Ahmet Cemil artık ötesini bilmiyor, o kadar hatırlıyor. Çocuklukta hep böyle değil midir? Etkili hatıralar hava ve zaman etkisiyle yıpranmış, delik deşik olmuş bir sayfa şeklinde kalır. O zaman en çok etki eden şeyler, hatıralar tablosuna en derin kazılır. Hatta Ahmet Cemil gözlerini kapayınca zihnindeki manzaralar arasında bu olaydan sonra kendisini birden o okuldan çıkmış başka bir okulda bulur.

Bu defa büyük bir okul, hatta Ahmet Cemil'in üniforması bile var, küçücük bir asker ciddiyetini almıştır. Öyle ya, artık askerî lisede... İlk önce ne kadar utanmıştı! O büyük okulun içinde ilk günleri korkarak yürür, kendi sınıfından başka bir yere giremezdi. Sınıflarında seksenden fazla çocuk vardı, fakat Ahmet Cemil bu seksen kişiyi iki yüz kişi gibi görürdü, hatta babasına da o yolda anlatırdı da bir türlü inandıramazdı. Burada her şey başka türlüydü, öteki okulda sıralar birbirini takiben saatte bir, hocaların önündeki sandalyeye gidip oturmak alışkanlık iken burada her iki saatte bir başka hoca geliyordu. Bu ilk senede ne öğrendi? Onu kesinlikle bilmiyor. Yalnız matematikten pek sıkılırdı. Hocası da ona musallat olmuştu, daima tahtaya onu kaldırırdı; çaresiz kaç kere o iki yüz kadar önemli görünen seksen arkadaşının karşısında, siyah tahtanın başında perişan, utanmış, mahvolmuş, kendisini kaybetmiş, yavaş yavaş ağlamıştı. Bununla beraber bir süre sonra onu başçavuş yaptılar. Bakınız, bu önemli olayın aslını hâlâ anlamamıştır. Ne için başçavuş oldu? Başçavuş olmak için ne yapmıştı? Matematik derslerinde tahta başında ağlamaktan başka bir erdem göstermiş miydi? Daha çok küçüktü. Fakat bütün çocuklar ona gerekli saygıyı göstermeye başlamışlardı; mesela sınıfın en gürültülü bir zamanında, bir tartışma esnasında, telaş ile dışarıdan içeriye girer, öğretmenlere ait olan sandalyeye çıkar, elindeki cetveli önemli bir eda ile vurur: "Efendiler.." diye başlar, ince sesiyle bu konuşma girişi sınıfın ortasına düşer düşmez, sessizlik... Herkeste bir dikkat, başçavuş ne diyecek?

Mini mini başçavuş ne der? Sınıf halkına bildirilecek müdürlüğün bir emri... Bu bir oyundur. Ne müdürün bir şey dediği var, ne de bildiri olunacak bir emir... Amaç bir kere efendilerin dikkatini çekip düzme bir şey söyledikten sonra; fakat tam bir ciddiyetle, doğru olmadığını sezdirmeyerek, evet, ondan sonra bir kere ortaya çıkan sessizliği korumak...

Ahmet Cemil'i başçavuş olduğu gün görmeliydi! Eve nasıl göğsü şişkin, bu haberi bir an önce vermek için sabırsızlıktan nasıl koşarak gelmişti! Kapıyı açan Seher oldu. "Başçavuş oldum" sözünü öncelikle onun yüzüne attı. Artık babasının geleceği zamana kadar annesine başçavuşluğun önemini anlattı: İki yüz kişi! Şaka değil! Bunları denetlemek... Ya sabahleyin, alışkanlık üzere yoklama defterini o okuyacak. Aman! Bu yoklama defterinden evde rahatsız oldular. Ahmet Cemil okuldan geldi mi, başka bir oyun yoktu. Doğru yukarıya sofaya çıkar, babasının başçavuşluğuna ödül olarak alıverdiği siyah tahtanın başına geçer, okuldaki ciddi tavrı takınır, başlar yoklama defterini okumaya ve daima cevaplarıyla...

Mehmet Efendi, Kırkçeşme... Mevcut! Necmi Efendi, Fatih... Mevcut! Ruhsar Efendi, Zeyrek... Mevcut değil! Vs...

Bu defter bir kere okunur, ondan sonra Hoca Efendi gelir, mesela matematik hocası -artık matematik hocasıyla arası iyileşmiştir- Hoca Efendi sanki yoklama defterini açar.

Hüseyin Nazmi Efendi, Saraçhane -bu Nazmi Efendi şimdi "*Edebiyat Hazinesi Gazetesi*" yazarı olan gençtir- derse davet edilir. Hoca Efendi sorar:

"Efendi, çarpma neye derler?"

Hüseyin Nazmi Efendi cevap verir:

"Bir sayıyı diğer bir sayı miktarınca tekrar ederek çoğaltmaya çarpma derler."

"Geçin, tahta başına!"

Hüseyin Nazmi Efendi tahta başına geçer, tebeşiri eline alır, Hoca Efendi emreder:

“24605... Yazdınız mı? Ha! Şimdi bunu çarpmalı... 67 ile... Anladınız mı?”

Ahmet Cemil bazen bu taklitle derste o kadar dalandı ki, babası gelmiş, yavaşça yukarıya çıkmış, arkasından annesiyle kız kardeşi gelmişler, orada bir tarafa birikerek sessizce ve tatlı bir gülümsemeyle kendisini seyredeler de o farkına varamazdı. Sonra gözleri oraya ilişiverince şaşırır, donar kalır, elinden tebeşiri nereye atacağını bilmezdi.

Babası bu okuldan alıp kendisini Siyasal Bilgiler Mektebine götürünceye kadar bu oyun devam etti. Fakat orada Ahmet Cemil’e bir ciddiyet geldi. Artık kendisine büyük bir adam gözüyle bakmaya başladı. Hatta -bu on dört yaşında çocuk- okula giderken çanta taşımaya bile gerek duymaz oldu. Kitaplarını bir gazeteye sarar, koltuğunun altına yerleştirir, bir devlet memuru tavrını takınırdı.

Hayatının mutluluk sayfaları hep bu okulda geçen mutlu günlere ait hoş anılarla doludur.

Hüseyin Nazmi ile asıl sevgi bağı burada bağlanmıştı. İki- si bir sınıftaydılar; ikisi de yatılı olmuşlardı, o vakit aile hayatından ayrı düşen bu iki genç kalp, birbirleriyle samimi bir yakınlık kurdu, emel ve fikirde bir ortaklık kazandılar. Zaten hislerinde, dış etkileri alış ve anlayışta, düşüncelerin belirlenmesi ve işlenmesi tarzında aynı tabiata sahiptiler. Mesela ikisi de bir şeyi tuhaf veya garip bulmakta, bir fikri beğenmekte veya reddetmekte, bir olaydan üzüntüye düşmekte veya ona ilgisiz kalmakta aynı fikirde olurlardı. Onun için birbirini sevmek, o insanlar arasında o kadar tatlı olmakla beraber o kadar az gerçekleşen birbirini sevmek, bu iki saf ve temiz kalp için pek kolay bir şey oldu. Hatta o kadar ki, bütün diğer sınıf arkadaşlarına yabancı kaldılar, aralarında yakınlık diğer bir kalbin ortaklığına dayanamayacak derecedeydi. İlk seneler-

de ilişkileri duygu alışverişiyle sınırlı kalırdı fakat sonraları... Taze beyinleri gelişmeye başlayıp okuduklarını anlamaya başladıkları zaman, işte o zaman ikisinde de okuma çılgınlığı başladı. İlk okuma heveslilerine özgü doymak bilmez bir açlıkla her ellerine geçeni okumak istediler. Öncelikle hikâyeler, kitapçılardan kira ile alınmış veya arkadaşlarından bin rica ile ödünç alınmış çeviri, yazma birçok hikâye okudular. Genellikle beraber okurlardı, sınıfın bir tarafında tenhaca bir yere çekilirler, kitabı çekmecenin içine yerleştirirler, Ahmet Cemil yavaş sesle okur, Hüseyin Nazmi dinler ve duyamadıklarını göz ucuyla süzerek tamamlardı. İki arkadaş fikirlerini, kalplerini bir kitabın bir sayfasında böylece birleştirirlerdi.

Bir ara hikâyeden nefret ettiler; o ilk önce duydukları lezzet, elde ettikleri araştırma merakı kayboldu; fakat okumak ihtiyacı olanca şiddetiyle devam etti. Tarih okumak istediler; ellerine geçen bir eski tarihi yarım bıraktılar. Okulda zaten dersleri değil miydi? O yetmez miydi? Hayale, -Ahmet Cemil'in Fransızcadan tercüme ile kullandığı bir deyiş ile- metafiziğe o kadar uçma eğilimi olan fikirlerini, geçmiş zamanların mezarı demek olan tarihe sevk etmekten lezzet duymadılar, fakat bunu kimseye de itiraf etmek istemezlerdi. O kadar saçmalıklara düşkün olmaktan değil fakat görünmekten korkuyorlardı. Edebiyat sınıfına geçtikleri zaman araştırmaya değer bir hedef aramakla meşgul olan fikirlerine yeni bir uçuş seması açıldı: Şiir...

O vakit şiir adına vücuda getirilen bütün yeni ürünleri okudular. Okumak tabiri doğru olamaz: onların arasından koştular. Sonra serin bir pınardan ayrılamayan çöl susuzluk çekenler gibi yine o ruhu besleyen hayat pınarlarına geri döndüler. Okuduklarını bir daha okudular, bazı parçaları ezberlediler; sonra buldukları şeyler yetmedi. Daha bulmak istediler, fakat artık onları doyuracak türden şeyler bulamıyorlardı.

Ruhlarını hoş bir sarhoşluk içinde kucağına alan şiirin bu nazik beşiği o kadar dardı ki! O zaman aradıklarını bulmak

için eski divanları okumak istediler. Fuzûlîleri, Nefî'ileri, Nâbîleri, Nedimleri araştırdılar; bir aralık bunların bazısında, hele Nefî'de buldukları lisan görkemi düşüncelerini örttü, hislerini bunalttı. Sözlerin gösterişi altında şaşırdılar, sessiz bir beste mırıldanmak gibi yalnız bu lisan musikisine aldanarak okudular, sonra o musikinin içsel nağmelerine dikkat etmek istediler. Fakat onlar, o kadar sêssizlik yahut o kadar gümbürtü arasında o derece zayıf sesliydi ki ruhlarını istedikleri gibi titretemedi.

Bir zaman geldi ki, aradıklarını bulmaktan ümitsiz oldular, okumaya küstüler, okumaz oldular. Birkaç ay fikirleri tembelleşti, fakat bu tembellik süresi bir gün geldi ki o senelerce okumanın tohumlarından filizler çıktığını göstererek geçti, sanki bir kıştan sonra bir bahar... Bu genç fikirlerin baharı meydana çıkmaya başlamıştı. Bir gün Hüseyin Nazmi utanarak Ahmet Cemil'e gece yatakta söylenmiş bir ay ışığı betimlemesinin ilk dört beytini okudu. Ahmet Cemil karşı çıktı: "Yatakta ay ışığı betimlemesi yapmak olur mu?" diyor-du; fakat biraz da kızarmıştı. Niçin? Ertesi sabah o da bu ay ışığı betimlemesinin diğer dört beytini yapmış bulundu. Artık uğraş bahanesi bulunmuş oldu. Okul kitapları... Oh! Onlarla uğraşmayalı zaten pek çok zaman olmuştu. Zaten okula girdikleri tarihten başlayarak sınıfın bir türlü üst derecelerine heves edememişlerdi. Sınıfın orta bölgelerinde yaşamayı tercih ederlerdi. Önceleri okumaktan, şimdi karşılıklı şiir söylemekten çalabildikleri saatlerle ders kitaplarına ayırdıkları uğraş kendilerini şu orta bölgede tutmaya yetiyordu.

Bir tatil günü beraber geziyorlardı. Genç çocuklara özgü bir şairlere has bir hevesle her gezdikleri yerde, her gördükleri şeyi buna bir vesile sayarlardı. Mesela o gün köprüden geçerken bacalardan çıkan dumanlar için benzetme yapmak yahut Beyoğlu'na çıkarken karşılaştıkları kürklü bir başlık giymiş mini mini sarı bir Alman kıızı için bir manzume söylemeye yeltenmek gibi çocukça şeyleri olurdu. Fakat artık şair-

miş gibi davranmaktan kendileri de nefret duymaya, bunları kendileri de gülünç bulmaya başlamışlar; beyinlerinde büyük fikirler bulup da onların büyüklüklerine göre küçük kalanların kendilerinden duydukları nefrete benzer bir şey hissederek olmuşlardı.

O gün Beyoğlu'ndan geçerken bir kitapçı dükkânının önünde durdular, vitrinde duran kitaplara bakıyorlardı, ikisi de özel okumaları sayesinde Fransızcaya okullarda mümkün olan dereceden çok daha fazla hâkimdiler.

Birden Ahmet Cemil dedi ki:

“Ah! Bak başlığa! Mutlaka bir şiir kitabı olacak.”

Hüseyin Nazmi baktı, Ahmet Cemil'in gösterdiği eser Edmond Haraucourt'un¹⁰ “L'âme Nue” şiir kitabıydı. Ahmet Cemil bunu hemen kendisine özgü dil ile “Ruh-ı Üryan” [Çıplak Ruh] diye çevirdi.

İkisinde de bu kitabı satın almak için ani bir heves uyanı. Utangaçlıkla içeri girdiler, Fransızca soru sormaya cesaret edemeyerek kitabı istediler. Hüseyin Nazmi parasını verdi. Ahmet Cemil'in deyiimiyle Hüseyin Nazmi maliye işleri müdürüdür. Çünkü Ahmet Cemil'in daima boş veya boşa yakın cebine karşılık Hüseyin Nazmi'nin çantası daima dolu veya doluya yakındır.

Kitabı aldıktan sonra bir yere gitmek istediler, hava güzel fakat soğuktu. Hüseyin Nazmi dedi ki:

“Ne zararı var? Bak güneşe! Bu güneşin altında, bunu denize karşı, Taksim Bahçesi'nde, ta o tepede, o Üsküdar'ın denize bakan manzarasının karşısında okuruz.”

Oraya kadar gittiler, şimdiye kadar Fransızca bir seçme şiirler dergisinde görebildikleri eskimiş birkaç şiirden başka bir şey okumamışlardı. Bu, ellerine aldıkları ilk şiir dergisi oldu. Taksim Bahçesi'ne girdikleri zaman ellerinde tuttıkları

10 Edmond Haraucourt, (1856-1941). Fransız şair ve yazar.

kitabın ilk lezzetiyle kalpleri sanki bir bilinmezlikler evinin garip güzelliklerine kavuşmak için ilk adımı atıyormuşçasına tuhaf bir suretle duyguluydu. Ta bahçenin sonuna kadar geldiler, orada yeşil tahta sedirlerden birine ters olarak, yani yüzlerini deniz tarafına çevirerek, kış güneşinin hafif sıcaklığıyla yarı kızmış taşlara ayaklarını dayayarak oturdular. Kitabın neresinden başlamak gerektiği konusunda şaşırmışlardı. Anlayıp anlayamamak meselesinden de korkuyorlardı. “Bir taraftan aç bakalım! Talihimize ne çıkar?”

Talihlerine “Mezar” isimli şiir çıktı. Önce Ahmet Cemil yüksek sesle, biraz acemilere özgü tereddütle okudu. İlk anda anlayamadılar. Şiirin ötesinde berisinde zihinleri ilişti, yabancı kelimelerin üzerinde bir süre durdular; sonra anladıklarını anlayamadıklarına çözüm anahtarı sayarak şiirin okunuşu bitince gözleriyle, susarak, ikisi de birlikte uzun uzun süzdüler.

Birden Hüseyin Nazmi:

“Of! Ne ümitsizlik ile dolu bir şiir! Ne derin bir üzüntü!” dedi.

Ahmet Cemil gözlerini ayıramıyordu, sanki bütün manevi benliği bu hüznü şiirin matem örtüsü altında kaybolup gitmişti. Hüseyin Nazmi ekledi:

“İyice anlamak için zihnimde tercüme ettikçe sanki bu güzel hüznü tablonun parlak renkleri sisleniyor. Dikkat ediyor musun Cemil? Şu şiirin tavrındaki uyum, ümitsiz tarzına nasıl yaklaşıyor? Bak nasıl hafif başlıyor, önce en hafif seslerden, kelimelerden oluşan bir giriş... Bir inilti ezgisi gibi yavaş yavaş, sanki sürüklene sürüklene gidiyor. Tercüme edince o hüznü musiki, o yas tutan üslubu kayboluyor. Tercüme sanki bestesi kaybolmuş bir şarkı sözü gibi soğuk...”

Hüseyin Nazmi iddiasını kanıtlamak istiyormuş gibi kırık kırık tercümeye başladı: “Sanki ufuklar bir ölüm hedefi olmuş... Kalbim, mezarlarının beyaz rengiyle, karanlık bir hüz-

nün altında yatıyor. Eski mermerlerin arasında mezar taşının esmer şekli, perişan bir dans ile sallanıyor.”

Ahmet Cemil gülerek Hüseyin Nazmi’ye baktı:

“Berbat oluyor: Saçma mı söylüyorsun?”

“Yer, gök her şey mevsimini kaybetmiş, bu sonu olmayan çöl üzerinde hiçbir ışık parlak değil! Yalnız bir kenarı buluta denk gelerek kırılmış bir hilal, ölülerimi hapishanelerinde titretiyor.”

Ahmet Cemil ekledi:

“Sanki niçin ‘titretiyor’ demiyorsun? Veya Türkçede mutlaka bir şey eklemek lazımsa ‘korkudan titretiyor’ demeli ki, kelimenin son uzun hecesi birden kesilivermesin. Bak, şu üçüncü dörtlüğü ‘hepsi uyuyor’ diye çevirmek ne fena düşecek zannediyorum. Bana kalırsa aynı düzen tarzını koruyarak çevirmeli, fakat biraz başlangıcı süsleyerek: ‘Hepsi sessiz bir uykuya dalmış... Sevinç, ümit, aşk, fazilet, cesaret... Mezarlığım başka bir hayat kavgasının malıvolmuş kuvvetleriyle dolu... Hâlbuki henüz kefenlerimin hepsini sayıp bitirmedim.’”

Hüseyin Nazmi atıldı:

“Of! Bu hâlbuki... Hem yanlış tercüme ediyorsun! Saymak kelimesinin buradaki kuvveti başka olacak, tercüme şöyle olmalıdır sanıyorum: ‘Henüz ölülerimin zinciri bir sonuca ulaşmadı. Lakin bazen bu azap cehennemine bağlanmış olanlar o karanlık gecenin içinde feryat ederek, sanki acılarımla alay etmek için kalkarlar ve anılarımın görüldüğü yerde alaycı hayalleri dans eder.’”

Bu çeviri bitince karşılıklı bakıştılar, sonra yaptıkları tercümeden kendileri de utanarak gülüştüler.

Hüseyin Nazmi:

“Aman, bu ne saçma şeymiş!” dedi.

İkisi de bir süre çevirinin soğukluğundan üşüyerek sustular, sonra Ahmet Cemil aslını bir daha okumak istedi; açık sesle, şiirin taşıdığı bütün ümitsiz edayı şiir okuyuşu tarzında takip ederek, yavaş yavaş, düşünce düşünce tekrar etti.

Ahmet Cemil'in ahenkli sesi içten bir üzüntüyle ölçünün yorgun akışı üzerinden hastalıklı bir akıntı ile akıyor, kelimeler uzun bir yas iniltisi tarzında hafif eğri seslerle uzanıp gidiyordu. Bu okuma tarzı, şiirin ümitsizlik ve hüznünü büsbütün ortaya çıkardı. Bu sebeple şiir bittiği zaman her ikisi de sustular, bu sarhoşluk veren şiir şarabı beyinlerini hoş bir surette uyuşturmuştu. Öyle susmuş, kendilerinden geçmişçesine karşılarında güneşin ışığıyla parıldayan manzaraya; ta uzakta denizin kucağına süzülen Üsküdar'a, beride bir süre devam edip sonra birdenbire kesilen Boğaziçi'nin manzarasına, Üsküdar iskelesinden kalkan bir vapura, Beşiktaş'tan karşıya yavaşça geçen bir kayığa, uzun uzun baktılar.

Birkaç gün önceden beri devam eden yağmurlar yalnız o sabah dinerek gök açılmış; güneş hafif bir sıcaklık yayan ışığını karşılıksız bir sevgiyle bolca saçmıştı. Bahçenin çok yağmur yemiş otlarından, ağaçlarından, yapraklarından bir buğu kalkıyor; güneş ışığının altında titriyordu. Ta karşılarında, Çamlıca tepelerinin üstünde hava hafif hafif titriyor, nemli topraklarından yükselen sisli bir hava güneşin altında hafif hafif sallanıyordu. Bahçenin toprak kokusu, demin ellerindeki kitaptan fışkıran şiirin tatlı suyu, karşılarında titrek havanın altında buğulanan güneşli manzara, denizin üstünde birbirini kovalıyormuş gibi uçuşup kaçışan ışık parçaları; beyinlerine hoş bir uyuşukluk veriyordu. Öylece düşündüler, düşündüler. Sonra birdenbire Ahmet Cemil dedi ki:

“Ah, neler hissediyorum da tahlil edemiyorum! Bir şey yazmak, o duyguların içinden bir şey çıkarmak istiyorum ama bir kere ne yazmak istediğimi belirleyebilsem! Şurada (kafasını gösteriyordu) bir şey var, bir şey duyuyorum ama rüyalarda tutulamayan şekiller gibi parmaklarımın arasından

kaçıyor. Bilir misin, nasıl bir şey? Bak şu göğ, ne görüyor-sun, mavi bir deniz... Gözlerinle onun içine girmeye çalış; o mavilikleri yırtmak için uğraş, ne görüyorsun? Mavi... Da-ima mavi... Değil mi? Sonra, bak ayağımızın altındaki top-rağa, ne buluyorsun? Donmuş, simsiyah bir renk... Of... O siyah tabakaları parçalayarak içeriye bak; in, in, in, ne kadar inebilmek mümkünse o kadar in; ne buluyorsun? O siyahlar içinde ne buluyorsun? Siyah... Daima siyah, değil mi? İşte öyle bir şey yazmak istiyorum ki, yukarı bakılsa mavi ve da-ima mavi; aşağı bakılsa siyah, daima siyah... Bir şey ki, mavi ve siyah olsun. Hasta mıyım, bilemiyorum; fakat ah! O ne yazmak istediğimi bir bilsem; onu şöyle karşımda resmedil-miş, betimlenmiş görmek mümkün olsa; işte o vakit zannedi-yorum ki, artık ölebiliyim; hayattan nasibini tamamen almış bir adam hükmünde gözlerimi kapayabilirim...”

* * *

Bugünden sonra, bütün müsveddeler yakıldı. Bir harf bile bırakmadılar. Bütün o güneşin doğuşu betimlemeleri, verem-li kızlar ağzından söylenme şiirler, solmuş çiçeklere sesleniş, çocuğunun mezarında ağlayan anneler, Fuzûlî’ye, Bâkî’ye, Nedim’e nazirelerle beraber yakıldı; beşlemeler, altılamalar parçalandı; her şeyden evvel okumak, duygularını terbiye etmek gerektiğini anladılar. Yalnız yazmakla, daima işleyen işçi gibi sanatın aynı derecesinde kalacaklarını, eğer gerçek-ten sanatkâr olmak isterlerse sanat ehliyle bağ kurmak, on-ların inceliklerini tahlil etmek gerekeceğinde fikir birliğine vardılar. Önce akla uygun bir düzen ile başlamak arzusun-daydılar. Bir edebiyat tarihi zinciri buldular. Sıra ile okumaya karar verdiler; önce İlyadaları, Odessiaları okuyacak oldular; bunları yarım bıraktılar. Hüseyin Nazmi’nin getirdiği bütün eski edebiyata ait kitapların ötesinden berisinden beşer onar sayfa kesilmekle kaldı; daha yakın zamanlara inmekte acele ediyorlardı. Yunan ve Roma edebiyatında çok kalamadılar, hatta orta çağlardan sonra iki üç yüzyıllık edebiyatı iki üç

ayda esneye esneye, uyuya uyuya geçtiler, tekrar ümitsizlik duymaya başladılar; biraz daha yakın zamanlara gelmek istediler; Goethe'ye, Schiller'e,¹¹ Milton'a,¹² Young'a,¹³ Byron'a,¹⁴ Hugo'ya, Musset'ye,¹⁵ Lamartine'e¹⁶ kadar geldiler; o vakit bu dünyanın lezzetleriyle kendilerinden geçerek uzun, pek uzun bir süre kalmak gerekeceği, fikirlerinde belirtti. O şiir deryası içine daldılar. Derslerini artık tamamen ihmal eder olmuşlardı. Okuldan bütün kurtarabildikleri vakitler bunlara harcanmış oluyordu. Lisanda kuvvet aldıkça şiir lezzetine kanamaz olmuşlardı. O sene sınavlarını pek zor verdiler, fakat onlar için ne önemi var? Asıl sınavdan sonra iki aylık tatili bekliyorlardı. Bu iki ay süresince istedikleri gibi okuyacaklardı. Fakat heyhat! Musibet bizi en çok ümitde sarıldığımız zamanlarda yaralamaktan keyif alır. Ahmet Cemil o iki ayı Hüseyin Nazmi'nin her yaz ailesiyle gittikleri Erenköy'deki köşklerinde geçirmeye hazırlanırken kader kendisi için diğer bir şey hazırlamakla meşguldü: Babası bu sırada vefat etmişti.

11 Friedrich Schiller, (1759-1805). Yazdığı çoğu tiyatro eseri ülkesinde başyapıt sayılan Alman şair, filozof ve yazar.

12 John Milton, (1608-1674). "Kayıp Cennet" isimli eseriyle tanınan İngiliz şair.

13 Edward Young, (1683-1765). "Gece Düşünceleri" isimli eseriyle tanınan İngiliz şair.

14 George Lord Byron, (1788-1824). Romantizm akımının önde gelen simalarından olan İskoç şair.

15 Alfred de Musset, (1810-1857). Aşk ve gençlik şairi olarak tanınan Fransız şair ve yazar.

16 Alphonse de Lamartine, (1790-1869). Romantik edebiyatın en ünlü yapıtları arasına girmiş olan *Raphael* ve *Graziella* eserleriyle tanınan Fransız şair ve yazar.

Ahmet Cemil için bu felaket öyle beklenilmeyen bir dar-beydi ki, bir süre bütün akli melekeleri donmuş gibi şaşkınlık içinde kaldı.

Ahmet Cemil’de, şiir ile uzun uğraş hastalıklı bir duygusallık oluşturmıştu. Öyle bir duygusallık ki, insanları yine insanlar için anlaşılmaz, akla uygunluğuna kesin hüküm verilemez; hareketlerinde, fikirlerinde, duygularında bir büyüklük olduğuna kanaat edilir de doğruluğunu söylemeye cesaret edilemez canlı bilinmezlikler haline getirir. Öyle bir duygusallık ki, bir gün hayatı bütün çirkinlikleriyle, aç kalmış ailelerden, öksüz genç kızlardan, beynini bir kurşun parçasıyla dağıtan ümitsizlerden, avuç açan beyaz saçlı adamlardan, çocuklarını kilise kapılarına bırakan annelerden, bir şarap şişesinin yanında insanlıktan çıkmaya çalışan mutsuzlardan, bütün o çirkinliklerden oluşmuş gösterir; insana “Kaç! Bu hayattan kaç!” der; diğer bir gün gözlerinin önüne bütün güzelliklerini döker; bulutların nazlı kucağında uyuyan bir ay, renkli ufuklardan çekilip giden bir güneş, etekleri denizlere dökülmüş yeşil dağlar gösterir: “Sev! Bu tabiatı sev!” der; bir gün mutlu, diğer bir gün mutsuz, bu dakikada sevinçli, biraz sonra hüznü veya bir anda kalbi hem neşe hem gam ile doldurur; öyle bir duygusallık ki, bir hastalığa benzer de değildir. Ah! Böyle hasta olanlar; onlara kendilerini sorunuz, hastalıklarını açıklasınlar. Emin olun ki, bu mümkün olmayacaktır, o belirsiz şiir, bir lisanın açıklamasına giremez; o öyle bir şiirdir ki, özü belki, kıymeti zaten belirsizliğinden ibarettir. Ona bir lisan bulmak, bir şekil vermek mümkün olabildiği anda o asıl şiirlikten çıkmış olur.

O hasta ruh, bir kristal parçasıdır ki, üzerine parlak şiiirden bir ışık isabet etsin, anlatılması mümkün olmayan renkler gösterir ve gözleri kamaştırır. Onların ne olduğunu anlamak için onu parlatan ışık ile kendisinin arasına elinizi koymaktan sakını- nız; yoksa gözünüzün önünde kalacak olan sönük, donuk bir cam parçasından başka bir şey değildir.

* * *

Ahmet Cemil, o felakete uğradıktan sonra bütün manevi benliği mahvolmuşçasına duygusuz bir varlık haline geldi. Artık yatılı devam edemediği okula yalnız gider gelirdi, oku- mazdı, hatta sevgili şairlerini, o ruhunun en içten yoldaşlarını bile görüşmeye değer bulmadı. Hüseyin Nazmi'den de eskisi kadar zevk almıyordu.

Yalnız bir şeyden zevk alıyordu: Sessizlik! Evde de bu sessizlik zevkine saygı duyulurdu. Babasının vefatından beri aralarında hemen hiç ciddi bir konuşma gerçekleşmemişti; fakat bir gün geldi ki, sessizliği bir müthiş vazifeyi hatırlat- mak için annesinin bozması gerekti.

Bir akşam annesi:

“Oğlum, seninle biraz ciddi konuşmak gerekiyor!” dedi.

O zaman, bu anne, ağzından çıkan her kelimeyi takip ede- cek ağlamak arzusuna yenilmekten korkarak; bazen köşede büzülmüş, siyah kederli gözlerini annesine dikmiş bakan İk- bal'e; bazen göğsü kabara kabara duran Ahmet Cemil'e baka- rak, baktıkça tıkanarak, bazen de hiçbirisine bakmaya kuvvet bulamayarak, perişan, bir düzene uymaz, birbirini tutmaz, ya- rım yarım cümlelerle babalarından bir şey kalmadığını, kalan ufak tefeğin biraz sonra bitmek üzere olduğunu söyleyebildi. Sonra yine sustular, bir aralık o sessizliğin içinde kısa fakat kısalığında müthiş bir belagat gizlenen şu soru soruldu:

“Ne zaman diploma alacaksın?”

Ahmet Cemil artık gözlerini kapadı, sanki dün sütüyle beslediği çocuktan bugün ekmek isteyen bu ananın perişan

halini görmek istemiyordu. İkbal'in -üzerinden nemli bir bulut geçen- siyah gözleri indi.

Bu akşam ancak bu kadar konuşma olmuştu, fakat ilk defa olarak ciddi bir zemin üzerinde söylenen şu birkaç söz Ahmet Cemil'i tamamen kendine getirmişti.

Bir matemın kahr yeri olup kalan kalplere kuvvet vermek için hayat vazifelerinin hâkim sedası kadar etkili şey olamaz. O geceyi Ahmet Cemil kâbuslar içinde geçirdi, ertesi gün Hüseyin Nazmi'yi bulmaya karar verdi. Erenköy'e kadar gitmek, o her sırrını bilen dosta bol bol derdini dökmek istedi.

İnsanlar keder ve sevinç zamanlarında kalbinin dayanabileceğinden fazlasını, başka bir hassas kalp ile paylaşmak isterler. Bu öyle bir ihtiyaçtır ki, hiçbir maddi yarar beklemeksizin Ahmet Cemil'i Hüseyin Nazmi'ye götürüyordu.

Sabahleyin erken kalktı, bütün beynini ezen bilinmezlerin çaresinin anahtarı Hüseyin Nazmi'nin elindeymiş gibi gidip onu bulmakta özel bir acele gösteriyordu. Sanki oturursa geç kalacakmış gibi vapurda bir yerde duramadı, zihninde bütün hatıralar, fikirler donmuş, yalnız bir nokta yaşıyordu: Annesiyle kardeşini yaşatmak... Fakat nasıl? Daha okuldan çıkmak için bir sene var, üç yüz gün ki her birini geçirebilmek için ekmek gerek... Bu ekmek sözü kalbinden soğuk bir iz bırakarak geçirdi. O ihtiyar anne... O henüz çocukluktan tamamıyla çıkmamış genç kız... Onlar daha neler isterler? Ah! Ahmet Cemil onlara neler vermek isterdi; ama nerede o araçlar ki, bütün o istenilecek şeyleri alsın da götürsün. O iki sevgilinin önlerine döksün, "Bakınız, bunları sizin için evet, bunları sizin için, size, ben aldım!" desin.

Ah! O da zengin olsaydı! Hüseyin Nazmi, ne kadar mutlu! Servet ve onur sahibi bir babanın oğlu, bugün düşünmeye mecbur olmadığı gibi yarın da geçim endişesi henüz mutluluk ışığıyla ile parlayan alnını sıkıntı çizgileriyle bozmayacak. Fakat ne önemi var! Ahmet Cemil çalışmaktan kaçan o tembel-lerden miydi ki, henüz yaşam savaşına ilk adımını atmadan

bezginlikle titreyip kalsın. Hayat ile uğraşmak, bu geçim mücadelesinde o da yumruğunu sıkarak hissesini almaya çalışması gerekiyor, öyle mi? Ne için çalışması? Bu sorulara zihnen cevap verdikçe sanki dövüşmeye hazırlanıyormuşçasına ayaklarının üstünde biraz daha sağlam duruyordu.

Haydarpaşa'dan trene atlamak, Erenköy'e çıkmak; istasyondan epeyce uzak olan Hüseyin Nazmi'nin açık mavi boyalı, bahçesi demir parmaklıklı zarif Köşküne kadar gelmek için geçen zaman tamamıyla bu zihnî meşguliyete harcandı; fakat köşkün parmaklık kapısının yanındaki zili çekeceği sırada eli alışılmışın dışında olarak titredi. Ara sıra buraya geldikçe çekincesiz içeriye girmek alışkanlığı iken bugün bir cömertlik kapısının karşısında bir âcizin istekte bulunurkenki hali gibi cesareti kırıldı. Birden, Hüseyin Nazmi'ye yüreğinin acılarını döktükten sonra onun bir bakışla:

“Ne demek istiyorsun? Para mı lazım?” tarzında sessiz bir soru soracağını sandı.

Şu dakikada duyduğu cesaretsizlik bir türlü elindeki zili çekmeye güç bırakmamıştı. Geri dönmek, buradan, bu güzel köşkün, gözlerinin önünde servetin yüce bir örneği gibi yükselen bu binanın kapısından kaçmak, dönmek, ta o Süleymaniye'deki küçük evin kucasına atılmak, babasının henüz hayalini gördüğü o köşeciğe kadar giderek “Baba! Sen niçin bizi bıraktın?” demek istedi. Sonra bütün şu düşünceler zincirini güçlü bir hissin hamlesi alt üst etti. Oraya para istemek için mi gelmişti? Onun istediği şey kendisini dinleyecek bir adamdan başka bir şey değildi.

Zili çekti. Ta köşkün ikinci katından gümbürtü ile bir pencerenin yeşil panjurları açıldı, Ahmet Cemil başını kaldırdı; tatlı bir çocuk sesi sordu:

“Siz misiniz, Cemil Bey? Durun, durun, kapıyı ben açayım, abim hâlâ uyuyor.”

Bu Hüseyin Nazmi'nin küçük kız kardeşi Lâmia'ydı. Ahmet Cemil'in şu kadarcıktan dostu... On dört yaşına giren

çocuklarda belirtileri görülen bir özen ve gösteriş endişesi-
ni henüz Ahmet Cemil hakkında takınmaz, ona karşı Lâmia
hâlâ beş altı yaşındaki çocuk kalmıştır. Perişan haliyle, henüz
taranmamış saçları koştukça savrularak, açık pembe kısa giy-
sisinin etekleri uçuşarak bahçeyi geçti, selamlık¹⁷ kapısından
henüz başı görünen hizmetçiye meydan bırakmayarak yetiştii,
parmaklığı açtı.

“Gelmekle ne kadar iyi ettiniz! Abim sizi görünce şaşır-
acaktır. Bu sene hiç gelmediniz. İkbal’i niçin getirmediniz?”

Lâmia, çocukların senli benli görüştükleriyle bitmek tü-
kenmek bilmeyen konuşkanlığına serbest bir akış vermiş,
köşke gelinceye kadar lakırdının ötesine berisine serptiği
soruların cevaplarını beklemeksizin bir dakikada on konuya
değinmeye zaman bulmuştu.

Ahmet Cemil köşke girerken dedi ki:

“Rica ederim, benim geldiğimi haber verir misiniz?”

Lâmia:

“Şimdi...” dedi ve koşarak Ahmet Cemil’i yalnız bıraktı.

Hüseyin Nazmi’nin odasına girince düşünmekten, yürü-
mekten doğan bir yorgunluk ile hemen sandalyelerden birine
oturdu. Ah! Her geldiğinde kayıtsızca oturduğu bu odanın
bugün üzerindeki etkisi, anlatılması imkânsız bir şeydi.

Odanın bahçeye bakan yeşil panjurları henüz açılmamış,
aralıklarından güneşin ışığı belli belirsiz süzölmüş, pencerele-
rin uzun, koyu perdeleri yerlere dökölmüş. Sanki bu karanlığın
ortasından fışkırarak dikilmiş heybetli hayaller... Odanın ötesi-
ne berisine perişan konuluvermiş sandalyeler, ta karşıda duva-
rın üzerinde renkleri karanlıkta dalgalanarak duran bir harita,
oda kapısının iki tarafını kaplayan yüksek, Hüseyin Nazmi’nin
bir yeni heves israfıyla doldurduğu kütüphaneler...

¹⁷ Saray, köşk veya konaklarda erkeklerin bulunduğu ve erkek konukların alındığı
bölüm.

Ah! Ahmet Cemil böyle bir odaya, şöyle bir kütüphaneye, böyle kitaplara sahip olabilseydi! Hüseyin Nazmi'nin evinde bu his ilk defa olarak onun temiz zihnine düştü. Bir kar tabakasının saf beyazlığı üzerine düşmüş bir damla leke gibi... Bugün ihtiyaç endişesiyle, geçim derdiyle ilk yarayı almış olan bu taze kalp şu açık mavi boyalı köşkün şu bahçeye bakan karanlık odasında bulunması gereken fikir sakinliğine, huzur hissine, derin hayat zevkine karşı acı bir hüsrans hissi duydu.

Şurada oturmak, bu etrafını çeviren eşyaya hükmetmekten doğacak bir kanaat ve güven ile oturmak, panjurlardan birini hafifçe oynatmak, öyle ki bu sakinlik getiren karanlığa zarar gelmesin; odanın gizli manzarasıyla bahçenin güneşli parıltısı arasında, işte şuracıkta pencerenin şu rahat kenarında okumak...

Okumak... Ahmet Cemil bunun üzerine neler bina etmiş, ne ümitler kurmuştu! Sanki onu kitaplarıyla rahat bırakacaklardı. Zavallı çocuk! Edebiyatçı olacaksın, şöhret bulacaksın, değil mi? Heyhat! Annesinin hüznünlü sesi henüz kulaklarındaydı:

“Ne zaman diploma alacaksın?”

Demek, diplomayı aldıktan sonra bütün o ümitleri bırakmak, evin ekmeğini aramak için kim bilir nerelere gitmek gerekecek... Çaresiz annesi! Ya İkbal? Ahmet Cemil'in bu hatıra ile birden kalbi sızlayarak buruldu. Bak, Lâmia ne kadar neşeyle dolu, gülmek için yaratılmış bir çocuk! İkbal'in dün akşamki hüznünlü bakışı, ah, o çocuğun gülmemeye mahkûm gözlerinde bir bulut altında duran yağ damlaları...

Ahmet Cemil ayağa kalktı. Sabırsızca, bütün varlığına bulaşan bu karanlıktan artık kurtulmak istiyormuşçasına pencereyi açtı, panjurları itti, güneşin ışık tufanı ile beraber yazın baygın havası odaya hücum etti. Boğuluyormuş gibi bu havayı olanca kuvvetiyle içine çekti! Oh!

“Vay! Bu ne fevkaladelik! Nereden aklına geldi?”

Ahmet Cemil döndü, Hüseyin Nazmi'ye elini uzattı:

“Sana ihtiyacım var. Bilsen, bugün ne için geldim? Beni ciddi dinleyecek misin?”

“Ooo! Bu ne ciddiyet? Neyin var? Otur bakalım!”

Oturdular. O zaman başka giriş sözlerine lüzum görmeyerek, her türlü çekingenlikten sıyrılmış, dilini düşüncelerinin perişanlığına bırakarak, babasının vefatının önemini, çaresizliğini, belirsizliğini, annesini, kardeşini, bütün isteklerinin aksine ortaya çıkan bu hayatın acı gerçeklerini, dün geceki o kısa konuşmayı, bütün bu kalbi üzüp paramparça eden acıları; şu mavi köşkün sessizliği besleyen odasında, Hüseyin Nazmi’nin önüne döktü.

Hüseyin Nazmi, yalnız dinliyordu, o da Ahmet Cemil kaddı, derin kesilmiş siyah ve sert saçlarının altında küçük başı, zayıf yüzünde parlayan siyah gözleri, henüz terlemeye başlayan bıyıklarının altında ince donukça dudaklarıyla güzel ve zeki olduğu için sevimli bir gençti.

Metanetli ve duygulanmış bir şekilde dinliyordu. Onun sessiz tavrı, her türlü güzel konuşmaya kıyasla Ahmet Cemil’in derin acılarını daha güzel bir şekilde karşılamış oldu. Ahmet Cemil, biraz önce Hüseyin Nazmi’ye başvurmaktan korkan bu genç, onun karşısında artık evhamlı davranmaya gerek görmemişti.

Bitirip de sandalyesinin arkasına yaslanınca, yalnız o zaman Hüseyin Nazmi yabancı tesellilere yeltenmeyerek, hastayı hasta sıfatıyla karşısına alarak:

“Ne yapacaksın?” dedi.

“Evet, ne yapacağım?”

“Yapacağın şeyi pek sade buluyorum. Öncelikle bütün çocuklara, bütün şair düşüncelere, ‘Siz biraz durunuz!’ demek, hayatı olanca hakikat ve maddiyatıyla kabul etmek, mademki yaşamak için çalışmak gerekiyor, çalışmak... Bana öyle geliyor ki, seni bu kadar perişan eden şey, çalışmaktan korku

değildir; hayatın henüz bilmediğin bir şeyine biraz vaktinden önce rastlamandır...”

Hüseyin Nazmi sert elli bir ameliyat doktoru gibiydi, fakat tam yaranın neştere muhtaç olan yerine dokunmuş oldu. Ahmet Cemil de buna muhtaçtı. Çalışmak, evet, zaten demin de öyle düşünmüyor muydu? Ne için çalışması? Ama talih onu hayatı bedelsiz yaşayanlardan biri etmemiş, bundan ne çıkar? Tersine “Ben hayatımı kendim kazandım. Ben yine kendi emeğimle yaşıyorum!” diyebilmek... Ah o vicdan rahatsızlığı, o, acaba acıkmadan yiyenler gibi çalışmadan yaşayanlar da var mıdır?

Ahmet Cemil birden büyük bir teselli duydu:

“Elbet çalışacağım!” dedi.

“Hem ne için arzularına bitmiş nazarıyla bakıyorsun? Senin meslek seçimini engelleyecek bir sebep görmüyorum. Okulda yalnız bir senen daha var, onun için okulu bırakmak kesinlikle olamaz. Geçinmek için de geceler var, sabahlar var, akşamlar var. Senin gibi bir adam her iş yapabilir. Sanki ne için çevirmenlik yapmayasın, hatta hocalık...”

“Hocalık mı? Çıldırдың mı?”

Hüseyin Nazmi sözünü geri almak istemedi.

“Kim bilir?” dedi. Çevirmenlik Ahmet Cemil’in düşüncesine daha uygun gelmişti. Kitapçıların on altı sayfalık hikâye çevirisine iki mecrediye¹⁸ kadar para verdiklerini işitmişti. On altı sayfa iki mecrediye... İki mecrediye! Bu parayı kazanabilmek ümidi onu hemen ferahlattı.

“Acaba on altı sayfayı kaç günde çevirebilirim?”

“Kaç gecede demek istersin. Bilmem; belki alışınca kadar üç gecede...”

O zaman iki arkadaş bu fikrin peşini bırakmadılar. Çeviri olabilecek şeyleri düşündüler. Hüseyin Nazmi’nin kütüpha-

¹⁸ Dönemin 20 kuruş değerindeki gümüş parası.

neleri karıştırıldı, uzun uzun konuşmalar yapıldı. Fikirleri hep yüksekte uçuyordu, en önemli eserlerden ayrılamıyorlardı; Hüseyin Nazmi, Lamartine'den "Raphael"; Ahmet Cemil, Musset'den "Bir Asır Çocuğunun Macerası" için ısrar ediyordu. Sonunda biraz okumaya karar verdiler, her ikisinin ötesinden berisinden karıştırmaya başladılar, okudukça kitapları ne için aldıklarını unutuyorlardı. Hele Ahmet Cemil artık Lamartine'in, Musset'in on altı sayfasını iki mecdidiyeye satarak yaşamaya çalışmak gerekeceğini artık aklına getirmiyordu. Sanki o önemli mesele demin konuşulan dört söz ile halledilmiş; bitmiş gitmişti.

* * *

Bu iki nefis eserden birinin, belki her ikisinin çevirisine karar verdikten sonra Ahmet Cemil duramadı. Şimdi çeviri işi artık geçim bedeli olmak acılığını kaybederek, senelerden beri tek isteği olan yazarlık mesleğine tatlı bir giriş hükmünü almıştı. Bu hayalin lezzeti Hüseyin Nazmi'nin ısrarlarına karşı onu ta eve kadar götürdü.

Annesine, İkbâl'e -gece ortaya çıkan önemli meselenin halledilmesi işte şu elinde kenarlarının yaldızı parıldayan kitapların arasında saklıymışçasına- kendinden emin bir bakışla bakarak "Ben biraz çalışacağım!" dedi, hemen odasına çıktı. Ahmet Cemil her karar verdiğini hemen uygulamak isteyenlerdendi. Hatta tamamen soyunmaya zaman bulamadı. Başlığını, ceketini fırlatmakla yetindi. Odasının bir kenarında cilasız uçmuş eski ceviz yazıhanesinin önüne oturdu. Önce Raphael'i açtı.

Çeviri hakkında kendine göre fikirleri vardı: Aslına tamamen bağlı kalarak cümleleri aynı tamlama zinciriyle ve tamlamaların ve bağlamların tarzına sadık kalarak çevirmek gerekeceğinde kararlıydı. İlk cümleyi okudu. Henüz çeviri alışkanlığı yoktu. Okuduğu hemen kolayca çeviri edilebilecekmiş gibi kalemi kâğıdın üzerine koydu, başlamak istedi.

Neresinden başlayacağını şaşırdı, bir daha okudu, kelimelerin sıralanış tarzına uyarak cümlelerin her parçasını birer

birer çevirmeye başladı. Bazı kelimeler için doğru bir karşılık arayarak, bazen bulduğu kelimelerin ahengini altında üstünde bulunan kelimelerle iyi bir konumda bulamadığı için bir eşanlamlı düşünerek, aslında doğal ahenkle uyuşan küçük küçük parantez içi cümleleri çevirinin neresine sokuşturmak gerekeceğinde şaşarak, bir dakika önce yazdığı iki kelimeyi dört satır aşağıya koymayı daha uygun bularak, önündeki kâğıtta yazdığından çok çizerek, bir isyancı kelimenin arkasından uzun süre koşarak devam etti; belki bir sayfa çevirdi, fakat ne harap edici bir yorgunluk...

O, bir hayli çevirmiş zannediyordu. Sonra bir aslına bir de önündeki karalamaya baktı. Aman yarabbi! Ancak bir sayfa! Böyle giderse on altı sayfa için ne kadar çalışmak gerekecekti?

Sonra çevirdiğini okudu. İnanamıyordu; yaptığı çeviri, bu kadar çalışmanın sonucu; şu ruhsuz, renksiz şeyden mi oluşuyordu? Bu dakikada hissettiği büyük bitkinliği, cesaretini birden kıran ümitsizliği duymuş olmak için, mutlaka duygularına bir şekil vermek amacıyla uğraştıktan sonra memnun edebilecek bir neticeye varamamış ve bunun acısını duymuş olmak gerekir.

Ahmet Cernil ayağa kalktı. Odasında gezindi, bir aralık kitabı tekrar aldı, ortasından bir parça okudu, zihnen buna verilebilecek çeviri şeklini düşünerek süzüyordu, sinirlendi, “Belki diğeri çeviriye daha uygundur,” dedi. Onu da okumak istedi. Artık iyice sıkılmıştı. Başaramamaktan, gücünü yeterli görememekten gelen bir sıkıntı...

Odasının penceresini açmak, hava almak istedi: Evlerinin bahçesine -mini mini bir bahçe ki, İkbâl kendisine göre onun bir bahçıvanıydı- bakan bir pencere... Ah! Hüseyin Nazmî'nin kütüphanesinin penceresi, o güneşle dolu bahçe, o ışık dalgalanması, o toprak kokusu, orada duyulan sarhoşluk hissinin hazzı... Bu, kafesinin boyası solmuş pencere; şu, güneşin yetersizliğinden toprağı yosunlaşmış bahçe...

Şu dakikada bütün geçmiş mutluluğunun güzel yuvası olan bu evceğiz sanki daraltan bir sıkıntı gibi Ahmet Cemil'i eziyordu. Burada yaşamaya mecbur olmak; burada, şu basma perdeli, tek pencereci dar odacıkta yazın şu bunaltıcı sıcaklarıyla çalışmak... Ah! Ahmet Cemil zengin olaydı, evet zengin olaydı, onun da Erenköy'de bir köşkü, köşkte süslü bir kütüphanesi, kütüphanenin önünde hoş bahçesi olaydı; Lamartine'i, Musset'i orada okuyaydı, fakat on altı sayfasını kırk kuruşa çevirmek için değil, yalnız kendi zevki, kendi mutluluğu için...

Duramadı, tekrar çıkmak için başlığını taktı, ceketini giydi, sanki sokağa çıkarsa aradığını bulacaktı.

Yürürken düzenli düşünmek, ne yapacağına bir karar vermek istiyordu. Bu mümkün olamadı. Zihni o kadar dağınıktı ki, düşüncelerine bir düzen veremiyordu. Zannetti ki, yürümekte devam ederse sinirlerini yatıştırmayı başarabilecek...

Babıâli Caddesi'ne kadar geldi. Bir yere gitmek için belirli fikri olmadığı zamanlar daima ayakları onu oraya, kitap evlerinin, matbaaların sıralandığı şu caddeye getirirdi.

Osmanlı Matbaası Kütüphanesinin önüne gelince bir aralık durdu, uzun uzun vitrinde duran kitaplara baktı. Kapların üzerini okudu, bir süre gözleri kûfî¹⁹ hatla yazılmış bir başlığa ilişti. Bunu okumak için çalıştı. Bir aralık aklında yer tutan soruya şu cevabı verdi:

“Ne olacak? Kitapçılardan birine başvururum: “Çeviri yapmak istiyorum, ne çevireyim?” derim.

Ahmet Cemil buna karar verdikten sonra caddeye indi, ara sıra uğradığı kitapçılardan birinin dükkânına girdi, öteden beriden, yeni kitaplardan, son haftanın dergilerinden bahsetti, sonra birden fikrini söyledi, kitapçı düşündü, pek kayıtsız bir eda ile:

“Olsa olsa hikâye çeviriniz! Başka kitaplar pek az satılıyor. Gerçi hikâyeler de satılmıyor ya...” dedi.

¹⁹ Düzenli, köşeli, dik ve yatay harfleriyle geometrik çizgilere dayanan Arap yazısı.

Sonra birden kitapçı tavrını değiştirdi, aklına bir şey gelmiş gibi:

“Sahi ‘Hırsızın Kızı’ hikâyesine devam etseniz ya!” dedi.

“Hırsızın Kızı” bir hikâyeydi ki, dört parçası yayımlandıktan sonra çevirmeni vazgeçmiş, yayımcı da arkasını aramamıştı. Derhal kabul etti:

“Çıkan parçalarla aslını veriniz!” dedi, sonra biraz düşünerek ilave etti:

“Fakat bir şart ile: İsmimi koymayacaksınız!”

Lamartine’den, Musset’den sonra “Hırsızın Kızı”... Hep hayallerimizin sonu bu değil mi?

O akşam Ahmet Cemil, çeviri dedikleri şeyin bu kadar kolay olduğuna şaştı, iki saatte on sayfa çevirmişti, bu gidişle milyon kazanacak.

Kâğıtları annesinin önüne döktü:

“İşte!” dedi.

Bugünden itibaren Ahmet Cemil için sürekli bir çalışma başladı; okulun tatil zamanından faydalanarak gecelerini, gündüzlerini bir yazarın garip olaylardan oluşan dolaşık bir yumak icadında becerikli bir yazarın fikrinden çıkan ve kim bilir garip şeyler arayan kaç fikir sahibinin kış uykularına türlü korkunç rüyalar karıştıracak olan bu hikâyeyi; bu cinayetler ve tuhaf olaylar zincirini nefret ede ede çevirmeye çalıştı. İlk dört parçanın çeviri tarzından cesaret alarak zaten hiçbir ifade gücüne ya da fikrî zarafete sahip olmayan bu kitabı hemen bir hamlede çeviriveriyordu. Fakat bu uğraştan duyduğu nefret, çalıştığı süreyi azap haline getirdi. Damarlarının içinde bir besteci kanının dolaşımını duyduğu halde ekmek yemek için gecesinin sekiz saatini pis çalgılı kahvehanelerde iğrenç şarkıcılarla birlikte geçiren bir kemancı gibi dehasının rahmi türlü güzel eserler meydana getirmeye

yetenek gösteren bu genç, batakhanelerde bitmez tükenmez hırsız konuşmalarını çevirdikçe kalbi nefretinden şişerdi.

Fakat asıl on beş gün içinde sekiz on formalık karalama hazırlayarak on beş yirmi mecrediye alabilmek ümidiyle kitapçının dükkânına gidip de yayımcının para meselesine kesinlikle yanaşmadığını görünce, nihayet kızara kızara tercüme hakkını istemeye cesaret aldığı zaman herifin “Durun bakalım, bir kere okutturayım! Daha izin alınacak. Hem basılsın, kaç parça tutacağını ne bileyim?” dediğini işitince donup kaldı. Demek, evde günlerce kapanıp havadan, o güzel güneşten, insanları bütün İstanbul’un en güzel yerlerine sevk eden bu hoş mevsimden nefsinin, kendini yoksun bırakarak bu çalışma ürününü satabilmek için kitapçı dükkânına günlerce devam etmek; şu pis karalamaların arkasında koşmak, bugün izin alınacak, yarın basılacak, şimdi elime para geçecek diye acı verici bekleyişlerde bulunmak gerekecek!

Ahmet Cemil bir şey söylemeden çıkmıştı. Artık o gün eve gidip çalışmadı, fakat akşam soğukkanlı olarak düşündüğü zaman devam etmek gerekeceğine karar verdi:

“İş bir kere yoluna girinceye kadar...” diyordu.

Devam etti. Zaman geçiyor, hâlbuki eline para geçemiyordu. Bir aralık biraz utanarak ısrar sonucunda kitapçıdan yüz kuruş alabildi. Hikâyenin izni alındı, haftada bir parça yayımına başlandı, yayımcının parasızlığı daha çabuk yayımlanmasına müsait değildi, demek haftada iki mecrediye... O da çekişe çekişe alınacak, kitapçı size sadaka veriyormuş gibi burun kıvıra kıvıra sekiz on istekten sonra verecek. Elinize şöyle toplu para geçmeyecek, hatta alabildiğiniz paralardan türlü akçe farkları kaybedeceksiniz, size en ummadığınız türden çeşitli sikkeler verilecek. Aman Yarabbi! Bunlar nereden toplanmış? Elli altı kuruşa aldığınızı elli üç kuruşa bozduracaksınız, ödemeler, daima sizin zararınıza olarak, küsurlü rakamlar yuvarlanacak, bunun karşılığında da ne kadar zahmet! Yalnız çeviri yeterli değil, ruhsat peşinde koş-

malı, matbaada başdizgiciye yaltaklık etmeli, düzeltmelere bakmalı... Of!

Ahmet Cemil bu suretle yaşayabilmek mümkün olmadığına kanaat getirdi. Başka bir şey daha gerek, bir çalışına vesilesi daha icat etmeli, ama ne?

Kitapçının dükkânına devam ettikçe bazı şeyler öğrendi ki, bunlardan yararlanma yollarına başvurmak mümkündü.

Kitapçılar bastıkları dergiler için makale yazanlara önemine göre para veriyorlardı. Birkaçına yazı yazsa? Neye dair olursa olsun... Fransızca eski yeni dergilerde, gazetelerde çeviri olunabilecek ne olursa olsun... Hüseyin Nazmı'nın abone olduğu dergilerin eski sayılarından istedi. Bunlardan en yabancı olduğu konulara, en kayıtsız kaldığı meselelere dair çeviriler yaptı. Bunları kitapçılara götürdü, bazısını kabul ettirebildi, kabul ettirebildiklerinden bazısı için para alabildi. Fakat ne aşağılanma! Daima kalabalık olan kitapçı dükkânlarında daima meşgul görünen kitapçılardan daima ayıp olan para isteklerine katlanmak... “Şimdi yok...”, “Ha! O makale mi? İcabına bakarız...”, “Üç gün sonra...” tarzında bir müşteriye kitap gösterilirken, uğraş arasında, ya da kuru fasulye pilakisi yerken iri lokmaların çarpışması esnasında verilmiş cevaplarla mahrum dönmek...

Edebiyat dünyası, basın mesleği bu muydu? Hiç olmazsa bu kadar zahmetine ve eziyetine katlanmaya başladığı şu meslekte altına imzasını gurur, övünç ile koyabileceği şeyler yazabilse...

Bir gün yine bir makale götürdüğü bir derginin yayımcısı Faiz Efendi isminde insaflı bir adam ki, Ahmet Cemil'in ihtiyaç derdini anlamıştı- dedi ki:

“Olayların Aynası” için dizi yazı halinde bir hikâyeye gerek varmış; başkası kapmadan imtiyaz sahibine müracaat etseniz! İyi bir adamdır, çekinmeyin!”

Çekinmek... Ahmet Cemil pek iyi anlamıştı ki, çekinen aç kalır: Haydi kendisi aç kalsın, fakat evdekiler?

Hemen o dakikada cesaretle “Olayların Aynası” matbasına girdi, imtiyaz sahibinin odasına kadar çıktı. O vakte kadar bir gazete idaresine girmemişti; zihninde matbaa dünyasını, gazete haber bürolarını büyütür; yeşil örtülü büyük yazıhanelerin yanlarında iri sakallı, altın gözlüklü, yüksek söyler, yüksekte bakar imtiyaz sahipleri hayal ederdi. Şu bir iki aydan beri kitapçı dükkânlarında gördüğü tipler henüz bu hayalleri silmemişti.

Hüseyin Baha Efendi’yi müdüriyet odasında kanepeye kayıtsızca yaslanmış, başyazar Ali Şekip’in parmaklarıyla uyumlu olarak hafif perdeden okuduğu bir şarkının ninnisiyle uyumaya hazırlanmış görünce şaşırdı, yerinden kalkmaksızın yüzüne bir şey sorarcasına bakan Hüseyin Baha Efendi’ye nasıl seslenmek gerekeceğinde kararsız kaldı.

Fakat Hüseyin Baha Efendi iri sakallı, altın gözlüklü bir imtiyaz sahibi olmamakla beraber pekiyi bir adamdı.

“Ne istiyorsunuz, oğlum?” dedi; bu seslenme Ahmet Cemil’e cesaret verdi, ne istediğini anlattı, Hüseyin Baha Efendi doğrularak dinledi, sonra Ali Şekip’i göstererek:

“Soralım da gerçekten ihtiyaç varsa...”

Ali Şekip döndü, o, bu gence birkaç kere rastlamıştı. Bir hafta sonra, devam eden hikâye bitecekti, “İşte, Ahmet Cemil Bey çevirsin!” dedi.

“Ama okudunuz mu, bilmem?”

Ali Şekip, o iyi yürekli adamlardan ki, beş dakikada dost olur, sohbe başlar, her görüştüğünü sever; dünyada her şeyi sevmek için yaratılmıştır.

Ali Şekip bir hikâye okumuş, onu tavsiye ediyordu. “Durun bakayım? Burada mı?” Kitap bulundu. Ahmet Cemil’in eline tutuşturuldu. “Hemen başlayın!” denildi. Sıkılmasa Ali Şekip’le Hüseyin Baha Efendi’nin boyunlarına sarılacaktı. Utana utana girdiği bu yere beş dakikada ısınıvermiş, beş dakikada bu adamlar hakkında derin bir dostluk hissi duymuştu.

İşte “Olayların Aynası” gazetesine ilk girişı böyle oldu. Şu ilk görüşmenin şevkiyle Ahmet Cemil bir hafta içinde -tatilin son haftası- gazeteye bir ay yetecek kadar çeviri hazırladı. Ali Şekip’in tavsiye ettiğı bu hikâye de “Hırsızın Kızı” tarzında bir şeydi, fakat artık Ahmet Cemil aşırı titizliğe gerek görmüyordu; mademki imza koymuyor... O imzayı asıl yazmak istediğı eser için saklamak istiyordu.

Para meselesi için ikinci görüşmede Ali Şekip’e açıldı. Artık senlibenli bile olmuşlardı.

Ali Şekip hemen:

“Oh, bak, bu nazik bir meseledir. Hele başlayalım, ben sana para alıveririm. Elbette Hüseyin Baha Efendi’nin kara gözleri için çalışacak değilsin ya... İdarenin sandığı daima boştur ama... Sen bana biraz kendini tanıtmana bakayım!”

Başka birisinin ağzında terbiyeye aykırı algılanabilecek bu soru Ali Şekip’in ağzında öyle saf bir kalpten çıkmış görölüyor ki Ahmet Cemil tuhaflığını fark bile etmedi. Dört söz ile kendini tanıttı; o zaman Ali Şekip hiçbir kelime söylemeyecek elini uzattı, kendisine bir yardım eli arayan bu genç eli tam bir samimiyetle sıktı.

* * *

Bundan sonra Ahmet Cemil’in hayat akışının şekli hemen düzene girdi: Daima çalışmak, öteden beriden dağınık olarak ayda üç dört yüz kuruş kadar bir para kazanmak...

Okul açılmıştı. Hüseyin Nazmi ile beraber artık son sınıftaydılar. Fakat aralarında eski sıkı arkadaşlık mümkün olmuyordu. Biri yatılı diğeri gündüzlüydü. Hüseyin Nazmi okuyor, Ahmet Cemil yazıyor, birinde fikir becerileri süsleniyor, diğesinde harap oluyordu. Bu hayat farkı eski ilişki samimiyetini biraz ortadan kaldırmış gibiydi.

Bu son sene Ahmet Cemil derslerini büsbütün ihmal eder olmuştu. Sabahleyin okula gidinceye kadar, akşam okuldan çık-

tıktan sonra, gece yatıncaya kadar işleyen, daima işleyen bir fikrin okul derslerine dayanma derecesi ne kadar olabilirdi?

Zayıflıyor, sararıyordu; buna annesi kayıtsız kalamadı.

Sabiha Hanım çocuklarının hiçbir halini ve hissini incelemekten uzak durmayan annelerdendi.

Bir gün annesinin önüne “Olayların Aynası” gazetesinin idare memuru Ahmet Şevki Efendi’den aldığı beş mecdidiyeyi koyduğu zaman Sabiha Hanım dedi ki:

“Daha paramız bitmedi oğlum, sen beni israfa alıştıracağını. Bizim idaremizden ne olacak? Biraz da kendine baksana! Hem bu kadar yorulduğuna da razı değilim, sonra hasta oluverirsin.”

Ahmet Cemil güldü, analık şefkatinden doğan şu merhametli sözler Ahmet Cemil’i birden beş yaşındaki çocukluğuna götürdü, kumral uzun saçlı başını annesinin dizine koydu:

“Ben çalışmayacak dursam nasıl olur, anneciğim? Ben çalışmalıyım ki bir şey olabileyim, ben şimdi yorulsam sonra rahat edeceğim. Hele bir okuldan çıkayım, bak ne olacağım? Oğlunu bir matbaa sahibi, bir gazete müdürü görürsen övünürsün, değil mi, anneciğim?”

* * *

Şimdi Ahmet Cemil’in kalbine bu taze ümit düşmüştü. Bu ümidin üzerine ne hayaller işlemiş, zihninde neler kurmuştu!

Kitapçı Faiz Efendi’ye bir gazete izni aldırtıyor, kendisi başyazar oluyor, Hüseyin Nazmi’yi beraberine alıyor, her biri beş liralık hisse senetleri çıkarıyor, bir matbaa açıyor, hisseler gelecek kazançlarla yavaş yavaş ortadan kaldırılıyor, matbaa Ahmet Cemil’e kalıyor. Babıâli Caddesi’nin bir uygun yerinde, mesela Sirkeci’de dört yol ağzında, köşelerden birine zarif -zihninde resmi bile çiziliydi- bir daire; küçük bir araba, tek atlı... Fazla görkeme ne lüzum var? O zaman gözlük de takacak. Gözlüğe özellikle önem veriyordu. Sabahlıcin Sü-

leymaniye'den -yok, yok, o evi satıyorlar, başka bir yerde, daha nerede olacağı kararlaştırılmamıştı- bir ev... Sabahleyin arabasına bindiği gibi askerce bir sesle emir verecek:

“Matbaaya!”

Bu hayali daima süslerdi, tek teselli kaynağı bundan ibaret. Bunu, gece yatağında rahat rahat düşünebilmek için yatmakta acele ederdi.

Daha neler düşünmemiş, bu ümidin etrafında neler icat etmemişti? Bütün bu gülümseyen hayallerin arasına bir hayal de girerdi, fakat bu hayal pek akıcıydı, belli belirsiz bir şey...

Belirsiz bir çocuk yüzü, kim bilir kimdir? Ahmet Cemil bu yüzün ismini bilmekle beraber açıkça belirtmeye bile cesaret edemezdi.

* * *

Okulun ders yılı süresi bitmek üzereydi ki, bir gün akşamüstü “Olayların Aynası” matbaasına uğradığı zaman Ali Şekip kendisini görür görmez:

“Ben de seni bekliyordum!” dedi. Sonra söyleyeceği şey yanında düzeltmelere bakmakla meşgul olan Raci'den, Saip'ten saklıymış gibi Ahmet Cemil'i tuttu; Hüseyin Baha Efendi'nin odasına kadar çekti götürdü:

“Sana bir iş buldum!” dedi.

Ali Şekip'in bulduğu iş bir hocalıktı.

Ayda iki lira vereceklerdi. Haftada üç gece, akşam yemeğinden sonra gider, zaten onun evine de yakın, çocuk pek küçük ama ne olur, bir saat kadar ders, sonra yanına bir uşak yoldaş verirler, yine evine döner. Sanki haftada o üç saat zarfında daha mı fazla kazanıyor?

* * *

Ahmet Cemil'in aylık bütçesinde iki liranın pek büyük bir önemi vardı. Ali Şekip'ten bu haberi aldıktan sonra sanki

demiryolu kurasında büyük ikramiyeyi kazanmış gibi bir an önce eve müjde vermek üzere Süleymaniye yolunu her zamandan daha erken tuttu.

Bu akşam önemli bir para konusu açıldı. Sabiha Hanım'ın, İkbâl'in arasında oy vermek üzere hatta Seher bile meclise davet edildi. Ahmet Cemil'in elinde kurşun kalem, diyordu ki:

“Şöyle böyle eve dört beş yüz kuruş giriyor, iki lira daha zam olunca mademki ev kirası yok... Başka ne masraf kaldı?”

Seher mutfak harcamaları hakkında fikirlerini söyledi; Ahmet Cemil kâh annesine kâh Seher'e gözlerini yönelterek bütçeyi oluşturmaya çalışıyordu.

“Daha? Daha?”

Masraflar kalem kalem ilerliyordu, listenin her noktasında uzun konuşmalar oluyor, itirazlar ortaya konuyordu.

“Daha? Daha?”

Hep arıyorlardı. Daha ne var?

“Şu yazıldı mı? Şeyi unuttun, galiba?”

“Daha? Daha?”

En sonunda Ahmet Cemil sütunun altını çizdi, toplamaya başladı, toplamının sonuçlarını birer rakamla işaret ederek çizginin altına indirdikçe kalbinde bir çarpıntı duyuyordu. Toplam ne olacak? Toplama bitince hayret etti. Herkes tam bir sessizlik ile sonucu bekliyordu. Ahmet Cemil, toplamının doğruluğuna inanmadı, bir daha yapmaya başladı.

“Aman, anne zengin oluyoruz. Bir hayli para artıyor.”

Hiçbiri inanmadı, Ahmet Cemil'in yanına yaklaştılar, hesap listesinin her rakamı tekrar okundu, eksik bir şey olmasın diye dikkat edildi; Seher bir aralık “Şey unutulmuş!” dedi, “Ne?” dediler, “Şey...” dedi, şeyin ismini bulamadı, kakhahayı salıverdiler, Seher utandı kaçtı, toplama bir daha yapıldı.

Ahmet Cemil elinde kâğıdı sallıyor, “Zengin oluyoruz!” diye bağıırıyordu, sonra gözlerini İkbâl’in gözlerine dikti:

“Artan para da gerekli, değil mi anne? Gelin edecek kızımız var!” dedi.

“Aman abi, sen de!”

* * *

Ali Şekip’in bulduğu ders Vezneciler civarındaydı. Büyük ve eski bir konak, iyi terbiye almış altı yaşlarında hoş bir çocuk, biraz okuma biliyor. Çocuğun babası -nazik bir Efendi- Ahmet Cemil’e izlenecek hareketi belirtti: Çocuğu lise sınıflarına hazırlamak gerek. Artık nasıl bir öğretim tarzı belirleyeceğinde yetkiyi kendisine bırakıyor, en fazla dikkat olunacak şey çocukta eğitim isteğı uyandırmak... Çalışmasından memnun olmadığı zaman elbette kendisini haberdar eder. Uyarıların bu kısmında çocuğa manidar bir şekilde bakıldı, çocuk gözlerini indirdi, ders saatlerine gelince: “Şimdi kış girmek üzere, geceleri tercih edersiniz, değil mi?” Dönüş için kendisine bir hizmetçi refakatçi olur, haftada üç defa olsa yeter...

Ahmet Cemil bu akşamdan itibaren ders başladı fakat hocalığın güçlükleri hakkında henüz bir fikir edinmemişti. Çocuğa biraz gazete okuttuktan sonra ne yapmak gerekeceğinde şaşırđı, beş dakikada iş bitti. Şimdi ne yapılacak? Çocuk bekliyordu, Ahmet Cemil âdeta sıkıntısından terledi. Yazım kurlarını yazdırmak istedi, söyleyecek bir şey bulamadı, sonra okuttuğu yeri yazdırdı, yanlışları düzelitti, bazı gramerle ilgili yanlışları açıklamak istedi. Çocuk yüzüne bakıyordu, bir şey anlamadığından emindi, büsbütün sıkıldı, “Bu defa bu kadar kalsın Efendim, gelecek ders için kitap getireyim de...”

Konaktan çıktıktan sonra âdeta geniş bir nefes aldı, dün akşam geçim listesini şenlendiren iki liranın kolay kazanılmayacağını şu ilk tecrübe ile anlamıştı.

* * *

Okulun son sınavları yaklaştı. Bu sene dersleri büsbütün boşlamıştı; sınav zamanı yaklaştıkça içine bir korku giriyordu.

“Ya sınıfta kalırsam!” Bu korku zihnine ilıştikçe -insanları korkulu fikirlerden kaçmaya sevk eden derin bir hisle- bunu hemen silip çıkarmakta acele etti.

Senenin son ayında artık çalışmaya ihtiyaç duydu. Bir yandan bir yayımcıya çeviriverdiği “Çocuklara Bilgiler” dizisi, bir taraftan “Olayların Aynası” için ikinci defa olarak başladığı bir hikâye, haftada üç gecesini mahveden Vezneciler seferi, derslere zaman bırakmıyordu. Uykusundan tasarruf etti; küçük odasında, herkes yazın sıcaklığının etkisiyle yataklarında erkence uyuduğu bir sırada kitaplarının üstüne eğilmiş, sürekli işlemekten yorulmaya başlayan zavallı başını iki ellerinin arasına almış, dirseklerinin üzerine dayanmış, artık dıştan gelen etkilerden yorgun bir kabullenememe ile uzak duran fikrine bir senedir boşlanmış dersleri kabul ettirmeye çalışırdı.

Korktuğuna uğramadı, diplomayı alabildi, fakat bir diploma ki... Ahmet Cemil bundan bahsedilmesine rıza vermez; zekâ derecesine sanki bir düşüklük veren bu delilden utanır.

Diploma aldıktan sonra hiç sevinmedi, ondan zaten büyük bir şey ümit etmiyordu. Artık geçim tarzını bulmuştu; bu diplomanın temini için çalışması, başladığı bir şeyi bitirmiş olmak gayretinden başka bir şeyden ileri gelmemiştı.

* * *

Okul bittikten sonra Hüseyin Nazmi ile hayat ortaklığı hemen büsbütün bitti. O Dışışleri Bakanlığı’na girecek, ara sıra da bazı dergilerde yazı yazacak. Ahmet Cemil hiçbir yere girmeyecek, büsbütün basın dünyasına atılacak, bir iki ders daha bulacak, para kazanacak, “Olayların Aynası” yazı kurulu arasında zaten yeri hazır... Hüseyin Baha Efendi bir gün gözlüğünü tutmaya çalışarak hizmetinden hiç memnun olmadığı Osman Tayyar’ı göstermiş, kulağına “Sen okuldan çıktıktan sonra buradasın,” demiştı.

Ahmet Cemil'i bu matbaada hemen herkes severdi. Başyazar Ali Şekip, imtiyaz sahibi Hüseyin Baha, idare memuru Ahmet Şevki Efendi; bunlar o saf yürekli adamlardandı ki, insan sohbetlerinden derin bir iç rahatlığı hisseder, acılarından birçoğunun yok olduğunu hissederdi. Bir de matbaa müdürü Tefvik Efendi vardı ki, matbaaya her gün herkesten önce gelir, küçük odasına girer. Daima küskün, daima sessiz bir adam ki, matbaada bir gölge gibidir, kimse ile konuşmaz, hiçbir şeye karışmaz, yalnız Ahmet Şevki Efendi ile idare işlerine bakar. Matbaada öksürüğünden başka sesi duyulmaz; hastalıklı, yazın kürk giyer, odasından soba mayıs ortasında kalkar bir ihtiyar... Ahmet Cemil bu adamla bir çift söz etmemiştir, ne iş yaptığını bile bilmez. Matbaa müdürü? Ne demek olacak, matbaa müdürü ise kendisini göstere, odasında kül eşelemekten başka bir şey yapmayacaksa müdürlükten vazgeçsin! Hüseyin Baha Efendi'nin buna -hatta bazı suistimaline- sabretmesine bakılırsa bu adamın matbaada müdüriyet sıfatını takınmak için özel bir hakkı olmalıydı. Bazen kulağına çarpan sözlerden yavaş yavaş anlamıştı ki, Tefvik Efendi Hüseyin Baha Efendi'nin ortağı imiş, galiba asıl sermaye de onun imiş.

Ahmet Cemil buna hiç önem vermezdi, zaten bu üç kişi dışındakiler daima yer değiştiren kimselerdi. Altı ayda altı kere matbaa değiştirir adamlar... Bugün Olayların Aynası matbaasında, yarın diğer bir gazetede, bazen iki yerde birden... Mesela Osman Tayyar dördüncü defa olarak Olayların Aynası'na girmişti.

Ahmet Cemil diploma aldıktan sonra bu dördüncü defaya da son verildi. Hatta bu defa Hüseyin Baha Efendi, Osman Tayyar'ın matbaadan çıktığına dair gazetede iki satırlık bir ilan yayımlanmasına bile gerek gördü.

Ahmet Şevki Efendi o gün bir aralık Ahmet Cemil'e:

“Oh! Hele şu çapkından kurtulduk! Şimdi gitsin de başka bir “Olayların Aynası” namına para alsın; demişti.

* * *

“Olayların Aynası”na kesin olarak girişinden sonra Ahmet Cemil’in hayatı bir düzene girmiş oldu: Kitapçılar için çalışmak, süreli dergilere makaleler yetiştirmek, “Olayların Aynası” için her gün haber ve çeşitli meseleler hakkındaki sütunları doldurmak, sabahdan akşama kadar idarehanenin ince tüyleri uçmuş, çeşitli renklerde lekeleri, çeşitli şekillerde yırtıklarıyla bir ucube halini almış soluk yeşil çuha örtülü yazıhanesinin kenarına ilişerek -Ali Şekip bir tarafta siyasi ve iktisadi olayların özetini yazarken, Raci ötede bir süreli dergide güzel bir şiiri kötülemeye çalışırken, Hüseyin Baha Efendi bir hesap meselesi için Ahmet Şevki Efendi’ye çıkışırken, başdizgici mürekkepli elini kapının kenarına dayamış ‘çeşitli meseleler sütununa bir buçuk sütun daha gerek!’ derken- çalışmak; yazı üretir bir alet gibi uzunlamasına kesilmiş kâğıtları tekrar okumaya zaman bulamayarak doldurup bir yenisine başlamak; sürekli işleyen zavallı başını sarhoşluk dumanıyla uyuşturmamak için birbiri ardına yaktığı sigaraların dumanı gözlerini doldurdukça durmaya, sulanan bu çaresiz gözlerini dinlendirmeye zaman bulamayarak yazmak; sonra yorgun zihninin bir kelimeyi bulabilmekten, ya da bir cümleyi bağlayabilmekten aciz kalışı üzerine ileriye gitmek istemeyen kalem kâğıdın üzerinden ayıramayarak durmak; bir süre zihin kuvvetinin tembelliği içinde gözler pencerenin rengi uçmuş, eğri takılmış yeşil astar perdesinin kenarından şurada zihinlerini öldürmekle meşgul olan bu zavallılara bir alay bakışı yollayan güneş ışığının parıldamasına hasretle dalıp kalmak...

Bu devamlı uğraş içinde Ahmet Cemil yemek için zaman bulamazdı. Özellikle peynir, ekmek, üzümünden oluşan öğle yemeğini güneşsizlikten, havasızlıktan güçsüz kalan daima iştahsız olan midesine zorla indirdikçe, gözleri bir yabancı dergide çeviriye elverişli fıkra arar, ya da demin doldurduğu kâğıtların birinde yeri boş bırakılmış bir kelime için sözlük araştırırdı. Bazen uyuşmuş bacaklarına, sürekli oturmaktan yorulmuş vücuduna bir taze hayat vermek için kalkıp biraz dolaşır veya pencerenin kenarında ayakta durarak karşıdaki kaldırımdan geçenleri seyreder, bir aralık merdivenleri iner,

sokağa çıkar, kitapçısına kadar gider, yeni çıkmış kitap varsa şöyle bir bakar veya yayımcının hatırı için düzeltmelerine bakıverir, böylece işin çeşidini değiştirmekle kendini dinlenmiş sayarak yine matbaaya döner.

Bu hayat tarzı daima böyledir. Cuma yok, pazar yok, her gün çalışacak, her gün matbaaya esir olacak, bazen geceleri nöbet bekleyecek, imtiyaz sahibinin odasında sedirin üzerine ilişip yatacak, azınlıkla matbaada kendisine ihtiyaç olmayacak da biraz nefes alabilmek için Tepebaşı'na kadar gidecek veya gidip gelme bir Boğaziçi seferi yapacak...

Fakat Ahmet Cemil bu hayattan şikâyetçi değildi. Çalışmak şimdi onun için sanki sinirsel bir hastalık olmuştu, duramıyordu. Yalnız akşamları evine gittiği zaman yemek vaktine kadar minderin üzerine boylu boyunca uzanır, dinlenirdi.

Eve gelince annesiyle İkbâl o günün olaylar zincirini anlatırlardı. O, yalnız dinler, ara sıra bir soru yöneltir, onlar söyler, bin türlü önemsiz şeylerden oluşmuş sözlerle yorgun zihnine biraz dinlenme havası verirlerdi. Bu meşguliyet hayatı başladıktan sonra sessizliği sever olmuş, gençlere özgü gevezeliğini kaybetmişti fakat isterdi ki kendisine öteden beriden bahsedilsin! Bugün komşu Sabire Hanım gelmiş, oğlu Ahmet Efendi geliniyle kavga etmiş de o aralarına girmiş, barıştırmış, yine kıymeti bilinmezmiş, ne de olsa gelin değil mi?

Dün İkbâl, Seher ile beraber sekiz arşın²⁰ basma almak için Kalpakçılarbaşı'na²¹ gitmiş, yolda Seher'in ayakkabısının topuğu kopmuş, deli kız "Aman! Küçük Hanım! Topuğum koptu!" diye kalabalığın içinde bir çığlık basmış ki...

Ahmet Cemil bu önemsiz şeyleri derin bir zevk ile dinler, dinledikçe sıcak bir günden sonra düşen yaz yağmurlarının hoş serinliğine benzeyen gönül çekici bir zevk duyardı.

20 Uzunlukları, zaman ve mekânâ göre çeşitlilik arzettiği gibi ölçülen nesnelerin cinsine göre de farklılık göstermekte olup, kumaş ölçümü için belirlenen uzunluk 68 cm'ye karşılık gelir. Metinde geçen 8 arşın uzunluk yaklaşık olarak 5.5 metredir.

21 İstanbul Beyazıt'ta bulunan Kapalı Çarşı'daki bir bölümün ismi.

Basın için çalıştığına hiç üzülmüyordu. Üstelik bütün ümitlerinin sürekli çalışma sonucu gerçekleşeceğine inanıyordu. Fakat o Vezneciler'deki ders Ahmet Cemil'e o kadar ağır geliyordu ki, eğer başka türlü telafisi mümkün olsa, o iki lirayı çoktan terk ederdi.

Hiç olmazsa gecelerini tamamen kendine ayırabilse kendisini mutlu sayacaktı. Evde kaldığı akşamlar bir süre annesiyle konuşur, Seher'le alay eder, özellikle İkbâl'i herhangi bir sebeple kızdırarak eğlenir, sonra odasına çıkarak ya sevdiği bir şairi okur veya çevirileriyle uğraşır veya -iki gün sonra kötü bularak atmak üzere- bir küçük şiir karalardı.

Odasında seccadelerin üzerinde yuvarlanarak, minderlerde uzanarak çalışmaya ayırdığı bu zamanlar, gündüzleri idarehanenin hasır iskemlesinde geçen saatlerin zahmet ödülü gibi bir dinlenme devresiydi; fakat ihtiyaç derdi bu zamanları da tamamen kendine bırakmıyordu.

Haftada üç gece, yemekten sonra evden çıkarak, dinlenip huzur bulduğu bu yeri bırakarak Vezneciler'e kadar gider; orada saatlerce uğraştıktan sonra yanına verdikleri bir uşağın eşliğinde evine gelir. O zamana kadar herkes yatmış olduğundan üzerine aldığı anahtarla kapıyı açarak, hafifçe ayaklarının ucuna basa basa odasına girer, en sonunda on altı saatlik bir çalışmanın ıstırapı karşılığında kazanılmış olan yatağına sokulurdu.

Asıl bu Vezneciler seferinden kış esnasında zahmet çekmişti. Öyle ki, ders günleri yemeğini yedikten sonra sobanın başında ısınmak mümkünken bunu yapamayacak olup soğukta, karların, çamurların içinde tekrar sokağa çıkmak gerekeceğini düşündükçe eve gitmekten korkar olmuştu.

Dersi olduğu akşamlar Ahmet Cemil sofrada yası andıran bir sessizlik ile yemek yedikten sonra küçücük kırmızı bakır sobayla ısınan bu latif dinlenme yuvasında annesini, kardeşini yalnız bırakarak, hatta geç kalmak korkusuyla sobanın kenarına sürülen parlak sarı cezveden hissesini almayarak bu

gece seferleri için aldığı muşamba paltosunu giyer, “Anne! Ben gidiyorum, uykunuz gelirse beni beklemeyiniz!” der, kalbinde bu eve, şu küçük aile ocağına bir hasret hissiyle so-kağa çıkardı.

Soğuk... Kışın tipilerle esen rüzgârı paltosunun başlığından hücum ederek yüzünü tırmalar, bütün vücudunu soğuk bir ürpermeyle titretir. Hasır iskemle üzerinde yazı ile geçen dayanılmaz bir günden sonra, o küçük fakat şirin sarı sobanın kenarından uzaklaşmak, şüpheli işlerle geçinen sefiller gibi geceleri karanlıklar içinde ekmek parasına koşmak dayanılmaz bir dertti.

Her dakika bir çamur birikintisine batmamak için durmaya mecbur olur, iki elini ceplerine sokarak eteklerini dizlerinin üstünde tutmaya çalışır. Taşların üzerinden sekerek yürür. Bazen duvarın kenarından bir gölge şeklinde süzülerek geçer, yoluna rastlayan küme küme büzülmüş köpeklerden korkarak yolunu değiştirir, bazen bir yıkıntının boşluğundan geçerken şimdi bir el uzanılacakmış, yakasından tutulacakmış gibi kalbinde bir korku titremesi duyardı.

Sonra bir aralık yağmur başlar, omuzlarında, başında muşamba paltosunu döverek sırtından süzülüp ayaklarına doğru akar, ne kadar kıvrırsa bir türlü çamurdan koruyamadığı zavallı tek pantolonunu ıslatır... Bu yarına kadar kuruyacak, sabahleyin sobanın kenarında tüterek gecedan kalan nemi alınacak, İkbal bir yandan ütüü hazırlarken o matbaaya geç kalmak korkusuyla üzülecek.

Tenha karanlık sokaklar... Soğuk rüzgârlarla karışık sıkı bir yağmur...

Ahmet Cemil o sokaklardan, o yağmurun altından geçer, ta Vezneciler’e kadar gelir. Kapının önünde zile dokunmadan önce bir nefes alır, sonra kapı açılınca henüz yemeğini bitirememiş, yağlı elini silmemiş uşağın tuttuğu mumun ışığıyla dar bir merdiveni çıkar, selamlık odasına girer, orada bekler, ta ki Küçük Bey kitaplarını alıp haremden çıksın...

“Hoca Efendi, bugün hiç çalışmadım, affınızı rica ederim!” sözüyle Küçük Bey girer. Ahmet Cemil’in her şeyden çok bu Hoca Efendi ifadesi canını sıkır. Niçin? Canı sıkılmaya hakkı var mıydı?

Çocuk küçük bir yaramazdır, fakat yaramazlıkları bir terbiye süsü altında saklıdır. Ahmet Cemil öğrencisinin hiçbir nazikliğe aykırı haline rastlamamış olmakla beraber ufak bir yakınsa çocuğun yapma bir utanma haliyle gözlerini indirerek içinden “Budala! Sen de... Sana ne oluyor? İster çalışırım ister çalışmam. Keyfimin kâhyası değilsin ya!” diyeceğinden emindir. Onun için daima affeder, zaten çocuğun kendisiyle beraber bulunduğu zamandan başka çalışmadığını da bilir.

Derse başlanır; mesela matematikten bölme anlatılacak, Dünya’nın yuvarlak olduğu açıklanacak, bir küçük efsane okunacak, ele geçen bir gazeteden imla yazdırılacak... Ah! Ahmet Cemil bunlara bedel o küçücük sıcak odada minderin üzerine boylu boyunca uzanarak Musset’in *Geceler*’ini, Hugo’nun *İzlenimler*’ini, Lamartine’in *Düşünüşler*’ini okumak için nasıl can yakıcı bir özlem duyardı!

Bir zaman gelir ki, her ikisi de yorulur; çocuk küçücük eliyle ağzını saklayarak yalandan esnemeye başlar, Ahmet Cemil’in yorgun gözleri süzülürdü. Bir aralık hizmetçi görünür, “Hanım Efendi haber göndermiş, Küçük Bey artık yorulmuştur, diyor” sözü üzerine derse son verilir, çocuk bir an önce hareme²² gitmek, hizmetçi de Ahmet Cemil’i bir an önce evine götürüp dönmek için sabırsızlandıklarından bunun çocukla hizmetçi arasında bir düzmece olması da fazlasıyla ihtimal dâhilinde olmakla beraber, o, aldanmayı tercih ederdi.

Dönerken başka bir bölüm başlardı. Hizmetçi yavaş yavaş Ahmet Cemil ile senlibenli olmuştu. O, bu gevşekliğe sessizlikten başka bir şeyle karşılık göstermediğinden hizmetçi evde konuşmak fırsatı bulamadan geçen hayatının öcünü kendisinden çıkarırdı.

22 Saray ve konaklarda kadınlara ayrılan bölüm.

Elinde muşamba feneri sallayarak, önden gitmek âdet-ken her defasında bir iki parmak geri kala kala en sonunda yanında gitmeye başladığı Ahmet Cemil'e geveze hizmetçi bütün dertlerini döktü, memleketinde kendisini bekleyen nişanlısından bile bahsetti. O, yalnız dinler ya da dinlemeksizin susardı. En sonunda sokağın başına gelince hizmetçi, "Eh! Artık buradan gidersiniz!" derdi. Ahmet Cemil hafif bir selamla ayrılır, titreyerek anahtar sokar, çamurlu lastikleriyle muşamba paltosunu hemen taşığa atar, odasına çıkar, ıslak giysilerini öteye beriye ilştirir, hayatta kendisine nasip olan tek dinlenccek yeri olan yatağına girer.

* * *

Kendi kendisine: "Uyu zavallı çocuk, yeşil eski çuhalı yazıhanenin kenarında, karanlık çamurlu sokaklarda, küçük nazlı çocuğun daima esneyen çehresi karşısında geçen o sıkıntı ve eziyet saatlerinden sonra, şu sıcak temiz yatağın içinde, ıııklı mavi bir gökyüzünün elmas yağmuru altında, doğmasını beklediğın ümit güneşini görmeye çalışarak; derin, uzun bir teselli veren uyku ile uyu!" diye içinden bir ninni söyler gibidir.

Tepebaşı ziyafetini takip eden günün sabahı, Ahmet Cemil matbaaya alışıldan biraz geç, gecedan kalan mahmurlukla biraz sersemce olarak geldiği zaman Ahmet Şevki Efendi'den başka kimseyi bulamamıştı. Sabahları yayımlanan gazetele-
rin büroları en çok sabahları rahattır; gece gazete basılmış, sabah gün ağarınca dağıtımçılara dağılmıştır; yalnız postaya verilecek olanlar kuşaklanmakta, dizgi yerinde dizgicilerin telaşa gerek görmeyerek kasalara dağıttıkları dökme harfle-
rin seri darbeciklerle düzenli ahengi işitilmektedir. Yazarlar henüz gelmemiş, tütün kokusu henüz matbaanın mürekkep ve ıslak kâğıt kokusuyla dolu havasını doldurmamış, Ahmet Şevki Efendi henüz odasına girip kâğıdının üstünde daima çıtırdayan kalemmini eline almamıştır. İdare memurunun ka-
lem çıtırtısıyla müdürün öksürüğü matbaa makinesinin arka-
daşlarıdır. Ahmet Şevki Efendi'ye ne zaman kaleminden, o bitmez tükenmez inleyişiyle kâğıdın üzerinde -ağır ağır yü-
rüyen bir öküz arabası gibi- o daima çıtırdayan kaleminden bahsedilse: "Yok! Ona ilişmeyiniz, o benim ninnimdir; ben hem yazarım hem o ninni ile uyurum," derdi.

Ahmet Cemil idare memurunu en içten selamıyla selam-
ladı. Her sabah böyle buluşurlar, dertleşirler, öteden beriden bahsederlerdi. Ali Şekip bu iki dosta yazıhanenin bir tarafın-
da sohbet esnasında rastladıkça espri yapmaya olan saftirikçe
eğilimine uyarak Ahmet Cemil ile Ahmet Şevki'nin isimle-
rindeki benzerlikten dolayı, "Ahmet efendiler yine birleşmiş-
ler!" derdi.

Ahmet Şevki Efendi sohbet arkadaşını görünce, -söylemek istediği şeyi söyleyecek bir adam bulamayıp da ilk rastlanılanın üzerine atılan sabırsızlara özgü bir telaş ile- Ahmet Cemil'in selâmına karşılık vermeye zaman ayırmadan:

“Gördün mü bir kere çapkını? Bu akşam yine evine gitmemiş!” dedi. Ahmet Cemil Raci'den bahsedildiğini hemen anladı.

Ahmet Şevki Efendi'nin seçkin kelimelerinden biri de “çapkın” kelimesidir. Bu kelimeyi hiç sevmediklerine ya da pek çok sevdiklerine ayırır; hatta bir kere sevgi hissine gereğinden fazla kapılarak kendisini kaybetmiş, imtiyaz sahibi Hüseyin Baha Efendi'nin dizine elini vurarak “Hay çapkın hay!” demişti de sonra da bu gaflet hatasından dolayı zaten kırmızı olan yüzü birkaç kat daha kırmızılaşarak üç dört gün kadar imtiyaz sahibinin yüzüne bakamamıştı.

Ahmet Şevki Efendi bu sabah şu cümleyi pek hiddetle beyaz keten yeleşinin altında zorca duran göbeği yerinden sarsılarak söylemişti.

Ahmet Cemil telaş etmeyerek sordu:

“Nereden anladınız?”

“Nereden anlayacağım? Zavallı kadın yine öksüzler gibi boynu bükük çocuğuyla gelmiş, matbaanın aşağı katında ağlayıp duruyor. Görsen, ne de güzel kadıncağız! Taze, üzgün edalı bir çaresiz... Mutsuzluğu her halinden belli... Karısını evde kimsesiz, yapayalnız, ihtimal ekmeksiz bırakıp da kim bilir hangi kahpenin yanında zaman geçirmekte anlam var mı? İki de “Babam nerede?” diye gelen bu çocukla, matbaa halkının kaba kaba manalı gülüşleri arasında ağlayan o kadıncağızı gördükçe içim içime sığmıyor. Allah bilir, bir gün o çapkını tuttuğum gibi idarenin penceresinden aşağıya atacağım. Ama neye yarar? İş bu çaresizlerin derdine çare bulmakta...”

Ahmet Şevki Efendi devam etti; kendisini denemeden, aile babalığının ne demek olduğunu anlamadan ya da o kutsal görevin önemini her türlü bağılıktan kurtulmuş sayacak kadar kendilerinde duygusuzluk gördükleri halde evlenenlerden bahsetti. Kim bilir, şu genç kadın kimin, hangi baba ile hangi ananın nazlı bir kızıdır? Pek küçük iken evlenmiş olacak, çocuğundan öyle anlaşılıyor. Belki on beş, on altı yaşında... Tutmuşlar bilmediği bir adama verivermişler, “Senin her şeyin işte bu adamdır!” demişler. Sonra ana baba ortadan kalkmış, dünyada bu adamdan başka kimse kalmamış. Bir ay ya mutlu olmuş ya olmamış, kocası içmeye başlamış, sonunda bir akşam evde küçücük bir çocukla yalnız kalmış. Bu genç kadın ne yapar? Kocasını nerede kalmış? Bu kayboluş tekrarlanır olmuş. Nereye gidiyor? Nerede kalıyor? Türlü tahminler zinciri ki her biri ciğerlerinde zehirli yara açıyor, isteğini anlatamıyor, ağlasa kıyametler kopuyor, hatta...

Ahmet Şevki Efendi diyordu ki:

“Evet, böyle bir herif bilirim ki, karısı ağladıkça onu döverdi. İnsan karısını döven erkeklerden bahsedildiğini işitince ilk önce “Kim bilir? Karı nasıl dayağa layıktır?” demek ister. Evet, efendi içsin içsin, sonra “Evde bakkaldan veresiye peynir ekmek alırlar” avuntusuyla gitsin cebindeki parayı pis, ahlaksız bir kadına versin! Sonra eve gelince karısının ağlamasına dayanmasın! O kadın ağlarsa, bağırırssa hırçın denecek; dayağa layık görülecek. Buna bir de kadının kocasına âşık olmasını ekleyiniz! İşte Raci’nin karısı! Dünyada kendisinden kaçan şu heriften başka bir şey düşünmediği, bu sabah şafak atar atmaz gelip şurada ağlamasıyla belli değil mi? Ama kocasını aramak için sabahleyin başını aldığı gibi bir matbaaya geliveren kadının davranışını da süslü bir tavır saymayacakmışız. Bir de ona sormalı... Bu dereceye kadar düşmüş olmak için kim bilir ne mecburiyetler görmüştür...”

Ahmet Cemil derin bir üzüntüyle dinliyordu. Ahmet Şevki Efendi’nin sade bir açık sözlülükle söylediği bu sözler,

gözlerinin önünde bir musibet dünyası açmış, insan toplum hayatı içinde gözyaşlarından oluşan bir ıstırap sayfası oluşturan acı bir bahsi bütün rahatsız edici ve üzücü ayrıntılarıyla meydana dökmüştü. Utanmasa aşağıda ağlayan Raci'nin karısına değil, bütün gözü yaşlı kadıncıklar için şurada uzun uzun, sızlaya sızlaya ağlayacaktı.

Bir aralık Ahmet Cemil'in gözüne bir şey ilişti. Ahmet Şevki Efendi'ye göstererek dedi ki:

“Baksanıza, merdivenin başında duran Raci'nin çocuğu değil mi? Bir şey söyleyecek de galiba cesaret edemiyor.”

Ahmet Şevki Efendi:

“Gel bakayım oğlum, gel! Bir şey mi söyleyeceksin?” dedi.

Çocuk, kesilmemiş lepiska saçlı,²³ dünyada vaktinden önce dertle, sıkıntıyla ağlamaya başladığı için hazin bir hayret manasıyla örtülmüş zannedilecek kadar baygın gözlü; bir iki sene önceden alındığı paçaları dizlerine yaklaşan soluk pantolonundan, bileklerini örtmeyen yenlerinden anlaşılan soluk elbisesi içinde, eskimiş yapraklar arasında yeni açmış bir gül kadar ruha kuvvet veren bir çocuk tereddüt ederek yaklaştı:

“İzin verirseniz, annem size bir şey söyleyecek!” dedi.

Ahmet Şevki Efendi arkadaşına baktı, göz göze geldikten sonra kadıncağızı dinlemeye karar verdiler.

Ahmet Şevki Efendi çocuğun elinden tutarak dedi ki:

“Senin ismin ne bakayım?”

“Nedim...”

“Bak bir kere! İlk babalık hevesiyle çocuğa şair ismi vermiş de sonra...”

23 Uzun, sarı, yumuşak saç.

Ahmet Şevki Efendi sözünü çocuğun yanında tamamlamak istemedi. Ahmet Cemil'i de bir işaretle davet ederek sofaya çıktı. Kadıncağız merdivenin kenarına dayanmış müsaade bekliyordu.

Ahmet Şevki Efendi biraz ağırbaşlılık vererek ve törene özgü sesini takınarak:

“Ne istiyorsunuz, hemşire hanım?” dedi.

Ahmet Şevki Efendi'nin şu sorusu üzerine genç kadın bütün hayatının mateminin sıkıntılı karanlığından gamlı yüzüne çekilmiş bir üzüntü perdesi gibi çehresini örten siyah peçenin altında henüz kurumamış kirpiklerini kaldırmaya, henüz gençlik gülüşüne bedel ıstırap gözyaşlarının seli altında malhuzun ve koyu duran gözleriyle şu şefkatli yüzlere bir yardım bakışına bile cesaret edemeyerek titrek bir sesle:

“Deminden beri size başvurup vurmayacağımı düşünüyordum,” dedi; “En sonunda başvurmaya karar verdim de şimdi ne diyeceğimi bilmiyorum. Zaten benim ne demek istediğimi siz pek iyi bilirsiniz, değil mi efendim? Eşimi siz de benim kadar tanırırsınız. İkide bir de boynu bükük bir çocuğun gelip babasını sorduğunu da görüyorsunuz. Bugün o çocuğun elinden tutarak gelen annesini görünce, bu zavallı kadının ne demek istediği de anlaşılmıştır elbette...”

Kadın artık ilk tereddütlü çekingenliğini şu üç dört sözle galip geldikten sonra, o, senelerden beri damla damla ciğerlerine damlayıp her isabet noktasında bir yakıcı yara açılan dert zehrinin bütün acılıkları köpürdü. Söyleyeceğine, ne demek istediğine dikkat etmeyerek; orada şu mürekkep lekeleriyle simsiyah kesilen matbaa merdiveninin kenarına dayanarak, karşısında yüzüne bakmaksızın üzüntüyle ve sessizlikle dinleyen bu iki şefkat yüzüne bakışlarını yöneltmeyerek, yanı başında bu trajedinin henüz esasını anlayabilecek bir yaşa gelmemiş, fakat bütün üzüntü ve ıstırabına fark etmeden ortak olmuş çocuğun kederli haline bakmaya cesaret

edemeyerek, perişan bir dille şimdiye kadar kimseye açıklanmayıp da birike birike artık aklının almadığı acılıklarını hatırına geldiği gibi salıverdi.

“Fakat ben kocamı aramak için de gelmiyorum. O beni aramaya lüzum görmezse, benim onu aramaya mecburiyetim kalır mı? Geceleri evine gelmeyen erkeğin elbette gideceği bir yeri olmalı... Karısından elbette bir sebeple kaçıyor. Biz, zavallı kadınlar, kocalarımızın bizden kaçtıklarını görürüz de genellikle kimin için bizi terk ettiklerini bilmeyiz. Kaç kere niyet ettim, şu babasının bir güler yüzünü göremeyen çocuğu clinden tutup o kadın her kim ise ona götürmek, ‘Hanım, bakınız, bu çocuk babasına muhtaç bir çocuk, eğer o eve gelmeyecek olursa, bu çocuk genç anasının daima ağlayan gözlerinin önünde yavaş yavaş ölecek. Buna acıyınız! Babasını bırakınız!’ demek istedim. Fakat bilir miyim, o kadın kimdir? İşte efendim, ben bugün kocam için değil, çocuğum için geliyorum.”

Genç kadın burada çocuğuna uzun bir bakışla baktı. Ah bu bakış! Dünyada mutsuz bir kadın olmaya katlanmak mecburiyetinden başka bu bakışta mutsuz bir çocuk yetiştirmiş olmaktan doğan büyük üzüntünün açıklaması da bu bakışta vardı. Bir bakış ki, çocuğu sanki ağlayan bir öpücük ile kuşattı. Sanki şefkatten, incelikten oluşmuş bir nazik kucağın mıknatısı andıran çekiciliği içine aldı.

O zaman bu genç kadın, her derdini yüzüne baka baka düşündüğü, sanki onun saf yüzüne hüznün acılı anlamını yazdığı bu çocuktan artık gözlerini ayıramayarak bütün hissiyatını döktü. Henüz çocuk denecek bir yaşta iken bu adamın hanımı olduğunu, çocukluğa özgü tam bir güvenme ile olanca hissini ve fikrini ona ayırdığını, sonra yavaş yavaş kocasının kendisinden uzaklaştığını anladıkça kalbinin nasıl yırtıldığını, sevgi devresinin ilk meyvesi daha “Baba!” demeye başlamadan babasının onunla beraber annesini de unutup haftada dört beş gece evin semtine uğramamaya başladığını, eve geldikçe

kalp kırıcılığından, sarhoşluğundan başka bir şeyle yokluğunu unutturmadığını birer birer döktü. Bu güne kadar sabrettiğini, tesellisini ağlamakta aradığını söyledi; fakat artık...

“Evet, artık dayanmaya imkân kalmadı. Bakınız, yalnız son olayı anlatayım; bugün arsız bir kadın gibi beni size müracaata mecbur eden de bu... Babamdan, annemden bana bir şey kalmamıştı, zaten gelin ederlerken de pek az şey vermişlerdi. Kocam daha onlar hayatta iken on liralık bir küpemi aldı, mahvetti; güya beni emniyet sandığına rehin bırakılmış diye kandırmak istiyordu. Babamla annem ortadan kalkınca yalana da lüzum kalmadı, küpenin satıldığı meydana çıktı. Bir yüzüğüm, iki altın bileziğim vardı. Onlar da birer birer gitti. Doğal olarak ses çıkaramıyordum; eğer kazandığı para bir oğluyla bir karısından ibaret olan evini geçindirmeye yetmeseydi hatta üzülmeydim de; fakat bu paranın kazandıklarıyla beraber başka birisine harcandığını hissediyordum. En sonunda her şey bitti, satılacak artık bir şey kalmadı. Birkaç günden beri -galiba parasızlıktan olmalı- her zamankinden fazla öfkesi vardı. Evin içinde sanki bir şey arıyormuş gibi bir hayli dolaştı, sonra bir aralık önüme dikilerek ‘Nedim’in kâğıtları nerede?’ dedi. Zavallı babam ne olur ne olmaz diye dışından tırnağından artıracak üç tane Demiryolu hisse senedi almış, ölürken bunları Nedim’e bırakmıştı. Kocamın ‘kâğıtlar’ dediği buydu. Küpemin, yüzüğümün filan gitmiş olmasına önem vermediğim halde çocuğun dünyada yalnız şu kâğıtlardan ibaret olan servetini, ben ölürsem elinde kalacak olan şu tek kuvveti artık bu adamın eline vermek bir hainlik, affedilmeyecek bir kabahat olduğunu anladım. ‘O kâğıtları veremem!’ dedim. O zaman üzerime hücum etti, ‘Yaa, öyle ise ben sana gösteririm!’ dedi ve...”

Genç kadın tamamlamayı, kadınlığa has utancı tamamlamasına engel oldu; bundan sonra gözyaşlarını tutamadı, bir süre öyle hıçkırı hıçkırı ağladı.

Ahmet Şevki Efendi ile Ahmet Cemil bu facianın karşısında bir saygı ve merhametle susuyorlardı.

Ahmet Cemil, -bir gazetede fakirlikten dolayı intihara mecbur olmuş bir aile babasına, sokakta kolu kırık bir çocuğa, mezarlıkta on beş yaşında verem bir kızın kabrine rastlasa dünyaya küsme özelliğinde yaratılmış olan bu ince ruhlu şair- şu feryat eden şiirin hüznüne karşı şaşırmış, sanki donmuş kalmıştı.

En sonunda genç kadın başını kaldırdı:

“Kâğıtlar henüz bende, fakat o zamandan beri eve gelmiyor ve gelmeyecek veya gelse bile bundan sonra hayat бүsbütün cehennem olacak. Ben nasıl olsa geçinirim; elimden her şey gelir. Dikiş dikmek, bir evde yemek pişirmek, çocuğum için bunların hepsine katlanırım, ona haftada beş on kuruş verebilmek için, ne olur, hizmetçilik de ederim. Fakat çocuk ne yapsın, efendim, çocuk? İşte size bunun için geliyorum, çocuğu böyle bırakmaya babası razı olabilir, fakat ben nasıl razı olurum? Okumak gerek, ben hizmetçilik etmeye mecbur olayım, fakat onu ileride uşaklığa mecbur olmaktan kurtarmak gerekmez mi?”

Ahmet Şevki Efendi, zihninde bir problemin çözümüyle meşgulmuş gibi iki parmağının arasında çenesini sıkıp duruyordu; sonra biraz tereddütle, biraz utanma ile ve söyleyeceği şeyin arkadaşı tarafından da onaylanıp onaylanmayacağını anlamak istiyormuşçasına Ahmet Cemil’in yüzüne bakarak dedi ki:

“Eğer merakınız yalnız çocuktan dolayı ise onun elbette bir kolayını buluruz. Mesela buraya gelebilir. Matbaa da bir okul değil midir? Burada yazar efendilerin her birinden iki söz öğrense âlim olur gider. Çapkının -Ahmet Şevki Efendi mümkün değil bu kelimeden vazgeçemezdi- zekâsı gözlelerinden belli... Eşinize gelince: O önemli bir konu, erkeklerin bazı gafillik zamanları olur ki, bir süre vazifelerini terk etmelerine sebebiyet verir, fakat...”

Kadın atıldı:

“Rica ederim, beni teselliye kalkışmayınız, ne gerek var? Çocuğum hakkındaki merhametinize teşekkür ederim. Bu yaşta bir çocuğu, özellikle anası babası hayatta iken hangi okula gönderebilirim? Mahalle okullarından birine göndermekle amaca ulaşılsa! Kocam, o, ne isterse yapsın, ben, çocuğumun zamanı boş geçirmedişine emin olduktan sonra her şey yapabilirim. Bir küçük dikiş makinesi, bir kadınla bir küçük çocuğun yaşamasına yeterli değil midir?”

Matbaanın şu ıssız saatinde merdiven başında gerçekleşen bu konuşma artık bitmeye yaklaşmıştı. Kadın, Nedim’i elinden çekti:

“Tekrar teşekkür ederim, efendim! Elbette bir kere babasına da söylersiniz, değil mi?” dedi.

Ahmet Cemil ile Ahmet Şevki Efendi uzun bir merhametli bakışla şu musibeti takip ederken, gözleri daima yaşlarla dolu olan bu talihsiz genç kadın, annesinin gözlerinde bir nesheli gülüş görmemekle çocuksu mutluluğu masum yüzünde donmuş çaresiz çocuğunu yavaş yavaş, çeke çeke matbaanın merdivenlerinden indi.

Ahmet Şevki:

“İşte!” dedi.

Sanki bu kelime ağzından biraz evvel söylediği sözlerin özeti gibi düşmüştü.

* * *

Ahmet Cemil yazıhaneye yönelmek üzere iken merdivenden birisi çıkmaktaydı. Başını çevirdi, Hüseyin Nazmi’nin uşağını gördü.

Hüseyin Nazmi kendisine bir not göndermişti. Diyordu ki:

“Bir haftadan beri inmiyorum. Ufak bir nezle, ya da daha doğrusu büyük bir tembellik beni evden çıkarmıyor. Ben çıkmazsam ‘Edebiyat Hazinesi’ gazetesi de çıkmayacak, onun

için bugün matbaada işi bitirdikten sonra -gece derslerin varsa erteleyerek- bizim idareye uğrarsın; ne kadar karalama filan bulursan toplar, bu akşam bana gelirsin: Şu işi başka birisine de verebilirdim, fakat yalnızlıktan patlıyorum gel de biraz gevezelik edelim!”

Kurşun kalem ile bir buruşuk kâğıda atılıvermiş olan şu perişan sözlere bir de küçük ek vardı:

“Lamia’ya bir şey söz vermişsin, başımın ucunda ‘Unutmayın!’ deyip duruyor.”

Uşağa:

“Peki!” dedi.

Lamia’ya ne söz vermiş? Kesinlikle hatırına gelmiyor. Son defa olarak ne zaman görmüştü? Bir ay kadar oluyor. Ahmet Cemil bir ay önceki günün bütün ayrıntısını zihninden tekrar geçirmek istedi. Hüseyin Nazmi ile bahçede geziyordu. Bir şeye dair konuşuyorlardı. Dalgın dalgın yürürken arkalarından bir şey çarpmıştı. Bu Lamia’ydı, çember çevirirken üzerlerine gelmişti. Hüseyin Nazmi o zaman kızmış “Senin yaşında çocuklar çember çevirirler mi?” demişti de Lamia alaycı hoş bir bakışla “Pencerede oturup da şiir mi söylerler?” demiş, bir de çekingen kahkahacıkla alayın rengini artırmıştı. İşte Ahmet Cemil o zaman bir şey söz vermişti ama neydi?

Başdizgici bu düşünceye ara verdi:

“Beyefendi, yazı dizisine iki sütun gerek...”

“Şimdi!” dedi, “Hay şeytan hay! Bunu unutmakta anlam var mı? Neydi yarabbi, neydi?”

Yazıhanenin kenarına oturdu, istedikleri iki sütunu tercümeyle başladı, fakat bu tercüme mekanik bir iş gibi zihnini işgal etmeksizin yürüyordu, fikrinde yalnız bir soru bütün örtülü hatıraları tırmalaya tırmalaya tekrarlanıyordu: “Neydi acaba?”

Pencereden sokağa bakınakla meşgul olan Ahmet Şevki Efendi birden döndü:

“İşte Sait’le Saip geliyor, akşamı beraber geçirmiş olmaları. Raci’den haber alırız...”

Saip’le Sait -Saip haber vermek için, Sait de Saip’i taklit etmiş olmak için- merdivenleri yıkarcasına atlaya atlaya çıktılar.

Saip Ahmet Şevki Efendi’ye sordu:

“Raci gelmedi mi?”

Ahmet Şevki Efendi burnundan cevap verdi. Saip’ten o kadar nefret ederdi ki, ne zaman ona söz söylemek gerekse, ağzıyla söz söylemeyi alçalma sayarak burnunu konuşma aracı olarak kullanırdı:

“Size sormalı...”

“Ooo! Biz onu Palais de Cristal’de bıraktık. İhti sızdı; orada kirli, ellilik bir kariya tutulmuş.”

Ahmet Şevki ile Ahmet Cemil bakiştılar.

“Görülecek şey, karı Raci’ye ne nazlar ne cilveler yapıyor! Ya Raci’nin hali? Karının yüzüne baygın baygın bakıp şiir söyleyişini görseniz! Dur bakayım, dün akşam karının gözlerine bakıp bakıp da bir beyit söylüyordu:

Şu’le-i hande-rîz-i zühre midir

[Zühre yıldızının gülücük döken ışığı mıdır?]

Saip aşağısını hatırlayamıyordu. Sait tamamladı:

O siyeh-nûr çeşm-i berk-efşân

[O şimşek saçan gözün siyah nuru...]

Ahmet Cemil gülerek:

“Aferin Raci! Epeyce taze renk göstermeye başlamış!” dedi.

“Hele karıyı görseniz! İri bir Alman, yarım yamalak Türk-
çesiyle Raci’nin şiirleri için ‘Ne diyoğ? Ne diyoğ?’ dedikçe
biz Sait’le kırıştık. Sonra baktık ki oradan kaldırmak müm-
kün değil, bizi de salıvermek istemiyor. Öyle bir asılıyor ki!
Sıvışıncaya kadar...”

Saip’in hikâyesinin sonu gürültüye karıştı, Ali Şekip baş-
dizgiciyi çağırarak merdiveni çıkıyordu. Ahmet Şevki Efendi
Ahmet Cemil’in kulağına eğildi:

“Bu akşam Palais de Cristal’e gidelim!” dedi.

Ahmet Cemil arkadaşının fikrini anladı:

“Bu akşam mümkün değil, ben Erenköy’deyim, isterseniz
yarın akşam...”

* * *

Lamia’ya söz verdiği şeyi hatırlamayacak olursa... Aman
yarabbi, acaba neydi?

Ahmet Cemil işini acele ile bitirdikten sonra ‘Edebiyat Hazinesi’ idarehanesine uğramış, bütün karalamaları toplamış, Lamia’ya söz verdiği şeyi hatırlamaktan ümidini keserek vapura binmişti.

Ahmet Cemil’in, Hüseyin Nazmi ile uzun çocukluk arkadaşlığı sebebiyle, aralarına ne kadar ayrılık girse de yine ortadan kaldırılmayı kabul etmeyen kalp yakınlıklarına sekte gelmezdi. Okul hayatından bir sene geçtiği halde birbirini aramaktan, buluşmak ihtiyacı duymaktan uzak kalmamışlardı. Hüseyin Nazmi hemen her gün sabahleyin “Olayların Aynası” idaresine uğrar, Ahmet Cemil arkadaşını iki gün görmese Konsolosluk Yazı İşleri bürosuna ya da “Edebiyat Hazinesi” idarehanesine başvurur, hiç olmazsa ayda bir gecesini Erenköy’de geçirirdi. İki arkadaş küçüklükten beri duygu ve fikir ortaklığına o kadar alışmışlardı ki, birbirlerinden birkaç gün ayrılışlar manevi bütünlüklerine eksiklik gelmiş zannederlerdi.

Köşkün yanına gelince parmaklığın arasından Lamia’nın yine çemberi önüne katarak bahçenin dar yollarında koştuğunu gördü. Kendi kendisine: “İş fena!” dedi.

Zili çekti, Lamia’nın elinden çember kaçtı, değnek bir yana fırladı, kapıya koştu.

“Hani ya benim şey?”

“Ne?”

Lamia hemen darıldı, kıpkırmızı oldu, neşeli simasını bir hiddet bulutu kapladı, dargın bir sesle:

“Hem söz veriniz de hem sonra ne diye sorunuz?”

Ahmet Cemil bu hiddetin espri ile önüne geçebileceğine karar vererek:

“Şimdi o şey alınmadı diye kapı açılmayacak mı?”

Lamia kapının düğmesini çekti, bir kelime bile eklemeyerek koştu, çemberiyle değneğini aldı, Ahmet Cemil’in önünden bakmayarak geçti.

Hüseyin Nazmi kütüphanesinin penceresindeydi:

“Bu zamanda mı gelinir? Sabahtan beri seni bekliyordum.”

“Tamam, bir de sen darılırsan! Bari geri döneyim.”

“Başka kim darıldı?

“Lamia’nın hiddetini görme! Az kaldı kapıyı açmıyordu.”

Hüseyin Nazmi dudakları arasından:

“Şımarık!” dedi. Sonra ekledi: “Dur, içeri girme de bahçede oturalım!”

Ta bahçenin bir köşesinde sarmaşıklarla loş küçük bir süslü çardak vardı; oraya gittiler, Ahmet Cemil başlığını, ceketini bir iskemleye attı, karalamaları Hüseyin Nazmi’nin önüne döktü, oturdular. Önce dışarıdan gelmiş mektupları, eserleri gözden geçirmek istediler.

Hüseyin Nazmi zarfları birer birer boşaltmaya başladı:

“Al sana Dünya’nın yuvarlaklığına dair bir makale... İmza okunmuyor. Dergiler okul kitaplarıyla okul çocuklarından kurtulamayacaklar. Bir gün dört işleme dair bir makale gelse şaşırmayacağım. Tarsuslu Zarifîzâde Abdullah imzasıyla bir şiir:

Nar-ı aşkın içre, ey mâhım senin!

[Ey sevgilim! Senin aşkının ateşi içinde...]

Ahmet Cemil:

“Ateşe!” dedi.

“Vay! Şimdi de başımıza hayali bir yazı çıktı: ‘Hicri 1309 senesinin Şaban ayının on yedinci gecesi saat altı buçuk sıralarında Edirne kasabasının kuzey tarafında bulunan...”

“Sen böyle hepsini okumaya kalkışırsan işimiz var!”

Hüseyin Nazmi kısaltmaya başladı, sepete atılacak karalamalar birikiyordu, daha sonra incelenmek üzere bir iki karalama da ayırdı. Bir aralık bir kâğıt için “Koca şair! Sâkinamesi²⁴ yayımlanmamış diye küplere binmiş!” diye mırıldandı. Ahmet Cemil “Fıçıya binsin de Sâkinamesini orada okusun!” diye mırıldandı. Hüseyin Nazmi birdenbire “Vay! Burada da sana saldırı var, dedi; senin o geçen sayıdaki ‘Gençlik Çiçekleri’ şiirine bir sürü ayıplama...”

Ahmet Cemil yerinden kalktı, “Bakayım!” dedi; ikisi beraber okudular; Ahmet Cemil için söylenmemiş hakaret, denilmedik aşağılama kalmamıştı. Saçlarına, gözlerine, yürüyüşüne bile saldırılmıştı. Mektup sahibi, şiiri kelime kelime parantez içine alarak her birine söyleyecek bir söz, o münasebetle şaire hediye edilecek bir hakaret bulmuştu. Ahmet Cemil okudukça “Aman ne temiz düşünceler! Ne vicdan genişliği!” diyor. “Ben miyim? Bu aptalların reisi, bu gariplikler saçan lüle saçlı şair, boşboğazlık pozuna denk... Bunlar ben miyim? Niçin? Çünkü ‘titrek parlayış’ demişim, çünkü ‘güneşli elbise’ demişim, çünkü ‘arzulu bakışın uçuşunun...’ demişim. Öyle şeyler demişim ki, görülüyor, gösterilmiyor, şu halde ben bütün bu sayılan şeylermişim.”

Birden Ahmet Cemil:

“Aa...” dedi, “Bu yazı bizim Raci’nin...”

O zaman iki arkadaş birbirine baktılar. Şu insafsızlığa, özellikle daima beraberinde yaşadığı bir adamın bu şekilde

24 Doğu edebiyatlarında içkili sohbet meclislerini ve bunlarla ilgili unsurları gerçek ve mecazi manasıyla anlatan manzume.

aleyhine kalem yürütmek için bir insanın birlikte yaşama inceliğinden bu derece yoksunluğuna şaşırlar.

Ahmet Cemil diyordu ki:

“Fakat ne sebep var, bu adamın şu inatçı ısrar ile senin ve benim aleyhime bu kadar sataşmasının ne sebep var? Kendisine bunun için para mı veriyorlar, ya da bizim iyi şiir söylemediğimize halkı ikna etmekle kendisinin şairlik becerisi iki kat mı oluyor? Bizi anlamıyor, hazzetmiyormuş; o başka bir mesele, bunu mutlaka söylemeyi bir görev sayıyorsa, hakarete neden lüzum görüyor? Ben şiir söyleyecek olursam onu susmaya mecbur mu etmiş oluyorum? Ondan şairlik hakkını alacak bir kuvvet mi var? O da söylesin! Ben onun söyledikleri için bir şey diyor muyum? Ben ona hakarete benzer bir şey yapıyor muyum? Beni bir sözlükten ne kadar küfür ve hakareti ifade eden kelime varsa toplayıp da Raci'nin yüzüne fırlatmaktan vazgeçiren bir şey var mı?”

“Elbette... İşte asıl farkınız da o değil mi? O hakaretlere başvurmaktan seni vazgeçiren bir şey var ki onda yok. Çok temiz kalplisin, Cemil... Hiç mahalle çocuklarının oynadıkları bir yıkıntıdan süslü bir bebek gibi küçük bir kız geçerken rastladın mı? Bütün o arsız çocuklar o küçük kızın zarıflığına karşı duydukları ateşli bir kıskançlıkla birden nasıl tutuşurlar, nasıl arkasına düşerler, bağırırlar, içlerinde taş atan, söven, hatta güzel giysilerinin eteklerine sarılan cüretkârlar olur. Bu, insanlarda doğal bir histir. İşte senin şiir güzelliklerin basın dünyasından geçerken bu yolda kıskançlık yaygaralarına rastlıyor, o kadar... O küçük bebek gibi ağlayarak eve mi kaçacaksın? Emin ol ki pencerelerden seyredenler için o çocuklar arsız, utanmaz çocuklardan başka şeyler değildir.”

Ahmet Cemil:

“Acaba?” dedi, sonra Hüseyin Nazmi'nin karşısına oturarak bu kelimenin içerdiği şüpheyi yorumladı: “Biz kendimizi böyle avutuyoruz. Ama zannetmem ki gerçek senin dediğin

gibi olsun! Bence halkın fikri nerede gürültü olursa oraya yönelir, bu doğal eğilime, insanların alaylara, aşağılamalara uğrayanların haline acımdan çok gülmek hissini eklersen, bugün bizim etrafımızda bağırانların ne yolda yankı yaptığını anlarsın. Bak, her gün sütunlarından birçoğunu ötekinin berikinin yazdıklarına, taşlamalarla, aşağılamalarla dolduran “*Zamanın Yansıması*” ne kadar satılıyor! Sabahleyin, kapışan kapışana... Çünkü herkes gülmek ister. Hakkın kimde olduğunu aramakla uğraşanlar çok mudur zannedersin? Basında saldırgan yazarların eline geçenler tıpkı sokakta çamura düşmüş bir adama benzer, etrafına toplanan izleyicilerin onda dokuzu güler.”

Hüseyin Nazmi arkadaşının üzüntülü bir sesle söylediği sözleri dinlerken gülüyordu:

“Ne kadar hassassın!” dedi. “Söylediklerinin bir kısmı doğru, fakat meselenin esasını yanlış anlıyorsun. Halk güler ve gülmekten hazzeder, fakat halkı güldürmeye çalışanlar işte o bir dizi soytarı olmaktan başka bir önem alamazlar. O alaylar aynen komik resimlere benzer ki, insanı bir süre güldürür, fakat alaya hedef olanın kıymetini azaltmaz. Bugün takdir ettiğimiz bir adamın o yolda tuhaf bir resmini görsek hangimiz gülmeyiz? Fakat o resme gülmüş olmaktan dolayı o adam hakkında fikrimizde hiçbir değişme olmaz.”

Ahmet Cemil dudaklarını büktü, cevap vermek istemedi. Hüseyin Nazmi’nin her şeyi soğukkanlı incelemekten ibaret olan felsefesine ortaklık edemiyordu; konu burada bitmiş gibi göründü.

Hüseyin Nazmi mavi kurşun kalemiyle derginin matbaa karalamalarını düzeltirken onun gözleri çardağın sarmaşıkları arasından yer yer açılmış aralıklardan birer zümrüt pencere buldu. Biraz iskemlesine yaslanarak güneşin batışının bir esmer ve şeffaf tül gibi gökyüzünün ipek dalgalarına gerilen gölgelerine daldı. Son ışık kalıntısı bir tarafta küçük bir bulut parçasının kenarına oyalar asıyor, güneşin son demlerinden

uçmaya fırsat bulan serin hafif bir hava, bu sıcak günden sonra sahralardan kurtulan yorgun bir nefes gibi kalkan akşam buğuları üzerinden hafif darbeciklerle kanatlarını silkerek geçiyor, sabahtan beri güneşin bu sahranın üzerinden çektiği çiçek kokularını şimdi tekrar yeryüzüne serpiyordu. Bir aralık Hüseyin Nazmi:

“Karanlık oluyor, artık gözlerim bylandı!” dedi.

Ahmet Cemil’in gözleri o küçük pencerecikten ayrıldı, arkadaşına baktı, ne dediğini anlamamış gibi dalgın bir bakışla baktı, sonra dedi ki:

“Ah! Bu anlaşılamamak, beğenilmemek endişesi olmasa... Ya, benim o bilinen eseri bitirsem de çıkarsam ne olacak? Bugün üç dört tane ufak tefek şiircikler için feryat edenler, o zaman o koca bir cilt dolusu yeniliği görünce ne yapacaklar?”

Ahmet Cemil’in o bilinen eser dediği, senelerden beri yazmak istediği, beyninin içinde bir çocuk gibi yaşatıp büyüttüğü, her dakika işleyip süslediği o eserdi ki, bunda çocukluktan beri okuduklarından elde edilmiş şiir zevkinin sonuçlarını uygulamak isterdi. Bu eseri öyle bir şey yapmak isterdi ki, o vakte kadar görülmüş olan şeylerin hiçbirine benzemesin, bir şey ki... Ah! O şeye zihninde bir şekil, bir suret veremiyordu.

Zihnen düzenlediği esas pek sadeydi: Bir taze kalp ki, hayata bir ümit parlayışıyla açılıyor, sanki gökyüzünün dokunulmamış göğsüne güneşin öpücüğünden, onun sevda dokunuşundan tutuşmuş bir bahar sabahı... Faka’t sonra yavaş yavaş ufuklar tutuşmaya, etrafa ateşli bir havanın takatsiz bırakan yorgunluğu yayılmaya başlıyor, o saf ve taze ruha hayatın ilk sıkıntı ve yorgunlukları yavaş yavaş sokuluyor. Yaşam mücadelesi... Daha sonra ümit güneşi o kırılmış kalbin istek yıkıntılarına üzgün bir veda bakışı ile süzülüp gidiyor. O zaman neticenin karanlığı...

İşte eser buydu. Bu eserle Ahmet Cemil insan hayatını yazmak istiyordu. Başından sonuna kadar bir şiir ki, bir gülümsemeyle başlasın, bir damla gözyaşı ile son bulsun.

Ne zaman buluşsalar Hüseyin Nazmi'ye bundan söz ederdi. Birçok parçasını yazmış, arkadaşına okumuştı. Fakat istediğini yapamamaktan, düşündüğünü kalemine resmettirmekten doğan bir üzüntü ile her yazdığı parçadan sonra o parçaya veremediği ruhun yasını tutardı. Bu eserin âdeta hastası olmuştu. Kendi kendisine küser, gücünü duygularının uzağında bulduğu için kızar, bazen yetersizliğini dile bağlamak ister, zihninin içinde karmakarışık hayaller gibi uçsan belirsiz renkleri yakalayabilecek bir alete sahip olmamaktan ileri gelen bir bezginlikle âdeta hayatından bezer. Ah! Bir kere o esere bir vücut verebilse! Bütün hayat ümidi onun üzerine kuruluydu, onu yazarsa -bir gün Taksim Bahçesi'nde arkadaşlarına itiraf ettiği gibi- artık hayatta görevini tamamlamış sayacaktı.

Bugün Hüseyin Nazmi'ye diyordu ki:

“O yeniliklere çıldıracaklar. Hele ölçü için kim bilir ne kadar aşağılamalara uğrayacağım, fakat bunu ne için anlamamalı? Bizim ölçümüzün musikisinin manasına, parlak ifadesini, edasının tavrını ne için bilmemeli; ya da bilgi sahibi olduğunu iddia edip de bundan ne için yararlanmamalı? Beş yüz beyitlik bir şiiri aynı biçimde bir ölçü üzerine söylemekten doğacak ruh yorgunluğunu, o ahengin değişmeden devam etmesinden ortaya çıkacak eziyeti niçin anlamamalı? Batı'nın şiirlerinde ölçünün çeşitlenmesinden ortaya çıkan ahengi görüyoruz. O ahengi meydana getirmek için bizim elimizde manasız bir hece ölçüsü yerine zaten bir musikiden ibaret icra edilen bir ölçü varken ne için şiirimizin aruz ölçüsü parçalarına dikkat ettiğimiz gibi tarzında da ahenk ve ölçünün şiirin ruhu ile uyumlu olmasına dikkat etmeyelim? Millî vezni terk etmekle ne kadar isabet etmişiz. Batılıların musiki harekesi dedikleri uzun hece ölçüsünden Türkçe mah-

rum olduğu için Türkçeye hece ölçüsünden başka bir uyum olamazdı fakat lisanımız Türkçelikten çıkınca, Arapçanın, Farsçanın o bitmez tükenmez hazinelerin servetinden süslenmeye başlayınca uzun hece ölçüsünü korumak nasıl mümkün olurdu? Şimdi bir şiir söyleyiniz ki Hafız'ın muhteşem lisanına mahsus olan o güzel kelimeleri kısaltarak, sadeleştirerek okunması gereksin... O şiir değil bir vicdan eziyeti olur...”

“Buna karşılık aruzun musikisinde hüküm süren ahengin anlamı... Fakat o anlamı hissetmek, hissettikten sonra uygulamak gerek... Bizde bu yöne dikkat edilmiş mi? Bir iç açıcı ölçü ile mersiye söylemek, ya da hafif bir esası ağır bir ölçünün ağır akışına terk etmek ölçünün musikisine karşı nasıl bir sağırlık ise, çeşitli esaslardan oluşan uzun bir şiiri yalnız bir ölçü ile söylemeye kalkışmak yine ölçünün musiki manasına karşı öyle cahil bir inatçılıktır. Batılılar çoğunlukla küçük şiirlerini bile sadece bir ölçünün ritminin ahengine hapsedmeye katlanamıyorlar. Türkçemizde de böyle şeyler mesela daha güzel yapılırken ne yazık ki yapmıyoruz. Şimdi benim eserime vermek istediğim musikiyi düşün, bundan doğacak etkinin ruh üzerinde ne kadar kuvveti olması gerekir. Eğer bu yenilik herkeste bir beğenmeme eğilimi oluşturmazsa... Mesela, hüzünlü bir parça “faûlün, faûlün, faûlün” vezniyle üzüntülü bir tarzda sürüklene sürüklene gidip dururken sonra “mefâîlün, fâilâtün, mefâîlün, fâilün” vezniyle bir duygu seli, bir ifade hiddeti, bir şiir coşkusu, daha sonra “müstef’ilün, müstef’ilün” ile bir sakinlik; sonra mesela ara yere girivermiş bir ıstırap hıçkırığı, sanki çalgıcının bir hiddet çimdigi gibi tek bir ‘ulün’...”

Ahmet Cemil tarif ettikçe vezinlerin musiki ifadesini anlatabilmek için elleriyle usul vuruyordu.²⁵ Hüseyin Nazmi bu konuyu açtıkça söyleyecek şeylerini bir türlü bitiremeyen arkadaşını sabırlı bir dinleyici olarak gülümsemeyle dinliyordu.

25 Türk musikisinde usuller vuruşlarla belirtilir. Sağ elin sağ dize, sol elin sol diz üzerine vurulmasıyla belirlenen ölçüye “usul vurmak” denir. Yapılan bu vuruşlar muntazam bir tempo ile aksamadan, eser bitene kadar icra edilir.

Ahmet Cemil devam etti:

“Musikide yapamadığımızı bari şiirimizde yapalım! Yirmi tane aksak²⁶ suzinak²⁷ şarkıyı okumaktan, dinlemekten duyduğumuz yorgunluğu hiç olmazsa şiirimizde kaldıralım. Hüner; müziği tekdüzelikten değil, çeşitli makamlar ve usullerin iyi uyumundan oluşturmaktadır. Bu yolda yazılmış bir şiiri düşün ki, ölçülerin nağmedalgaları üzerinden öfkeli bir çağlayan ile akıp giderken birden durgun bir şekilde yorgun düşmüşçesine iniltili bir sel ile sürüklensin. Sonra tekrar bir his coşkusuyla ile taşsın, ölçünün şiddetli ahengiyle yükselsin, yükselsin, şiddetin derecesinin en yüksek katına kadar çıksın, yine yavaş yavaş, derece derece katları inerek şiirin son nefesi bir musiki inlemesiyle bitsin!”

Hüseyin Nazmî’nin gülümsemesi biraz daha genişledi. Ahmet Cemil bu gidişle bu akşam bütün edebiyat kuramını birkaç yüzüncü defa olarak arkadaşının önüne tekrar dökecekti.

“Hele kafiye... Gariptir, bizde en dikkat edilecek şeyler ihmal edilmiş de edebiyatımızda çocukça oyunlar için hayatlar sarf olunmuş. “Jeng (pas), ferheng (bilgi), reng (renk)” kafiyesiyle kaside söylemek için fikirleri hayal edilemez baskılara, eğilip bükülmelere uğratarak, o kafiye bir kelimeyi kasideden mahrum etmemek için türlü garip manalara mecbur olarak, zorlukları hayret verecek bir sıkıntıya katlanmışlar da kafiyenin ahenk anlamını düşünmek akıllarına gelmemiş. Hatta bugün yeni şiirin ruhunu anlayamayanlardan kafiye bir ahenk manası olabileceğini düşünebilecek var mıdır acaba? Hele kafiyelerin alışılmış düzenine hiç aklım ermiyor. ‘An’ ve ‘in’ kafiye seksen beyti birbirinin arkasına sıralamaktan kulak için iyilik mi ortaya çıkar, yorgunluk mu, bilemem? Hele gazellerde ilk dizeden sonra gelen kafiyesiz dizelerde mademki şiirin arasına kafiye olmayan kelimeler

26 Dokuz zamanlı, altı vuruşlu, donanımdan sonra 9/8 şeklinde yazılıp gösterilen bir küçük usul.

27 Rast başlisiyle hicaz dörtlüsünün birbirine eklenmesinden meydana gelen ve rast perdesinde (sol) karar kılan basit makam.

sokarak kulak tırmalamaya izin veriliyor, o halde kafiyesiz şiir söylensin! Kafiye'nin düzenleme tarzını sırf zevke, fakat bir kendine özgü düzen içinde zevke uygun olarak uygulamak bize ait bir başarı... O başarıya bir de kafiye'nin ahenk manasını ekle, sonra ölçülerin musikisine de o değişimden gelen ahengin anlamını ver, işte yarının şiiri! Bence kelimelerin bilinen anlamından başka bir de -nasıl söyleyeyim?-'ses' anlamı vardır. Bilmem herkes hisseder mi? Fakat ben mesela inleyiş kelimesinin hüzünlü edasını, uçuş kelimesinin uçuş eğilimini, feryat kelimesinin yüreği yaralı ahengini pek iyi duyuyorum. İnsanda bu duyusu zevki olduktan sonra, mesela 'bahr-i sükûnperver (rahatlatıcı deniz)' diyemez, bahr kelimesinin o bir işaretle toplanan üç kuvvetli harfinden özellikle sonundaki r harfinin çarpışmasından ortaya çıkan sesleniş şiddeti ister ki, bu kelime bir sert anlam betimlemesinde kullanılsın: Mesela 'bahr-i hurûşân (coşkun deniz)' ya da 'bahr-i pür-hurûş (coşkulu deniz)'... Sanki bahr kelimesi de o sıfatla beraber taşıyor, şişiyor, değil mi? Buna mukabil 'derya-yı sakın (sakın deniz)' derim, çünkü derya kelimesi de sakın; onda da bir sessizlik var ki sıfatı sıfatın anlamından çok açıklıyor.”

Ahmet Cemil artık sürekli söylüyordu; zavallı Hüseyin Nazmi'ye, bu hoşgörölü dinleyiciye şahsi fikirlerini dinletti, sonra konuşmasını neticelendirmek istedi:

“Şimdi düşün! Üzüntü verici bir beyit, hüzünlü bir kelimenin üzerinde sakince duraklayarak bitsin, sonra görkemli bir kafiye diğer bir beytin anlam heybetine gösterişli bir karar versin; bütün şiir bir yandan ölçünün ahengine nefsinin teslim ederek dalgalanırken, kafiye'ler öteye beriye hafif sesle söylenmiş ezgiler, ruha kuvvet veren nağmeler serpsin; sonra o şiirden bütün eskimiş benzetmeleri, bütün o eski kafiye türlerini çıkar; düşünceyi o bilinen üslupta bocalamaktan kurtar; işte benim eser! Ah, Nazmi, o eser yazılıp da yayımlandığı zaman Ahmet Cemil büsbütün başka bir adam olacak! Öyle

zannediyorum ki, şöhret perisi gelip kahredilmiş, yenilmiş bir halde ayaklarımın altına atılacak; kendimi birden yükselmiş göreceğim, o zaman: ‘Ben bugün şu toprak parçasının üzerinde birisiyim’ diyebileceğim.”

Şimdi büsbütün karanlık olmuştu, iki arkadaş birbirlerine birer koyulaşmış gölge şeklinde görünüyorlardı. Ahmet Cemil susunca Hüseyin Nazmi cevap vermedi.

Arkadaşını dinledikçe kalbinde merhamet hissi duyuyordu. Ne için? Bu merhametin önemini pek iyi takdir edemiyordu, belki Ahmet Cemil bu kadar hayallere csir olduğu için... Gerçeğin daima hayalin uzağında kaldığını bilirdi, onun için o söyledikçe Hüseyin Nazmi vicdanından gizli bir sesin “Zavallı çocuk!” dediğini işitiyordu.

İkisi de sustular. Hüseyin Nazmi çardağın sarmaşıkları içinde daha yoğun duran karanlığın arasında gözleri dalgın, endişe ile dolu bir halde arkadaşına bakıyor; Ahmet Cemil bahçenin, bütün sahranın, gökyüzünün üzerinde dalgalanan sislere dalmış düşünüyordu.

Birden, köşkten bir ses işitildi:

“Ağabey! Yemeğinizi göndersinler mi?”

“Göndersinler!”

Ahmet Cemil birden kalktı:

“Buldum!” dedi.

“Neyi buldun?”

Cevap vermedi, Lamia’nın birden sesini işitince hiç düşünmediği halde birdenbire aklına gelivermişti. Rahat bir nefes aldı. Tamamen hatırlıyordu: O sözünü verdiği şeyi bir gün öğrencisi Muzaffer Bey’de görmüştü. Bir kutu ki içinde tavla zarları şeklinde fakat oldukça büyük küpler var, bu küplerin altışar tarafına altı resmin kesilmiş parçaları yapıştırılmış, küpleri altı şekilde düzenlemeli ki, o altı resim ortaya

çıksın. Ahmet Cemil şu güzel oyuncağı zihnen kendi kendisine gözünde canlandırıyordu. Fakat bunu nerede bulacak? Muzaffer Bey'e Paris'ten gelmiş. Her uğradığı dükkânı böyle üç satırlık tarif ile mi soracak?

Yemek yediler, artık öteden beriden bahsediyorlardı, bir aralık Hüseyin Nazmi dedi ki:

“Eserini bitirirsen sana burada bir ziyafet vereyim; istediğin adamları davet et, yayımlamadan önce bir kere kendin okursun.”

Ahmet Cemil:

“Teşekkür ederim!” dedi. Sonra çardağın ortasından sarıkan fenerlerin delikli ayaklığından yemek tepsisinin beyaz örtüsüne dökülen ışığın dans edişine dalarak “Kim bilir, ne zaman?” dedi.

Ahmet Cemil'in güya bu sorusuna cevap veriyormuş gibi köşkün yukarıdan, panjurları açık bir odasından bir gürültü koptu.

Hüseyin Nazmi dedi ki:

“Lamia sana gösteriş yapıyor. Güya piyona çalacak, haydi yanına çıkalım da seni barıştırayım!”

Merdivenlerden yavaş yavaş çıktılar, odaya önce Hüseyin Nazmi girdi. Lamia dadısıyla beraberdi, Hüseyin Nazmi'nin bir işareti üzerine dadı çekildi:

“Nereye gidiyorsun, dadı?”

“Biz geleceğiz. Sen o gürültüyü bırak da bize bildiğin parçalardan çal!”

Lamia hırçın çocuklara özgü çevik bir hareketle döndü:

“Mümkün değil!” dedi.

Sonra yuvarlak iskemlesinden atladı, siyah saçlarla dalgalanan küçücük başını uzattı, piyanosunun iki tarafındaki

mumları söndürdü, kapağı çekip kapıyordu, Ahmet Cemil yetiştii. O zaman Lamia'ya yalvardılar:

“Bu kadar naz iyi mi? Zaten onlar ne kadar çalabileceğini bilmiyorlar mı? Utanmakta ne anlam var? Ağabeyinin yanında her zaman çalmıyor musun? Yabancı olarak bir Ahmet Cemil var. O da şöyle bir tarafa çekilir. Odanın en uzak bir tarafına gitsin! İşte şurada pencerenin kenarına otursun, hatta gözünü çevirip bakmasın. Çekingenliğin bu derecesi de fazla... Hadi bakalım, mini mini sanatçı iskemlesine geçsin, işte mumları yakıyoruz! Öğrendiğini parçalar bunlar değil mi? Kendin istediğini çal! Ben de senin yanında yaprakları çevireyim. Haydi, haydi, işte gönlün oluyor, öyle somurtmaya çalışma, bak bak gülüyorsun!”

Lamia önce Hüseyin Nazmi ile Ahmet Cemil'in arasında, ince kaşları çatılmış, soluk kırmızı dudakları bükülmüş, gözleri yere dikilmiş; omuzlarının küçücük hareketleriyle, başının hafif silkintileriyle reddediyor; sürekli “utanırım, utanırım!” diyordu; sonra yavaş yavaş kaşlarının gerginliğine gevşeklik, dudaklarına hafif bir titrek gülümseme, gözlerine bir güven gülüşü gelmeye başladı. Omuzları, başı, bir dakika önceki ret ifadesinin şiddetini kaybetti. En sonunda dudakları deminden beri açılma fırsatı isteyen gülümsemeyle büsbütün çiçeklendi. Artık Hüseyin Nazmi'nin kendisini çekip iskemleye doğru götüren koluna hiç karşı çıkmadı, oturdu, sonra gülerek Ahmet Cemil'e baktı:

“Siz ta oraya, şu açık pencerenin yanına oturacaksınız. Bu tarafa hiç bakmayacaksınız, anladınız mı? Hiç...” dedi, küçücük parmağıyla bu despotça emri kuvvetlendirdi. Pencereyi gösterdi.

Ahmet Cemil:

“İşte gidiyorum!” dedi. “Ben oradan gökleri seyrederim, olmaz mı? Beni dışarıda varsay!” cümlesinin sonunu düzelterek tekrar etti: “Varsayınız!”

Düşünmeksizin yarın bir genç kız sıfatına girecek şu çocuğa artık tekillik hitabını ayıp bulmuş, senelerden beri devam eden senlibenliliğe son vermek gerekeceğine şu dakikada hüküm vermişti. Lamia dudaklarının arasından hafif bir alay ile:

“Varsayınız!” diye mırıldanıyordu.

Lamia’nın musiki repertuarı piyanoya her yeni başlayan çocuklara öğretmenlerin düzenledikleri hemen daima az çok diğerlerine benzeyen ezgi dizilerinden oluşuyordu.

Bir Genç Kızın Duası... Aşk Yakınmaları... Carnavale di Venezia’dan sade bir ariette...²⁸

Lamia önce piyanosunun başına kararsızca oturdu; yapamamak korkusundan doğan bir heyecan kalbini sıkıyor, gözlerini bulandırıyor. Kardeşinin açtığı bir notayı görmeyerek, fakat ezber çalmıyormuş gibi gözlerini de ayırmak istemeyerek, sekizliklere yetişemeyen ellerini fildişilerin üzerine bıraktı; parmakları titriyor, tuşlara titreyen bir temasla dokunuyordu. Karşısındaki notada işaretler gözlerinin önünde iki taraftan titreyen mumların ışığıyla bir dizi acayip gölgeler gibi bulutlanarak geçiyor; sanki şu küçük titrekle parmaklar tuşlara dokundukça bir musiki esintisi kalkarak o siyah işaretleri üfürüyor, kâğıdın üzerinden püskürterek uçuyordu.

Lamia, şimdi ellerini hatıralarına teslim ederek bırakıvermişti. Ahmet Cemil’in orada bulunmasından gelen bir mahcubiyeti düşünmeye müsaade etmiyordu. Denebilirdi ki yalnız parmakları düşünüyor, hatırlıyor ve mekanik bir hareketle hatırladıklarını tuşlara taşıyordu.

Fakat çaldıkça güven gelmeye başladı; Ahmet Cemil orada pencerenin yanında, gecenin hafif rüzgârıyla başlarını sallayan karanlık korkular gibi yer yer karanlıklar içinde bir

28 Bir arya gibi işlenmiş sevimli karakterde küçük melodi, küçük arya.

hayat belirtisi uyandıran ağaçlara dalmış, sessiz duruyordu. Sanki orada değildi. Lamia artık onun var olduğunu yavaş yavaş unutmaya başladı. Yapraklar döndükçe gözlerinden o bulut kalkıyor, fikri bulanıklıktan sıyrılıyor; parmakları kuvvet buluyor, şimdi tuşlara daha güvenerek dokunuyordu.

Ahmet Cemil? O da Lamia'yı unutmuştu, şimdi nerede bulunduğundan bile haberi yoktu. Şimdi, gözlerinin önünde ötede beride bacaları, çatıları yükselen köşklerin, bahçelerin, duvarların parmaklıkları arasında irili ufaklı, küme küme, şurada burada karanlıklar içinde birbirine sarılan, öpüşen, ya da uzaktan uzağa başlarıyla, kollarıyla birbirine selamlar gönderen ağaçların, sanki karanlıkları yerinden oynatarak bir beşik içinde sallayan rüzgâr ile canlanarak, harekete gelerek şu siyah gece zemini içinde titreyen şu siyah resmin, bütün bu titrek gölgelerin şiirini seyre dalmış duruyordu. Bu izlenimde derin, gizli bir şiir hissediyordu ki sessiz... Bir şiir ki dili yok, sanata dair güzelliği yalnız işte şu siyah titremeden oluşmuş...

Gökyüzü; bu siyah tablonun üzerinde, ötesinde berisinde beyaz ışıklı pullar serpilmiş, ara sıra çeşitli noktalarında uçan beyaz tüller harekete gelmiş, sırma işlenmiş bir örtü gibi eteklerini görülmez ufuklara salıvermiş, karanlıkların sevda dolu göğsüne döküvermişti.

Ahmet Cemil şurada mavi ve siyah, yukarıda ve aşağıda birer yüce resmin, kucaklaşarak kavuştuğunu gördü. Lamia'nın musikisi, o ilk kararsızlığıyla piyanonun tuşlarından koparılmış ezgiler, kulaklarını tırmalıyordu. O olmasa belki şu resmin ruhunu daha iyi anlayacak...

Başını çevirdi, Hüseyin Nazmi ayakta, bir eli yaprakların yanında, çevirmeye hazır bir halde duruyor, Lamia, parçanın hareketine uyarak kıvrıkcık, siyah saçlı küçük başını düzenli hafif hareketlerle sallayarak, henüz genişlememiş omuzları dirseklerinin inip çıkmasıyla, kanatlarının uzaklaşıp yaklaş-

masıyla uyumlu olarak; yüksek iskemlesinde yere zor yetişen ayakları, uzun konçlu düğmeli zarif ayakkabıcıklar içinde mini mini ayakçıkları birbiri üstüne konmuş; öyle, yarı asılmış, yarı açık bacaklarının ucunda hafif hafif, küçük bir rüzgârın isabetiyle kendi kendisine belli belirsiz hareket eden bir salıncak gibi sallanıyordu.

Ahmet Cemil şimdi Lamia'nın ciddi uyarısını unutmuştu. Şimdi bu can bulmuş şiire bakıyordu; şu küçük çocuk, yarın bir genç kız olacak; açmaya hazır bir gonca ki, büsbütün çiçekleşmesine yalnız bir bahar sabahı yetecek.

Büyük lambanın kırmızı kalpağından²⁹ yakut renginde bir ışık yayılarak bütün bu odayı ateşten bir renge boyamıştı. Bu ışık odanın ortasında, masanın etrafında bir kırmızı ışık halkası oluşturduktan sonra derece derece, hafifleye hafifleye bütün duvarlardan, eşyadan, perdelerden kayarak burada pembe renkli bir gül uyandırıyor; sonra ta piyanonun kenarına kadar gelerek Lamia'nın sırtını, omuzlarını, başından arkasına dökülen kıvrıkcık saçların siyah dalgalarını titrek bir parlak kucak içinde sarıyor, mumların sarımtırak ışığıyla titreşe titreşe öpüştükten sonra sönüyordu.

Bu gül renkli ışık içinde şimdi Lamia onun gözünde sihirli bir gelişme ile sanki birdenbire büyüyor, o dar omuzlar genişliyor, şu küçük başa bir genişlik geliyor, bu küçük çocuk yükseliyor, yükseliyor, şu mini mini varlıktan o pembe renk içinde, bu duygulu ezgiler arasında silkinerek, siyah dalgaların giysisinden ışık köpükleri serperek bir genç kız çıkıyordu.

Ahmet Cemil bu hoş hayali kaybetmek istemeyerek gözlerini süzüyor; kirpiklerinin gölge yansımalarıyla karşısındaki aydınlık resmin ışık oyunlarını tamamlamaya çalışarak; hayalin eksiklerini gözlerinin, hayalinin yardımıyla tamamlayarak görüyor; şimdi şu çocuktan, şu küçük vücuttan uçan bir iz gibi sanki buharlaşarak, sonra yavaş yavaş yoğunla-

29 Kesik koni biçiminde deri, kürk veya kumaştan yapılmış başlık.

şarak, özel bir biçim kazanan o on beş yaşındaki genç kızı görüyordu. Gözleri Lamia'yı değil, fakat işte şu gözlerinin önünde garip ve sarhoşluk veren bir sevda nefesiyle nefes alıyormuşçasına titreyen nazlı hayali, Lamia'nın vücudunu saran yoğun maddeyi, uzun, bütün hedeften ayrı kalan gençlik hayallerinin acısı kadar uzun, ruhu yakan bir aşk busesiyle öpüyordu.

Ah! Bugün kim bilir nerede sevdasını hayallerinde aramakta olan o genç kız -eğer kendisi için öyle bir genç kız yaratılmış ise- ne zaman yoluna çıkacak?

“Bana bakıyorsunuz Cemil Bey? Hani ya dışarıya bakacaktınız?”

Önündeki repertuarın son yaprağını çevirmiş olan Hüseyin Nazmi ekledi:

“Tembihi bozmaya gelmez, küçük hanımı kızdırırız. Şimdi bize yeni öğrendiği İspanyol havasını da çalacak, ondan sonra beybabasının yanına gidecek.”

Ahmet Cemil başını çevirdi. Şimdi gözleri kamaşmıştı. Bir süre geceye bakamadı, sonra yavaş yavaş gözleri alışınca hayret etti. Deminki manzarada bir değişim vardı. Şimdi gökyüzü lacivert bir şişeden süzülen ışığa benzeyen hafif bir su parlaklığıyla büsbütün şeffaf, ötede beride yıldızlar büsbütün beyazdı; bacalar, çatılar, ağaçlar, demin birer siyah kütle olan bütün bunlar şimdi akan bir su ile yıkanıyor gibiydi. Ahmet Cemil'in önünde yüksek bir kayısı ağacı vardı ki, ta köşkün saçaklarını öpmeye çalışıyordu. Ağacın bir kısmı gölge içinde kalmış iken geri kalan kısmı beyaz bir ateşle tutuşmuşçasına parıltıyor, yaprakların üzerinde sanki bir fırçadan serpilmiş parça parça sütlü ısıltılar titreşiyordu. Şimdi sanki bu ağacın öz suyundan fosfor renkli bir yanardağ fışkırıyor-muşçasına yapraktan yaprağa koşuşarak birbirini tutuşturuyor, o yeşilliklere birer beyaz fener asılıyordu. Sonra birden ağacın bütün üst tarafı beyaz bir yangın içinde kaldı.

Ahmet Cemil başını kaldırdı, işte şu karşiki köşkün çatısının kırmızı kiremitlerinin arkasında sanki bir yanardağ ağzı açılmış, bir nur tufanının şelaleleri taşmıştı. Ahmet Cemil başını pencerenin kenarına dayadı, buracıkta kımıldamadan seyretmek istedi.

İspanyol havasının Doğu'ya özgü aksak vezni Ahmet Cemil'in hayalhanesinde binlerce İspanyol dansçıları oluşturuyor, bunlar işte o çatının üzerinden nazlı görkemini dökerek yükselen ayın karşısında parmaklarında zilleriyle, başlıklarının pullarıyla, ayaklarının bilezikleriyle, kollarının zincirli bilezikleriyle dans ediyorlardı.

Hafif bir rüzgâr uçuyor, bütün bu resmin şekillerine bir hareket veriyordu; şimdi bakışlarının hedefinde olan gökyüzünün bir noktasında küçük beyaz bulutlar ortaya çıkıyor, rüzgârın önüne düşmüş, çılgin bir seyirle uçuşuyordu.

Aniden kırmızı kiremitlerin üzerinden bir nur çizgisi görüldü, çıkıyor; üzerinden, altından, etrafından nazlı yürüyüşü için döşenen beyaz küçük bulutlar arasından bütün debdebeli görkemiyle çıkıyordu. Ahmet Cemil'e, şuracıktan, pencerenin şu kenarından; sanki görünmeyen birtakım kollar zincirlerle şu ateşten kütleyi derin bir uçurumdan yavaş yavaş, uğraşa uğraşa çekiyorlarmış, yükseltiyorlarmış gibi geliyordu. Çektiler, çektiler, fakat tam köşkün üstüne gelince artık birden durduğunu sandı; o zaman Ahmet Cemil kendisine, sırtarak, geniş bir alaycı gülüşle bakan bu yüzün bilinmezliğine uzun bir bakışla baktı.

Şimdi, rüzgâr, sanki bu çehreyi bakışlardan kıskanarak saklamak istiyormuşçasına şiddetini artırmıştı. Bitmez tükenmez beyaz bulut parçalarını küçük küçük şamarlarla oraya sevk ediyor, sanki bir kamçı ile bütün ufuklardan bütün bulut kırıntılarını püskürterek oraya gönderiyordu. Bunlar hep beyazdılar; bazen koşa koşa, bazen ağır ağır akarak, kâh gergin kanatlı güvercinler gibi süzülerek kâh çılginca savru-

lan kar fırtınalı gibi yuvarlanarak geçiyorlar, hiç arkası gelmeyecekmişçesine geçiyorlardı. Sanki gökyüzünün lacivert ipeğine gerilmiş bir beyaz atlas ki -birdenbire tahrip edici bir nefesle parçalanıvermiş, kopuvermiş, dokuları çözülüvermiş- havanın arzulu dansıyla dağılıyor, serpiliyordu...

O; Ay, sağlam, büyüklük taşıyan, heybetli, egemen ve buyurgan bir bakışla bütün şu dağınık enkaza bakıyor; sanki altında parçalanan bu bulut kırıntılarını aşağılama gülüşüyle seyrediyordu.

Şimdi Ahmet Cemil'in bakışında bu Ay başka bir görünüş alıyordu. Kendi kendisine diyordu ki:

“Hayır, öyle değil, bu bir pencere ki gökyüzünün şu lacivert kubbesinde açılmış; bir pencere ki içi nur denizi, bir ateş hazinesi; bir pencere ki gökyüzünün öte tarafından güm-bürdeyerek ortaya çıkıvermiş, sonra bu bulutlar, bunlar şu lacivert mermer kubbenin erimiş parçaları, bunlar o ateşten buharları ki bilinmez bir ufkun derinliklerine dalıp gidiyor, şimdi bütün bu gök duvarları çözülmeye başlayan buz parçaları gibi çatırdaya çatırdaya kırılıp dökülecek...

Lamia'nın parmakları son karar darbesini vurdu, çocuk çalacak şeyi kalmadığını anlatacak bir tarzda kardeşine baktı, 'puf... puf...' mumlar söndü.

Hüseyin Nazmi, Ahmet Cemil'e dedi ki:

“Bizim küçük müzisyene alkış yok mu?”

Ahmet Cemil ayağa kalktı; gülerek, alay ederek Lamia'nın karşısında eğildi, Avrupalılar gibi selamladı.

“Matmazel!” diye başladı.

Lamia bir kahkaha ile:

“Matmazel uykuya kaçıyor!” dedi ve kaçtı.

* * *

Ahmet Cemil, Hüseyin Nazmi'ye dedi ki:

“Artık sen de uyu! Benim için yine kütüphaneye yer hazırlamışsındır, değil mi? Bana izin ver, biraz çıkıp şöyle yalnız başıma تنها yollarda gezeceğim. Yarın sabah konuşuruz.”

Hüseyin Nazmi:

“Mutlaka Ay'a karşı şiir söylenecek!” dedi.

Gülüşüler. Ahmet Cemil çekildi, bahçeye indi, parmaklığın kapısını açtı, dışarıya çıktı.

* * *

Ahmet Cemil'in düşünmeye ihtiyacı vardı. Onun için Hüseyin Nazmi'den kaçmak, sahrayı ışıklı bir derya içine alan mehtaba karşı hayallerinin gezgini olmak istiyordu. Ayaklarının altında çıtırdayan kumların üzerinden yavaş yavaş, gecenin uyku sakinliğini bozmaktan korkarak ilerledi. Köşkün önünden geçen geniş caddeye çıktı, şimdi Ay bütün tabiata parlak bir aşk gecesi hazırlamak istiyormuşçasına altın bir fanus şeklinde duruyordu, ona karşı yürüdü.

Ah o genç kız! Ona ne zaman rastlayacak? Kimindir o küçük akan belirsiz yüz ki, hayalinin aynası üzerinden ele geçirilemeyen bir renk gibi parlak bir bulut altında dalgalı, akıp gidiyor?

O genç kız ki tanımıyor, bilmiyor, görmemiş, vücudundan haberdar değil; fakat seviyor, bütün gençliğinin sevdadan yoksun geçen mahrum kalınmış duygularıyla, bütün aşk kabiliyetinin hasretiyle seviyor. Ahmet Cemil onun ayaklarına atılmak, başını dizlerine koymak, gözlerini bir rüyanın şii-riinde kaybolarak gözlerini gözlerine dikmek, ellerini bütün hayatının bir boyun eğiş delili gibi ellerine terk etmek, sonra hüznü fakat mutlu, gönlü kırık fakat huzurlu, yavaş yavaş, damla damla, sıcak yaşlarla ağlamak isterdi.

Şimdi ay küçük beyaz bulutların, o yatak kenarına yığılmış küme küme beyaz atlasların arasında, tembelce yatmış,

anlamalı bir sevdalı bakışla “Evet, şair efendi, o genç kız...” diyordu; sonra çirkin, hain bir gülümseme açılıyor, açılıyor, bu gecelerin acayipliğini içeren yüz bir yandan bir yana kaplıyordu. “Evet, şair efendi, o genç kız...” Bu yüz sırtıyor, acı bir alay ile daima sırtıyordu.

Ahmet Cemil şimdi ona bakmamak, hayallerinin göz aydınlatan parlaklığına, o altın ışığın hüznünü serpen bu alaycı yüzden gözlerini ayırmak istiyordu.

Şimdi bulutlara; o saatlerden beri gökyüzünün sonu gelmeyen taraflarından uçuşarak, canlanarak, ayın önünde, altından üstünden oynayan, kaçışan küme küme beyaz güvercin sürülerini seyre daldı.

Bunlar nereden, ufukların hangi bilinmez köşelerinden nasıl bir hayat nefesiyle kanatlanarak şu gecenin sırlı gezintisi ile geçip gidiyorlardı? Ara sıra bir rüzgâr darbesine rastlamış dumanlar gibi dağınık, bazen yüksele yüksele birdenbire patlayıvermiş bir dalga gibi serpintili, şurada beyaz bir ipek kumaş zinciri şeklinde dalgalı, biraz ötede büyük bir kuş gibi kanatları gergin, daha sonra yine aniden bir rüzgâr darbesiyle birden değişerek; kuşlar garip canavarlara, ipek tufanları mermer sütun enkazına, dalgalar korkunç kasırgalara, dumanlar beyaz gül yığınlarına yerini bırakarak, her an bir başka şekle giren, her dakika bir değişim zincirinden geçen bu garip alay dans ederek, baygın baygın süzülerek, kendinden geçmişçesine atılarak, nazlı nazlı sallanarak dalga dalga geçiyorlar, bitmez tükenmez bir alay ile geçiyorlardı.

O, ay, bunların arasında bazen bir kırmızı kâğıt fener gibi donuk, bazen bir bakır safha şeklinde bir ateş, zaman zaman bir tarafına isabet eden bir parça bulutla üzgün ve kızgın, bir dakika beyazlıklar arasında kaybolmuş, sonra birden o tüller içinden sırttan çehresi çıkıvermiş, şimdi, gözlerinin önünde, o yürüdükçe sallanıyor, yerinden oynuyor, sanki kollarına atılverecek sanılıyordu.

Şimdi ta uzaklarda bir köşkün havuzunda ayı selamlayan kurbağaların çığlıkları, sahranın bir tarafında bulutlara karşı uluyan bir köpeğin uluması, sonra gecenin sessizliğine ok fırlatan bir horozun sert narasını; etraftan, her kümesten, sahranın her köşesinden diğerine cevap veren horoz sesleri, bütün bu perişan gece ezgisi “Evet, şair efendi!” diyordu, “Evet, o genç kız...”

* * *

Bu gece Ahmet Cemil’in uykusunun göklerinde, bu dönen bulut kütesinin arasında, kırmızı, yüzü alaycı bir ay-daha ileride, kaybolmuş bir ufukta, bulutlar ve köpükler içinde belirsiz, sanki bir kıskançlık eliyle silinmiş bir yüz-sonra bir ses ki derinlerden, sanki yerin bağrından, bir yanardağın uğultuları içinden karmakarışık, boğazlanıyormuş gibi bir örtülülükle çıkıyor: “Evet, şair efendi,” diyordu, “Evet, o genç kız...”

Ahmet Şevki Efendi akşamüstü bir aralık imtiyaz sahibinin odasına girdi, aynanın karşısına geçti, arkasından takip eden Ahmet Cemil'e aynanın içinden söz söyleyerek:

“On beş sene oluyor, evet, tam on beş sene ki geceyi Beyoğlu'nda geçirdiğim olmadı!” diyordu. “Biraz kravatıma, başlığıma, giyimime çeki düzen vereyim!”

Ahmet Şevki Efendi, kendi kendisine aynanın içinde sırtıyordu. Şüphesiz dolgun yanaklarına nakşolamamış kırışıklık kırk şu kadar senenin tahribinden uzak yüzünü pek beğeniyordu. O akşam Palais de Cristal'de yaşlanmış bir adam halinde kendisini göstermeye lüzum yok ya! Biraz şu ince siyah kravatını çekerek, başlığını azıcık şöyle öne doğru eğerek, şişkin karnını biraz basmak için keten yeleğin arkadan tokasını biraz daha sıkarak -şu seyrek bıyıklara da biraz gençliğin zindelik izinden verebilse!- yok, işte şöyle fena değil...

Sırıtarak Ahmet Cemile:

“Fena değil ya, Ahmet Şevki Efendi iyice şıklaştı; Allah vere de Raci'nin sevgilisi...”

Ahmet Şevki Efendi sözünü bitiremedi, birdenbire camları döverek düşen bir sağanak şu latife içeren konuşmaya ara verdi:

“Ay, yağmur yağıyor, bence hava hoş! Senin şemsiyen var mı? Ahmet Cemil başını sağa sola salladı:

“Öyle ise ikimiz bir şemsiye ile idare ederiz, şemsiyeme ben kendim zor sığıyorum ama varsın sol tarafım ıslanıversin!”

Ahmet Şevki Efendi’nin koyu neftî³⁰ alpagadan,³¹ küçük bir çadır kadar bir şemsiyesi vardı ki, Saip dört senelik olduğuna yemin ederdi. Bu şemsiye ile Ahmet Şevki Efendi o derece bütünleşmişlerdi ki, şemsiye nerede görülse Ahmet Şevki Efendi de mutlaka orada bulunurdu. Ahmet Şevki Efendi’nin şemsiyesi o derece bilinir ki, mutlaka bir latife yapabilmek için vesile arayan Ali Şekip: “Ahmet Şevki Efendi’nin şemsiyesi yalnız başına kalksa da salına salına Sirkeci’den ağır ağır yukarı çıksa, bütün cadde halkı “Olayların Aynası” idare memurunun şemsiyesi gidiyor, diye gösterirler,” derdi.

“Saat on bir buçuğa³² geliyor, gidelim mi?”

Yayın Kurulu odasına uğrayarak henüz özet işini bitiremeyen Ali Şekip’i, Saip ile dönüşümlü olarak düzeltmelere bakan Sait’i selamladıktan sonra merdivenleri indiler. Ahmet Cemil, Ahmet Şevki Efendi’nin sağına geçti. Şemsiye açıldı.

Şu yaz yağmurunun altında şemsiyenin tozları yıkanarak iki arkadaş böyle yan yana, kol kola yürüdüler.

Köprübaşına geldikleri zaman etraftan akıp gelen halkın, akşamüstlerine özgü heyecanının henüz kalıntıları vardı. Son vapura yetişecek olanlar koşuyorlar, ara sıra tek tük arabalar halkı yarıp yağmurun altında ıslanan arabacıların şakırdattıkları kamçı gümbürtüleriyle geçiyorlardı.

Ahmet Cemil hem arkadaşının yeşil şemsiyesi altında her iki adımda bir söylediği fikri dinliyor gibi susarak yürüyor;

30 Koyu yeşille kahverengi arasındaki renk, neft yağı rengi.

31 Güney Amerika’da yaşayan, evcil, memeli, geviş getiren, uzun tüylü, keçi ile deve arası bir hayvan. Bu hayvanın çok kıymetli sayılan yününden ipek ve pamuk karıştırılarak dokunan çok yumuşak, parlak, makbul kumaş.

32 Eserde akşam ezanının saat 12:00 kabul edildiği alaturka saat kullanılmıştır. Günümüz saatine göre yaklaşık olarak 16:30-17:30.

hem de köprüyü bir yandan bir yana kaplayan siyah, lacivert, kahverengi bir dizi canlı müthiş mantarlar gibi havalanarak, sallanarak yürüyen şemsiyeleri seyrediyordu. Galata'ya geldikleri zaman buraya özgü gece hayatının uyanmaya başladığını gördüler. Geçerken doğru yola baktılar; sokağın çamurlarında kahvehanelerin, meyhanelerin camlarından sızan ışıklar sokaktan geçen arabaların, tramvayların tekerlekleri, yolcuların ayakları altında kaçışarak oynaşıyordu. Ahmet Cemil o hayatı bir iki kere yakından görmüş, o geçimin sefilliğinden titremişti.

Ufak bir dolaşmadan sonra Tünel'e kadar geldiler; Ahmet Şevki Efendi cebine davranarak dedi ki:

“Şimdi bu pis havada nerede zaman geçireceğiz?”

Ahmet Cemil:

“Kahve kahve dolaşırız, herkesin eğlenmek için can attığı Beyoğlu'nu bir kere de şu yaşınızda, on beş sene sonra dolaşınız! Bakalım can atılacak bir yerini bulabilir misiniz?” dedi.

Tünel'in içinde arabaların sarsıntısı arasında, Ahmet Şevki Efendi:

“Biz bu akşam çıkıyoruz ama ne yapacağımızı ben de bilmiyorum!” diyordu.

Tünelden çıktıkları zaman yağmuru kesilmiş buldular; yalnız ince bir serpinti vardı. Ahmet Şevki Efendi artık şemsiyesini açmaya lüzum görmedi:

“Ne olacağını ben şimdiden kestiriyorum,” diyordu. “Ona Palais de Cristal'de tesadüf edeceğiz. Bize şöyle bir ufak arkadaşlık edecek, karıdan yüz bulabildiği kadar etrafında dolaşacak, biz karşıdan bu hali seyrettikçe geçen gün matbaada ağlayan kadın gözümüzün önüne gelecek, en sonunda kalkıp gideceğiz, o kadar... Sonuç?”

Ahmet Cemil gülerek:

“Hiç!” dedi.

Ahmet Şevki Efendi sustu, fakat zihni hep bu konu ile meşguldü, bir aralık şu düşüncesini ekledi:

“Karı koca arasına böyle bir soğukluk girince bir daha iyi bir geçim, mümkün değil, sağlanamaz. Kadın ölünceye kadar boşa çıkan hayatına ağlar, ya da gözyaşları çare olmazsa başka bir yerde teselli aramak ister. Erkek de hep kendi kötü davranışına karısını sebep bulmaya çalışarak sonuna kadar devam edip gidecektir. İnsanlar ne tuhaftır! Kötü bir şey yapmakta olduklarını hissedecek olurlarsa mutlaka en önce vicdanlarını susturacak bir sebep bulurlar. Kötü işler sahibi olanlara sorunuz; hepsinde kendi kendilerine icat edilip özenle kuvvetlendirilmiş sebeplere rastlarsınız. Hiç olmazsa anlamlı bir şekilde güler, size ‘Anlatamam ki... Bilseniz beni hoş görürsünüz...’ demek ister. Onun için öyle sebepler vardır ki, henüz kendisi bile tahlil edip bir şekle bağlayamamıştır, ya da birtakım sebepler mevcut olduğuna inanmamıştır ama aslında incelemek gerekse hiçbir şey yoktur. İşte Raci! Kim bilir, karısını aldatmak için kendisini ne kadar haklı bulmaktadır!”

Ahmet Cemil arkadaşının felsefesini, şu sıradan fakat doğru konuşmayı dinledikçe zihnen o esas genişletiyor ve süslüyordu. Mahkemelerden, hapishanelerden geçenlerin duygularını tahlil vasıtası hep Ahmet Şevki’nin şu kaba sözlerinde saklıdır, diye düşünüyordu.

“Nerede oturacağız?”

Ahmet Cemil:

“Luxembourg’da,” dedi. Beyoğlu’nda en çok zevk aldığı yer Luxembourg kahvesiydi; orada ön tarafta bir yere oturur, önünden aşağı yukarı geçen insanları seyreder, bu binlerce yolculardan seçtiği bazı yüzleri oturduğu yerin sınırlı bakış

açısının izin verdiği kadar takip eder; o yüzlerin kimisinin paltosundan, kimisinin eski elbisesinden, birisinin elindeki paketten, bir kadının yanındaki çocuktan anlamlar arar; zihnen birer dakikalık zaman içinde bu yüzler için birer ayrıntılı hikâye yazardı. Buraya gele gele, birtakım yüzlere birçok defalar rastlaya rastlaya şu halkın içinde kendisine özgü tanıdıklar bulmuş, mesela birisinin evinde hastası olduğunu daima taşıdığı ecza şişelerinden anlamıştı. Acaba nesidir? Çocuğu ya da karısı? Sonra bir gün onu büsbütün çökmüş, rengi uçmuş gördü. Elinde artık ilaç şişesi yok, üzerinde siyah elbise vardı. Ahmet Cemil buna sanki tanıdığı, sevdiği bir adam gibi acımişti.

Yine bu tanıdıklar içinde bir genç kız vardı ki, ilk gördüğünde bütün vücudundan neşeler, sevinçler, mutluluklar saçılıyordu; birkaç ay sonra ona yine rastlamıştı; fakat bu defa yüzünde mutluluk çiçekleri sanki bir ateşli koku ile kurumuş gibiydi. Bundan sonra her rastladığında genç kızın yüzüne başka bir ümitsizlik rengi, gözlerine yeni bir keder izi düştüğünü gördü. Şüphesiz bir aşk faciası... Sonra bir gün ta kendisinin önünde genç kızın birisine -bıyıkları Macar tarzında kalkmış, tek gözlüklü, İspanyol şapkalı, paçaları kıvrık pantolonlu, düğmeli sarı ayakkabılı birisine- baktığını gördü; delikanlı kayıtsız bir tavır ile şapkasını kaldırdı, o kadar; fakat o bakış... Ahmet Cemil genç kızın bütün ümitsizlik kitabını bu bakışta okudu.

Ahmet Cemil böyle gözlerinin önünden yüzlerce, binlerce canlı insan kitabı geçerci; burası, şu kahvenin şu kısa kadife iskemlesi onun için zengin bir kütüphaneydi ki, anlaşılması güç olan içeriği ve kitapların sırları okunmaz, hissedilir; görünmez, anlaşılır...

Ahmet Şevki Efendi ile buraya oturdular, iyice gece olmuştu. Ahmet Şevki Efendi:

“Ben bir tek parlatayım!” dedi.

Ahmet Cemil resimli gazeteleri istedi; Ahmet Şevki Efendi kendisini şu dünyada garip bulmuş gibi etrafına yabancı yabancı bakmakla, Ahmet Cemil resimleri seyretmekle bir süre zaman geçirdiler. Sonra Ahmet Şevki Efendi geniş bir nefes aldı, küçük kadife sandalyeden taşan vücudunu birkaç kere nasıl yerleştirebilmek gerekeceğini belirlemek için kı-mıldandı ve sonra arkadaşına doğru eğilerek:

“Ben burada sıkıldım, ruhuma sıkıntı geldi. Burada şu suratlarını gazetelere sokmuş ya da gözlerini sokağa dikmiş bir dizi halk arasına girip nefsimi hapsetmekten bir lezzet alamadım!” dedi.

Ahmet Cemil gülümsedi:

“Nereye gitsek böyle değil mi? Burası Beyoğlu kahvelerinin en iç açıcısı ve eğlencelisidir. Canınız daha kapalı ve basık bir yer istiyorsa Couronnevar, Cambrinus var, Central var... Lambalı duvarların, tavanların arasında mermer masalar... Bu masaların etrafında birçok adamlar ya bira içiyor ya gazete okuyor ya da yavaş sesle konuşuyor... Şu halin bir aynı! Bir fark varsa da biraz daha kapalı, kasvetli olmasından ibaret... Kahve kahve dolaşırız, demiştim, isterseniz Palais de Cristal’in, Concordia’nın yanlarında cam kapılı, içi daima gürültülü, kapısı açıldıkça sokağa dumanla karışık bir karık kadın sesiyle bir çatlak keman ahengi fişkırان kahvelerden birine gidelim, işte Beyoğlu, işte Beyoğlu’nun zevki...”

Ahmet Şevki Efendi, sanki Beyoğlu’nun şu derece zevkten yoksunluğuna rağmen gördüğü ilgiye kızmış gibi:

“Öyle ise ne için geliyorsunuz?” dedi.

“Oh! Çeşitli sebepler var. Beni sormayınız! Ben her yerde eğlenirim, hatta bir mahalle kahvesinde bile... Beni incelemeler yapmaya müsait bir yere götürünüz, yeterlidir, saatlerce oturayım, beni düşündürecek şeyler bulurum. Beyoğlu’ndan zevk alanlar içinde benim bakış açıma kendini koyanlar belki çoktur ancak azınlığı oluştururlar... Çoğunluk... Siz on beş sene önce niçin gelirdiniz?”

Ahmet Cemil'in anlamlı bir gülümseme ile birlikte gelen bu sorusuna Ahmet Şevki Efendi bir sırtıma ile cevap verdi. O devam etti:

“Çoğunluğu sebep olmadan gelir, herkes geldiği için ya da başka gidecek bir yer olmadığı için, daha doğrusu bir alışkanlık eseri olarak... Ne dersenez deyiniz, her gece şu demin saydığım kahvelere bir bakınız, buralarda sadece iki kadeh bira içmek bahanesiyle ta Aksaray'dan, Şehzadebaşı'ndan, öteden beriden gelmiş yüzlerce adam görürsünüz. Ta gecenin yedisinde sekizinde dönmek zahmetine katlanacaklardır. Sebep? 'Ben bu akşam Beyoğlu'ndaydım!' diyebilmekten ibaret bir kendini tatmin ediş, ya da ertesi gün büroda 'Aman, dün akşam Central'da ne kadar eğlendik!' tarzında bir yalan...”

Ahmet Şevki Efendi öncekinden daha geniş bir nefes aldı:

“Aman, sıkıldım! Seninle ne yapalım, bilir misin? Yağmur dindi, hafif bir serinlik var, şuradan açık bir tramvaya bineriz. Şişli'ye kadar gider geliriz, biraz ciğerlerimiz toprak havasıyla tazelenir, ondan sonra gider, yemeğimizi yeriz. Daha sonra...”

Ahmet Cemil arkadaşının Şişli'ye kadar toprak havasını bulamayacağına güldü, fakat karşı çıkmak da istemedi, oraya kadar gidip geldiler, yolda Ahmet Şevki Efendi ikide birde toprak havası arayan ciğerlerini şişirmeye çalışarak:

“Şu Raci'yi ne yapacağız? Bilmem, nasıl etmeli?” diyordu.

Ucuz olsun diye Ahmet Cemil arkadaşını Glavani sokağında La Bella Venezia lokantasına götürdü. Ev yemeğinden başka yemeklere alışmamış adamlara özgü bir tiksinti ile yemek yediler, kahvelerini bir de nargile içmek üzere Tepebaşı Bahçesi'nin karşısındaki kahvelerden birine gittiler. Bir kere İzmir'e kadar gitmiş olan Ali Şekip bu kahvelerin hepsine birden İzmir kahveleri adını vermişti. Ahmet Şevki Efendi

buradan pek çok hazzetti. Karşılarında bahçenin, yemek molasına denk gelen şu saatte, fenerleri söndürülmüştü. Bahçe gözlerinin önünde bir sahra gibi görünüyordu. Burada yağmur yemiş ağaçlardan yayılan hoş bir kır kokusu vardı. Ahmet Şevki Efendi:

“Aman ne güzel! Ne güzel!” diyordu. Sonra birdenbire Ahmet Cemil’in kolunu çekti: “Baksaña, baksana, Raci değil mi?”

Raci bahçenin kenarından ayaklarına, bacaklarına emin olamayarak yavaş yavaş yürüyordu. Ahmet Cemil:

“Oraya gidiyor olmalı, biraz sonra biz de gideriz, değil mi?” dedi.

* * *

Palais de Cristal’in merdiveninden çıkarken Ahmet Cemil arkadaşına dedi ki:

“İşte İstanbul’un en yüksek eğlence yeri.”

Ve kendi şivesine uydurarak tercüme etti:

“İşte İstanbul’un en yüksek Cafe Concert’i: Kasr-ı Bilûr...” [Kristal Köşk]

“Kıymeti için mi, yüksekliği için mi?”

“Her iki sebeple...”

Dar, pis, basamakları aşınmış, sıvaları, duvarları kirlenmiş merdivenden yavaş yavaş çıktılar; kendilerini içki kokusuyla dolu, kapalı kalmış ağır bir hava karşıladı. Henüz kalabalık yoktu, bir iki masanın başında vapurunun limanda bir gecelik kalmasından faydalanarak Beyoğlu’nda şu zevk âlemine düşmüş siyah tınaklı, ateşin karşısında kavrulmuş simalı bir ateşçi, iki genç, galiba dükkânları erkence kapanmış civar tuhafiyecilere ait iki çırak, bir kenarda hizmetçi kızla -kırklık şişman bir karı, fakat hizmetçi kızlar herhangi

yaşıta olursa olsun daima hizmetçi kızdır- tenhalıktan cesaret alarak şakalaşan, umursamaz, senli benli tavrına, kahve direktörünün gözü önünde şakalaşmaktan çekinmeyişine, iri iri kahkahasına, hatta masaların arasında kızı kovalayışına bakılırsa, kahvenin alışık müşterilerinden biri olduğu anlaşılan kır saçlı bir genç... Ötede beride başlama saatini bekleyerek dinlenen çalgıcı kızlar, o kadar...

İki arkadaş bu tenhalık içinde nereye oturacaklarını birden belirleyemediler, Ahmet Cemil biraz tereddütten sonra:

“Şuraya!” dedi.

Sahnenin yanında bir kanepeye oturdular.

“Daha pek erken... Raci gelmemiş, fakat şimdi müdavimler çıkar gelirler.”

Şişman karı bir aralık kır saçlı takipçisinden kurtuldu, geldi, ellerini masaya dayayarak soru sorar bir hâlde durdu, emir bekledi. Ahmet Cemil:

“İki limonata!” dedi.

Şişman karı masaya sekiz on tane kibrit bırakarak gitti.

“Beş kuruşa gece yarısından iki saat sonraya kadar şu kanepe ile masayı satın alıyoruz.”

Ahmet Şevki Efendi limonatayı içemedi, Ahmet Cemil güldü:

“Buranın en nefis içkisi! İsterseniz kahvesinden çok nohut unu ile pişmiş bir kahve, elli kere cezveye atılmış çamurlaşmış bir çay içebilirsiniz.”

Kısa boylu, omuzları kabarık, başı dik, bıyıklarının ucu ağırbaşlı kıvrılmış orkestra şefi -Ahmet Cemil bunu zihnen “Serdar-ı zümre-i musikiye” [Müzik Topluluğu Lideri] diye çeviriyordu- kemanın yayı ile nota sehпасının üzerine vurdu.

Ahmet Cemil:

“Gürültü başlıyor!” dedi.

Ötede beride yorgun bir tavır ile her gün aynı değişmeyen ahenge uyararak tekrar eden geçim zorluluğunun başlama saatini bekleyerek dinlenen, kapalı yerlerde yaşamaktan, her zaman sofrayı yarı aç yarı tok terk etmekten, gündüz uyuyup gece pis hava solumaya mahkûm olmaktan sararmış, yüzünün rengi uçmuş, gençlik bakışını hayat bezginliği bürümüş, güzel çirkin ya da hem güzel hem çirkin, hem genç hem ihtiyar, sekiz on Polonyalı kız, pinekledikleri yerlerden yorgun tavırlarla kalktılar; kimisi kemanını aldı, kimisi davulunun başına geçti; reis bir ciddi tavır ile yayını bir daha vurdu: Tık, tık, tık...

O zaman bütün o iyi akort edilmemiş kemanlar şüpheli bir denge ile en histen yoksun, kulakları isyan ettirecek bir nefret sesiyle her gece çalına çalına sanki yıpranmış galop’a³³ kim bilir kaç yüzüncü defa tekrar başladılar.

Ahmet Cemil bir aralık:

“Zavallı yaratıklar!” dedi; sonra bu çaresizler hakkında düşüncelerini, acıma hislerini arkadaşına açıkladı. “Kim bilir şu zavallı kızcağızlar bu kemanlardan, davullardan şu perişan nağmeleri kopardıkça neler düşünürler! Hepsinin ta uzaklarda, Almanya’nın, Avusturya’nın yahut Bohemya’nın³⁴ kaybolmuş bir köyünde bir aile ocağı vardır; ihtiyar bir baba ki artık kendisi için gittikçe cimrilik gösteren topraktan ailenin ekmeğini çıkaramıyor; çökmüş bir anne, gözlerinde gözlük, kulübenin bir tarafında çorap örüyor, daima... Çünkü çocuk bir değil, onların hepsine ayaklarını sıcak tutacak birer çorap gerek. Fakat yetiştirmek mümkün değil ne çorap yetiştiriyor ne ekmek... Çocuklar o kadar çok ki! Bunları ayıklamak gerek, her birini bir tarafa yönlendirmek, ekmek bulacak bir yere göndermek gerekiyor. Çocukların en büyüğü kız, evlenecek, çeyiz ister, nişanlısı var. Fakat para nereden bulmalı?

33 Macaristan kökenli bir dans ve müziği.

34 Çekya’nın (Çek Cumhuriyeti) batı kesimini meydana getiren bölge.

O zaman ailece düşünölür. Her gece bütün aile fertleri hazır olduğu halde yorgun baba -çorabını birkaç dakika bırakarak gözlüğünü alınının üstüne kaldırarak dinleyen- anneye düşüncesini açıklar, geçen gün kızlarını isteyen herifin teklifini kabul etmekten başka çare olmayacağını anlatır, en sonunda iki damla yaş ile bu konuya son verilir, evin kızı gidiyor... Nereye? Kader rüzgârı nereye sevk ederse... Gidecek, bir köşede senelerce keman çalacak; çeyizini birer birer toplayacak, geleceğinin ekmeğini buralarda kan kusarak, aç yaşayarak tane tane kazanacak; sonra senelerce hasretini çektiği aile ocağına dönünce ya babasını ölmüş bulacak ya komşunun kızını almış olan nişanlısını görüp oraya yığılıverecek ya da hiç olmazsa kollarına atılmak için hayatının en zengin parçasını feda ettiği aşığından 'Zavallı sevgilim! Ne kadar bozulmuşsun!' tarzında bir yakınma işitecek ve sonra mutlu olmaya çalışacak... Bir gece hiç unutmam: Yine buradaydım. Şu davulcuyu, gördünüz mü? Bir aralık gözüm ilişti, önündeki notaya değil biraz aşağı bakıyordu, dikkat ettim, süzgün gözlerle biraz gülümser, reise ve halka göstermekten korkarak gizlice bir mektup okuyordu. Bu mektup... Acaba kimden? O zaman gözlerimi yüzünden ayırmadım, ara sıra nöbetini kaçırmaktan korkarak notaya bir göz atıyor sonra hemen yine mektubuna bakıyordu. Gözlerinin şu mektuptan notaya, notadan mektuba seferi arasında ne büyük fark vardı! Notaya geldikçe ciddi bir bakış, mektuba döndükçe tatlı bir gülümseme... Acaba şu pis kahvenin şu pis sahnesi karşısında şu iğrenç müziğin arasında o mektuba gözü iliştikçe ne görüyor, anılarının güzergâhından neler geçiyordu? Galiba nişanlısından gelmişti. Şüphesiz o, askerliğe gitmiş, bu çeyiz toplamaya çıkmıştı. Her ikisi de günleri sayıyorlar, ara sıra o, kışlanın bir tarafında acele karalanmış, bu pis karanlık bir odanın penceresi kenarında arkadaşlarının alaylarına rağmen yazılmış mektuplarla öpücük ihtiyacına bir teselli suyu serpiyorlar, inanır mısınız? Bunların hemen hepsi namusludur. Fuhşun pis suyu içinde yüzdükleri halde hemen hepsi mem-

leketlerine döndükleri zaman nişanlılarına evlilik elini temiz ve saf olarak uzatırlar. Birisini tanırdım, bunlardan birine âşık olmuştu. Zavallı çocuğun bütün ümitsiz aşkına karşı kızdan bir ümit cevabı çıkmadı; fakat gariptir ki, kız da ümitsiz aşığıyla beraber ağlardı. Ne için? Kim bilir belki o nasipsiz sevdaya karşı içten bir acıma hissettiği için...”

Bu gece dinlemek nöbeti Ahmet Şevki Efendi’ye gelmişti. Arkadaşının bazı konularla ilgili bahis açtıkça girişten uzaklaştığı kadar son vermek amacından da ayrıldığını bilirdi. Fakat şimdi Ahmet Cemil’in devamına diğer bir engel vardı. Kahvenin içi dehşetli bir gürültü ile doluyordu; ayak vuranlar, bastonlarını iskemlelerine çarpanlar, ‘bis... bis...’ feryadıyla bağırانlar, Ahmet Cemil’in devamına engel oldular.

“Bunlar hep şu karık sesli, boyalı kadın için!” dedi. Sonra dirseklerini masaya dayadı, çenesini avuçlarının içine aldı, bu halka baktı. Şimdi iyice kalabalık vardı; dükkânını kapadıktan sonra eğlenmeye çıkmış berberler, tüccar yazıcıları; esnaf çırakları, bir İngiliz yük vapuruna mensup beş altı tayfa, tiyatroya izin alıp da bakıcısıyla işbirliği yaparak şuraya gelivermiş bir çocuk, her gece mahalle kahvesinde iskambil oynamaktan bıkip da bir akşamı Beyoğlu’nda geçirmek isteyen bir bey, bütün bu halk şurada bulunduklarından memnun gibi görünüyorlar, gördüklerinden, işittiklerinden pek çok eğleniyorlarmış gibi gülüyorlardı. Umursamaz kahkahalar... Geniş gülümsemeler... Baygın bakışlar... Sonra bir sürü alkış! Sebep? Türlü hastalıklar ile karılmış sesiyle, türlü eğlenmelerde yıpranmış boyalı suratıyla şu duman dolu kahvenin pis havasına karşı söylediği, daha doğrusu bağırıldığı iğrenç bir Alman şarkısının anlamadıkları güzelliğine mi? ‘Senin için ölüyorum’ derken bacağını kaldıran, “Mehtaba karşı gzelim” derken polka³⁵ oynayan, şurada bir biftekle bir tabak makarna dilenmek için kim bilir nerede işitip ne yolda kendince değişikliklere uğrattığı bir parçayı her gece satış pazarına çıkaran bu karının vaziyetlerine mi?

35 On dokuzuncu yüzyıl ortalarında bütün Avrupa’ya yayılan bir Polonya dansı.

Ahmet Cemil bunların hiçbirisinden zevk almazdı, bu âlemdede bir güzellik olması gerekse, onun bir başka tarzda olması gerekeceğini düşünürdü. Onda bir hastalık vardı, her şeyde hatta yoksullukta, fuhuşta bile bir süs, bir zarafet olmasını isterdi. Esasen  irkin olan bu şeylerin hiç olmazsa aldatıcı görünüşleri olması gerekeceğine inanıyordu. Onun için şu yaşına kadar birçok arkadaşlarının eğlencelerinden ayrılarak bütün bu  lemlerden uzak kalmış, hele iki kere ne olduklarını anlamak için rastlantı eseri girdiği bazı aşk pazarlarından bir daha oralara dönmemek üzere yemin ederek çıkmıştı.

Burada ne var, bu halk bunun nesine aldanıyor? Sahnedeki karıyı üçüncü defasında alkışlamadılar, artık bundan bıkmış göründüler, bir başkasının gelmesi için herkes susuyordu. O zavallı da sahnenin kenarında tekrar davet edilmeyi bekleyerek duruyordu, sessizliği görünce kayboldu. Ahmet Cemil bunu da fark etti, o zaman demin nefret ettiği bu karı hakkında derin bir merhamet duydu:

“Ah! Bu hayattaki faciayı hissetseler, acaba bu ilgisizler topluluğu şu sefilliğin karşısında böyle gülerler mi? şu zavallı kadın için bu şarkı söyleme sanatı da yavaş yavaş elden çıkmaya başlamış; sadece eğlenmek için iki kere lütfen kendini tekrar sahneye çağıranlar üçüncüsünde bıktılar, yarın iki kere de  ağrılmayacak, öbür gün bir defa bile görünmesine izin verilmeyecek, en sonunda kahvenin kiracısı sözleşmeyi yenilemeye çekinecek o zaman... Haydi! Daha aşağı bir yere... Bir kadın bir kere uçurumlardan yuvarlanmaya başladı mı, artık düşüşüne son verecek nokta yoktur, ne kadar aşağı düşerse düşecek yerler o kadar çoğalır. En sonunda d şe d şe bu zavallı mahlûk nerelere kadar düşecek? Hâlbuki bu çaresiz şu kahvenin şu eskimiş sahnesine düşmek için kim bilir nerelerden geçmiştir? şimdi bir ümitsiz bakışla kaybolduğu şu sahneden on sene önce mesela Viyana operasında figüran, koro  yesi, özetle bir şeymiştir; o zaman bir operanın arasında söylediği topu topu iki mısralık bir parça,

ya da bir balede giydiği tüllü, tüylü bir elbise için yüzlerce adamdan iltifatlar dinlemiş, buketler almış, buketlerin içinde mücevherler bulmuştur. Sonra yavaş yavaş düşüş, yorgunluktan ileri gelen bir ihtiyarlık, her gün yüzünde tamir olunacak bir fazla eskimişlik... Dişler bozulmuş, sesi karılmış, yanaklar çökmeye başlamış, en sonunda işte şu iğrenç karı... Acaba henüz saf bir genç kız iken; ya bir mağazada satıcı ya bir çiçek imalathanesinde işçi iken, henüz hayatından bir aşk ihaneti geçmeden bu sonucu gösterseydiler: “İşte, annenin dizinden kaçacak olursan buraya geleceksin!” diyeydiler, bugün şurada şüphesiz mutsuzluğun bütün acılığını hissettiği halde gülerek bağırmaya çalışan bu mahlûk mutlu bir aile annesi olmaz mıydı?”

Ahmet Cemil yine susmaya mecbur oldu, şimdi sahneye diğer biri çıkmıştı: Bir Fransız romaniere’i,³⁶ düdük gibi bir sesle İspanyol bestecisi Iradiyer’in meşhur Paloma’sını öttürmeye başladı. Hemen herkesin bildiği bu parçaya birçoğu hafif sesle eşlik ettiler. Artık Ahmet Cemil dinliyordu. Havalalar, şarkıcılar birbirini takip ediyordu; Romanyalı bir kız Rumca, Yunanlı bir karı İngilizce parçalar okudular, çeşitli dillerden şu sahnede türlü insan nesilleri garip evlilikler yaptılar. En sonunda biri, bir İskoçya dağlısı kadar iri bir Alman karısı, sahnenin tahtalarını çatırdatarak göründü, Ahmet Cemil bu heybetli görüntüye bakmakla meşguldü, birden Ahmet Şevki Efendi kolunu dürttü: “Baksana, bizimkine baksana!” Ahmet Cemil başını çevirdi, salonun kapısında ayakta gözleri sahneye hedeflenmiş Raci’yi gördü, yavaş sesle:

“Biz şaşkınlık etmişiz, o içeride imiş; anlaşılan bu karıyı seviyor. Bitirsin de yanlarına gidelim!” dedi.

Artık her ikisi de sahneyi unuttular, dikkatli bakışları hep Raci’nin hayran âşık duruşuna yönelmişti. Raci orada kapının kenarına dayanarak sanki şu âlemi görmüyormuş, önün-

36 Romans türü besteler okuyan kişi. (Romans: Şarkı türünde piyano için hazırlanmış beste).

den geçen garsonların çarpmasını hissetmiyormuş gibi gözlerini sahneden ayırmayarak, yalnız her parça bittike halkın alkışlarına eşlik ederek duruyordu. En sonunda alkışlar bitti, iri Alman karısı kulisten büsbütün kayboldu; o zaman Raci de etrafına bir göz gezdirmeyi bile fazla bularak çekildi.

İki arkadaş bakışlarıyla Raci'yi takip ettiler. Ahmet Cemil'in tahmini doğru ıktı. Raci şarkıcıların dinlenme yeri ya da saf insanların mezbahası olan özel daireye girdi. Burası o kadar özel bir dairedir ki, kırk paralık şeye kırk kuruş vermek fedakrlığına katlanabilen herkes buraya girebilir. Ahmet şevki Efendi arkadaşını kaldırdı. Yavaş yavaş, biraz utanarak, ilk defa girilen yerlerin verdiği tereddüt hissiyle buraya girdiler. şimdi gözlerinin önünde garip bir manzara vardı: Bulundukları yer küçük denmeyecek iki odanın birleşmesiyle oluşmuş genişçe bir yerdi. Üzerleri keten örtülü kanepelerin, kadife iskemlelerin, mermer masaların, olanca kuvvetiyle açılmış çiğ ışıklı lambaların, soluk aynaların miskin ahenginden oluşan bu manzara, tek gözlüklü birisinin gözlüğünü sürmeli gözüne uydurmaya çalışarak şu tuhaflığına sahte kakhahalarla gülen bir Fransız karısı, kanepelerin birinde yanındaki yaşlıca efendinin izin isteyen bakışı altında karşısında esneyen Türkçe bilmez Romanyalı bir kızın sanki parmaklarındaki yüzüklerini yoklamakla meşgul, utangaç, kingen, henüz ocuk denecek kadar geniş bir bey; birkaç saf insanın daha gelmesini bekleyerek ipekli elbiselerini sallaya sallaya piyasa eden, etrafta bulunanlara pek önemli ve tuhaf bir şeyden bahsediyorlarmış havasını vermek için bir dakikada beş kere gülen iki karı, ötede beride daha bağı gruplarla tamamlanıyordu. İki arkadaş bir kenara oturdular. Raci ta ileride, aynanın içinde sahnenin yorgunluğundan bozulan makyajını düzeltmekle uğraşan sevgilisinin arkasında, aynanın içindeki suratına gülerek duruyordu. O, hiç gülümsemiyor, Raci'nin orada bulunmasından dolayı sıkılıyormuş gibi duruyordu. En sonunda karı Raci'nin ısrarlı, merhamet dileyen gülümsemesine karşı isyan ederek sert bir yüzle

döndü, bağırarak “Ben istemez, git buradan!” dedi. O vakit Ahmet Cemil zavallı Raci’nin perişan halini, etrafına gezdirdiği üzüntülü bakışı görmemek için gözlerini çevirdi; Raci bir kelime bile söyleyemedi, İskemlelerden birine yıkılmak suretiyle düştü.

Ahmet Şevki Efendi dudakları arasından “İşte çaresiz karısının intikamı!” dedi.

Ahmet Cemil başını silkerek:

“Zannetmem,” dedi, “bu gece başka bir müşteri bulmaktan ümitsiz oluncaya kadar düzenlenmiş bir oyun...”

Ahmet Cemil yanılmamıştı. Raci oturduktan sonra karı iri vücudunun üstünde küçücük duran başını sallayarak, kendince bir opera parçasını ısıklıkla çalarak, kısa fistanının altında beliren kalın bacaklarını ısığın coşkunuyla uygun askerce atarak yürüdü, yürüdü, ta odanın ortasına gelince etrafına baktı, boş olarak yalnız iki arkadaşı gördü, yanlarına geldi, sırtarak eğildi, “Bir bira?” dedi. Ahmet Şevki Efendi gözlerinin beyazına kadar kızardı, birbirine bakiştılar, karı cevapsız kaldı, sonra hiçbir dilde olmayan bir alay ifadesiyle “Puah!” dedi, askerce yürüyüşüne devam ederek sağdan geri yaptı. Raci bütün bu hareketleri uzaktan takip ediyor, arkadaşlarına bakıyordu; karı gittikten sonra ayağa kalktı, yanlarına kadar geldi, gülmeye çalışarak:

“Buraya siz de gelir misiniz?” dedi.

Ahmet Cemil sudan bir cevap verdi. Ahmet Şevki Efendi “Otursanız ya!” dedi; o zaman üç arkadaş arasında kesik kesik bir konuşma başladı. Öteden beriden bahsettiler, hiçbiri bahsi hepsinin beyninde yer tutan konuya getiremiyordu. Ahmet Cemil gözlerini bütün bu şarkıcı alayından; türlü milliyetlere, türlü memleketlere mensup, her biri başka bir fuhuş zemininde yetişmiş, bir başka âlemden düşmüş şu garip mahlûk sürüsünden ayırmıyor; belirsiz yaşları saklamak için kutusuyla boşaltılmış pirinç tozlarıyla, solgun dudaklara tazelik vermek

için yavaş yavaş ölçüsünü kaybederek bolca sürülmüş kırmızı boyalar altında bu yüzlerin kirli sırlarını görmeye çalışıyordu. Hiçbir zevke uygun düşmeyen kıyafetler... Eski ipek kumaşlardan, vaktiyle yapılmış giysi bozuntularından, karnaval esnasında kiralanarak iade edilmemiş kostümlerden kesilerek birbiriyle uydurularak yapılmış türlü kılıkklar... Birisi bir Normandiya köylüsü kostümünü andırır bir giysiye, mesela bir Pompadour³⁷ baş yapmış, diğer biri Marie Antoinette³⁸ yakalı-ğı altına bir Vaudeville³⁹ Soubrette'i⁴⁰ gibi kısa elbise giymiş; dar işlemeli bir Arnavut yeleşinin içinde buram buram terleyen şişman bir kadın şu yeleşin altına ek kumaşları yırtmaçlı bir Çinli gömleğini uygun görmüştü. Ahmet Cemil bütün bu iğrenç tuhafliklardan, şu şakalaşan budalalardan ötede hâlâ yanı başında “Beyim, haydi!” diye teşvik eden sulu efendinin bir türlü teşviklerine uygun hareket cesaretini gösteremeyen genç beyden nefrete benzer bir şey duydu; burada bulundukça Raci'nin aşk serbestliğine engel olacaklarını düşündü. Ahmet Şevki Efendi'ye “Yine yerimize gidelim mi?” dedi. Raci'yi selamladılar, yerlerine gittiler.

Ahmet Şevki Efendi oturduktan sonra:

“Sanki neye geldik? Bu hâli görmüş olmaktan başka bir şey kazandık mı?” dedi, sonra bir süre düşünerek: “Ne olursa olsun, ben yarın açılırım, hiç olmazsa çocuk meselesini söylerim,” dedi.

* * *

Artık burada yapacak bir şeyleri kalmamıştı. Borçlarını ödediler, alkış gürültüleri arasında geçtiler, son defa olarak

37 Madam de Pompadour, (1721–1764). Fransa kralı XV. Louis'nin resmî mestresi. Pompadour saç biçimi ona ithaf edilmiştir.

38 Marie Antoinette, (1755-1793). Yaşadığı dönemin en önemli moda ikonlarından biri olan Fransa kraliçesi.

39 Hareketli ve eğlenceli bir konuya, basit entrikalardan meydana gelen olaylara, yanlışlara dayanan, şarkılara da yer verilen, güldürmek için yazılmış hafif komedi oyunu.

40 Operet ve güldürülerde oynak hizmetçi kız rolündeki oyuncu.

Raci'nin hâlini bir daha görmek istediler. Özel tarafa şöyle bir baktılar. Şimdi Raci'nin aşkı iki alaycı gencin arasında bacaklarını uzatmış, kollarıyla gerinerek delikanlıları kanepenin üzerine devirmeye çalışıyor, Raci de bir kenarda mermer masanın üzerine kapanmış, Ahmet Şevki Efendi'nin iddiasına göre uyukluyor, Ahmet Cemil'in düşüncesine göre ağlıyordu.

Ahmet Cemil'in Hüseyin Nazmi ile geçirdiği gece, eseri hakkında bir taze arzu uyandırmıştı. O günden itibaren kendine kalan bütün zamanlarını onu düşünüp beslemeye, kendisinde kudret görebildikçe yazmaya harcadı. Bir senelik hayatının geçim derdine harcanmayan bütün saatlerini bu eserin ateşli fikrini ortaya koymaya ayırdı. Ona düşündüğü hoş incelikleri, sanat şekli ve suretini, derin hayat felsefesini verebilmek için sadece kendi duygularını kılavuz edinmekle dar bir daire içinde fikrini hapsedmiş olacağını, resminin saflığını ve mükemmeliyetini sağlamak için sergilerde üstatların eserlerini dolaşan, mesela Rembrandt'ın bir çehresi karşısında günlerce seyre dalan ressamı gibi şairlerinde hislerini güzellik eserleriyle süslemelerinin gerekli olduğunu bilirdi. Onun için Hüseyin Nazmi'nin kütüphanesini hemen boşalttı: Lamartine'den, Hugo'dan, Musset'ten sonra gelenleri; bütün Pamasyenleri,⁴¹ Sembolistleri,⁴² Dekadanları⁴³ Süleymaniye'de küçük küçük çalışma odasına taşıdı; Leconte de Lisle⁴⁴ ile Villiers de L'Isle Adam⁴⁵ ile, Theodore de Banvil-

41 Fransa'da ortaya çıkmış, "Sanat sanat içindir" ilkesini benimseyen, realizmle natüralizmin şiirdeki sentezinden meydana gelmiş bir akımdır.

42 19. yüzyılın ikinci yarısında Fransa'da ortaya çıkan ve realizmi reddeden bir akımdır.

43 19. yüzyıl sonlarında Fransa'da natüralistlere karşı ortaya çıkan sembolizm akımına öncülük eden sanatçılara, edebiyatı soysuzlaştırdıkları ima edilerek verilen isim.

44 Leconte de Lisle, (1818-1894). Parnas Şiir Okulu'nun kurucusu ve en önemli temsilcisi olan Fransız şair.

45 Villiers de L'Isle Adam, (1838-1889). Fransız bilimkurgu roman yazarı ve sembolist şair.

le⁴⁶ ile başlayan şairler, sonra Prudhomme'lar,⁴⁷ Coppe'ler,⁴⁸ Haraucourt'lar, Sylvertre'ler,⁴⁹ Mendes'ler,⁵⁰ daha sonra Paul Verlaine'in⁵¹ dâhilik tohumuyla yetişenler, özetle gençler yayımcısı Lemerre'in⁵² kitap fihristini dolduran yüzlerce cilt, takım takım elinden geçti. Ahmet Cemil bunları okudukça yarım asırlık bir zaman içinde Verlaine'a kadar şiir fikrinin kazandığı inceliklere, tasvir ve ifade sanatının ulaştığı inceliğe hayret etti; bir zamanlar mini minipenceresinin kenarında sesli fakat komşulara işittirmekten çekinip okuyarak kendinden geçtiği seyri, "Bir Meleğin Düşüşü"nü, "Geceler"i, şimdi birer kelime ile yokluğa mahkûm ediyor, Hugo'yu, "Gözlerinde eşya ve gerçekleri büyüten bir cam varmış" hükmüyle gerçeğin üstünde buluyor, Lamartine için "O kadar şiir ile yüklenmiş ki ezilmiş", Musset için "Âşık, şair fakat çocuk!" diyordu. Bunlardan sonra sanat erbabının kelimeye, söyleyişe, şekle, sanata verdikleri önemi gördükçe; o her biri birer elmas gibi işlenmiş, iki dizesi için günlerce çalışılmış sanat güzelliği eserlerle içli dışlı oldukça yapmak istediği şeyin ne zor olduğunu anlıyordu. Eser pek ağır ilerliyordu. Haftalarca konuşmadan, düşünceden ve incelemeden sonra ancak yirmi kadar mısra vücuda getirebiliyordu. Ah! İş sadece gazel okumak olsa, şiiri herkes gibi algılasa, bu yirmi mısradan yirmi şiir ortaya koyardı! Bir aralık Osmanlı Türkçesini dar buldu. Yeni fikirler için yeni kelimeler gerektiği konusunda ısrarlıydı. "Eski kelime altında fikirlerin tazeliği görülemez, dikkatlerden kaçır" derdi. Sözlüklere sarıldı, sayfaları çevir-

46 Theodore de Banville, (1823-1891). Parnasçıların önde gelen temsilcilerinden olan ve kafiyeye önem veren Fransız şair.

47 Sully Prudhomme, (1839-1907). Romantizmin aşırılıklarına tepki olarak şiire incelik, denge ve estetik standartlar getirmeyi amaçlayan parnasçı akımın öncülerinden Fransız şair.

48 François Coppée, (1842-1908). Fransız, parnasyen şair ve yazar.

49 Paul Armond Silvestre, (1837-1901). Fransız parnasyen şair ve yazar.

50 Catulle Mendès, (1841-1909). Eserlerinde şehvet unsuruna sıkça yer veren Fransız şair ve yazar.

51 Paul Verlaine, (1844-1896). Sembolizmin öncülerinden sayılan Fransız şair.

52 Alphonse Lemerre, (1838-1912). Parnasizmin ilk metni olan "Le Parnasse Contemporain" şiir dergisini basan Fransız yayıncı ve editör.

dikçe öyle şeyler buldu ki, hayret etti. Bunlar ne için sözlük köşelerinde unutulmuş? Ne güzel şeyler keşfetti! Kimisinin bir fikriyle uyuşmasına, bazısının elde bulunanlara üstünlüğüne, bir kısmının da yeniliğine kapılarak bunlara sahip olmak istedi. Kendi kendisine “Beni kelime uydurmakla suçlayacaklarmış. Anlamayanlar etsin! Sâiid-i sayyâd, kisâ-yı zühhâd, ridâ-yı takva, kına’-i garânîk... Bilmem ne diye sözlük hacminin alabildiği kadar garip kelimeleri bir yere tıkmakla benim yapacağım şey arasındaki sanat farkını elbette anlayanlar olur,” dedi.

Şu bir senelik zaman içinde yazmak istediğinin, henüz kendisince türlü eksiklerle dolu olarak, ancak yarısını ortaya çıkarabilmişti. Bunları Hüseyin Nazmi’den başka kimseye okumazdı. Bu esere çalıştığını başka bilen de yoktu, hatta artık o zamandan beri “Edebiyat Hazinesi”nde de şiirlerinin görünmemesinin sebebini Ahmet Cemil’e yazdığı eleştirinin etkisinde bulmakla memnun olan Raci, bir gün Ahmet Cemil “Olayların Aynası” yazı dizisi için yine imza koymayarak çeviride devam ettiği bir hikâyenin düzeltmelerine bakmakla meşgul iken birdenbire:

“Cemil Bey! Artık işi çevirmenliğe döküyorsun, şairlik sıfırı tüketti mi?” demişti.

Ahmet Cemil, Raci’nin ısrar ve inat ile devam eden düşmanca saldırılarına karşı ya bir şiddetli bir tokat gibi bir hakaret fırlatarak karşılık verir, ya da bu adamın haline acıyarak yalnız bir boş kelime ile geçiştirirdi.

O zaman omuzlarını silkerek “Belki!” demekle yetinmişti. Gariptir ki, bu kadar düşmanlık duygusuna yenilmesine karşılık Raci’ye en çok acıyan yine Ahmet Cemil’di. Bir seneden beri matbaaya devam eden, bazen yazarların arasında “Çocuk Rehberi” defterlerini doldurmakla, bazen dizgicilerin yanında harf dağıtmakla zaman geçiren Nedim’e en çok tatlılıkla muamele gösteren, zaman buldukça bir sayfa

okutturarak bu çaresiz çocuğun bir şey öğrenmesine çalışan yine oydu. Matbaada çocuğa babasından başka herkes iltifat ederdi, yalnız Raci sanki onun orada varlığını bilmiyormuş gibi dururdu. O zamandan beri Raci düştükçe düşmüş, iri Alman karısının hakaretleri altında sanki şu pis aşkına daldıkça onun kirli suyunda kirlenerek yüzünde beliren sefaletin tiksiniçliğiyle artık iğrenç bir hale gelmişti. Matbaada acınarak alıkonuluyor, hemen hiçbir şeye faydası olmadığı halde aylığından bir parçası verilmeyerek o zamandan beri dikişçilikle yaşayan karısına yardım edebilmek için maaş verilmekte devam olunuyordu.

Mayıs başlarında bir cumaydı; matbaa halkı öteye beriye dağılmışlar, Sait'le Saip, Ali Şekip'in koruyuculuğuna sığınarak açık bir araba ile Kâğıthane gezintisine gitmişler, matbaada idare memuruyla Ahmet Cemil'i yalnız bırakmışlardı.

Ahmet Şevki Efendi yeşil çuha kenarlı dar uzun defterine son kalem darbesini takip eden pembe kurutma kumunu dököp kapadıktan sonra odasından çıktı, Ahmet Cemil'in yanına geldi:

“Beyler gezmeye gittiler,” dedi, “İsabet! Ben de seni şöyle yalnızca bulmak isterdim!”

Eğildi, pek gizli ve önemli bir meseleden bahse hazırlanıyormuş gibi kaşlarını kaldırarak, duvarlara işittirmekten çekinerek ekledi:

“Bir evlilik meselesi...”

Ahmet Cemil hayret etti:

“Benim için mi?”

“Hayır, fakat sana yakın birisi için...”

Ahmet Cemil kimden bahsedildiğini anladı, bu meselenin bu kadar erken uyanacağına hiç ihtimal vermemişti. Kendi kendisine “Nasıl, demek zamanı geldi?” diyordu. Ahmet

Şevki Efendi'yi bekleyerek sustu, fakat meseleye bu kadar cesaretle başlayan idare memuru konunun devamı için yeterli cesaret bulamadı. Biraz nefes almış olmak için sözü çevirdi:

“Beyler Kâğıthane’de sevda peşinde dolaşacaklar. Sahra-nın hiç bu türlüünü anlayamadım. O güzel derenin sessizlik zamanlarında oradan kaçıp da toz deryası içinde arabaların kalabalığı arasında güneşten yanarak saatlerce dolaşmak el-bette sahra hevesinden başka bir şeyden gelir. Hele saz din-lemek için sulara kadar gidip alçacık bir iskemlenin üstünde kahveye gelenlerin bağrıışları altında bir Yahudi hokkabazı-nın saçma sözleri arasına sıkışmış bir Hicaz müziğini esneye esneye, gerine gerine okuyan takımın karşısında ağzı açık dinlemek için yarı günümü feda edemem. Beykoz Çayırı, Yuşa Tepesi, Bentler, Adalar, İstanbul’un gidilecek yerleri hemen bundan ibaret, fakat bir sıradan günde gitmek, şafakta yola çıkıp mehtapta dönmek şartıyla...”

Ahmet Cemil arkadaşını meseleye döndürmek istedi:

“Evliliğin kime ait olduğunu söylemediniz?”

O zaman Ahmet Şevki Efendi arkadaşının yanına oturdu; özel bir ciddiyetle sesini normal seviyesinden indirerek:

“Geçen gün Müdür Efendi -Ahmet Şevki Efendi öksürük-lü herifi kastediyordu- bana oğlunu evlendirmek istediğinden bahsediyordu. Anlaşılan zavallı delikanlı titiz ihtiyarla geçi-nemez olmuşlar, bir hafta önce...”

Ahmet Şevki Efendi, baba ile oğul arasında hiç yoktan ortaya çıkmış uzun bir tartışmanın tarihini yaptı.

“Sen çocuğu görmedin, bir kere görsen zannederim ki hoşuna gider. Vakıflar Bakanlığı’nda epeyce bir memuriyeti var, beş altı yüz kuruş para alıyor, ihtiyar da zengin, kaynana yok, galiba iç güveylik arıyorlar.”

Şimdi Ahmet Şevki Efendi hep kesik kesik söylüyordu:

“Doğal olarak arkadaşlarından sorulur. Zannettiğim gibi namuslu bir genç çıkarsa niçin karşı çıkmalı?”

Ahmet Şevki Efendi biraz durdu, sonra Ahmet Cemil’in gözlerine bakarak ekledi:

“Matbaa da tek başına herifindir, biliyorsun ya...”

Ahmet Cemil sarardı, idare memurunun anlatmak istediği anlama karşı bütün namusu, izzeti isyan etti, bir kelime ile ret cevabı veriyordu, nefesini tuttu.

“Geçen gün bu meseleyi bana açmakla amacı tanıdıklarım içinde tavsiyeye değer aileleri soruşturmakmış. Benim hemen aklıma sen geldin. Kardeşin artık evlenecek bir yaşa gelmiştir, değil mi?”

Ahmet Cemil zihninden hesap ediyordu, İkbâl şimdi on yedisine basmıştı. Bu memlekette kızların tam evlilik zamanı... Zavallı İkbâl! Acaba her zaman talih, kısmetine uygun birini nasip edecek mi?

Bu soru Ahmet Cemil’in zihnini bir evlilik meselesine ait hatıralara götürdü. Birkaç kere annesinden görücüler geldiğini işitmişti, fakat hiçbirinin heves edilebilecek bir şey olduğunu hatırlamıyor, hatta bir kere bir karısından ayrılmış iki çocuklu kırkılık bir komşunun annesi gelmişti de Ahmet Cemil’in bütün ağırbaşlılık ve gururu yaralanarak günlerce İkbâl’e baktıkça ağlamak istemişti.

Ahmet Şevki Efendi’nin şu dostça teklifine karşı ne için İkbâl’in talibini tehlikeye koymalı? Kim bilir, belki kardeşinin mutluluğu buradadır. Bir dakika içinde fikri değişti:

“Lâkin bizim hiçbir şeyimiz yok!” dedi, “bir kız ne ile evlenir?”

“Orası benim işim... Onay verirsen ben işi ayarlarım, hele bir kere görsünler de...”

Ahmet Şevki Efendi artık görevini tamamlamışçasına şüphesiz kendi kendisine “Beş dakikada bir önemli mesele-

nin altından çıkmak bana özgü bir başarıdır!” diyerek gülümser bir çehre ile ayağa kalktı, keten yeleğini düzeltti, odada şöyle bir dolaştı, havayı kokluyormuş gibi pencereden gökyüzüne baktı:

“Kimse kalmadı, işim de yok, ben de şöyle bir dolaşayım!” dedi.

* * *

Bir gün iki arkadaş matbaada yine herkesten önce buluşular. Ahmet Şevki Efendi’nin ilk sözü şu oldu:

“Dün akşam beni görmeden kaçtın. Sana verilecek habirim vardı, bu gece sabırsızlığımdan patladım.”

Sonra Ahmet Şevki Efendi ellerini Ahmet Cemil’in omuzlarına dayadı, gözlerini gözlerine dikti, sırtarak ekledi:

“Beğenmişler...”

İlk konuşmadan sonra unuttuğu evlilik meselesini bu kelime Ahmet Cemil’e tekrar hatırlattı. Ne olduğunu açık bir şekilde aydınlatamadığı, etkisini duyup da sebebini bulamadığı garip bir his İkbâl’in evliliği meselesinde Ahmet Cemil için bir saklı korku uyandırır.

Bu hissi irdelemek istedikçe sebebi, esası daima tetkikinden ısrarlı bir fîrar ile kaçardı. Soğukkanlılıkla düşünürdü: İkbâl’in evliliğini, evlilikle mutluluğunu bütün arzuların başında bulurdu; o halde o garip his nedir ki evlilik meselesi çıktıkça kalbinde öfkeye benzer bir şey uyandırır, istemezliği andıran nahoş bir tesir oluştururdu? Belki bir bencillik duygusu... Diğer bir adamın başka bir samimi makam ile özel hayatına ve sevgisine girdikten sonra sanki kız kardeşi kendisi için daha az kız kardeşi olacak, bir yabancıya herkesten çok yakın olduktan sonra kardeşine yabancı kalacaktı.

Ahmet Cemil bu hissin ismini vermek istemezdi. Zihninde bulmak istediği yorumun altında saklanan etkiyi görmemeye

çalışır, kız kardeşinin evliliğine ait düşüncelerinin bundan etkilenmesine izin vermezdi. Fakat Ahmet Şevki Efendi'nin bu sabah şu bir kelime ile yeniden uyandırdığı mesele akşama kadar zihnini kurcaladı.

Enişte... İkide birde zihninin içinde tırmalayan bir etki ile geçen, bu kelimeydi: Enişte...

Demek şimdi hayatında bir enişte olacak, bir adam ki bugüne kadar tanımamış, görmemiş, hiçbir hissini, fikrini öğrenmemiş. Bu adam birden, bir gün içinde hayatına karışacak, o Süleymaniye'deki küçük evin kapısını çalacak, bu aile sofrasına aynı katılım hakkı ile oturacak, annesine aynı geçerli sebeple anne diyecek, sonra evin içinde bir ses, başka bir ses aşağıdan yukarı bağıracak: İkbal!

Hayatında bu değişimin ne kadar özel bir önemi olduğunu şüpheli bir karartı arasında hissediyordu: Mesela kendisini, merdivenlerden biraz çekinerek çıkıyor, yemekte yorgunluk verici bir kaygı ile duruyor, görüyordu. Bu adamla her kim olursa olsun, mümkün değil, temiz bir muhabbetin, içten bir münasebetin oluşamayacağını, kendisinden kardeşinin mahremiyetini çalmış bir adamla rahatsız edici bir rekabet duygusunun fayda getirmeyeceğini hissediyordu. Onun yanında geceleri minderin üzerine boylu boyunca uzanamayacak, Seher'i kızdıramayacak, İkbal ile -hele İkbal ile- şakalaşamayacak... Enişte... Enişte... Sebep? Ne için sevmediği, sevmeyeceği bu adama enişte demeye mahkûm olsun? Şimdi bu kelime sanki ona işkence ediyor, birisiyle kavga etme isteği veriyordu. Öfkesini o sırada Ali Şekip'in budalalığından bahsederek Raci'ye yaranınaya çalışan Saip'ten çıkarmak istedi:

“Keşke insanlar hep Ali Şekip gibi budala, fakat onun gibi saf olsalar!” dedi. Sonra kalemini attı, kâğıtlarını topladı, dizgi odasına girdi:

“Ben yazılarımı bitirdim, gidiyorum, başka bir şey gerek olursa beyler yazsınlar!” dedi.

Ahmet Cemil'in eve gitmeye ihtiyacı vardı. Kapıyı açan Seher'e:

“Annem nerede?” dedi.

“Küçük hanımla çarşıya gittiler” cevabını alınca sinirlendi, onlar gelinceye kadar sabırsızlığından duramadı, evin içinde dolaştı. En sonunda kapı çalınıp geldiklerini yukarıdan işitince bağırdı:

“Anne, yukarıya gelsene!”

Sabiha Hanım'a çocuklar gibi daima anne derdi; valide hitabında bir sahtelik, gereksiz bir resmiyet hissedirdi. Sabiha Hanım çarşafını çıkarmadan yukarıya çıkınca ilk sözü şu oldu:

“Anne! İkbâl'e görücü gelmiş de niçin bana haber vermediniz?”

Sabiha Hanım hayretle oğlunun yüzüne baktı:

“Her gelen görücüye önem vermediğim için...”

“Beğenmişler.”

Ahmet Cemil yalnız bu kelimeyi yeterli görmedi. Ekledi:

“İsteyeceklermiş...”

“Allah hayırlısını kismet etsin, oğlum, istesinler bakalım da düşünürüz.”

Ahmet Cemil sabahtan beri beynini işgal eden bu meseleye karşı annesinin sakinliğine hayret etti, birden bu annenin kadere boyun eğişi karşısında sustu.

Bu akşam Muzaffer Bey'in ders gecesi idi, Ahmet Cemil gitmemeye karar verdi. Yemekten sonra okumaya da istek duymadı; aşağıda küçük odada, inmiş muşamba perdelerin arkasında açık pencereden süzülen gecenin nemli havasını duymak için başını duvara dayadı. Ne herhangi bir ses ne de bir latife istiyordu; yalnız küçük odanın -şu saf bir kalp kadar

manevi duygular ile dolu aile odacığının- saf ruhunu doya doya koklamak istiyordu.

Kar gibi beyaz, kenarı gerile gerile iğnelenmiş patiska örtülü sedir, yerde üstüne pembe santraçlı dokuma çekilmiş şilte, annesinin en sevdiği yer, küçük dört ayaklı iskemle, İkbal'in yeşil gaz boyamalarından yaptığı sade ama belki onun için zarif, hoş kalpağı altındaki lamba, duvarlarda babasından hatıra olarak kalmış biri kûfî,⁵³ biri talik⁵⁴ iki güzel hat levha, pencerelerde muşamba perdelerin üzerinde yaza özgü beyaz, ince sarı kornişlere küçük küçük kıvrıklarla iliştirilmiş perdeler, o kadar... Burada ne kadife kanepeler, koltuklar, atlas perdeler ne de gösterişli odalarda nefis kapacak vardı; hiçbir şey yoktu fakat buna karşılık derin bir muhabbet, her türlü zahmetlerin ve sıkıntıların zedeleyemeyeceği kadar sağlam bir mutluluk, üç kalbin ilişkisinden oluşmuş, hoş, ruhu ısındırır bir sıcaklık vardı.

Demek şimdi bu hususiyete, bu samimiyete, bu aile gizliliğine bir yabancı kalp daha katılacak? Demek bu sıcak mutlu havanın üzerinden soğuk bir esinti uçacak?

Gözleri sık sık küçük iskemlenin yanında diz çökmüş o gün çarşıdan alınan yedi arşın gömleklik kumaşın yanlarını çatmakla meşgul olan İkbal'e çevriliyordu:

“Kızım, makası alıversene!”

“Sizin yanınızda değil mi, anne?”

Sonra sessizlik... Ara sıra kumaşı kesen makasın sinirleri uyuşturan sesi, bazen rüzgârla şişen muşamba perdelerin hışırtısı, ta mutfaktan Seher'in bulaşık gürültüsü, o kadar...

Bu gece İkbal, Ahmet Cemil'in gözlerine güzel görünüyordu, kardeşinin bu kadar çekiciliği olduğuna dikkat etmemişti. Zavallı çocuk, bari mutlu olsa! Açık kestane gür saçları

53 Düzenli, köşeli, dik ve yatay harfleriyle geometrik çizgilere dayanan Arap yazısı.

54 İran'da ortaya çıkan kadim bir yazı türü.

altında zarif başı; kulaklarının etrafından, altından asi, perişan, çılgın saç kümeleri arasında biraz küçük, oval yüzü, bu yaşta genç kızların yüzlerine özgü bir süzgülük altında bir siyah gölge ile karışmış donukça pembe rengi biraz vücuduna erkekçe bir yüksek görünümü veren geniş omuzlar, uzunca bir boy, henüz olgunlaşmamış bir kız vücudu ki eksikleri içinde çekici ve onun için şiir ile dolu... Büsbütün genişlemesi, belirtileri görünen kadınlık özellikleri olgunluğa ulaşmış olması için yalnız kadın olmayı bekliyor...

Ahmet Cemil merhamet ve şefkatten oluşmuş bir bakışla kız kardeşini seyrettikçe; gözleri bir damla sevgi gözyaşı gibi -fakat kim bilir nasıl- bir kadın olmaya hazır duran bu zayıf kızın üzerine düştükçe, kalbinden “Bari mutlu olsa!” diyordu. Onun mutluluğundan emin olabilse, değil ufak tefek dinlenme sebeplerini, demin sessizliğinin bozulacağından korktuğu hayatı, belki bütün gelecek arzularını feda ederdi.

* * *

İkbal’in evliliği Ahmet Cemil’in hayatında bir rüya gibi geçti. Eniştesini ilk önce matbaada babası Tefvîk Efendi’nin yanında gösterdiler; ileri bir yaşta hasta bir babanın zayıf doğmuş bir çocuğu, herkes gibi bir genç, matbaa hayatında terbiye almış, hoppa değil, hatta biraz ciddi... Ahmet Cemil ilk edindiği fikri zihninde şu birkaç kelime ile özetlemişti. Bu ziyaretten sonra Ahmet Şevki Efendi’nin özel girişimiyle, özellikle Tefvîk Efendi’nin anlaşılamayacak bir heves ve can atmasıyla bütün şartlar on beş gün içinde kararlaştırılmıştı. Ahmet Cemil’in her türlü özel hayatını bilen Ahmet Şevki Efendi damat beyden ağırlık namıyla bir para kopardı ki, hemen bütün düğün masrafını karşıladı. Ahmet Cemil bu evlilik meselesini ne destekliyor ne de reddediyordu: Meselede bir karşı çıkma sebebi bulunamaması karşı olmasına engel olduğu gibi, enişte olacak adamın herkesten başka bir şey olmayışı taraftar olmasına da engel olmamıştı. Vehbi Bey’i tanıdıklarından, kalem arkadaşlarından sormuşlardı, herkes-

ten iyi halli biri olduğuna dair dönüşler alındı. En son olarak bir gün, Ahmet Cemil kardeşinin görüşüne başvurdu: İkbâl gözlerini indirdi, sustu, demek razı oluyordu.

Düğün...

O gün Ahmet Cemil kaçmıştı; koltuk merasimini⁵⁵ görmek için Süleymaniye'nin o daracık sakağını baştanbaşa doldurarak ve kapının genele açılmasını bekleyerek yeldirmeleriyle, çarşaflarıyla bekleşen; orasını beraberlerinde getirdikleri çocuklarıyla küçük bir kalabalık -garip bir renk ve kılık kalabalığı- haline getiren kadınları, kanarya sarısı hırkasının altında al basmadan gömleğini giyerek, başına oyalı gaz boyamasından yapma çiçekli küçük başlığını koyarak, bir paçavra kenarıyla iyi bağlanmamış uzun çorabı güllü pembe ayakkabısının üzerine düşmüş, beyazlı, kırmızılı, pamuklu kuşağının saçakları sarı hırkasının altından eteklerine dökülmüş, beline işlemeli ipek mendili iğne ile tutturulmuş, düğünün şerefine ta sabahleyin sokağa fırlayan komşu kızlarını kâğıt helvacı Amavut'un yanında içi fındıklı sert helvayı kemiriyor görmemek, akşama kadar bu sokak içinde kestaneçilerin, susam helvacılarının, leblebicilerin etrafında bağırsacak, ağlaşacak olan bütün o belinden donu düşmüş, çorabının içine paçası tıklanmış, düğün evindeki annesine sokaktan "Anne!" diye bağırarak, köşe köşe birbirini kovalayarak çılgılık koparan çocuk alayından uzak olmak için, bekçi baba gelip de elinde sopasıyla yeni tıraştan çıkmış çökük yanaklı, uçları sekiz on kere kıvrılmış iri siyah bıyıklı heybetli yüzüyle kapıya küçük bir iskemle atıp amirlik görevini takındığını sopasının ilk gümbürtüsünden anlar anlamaz, henüz komşu hanımların ellerinde süsü tamamlanmayan kardeşini sofaya çağırarak o yarım gelin haliyle öpmüş, sonra ağlamaktan çekinerek bir söz bile söylemeyerek kaçmıştı.

Ahmet Cemil bir hafta eve uğramadı, annesiyle kardeşin-

⁵⁵ Anadolu düğünlerinde, gelin, damat evine geldiğinde, damadın gelini kapıda karşılayıp koluna girmesi olayına verilen isim.

den öyle izin almıştı; o bir haftayı Hüseyin Nazmi'nin köş-
künde geçirdi.

Ah! O İkbâl'i böyle mi gelin etmek isterdi? Kız kardeşi için neler düşünmüş; ne süslü evler, ne görkemli daireler, ne hoş tuvaletler, ne süslü çeyizler düşünmüştü! Demek o gelecekte gerçekleşeceğine inanarak aldandığı hayaller yalandı? İkbâl'in gelin olacağını düşündükçe bir zamanlar kız kardeşi beyaz iki metre etekli -moda gazetelerinin renkli eklerinde görerek imrendiği şeylere benzer- bir elbise içinde, beyaz ipek duvağı yanlarına dökülmüş, başı mücevherlerin altında biraz eğilmiş olarak görürdü. Sonra saçları püskürmüş, yağız Macar atlı zarif parlak bir araba onu alıp götürüyor, daha sonra seçkin tuvaletlerle canlı bir çiçek deryası gibi dalgalı geniş bir mermer sofanın ortasında o çiçek deryasının sahibi, köpüklerden oluşmuş beyaz bir melek gibi İkbâl... Doğu halıları döşenmiş çifte bir merdiven, salonlar, avizeler, levhalar, kadifeler, atlaslar... Demek bunlar hepsi yalan? Hayalinin kendisine bağışladığı bütün bu zevkli tantana, kendisini mest eden o görkemli rüya, demek bütün bu şeyler boştu.

İkbâl şimdi o sopasıyla kapısının önünde bekçi duran; so-
kağında alacalı, yaygaralı çocuklar kaynaşan küçücük evde
saçları ve kaşları siyah boyalı, kınalı, sürme çekmiş komşu
hanımlar arasında damat beyi, matbaa müdürü Tefvik Efen-
di'nin oğlu Vehbi Bey'i bekliyordu. Kaçtı, Ahmet Cemil rü-
yalarının şu acı gerçeğinden tam bir hafta kaçtı.

O bir hafta süresince eniştesini hiç görmemişti. En sonun-
da bir akşam yemekte birleştiler. Ahmet Cemil hayret etti;
o henüz ağır bir yük altında ezilirken, yüzüne bakamayarak
gözlerini indiren kız kardeşine bir kelime yöneltmeye cesaret
edemezken damat bey herkesle senli benli oluvermişti. Hatta
Seher'le ufak tefek şakalaşmalar bile yapıyordu. Ahmet Ce-
mil bu akşam kendisini ezen azap sıkıntısı altından hiçbir za-
man kurtulamayacağını; sofrada, bir zaman yalnız kendisinin
olan şu evin her köşesinde şimdi yabancılıktan asla çıkama-

yacağını anladı. Bir dakika içinde bütün manevi benliğinden bir soğuk rüzgâr geçti, şimdi bu evde sanki üşüyordu. O akşam Muzaffer Bey'e can attı.

Gazeteye bir ilan sıkıştırdı, haftasının diğer dört akşamını da evden uzak geçirmek için ders buldu, Hocapaşa'da demiryolu memurlarından iki Alman'a Türkçe öğretmeye başladı. Artık bütün gecelerini evden uzak geçiriyor, hatta Hocapaşa'da ders olduğu zamanlar akşam yemeğini matbaada geçirterek bir zamanlar hayat neşesinin tek kaynağı olan aile sofrasında bulunmuyordu.

* * *

Düğünden sonra Ahmet Cemil ile annesi hemen hiç yalnız bulunmamışlardı. İki ay kadar bir zaman geçmişti, bir gün Sabiha Hanım sabahleyin odasına girdi. O henüz tembellik ediyor, yatağında özellikle gecikiyordu; annesi yatağının kenarına oturdu:

“Ne için kalkmadın, oğlum?” dedi, sonra cevabını beklemekten biraz eğilerek ekledi: “Sana bir şey söyleyecektim. Hiç yalnız bulamıyorum ki... Dün Seher, İkbâl'in odasında tek başına ağladığını görmüş.”

Ahmet Cemil hayretle annesinin yüzüne baktı:

“Niçin?”

“Bilmiyorum... Zaten kız gelin olalıdan beri neşesiz, dün ağlayışı büsbütün zihnime dokundu, acaba kocasının biraz içkisi olduğundan mı?”

Vehbi Bey'in akşamcılığı vardı. On beş gün kadar yenilikten çekinerek içki alışkanlığını terk etmişken en sonunda bir akşam eve bir şişe Ferte⁵⁶ rakısıyla gelmişti. Ahmet Cemil'e bundan hiç söz edilmemişti; fakat o birkaç gün içinde bu alışkanlığı keşfetmiş, birkaç kadeh rakının şu mutluluk yuvasında bir bela zehri hükmünü tutacağını anlamıştı. Bu-

⁵⁶ O dönemde meşhur bir rakı markası.

gün annesinin ağzından bu meseleyi işitince yatağında doğruldu. Ana oğul derin, sorgulu bakışlarla birbirlerine baktılar. İkisinin de bu bakış çarpışması arasında İkbâl'in ağlayan hayali uçuyordu. İkisi de bu hayal için ağlamaya hazırıldılar. Birden şu iki aylık gelinin annesinden, kardeşinden gizlediği gözyaşlarının içinde derin bir derdin saklandığını duymuşlardı. O zaman Ahmet Cemil yavaş yavaş annesini sorguladı. Eniştesinin nasıl bir adam olduğunu görüyordu. Fakat nasıl bir koca olduğunu anlayabilmek için Sabiha Hanım'ı sorgulamak istedi.

Annesi Vehbi Bey'e yöneltilebilecek bir kusur bulamıyordu. Evine devam ediyor, bir huysuzluğu yok; İkbâl'e soğuk bir davranışı da görülmemiş, İkbâl'in ağlayışı biraz içki içinse...

Ahmet Cemil pek iyi hissetmişti ki, kardeşi mutlu değildir. Evliliğinden beri İkbâl'in yüzünde dikkate çarpan bir hüznün rengi her türlü şikâyet ifadesinden daha etkiliydi.

Sabiha Hanım iki aydan beri ilk defa yalnız konuşmaya fırsat bulduğu oğluna başka bir konu daha hazırlamıştı:

"Masraf meselesi de sadece senin üzerine kalıyor gibi bir şey, Cemil!" dedi

Buna Ahmet Cemil dudaklarını bükerek cevap verdi:

"Ne önemi var? Kazandığım yetişmiyor değil ki..."

"Geçen gün İkbâl'e aylık olmak üzere on mecdiye vermiş, kız sabahleyin biraz gülerек, sıkılarak parayı bana vermek istedi. Reddettim, o ısrar etti; en sonunda yine onun olmak üzere saklamak için aldım, fakat bu kadarla devam edecekse..."

Sabiha Hanım sözünü bitirmedi, gözlerini oğlunun gözlerine dikti. Ahmet Cemil bu bakıştan sıkıldı, gözlerini çevirdi, cevap vermedi. Kendini her şeyden yoksun bırakmaya alışmamış mıydı? Onun için birkaç mecdiye artırmakta bir yarar mı var?

Seneyi iki kravatla geçirmek, bir ayakkabıyı altı ay sürüklemek zaten öyle bir yoksulluktu ki, ona keyif verirdi. Artık şu yoksunluk hayatının acı lezzetinden hoş bir üzüntü bile duyuyor. Matbaada kaldığı akşamlar idarenin penceresi kenarına ilişip de caddenin hüznü veren sakinliğinden mest olarak biraz havyarla francalasını⁵⁷ yedikçe kendisinde bir zavallılık bulur, bunun keder veren şiirinden lezzet alırdı.

Bu sabah annesiyle şu konuşma kalbine sanki bir damla yakıcı zehir damlatmıştı. Orada bir şeyin yandığını, sanki bir noktayı kazıyarak kemirdiğini hissediyordu.

Bu sabah İkbâl'e rastlamak arzusuyla odasından geç çıktı. Geç kalkmak alışkanlığında olan eniştesini uyandırmaktan çekinerek merdivenleri yavaş yavaş indi. İkbâl daha önce kalkmıştı, aşağıda karşılaştılar, evliliğinden beri ona karşı Ahmet Cemil her zamankinden farklı bir tavır takınmayı gerek görmüştü. İkbâl'de de abisine karşı bir suçlu gibi gözlerini indirmek, yolundan silinmek, mümkün oldukça az seslenmesine maruz kalmak gibi bir çekingenlik ortaya çıkmıştı.

Bu sabah Ahmet Cemil İkbâl'e bir şey söylemek istiyor-muşçasına uzun bir bakışla baktı, İkbâl bir aralık bu bakışa karşılık vermek istedi, sonra bakışları şimşek çarpmasına uğramış gibi titredi, gözlerini indirdi. Ahmet Cemil'in yalnız bu bakışı "İkbâl! Mutlu değilsin, anlıyorum!" demişti.

Gözlerinin bu üzüntü ifadesini diliyle başka bir tarzda söylemek istedi:

"İkbâl artık seni hiç görmüyorum. Hiç olmazsa bazı sabahlar odama uğrasan ne olur?"

Şu yakınma ayrıntılı yazılmış bir kitap kadar anlamlara sahipti. Ahmet Cemil şu sade sözle İkbâl'i; gözyaşlarını, sırlarını, kırılmış ümitlerinin yasını tutan yeni gelinlere özgü bütün gizli isteklerini dökebileceği bir yere davet ediyordu.

⁵⁷ İyi nitelikli undan yapılan ince uzun ekmek.

Demek istiyordu ki: “Evet ne olur? Orada seninle beraber ağlayacak birini bulurdun. Sen mutlu değil misin, kardeşim? Bak, senin mutlu olmadığını düşündükçe benim ta şuramdan, ciğerimin tam ortasından bir acı şeyin akışını hissetmiyor musun? O küçük odada senin bütün derin sırlarını içine almaya yetecek kadar geniş bir yer bulurdun. Neden gizli ağlıyorsun? Mademki senin ağlanacak şeyin var, niçin beraber ağlamayalım? Evet, ne olur, ara sıra kalbinin üzerinde bir ağır yük hissedip de onu atmaya muhtaç olduğun zamanlar odama uğrasan ne olur?”

* * *

Bugün matbaada Ahmet Cemil, Raci’nin oğlu Nedim’e Saip’in kibrit çöpü ile yazılmış gibi iri iri, bozuk bozuk yazısını okutturup alıştırmakla meşgul iken Ahmet Şevki Efendi telaşla odanın kapısında göründü:

“Cemil Bey! Cemil Bey!”

Ahmet Cemil başını kaldırdı:

“Gelsene!”

Ahmet Cemil hayretle kalktı, Ahmet Şevki Efendi odadan mümkün olduğu kadar uzak olmak için onu dizgi odasına kadar sürükledi, sonra durdu:

“Sana bir haber var ama çok şaşılacak bir şey! Biraz kendini topla bakayım, topladın mı? İnsanı çıldırtacak bir şey... Şöyle yüzüme bak, dinliyor musun? Tevfik Efendi evlenmiş...”

Ahmet Cemil anlamadı:

“Hangi Tevfik Efendi?”

“Sizin kayınpeder yani eniştenin babası, bizim müdür Tevfik Efendi...”

“Nasıl? O öksürüklü, hastalıklı herif evlenmiş mi?”

Ahmet Şevki Efendi'nin göbeği yerinden sarsıldı:

“Evet, o öksürüklü, hastalıklı herif, on altı yaşında, senin kız kardeşinden daha küçük bir kızcağızla dün akşam evlenmiş, bugün de...”

İkisi birden kahkahayı salıverdiler. Ahmet Cemil:

“Onun için telaş ediyormuş, oğlunu bir an evvel başından savmaktan maksadı varmış, demek ki...” dedi.

Sonra meselenin gülünç tarafındaki tesir kalktıktan sonra Ahmet Cemil bu hikâyenin ruhi önemini duymak istedi. Tevfik Efendi'yi gözünün önüne getirdi, mangalın başında külünü eşelerken gördü, bir an onun hayatıyla yaşadı, bir dakikalık bir zaman süresinde düşünceler fırtınası altında kaldı, sonra bütün o düşünceleri yorumlayabilecek yalnız tek kelime bulabildi, Ahmet Şevki Efendi'ye:

“Hayret!” dedi.

Bu senenin kışı, Ahmet Cemil için gücünü tüketen bir yoksulluk dönemi oldu. Yazın kolayca idare edebildiği derslerine kışın yetişemiyordu. Kendisinden ders alan Almanlardan rica ederek ders saatlerini elden geldiğince değiştirdi. Soğukta geceleri matbaada geçirmek mümkün olamayacağından eve gidebilecek kadar erken bitirmek üzere on birden⁵⁸ sonra hemen derslerine başladılar. Fakat yine birden⁵⁹ önce kurtulmak mümkün olmazdı. O vakit henüz yenileyemediği paltosuna bürünerek mümkün olduğu kadar kalabalık sokaklardan geçmek için Bahçekapısı'na kadar gelir, oradan dönerek Fincancılar Yokuşu'na kadar gider, çamurlu yokuşun bozuk kenar kaldırımlarından tırmanır; Dökmeciler'den kıvrılır, nihayet yorulmuş, ıslanmış, bunalmış, çamurlara bulanmış bir halde eve girer; çocuk gibi hüngür hüngür ağlamak isteyerek, üzerinden paltosunu, ayağından ayakkabılarını atar, aç olmakla beraber yemeye iştah bulmayarak, yetmiş beş dirhemlik şişesinin ikinci defasını bitirip de yemek için sabırsızlanmaya başlayan eniştesinin içeriden “Hele gelebildin!” seslenişine gülmeye çalışarak sofraya otururdu.

Eniştesi ile neredeyse sadece şu sofrada buluşurlardı. Vehbi Bey'in sohbet zemini boş bir beyinden yüz elli dirhemlik sarhoşluk buharı arasında ne doğabilirse ondan oluşurdu.

Ahmet Cemil'in tamamen ilgisiz olduğu kahve hayatıyla ilgili hikâyeler, dün sabah Millet Bahçesi'nde bilyarda kazandığı başarılar, yalnız kendisini eğlendirmek için söz söyleyen-

58 Günümüz saatine göre yaklaşık olarak 16:00-17:00.

59 Günümüz saatine göre yaklaşık olarak 18:00-19:00.

lere özgü kahkahalarla kesik fıkralar, ara sıra yemeğe ilişkin itirazlar, bazen Seher'e karşı kalp kırıcı espriler... Bir zamanlar Ahmet Cemil de bu sofrada espri yapardı, fakat o zaman bir espri yapıldıkça sofranın etrafında neşeli gülücükler uçuşurdu. Şimdi Vehbi Bey'in bir esprisine karşılık Sabiha Hanım'ın yüzünde zorla kopmuş bir gülümseme; İkbâl'in üzüntüden, kocasının tuhafıktan çok gülünçlüğüne karşı heyecanından doğan perişan bakışı; Seher'in her dakika "İkide birde bana ne lişiyorsun?" demeye, elindeki tabağı sofranın ortasına atıp kaçmaya eğilimli kavgaya hazır vaziyeti görüldü.

Yemek yedikten sonra Vehbi Bey, İkbâl'le odasına çekilirse, Ahmet Cemil annesinin yanında kalırdı, fakat çoğunlukla yemekten sonra uyuyan kocasından kurtulabildikçe bu yalnızlığa küçük bir zaman için İkbâl'in varlığı da hayat verirdi. Artık İkbâl çekingen tavrını bırakmıştı, kardeşini mümkün olduğu kadar çok görüyordu, fakat henüz aralarında dertleşmeye benzer bir konuşma olmamıştı. İkbâl mutlu görünmeye çalışıyordu. Fakat bir annenin, bir kardeşin inceleyen bakışından gizlenmeyen bir hüznünlü renk "Aldanmayınız, bu mutluluk örtüsünün altında ben varım!" derdi.

Bu kış Ahmet Cemil eserine hemen çalışmadı. Derslerinden, yazılarından kurtulabildikçe tek uğraşı şiirlerini okumaktan ibaret kalırdı; fakat bahar gelince bütün vücudunu kaplayan tembellik ve gevşeklik havası sanki güneşin taze sıcaklığıyla buharlaşarak sıyrıldı, damarlarının içinde bir gençlik coşkusu hissetti, kışın donuk havaları altında üzüntü dönemlerine önemli nakışlarla -sanki bulutların uykuyu getiren gölgesinde uyuşarak- resmeden bütün düşüncelerinin özü baharın semasına karşı uçmaya eğilimli bir şiir, uçma arzusuyla sarhoş bir kelebek gibi kanatları titredi. O zaman Ahmet Cemil'in eseri uzun bir yağmurdan sonra topraklardan süzüle süzüle kayacıklar arasında birikmiş küçük bir kaynak gibi taşıtı, ufak ufak hamlelerle coştı. Şimdi bu eser büyüyor, olgunluğa eriyordu.

Ahmet Cemil bütün hayatının sıkıntılarını, bu eserin doğumunun lezzetine karşı unutturdu. O yoksulluk ve mihnetle

dolarak, taşarak geçen kıştan sonra eserinin teselli veren hayat nefesiyle bütün yorgunlukları dinledi, bütün o yorgunluklar ondan yayılan ümit havasına dokununca yok oldu.

Bir aralık Ahmet Cemil eserini bir düzene koymak istedi, bir hafta sürekli bununla uğraştı, karalamalarını ayıkladı, eksik bırakılmış yerlerini doldurdu, mükemmeliyetçi zevkini ikna edemeyen parçaları ortadan kaldırdı, en sonunda bir haftalık uğraşmasının sonunda küçük bir defter ortaya çıkarabildi. Ah bu defter! İşte bütün hayatının önemli bir kısmı şu küçük defterdeydi.

Ahmet Cemil'in sanki senelerden beri ruhuna çöken bir ağırlık şu karamaların düzenlenmesinden sonra kalktı. Bir mayıs günü matbaada otururken birdenbire defteri Taksim Bahçesi'nde -bir gün henüz okulda iken Hüseyin Nazmi ile gidip oturdukları yerde- Boğaz'ın şiir manzarasına karşı okumak istedi, hemen doğuveren şu arzuya karşı koyamadı, matbaada işini acele ile bitirerek çıktı.

Tünelden çıktıktan sonra Beyoğlu'nda biraz serseri, dolaşmak; mağazaların vitrinleri önünde gecikerek şurada yeni çıkmış kitapları; ötede kravatlardan, yakalıklardan, mendillerden oluşturulmuş örnekleri; bir moda mağazasının kumaşlarını, bütün o gönle hoş gelen hiçleri seyretmek istedi. Bon Marche'nin⁶⁰ önüne gelerek içeriye girdi. Zaten Beyoğlu'ndan işsiz geçtikçe buraya bir kere girip çıkmak alışkanlığıydı. Henüz o kadar kalabalık yoktu, ilerledi. Çocuk oyuncaklarının yanına kadar geldi, ellerinde çâr-pâre⁶¹ [çampara veya çalpare], başında mavili kırmızılı bir külahla gelip geçenlere gülümseyen bir soytarıya bakmakla meşgul iken, arkasından kendisine yabancı olmayan bir tatlı sesin şaşkın bir seslenişle: "Aa! Cemil Bey!" dediğini işitti. Başını çevirdi, o zaman açıklanamayan bir sebeple her zaman gerçekleşmeyen olay-

60 O dönemde İstiklal Caddesi'nde büyük bir mağaza.

61 Musikimizde özellikle oyun havaları ve köçekçelerde usul vurmaya yarayan, dört parça sert tahtadan yapılmış, ikişer ikişer avuçlara geçirilerek çalınan bir çeşit kastanyet.

lara rastlanınca hissedilen titremeye benzer bir titreyiş vücudunu baştan aşağıya sarstı.

Kendisine hitap etmesini beklercesine Lamia gülümser bir yüz ile karşısında duruyordu.

Ahmet Cemil Lamia'yı belki bir seneden beri görmemişti ve göremezdi; Hüseyin Nazmi'nin köşkünə, ya da kışın evine gittikçe Lamia'nın bazen piyanosunu işiterek, bazen bir kapının aralığından süzülüp geçtiğini duyarak, bazen eteğinin bir hışıltısını hissederek ya da çekingen bir kahkahasının tutulmuş bir parçasını fark ederek onun vücuduna yakın olmaktan, onun çevresinde geçici bir süre için yaşamaktan doğan bir şey duyardı; meçhul bir şey ki sebebini anlamamış, özünü irdelemek istememişti. Fakat bu bilinmez şeyin bütün kişiliği üzerinde derin bir etkisi vardı.

Henüz on dört yaşlarında iken hatırasına işlenen yüzünü zihninde tamamlamış, ondan uzak yaşadığı sürece o yüzü daima besleyerek arada geçen zamanı sanki telafiye çalışmıştı. "Şimdi tamamen bir genç kız olmuştur!" derdi. Genç kız... Ahmet Cemil'in zihninde bu genç kız sıfatının özel bir önemi vardı. O, henüz çocukluktan çıkarak varlığı garipliklerle dolu bir dünyanın sırlar ufkuna karşı ortaya çıkmaya hazır duran, ansızın hissediverdikleri bir hayati gerçeğin henüz hayret ve şaşkınlık rengi gözlerinde sizi sorguya çekiyormuşçasına bir inceleyici bakış içinde uçuşan, bazen çocukluktan kalma bir alışkanlık kalıntısına gülüverirken birdenbire bir genç kız sıfatının henüz alışılmamış ciddiyetiyle gözlerini indiren, dün başka bir şey iken yarın başka bir şey olmaya hazırlanan; fakat bugün belirsiz, karmakarışık, o belirsizliği, karmakarışıklığı için şiirle, seveda ile dolu olan bu mahlûklara, bütün yoluna çıkan o genç kızlara Ahmet Cemil taparcasına sevmeye benzer, öpücüğü andırır bir seveda bakışıyla bakardı.

Ahmet Cemil'in kalbinde yer tutmuş böyle binlerce yüz vardı. Köprü'den vapura binerken gördüğü, ya da Şişli'de bir Kâğıthane dönüşünde karşılaştığı, ya da Tepebaşı'nda, Tak-

sim’de, Köprüde hemen her yerde bir dakika için sevdiği binlerce yüz vardı ki, bunlar kendisi için mutluluk hayali olan o genç kızın belli belirsiz şekli etrafında uçuşan birtakım periler, kanatlı şiirlerdi. Ahmet Cemil bunların hepsini severdi, daha doğrusu o genç kıza bunların her birinde ayrı ayrı çok sevgi duyardı, fakat bütün bu yüzlerin üstünde, bütün bu gülümser hayallerin arasına bir gülücük dağıtan hayal de girerdi. Bu hayal pek akıcıydı, belli belirsiz bir şey... Belirsiz bir çocuk yüzü, kim bilir kimdir?

Bugün Lamia’yı karşısında siyah çarşafı çenesinin altından tepesi bir incili iğne ile iştirilmiş, peçesi alınının kıvrıcık saçlarını bir yarı örtülülük altında bırakarak başına atılmış, ince parmakları siyah derili eldivenler içinde uzun saplı zarif şemsiyesinin püskülünü oynatarak; henüz çocukluğunu unutmamış; henüz iki üç sene önceki sıfatıyla Ahmet Cemil’in karşısında bulunuyormuş gibi saf yüzüyle bakar görünce, zihninde uçuşan o binlerce yüz -bir ışık isabetiyle bir bulut parçasında görünüp de birden sönuveren parltilar gibi- sönuverdi. Sonra onların arasında genç kız, o gençlik semasının sevda güneşi, nurlarını serpererek, sevdasının ateş tufanını saçarak çıktı.

Lamia’nın yanında dadısıyla piyano öğretmeni vardı. Bir dakika öyle karşı karşıya, birbirine söz söylemek gerekip gerekmeyeceğinde kararsız kalarak, gülümser halde bakışarak durdular; sonra Lamia biraz gülümsedi:

“Birisine oyuncak mı alıyorsunuz?” dedi.

Ahmet Cemil:

“Hayır, yalnız bakıyordum.” cevabını verdi.

Lamia şüphesiz şurada, Bon Marche’ın şu oyuncak tezgâhının yanında hem bir çocukluk arkadaşıyla hem bir dakikalık sohbetin garipliğini daha az hissederek daha cesurdu.

“Biz haftaya yine köşke gidiyoruz, ufak tefek almak için çıkmıştık,” dedi, sonra Ahmet Cemil’in eline bakarak:

“Yeni bir kitap mı?” diye sordu.

“Hayır, benim şiirlerim...”

“Abimin daima söylediği eseriniz mi? Bir akşam onu bizde okuyacakmışsınız, öyle mi? Ben de dinlemek, sizi okurken görmek istiyorum, ama...”

Lamia küçük bir kahkahayı tuttu, sonra Ahmet Cemil’in perişan cevabını dinlemeyerek siyah derili eldivenler içinde daha ince görünen parmaklarıyla peçesini indirdi, “Efendim!” dedi. Ahmet Cemil, hareketsiz duruyordu. Bütün gençlik hayatı, bütün ruhunun arzusunun özü işte şu nazlı korkunç hayal, işte bu ipek çarşafın dalgaları içinde vücudunun titreyişi hissedilen akıcı ve dalgalı hayal şeklinde kaybolup giderken, Ahmet Cemil orada, elinde çar-pareler ile başında mavili kırmızılı külahıyla gelip geçenleri gülerek seyreden soytarının alaycı bakışı altında, elinde şiirlerinin defterini kıvrarak hareketsiz duruyordu.

Bugün Ahmet Cemil Taksim Bahçesi’nde bu şiirini değil, gençliğinin şiirini -yalnız onu- okudu. Bahçe sakindi; henüz yapraklanmış bir ağacın altında mavi şemsiyesini açmış, alçak ökçeli ayakkabılarını önüne çektiği bir iskemlenin kenarına dayamış gözlüklü ihtiyar bir İngiliz eğitmeni; biraz beride ellerinde küçücük küreklerle bahçeden kum toplayarak mini mini kovalara doldurmak işiyle etrafı görmeye zamanları olmayan iki çocuk, sarı saçları rüzgârla savrularak, başlarından kaymış hasır şapkaları arkalarında çarpmayarak, uzun konçlu düğmeli ayakkabılarını kumlara temas etmiyormuşçasına bir uçuş hafifliğinde koşarak çemberlerini çeviren, bir örnek elbiseli iki küçük kız, kenarda o hayatının geçmiş günlerini bir gazetenin yazı dizisinde dinlendiren bir ihtiyar, ötede beride tek tük topluluklar, koşuşan bağırgan çocuklar, daha sonra, Ahmet Cemil’in gözleri bunlardan ayrılarak, bayırın üstünde uçuyor, gülümser renkleriyle, manzaralarının eğri büğrü olmalarıyla yeşil tepelere doğru tırmanmış veya mavi sulara doğru akıvermiş gibi duran binalarıyla boğazın sakin tablosuna dikiliyordu. Bazen bu manzara tablosu bulanıyor; tepeler, sular,

yalılar, bütün cisimler ve şekiller bir fırça darbesinden kopma renkleri de diğerine karışarak şekilsiz bir hamur haline geliyormuş gibi oluyordu. O zaman hayalinin yansımasında güneşin batış ışığına rast gelmiş bulut parçası gibi kırmızılara, mavilere, yeşillere, sarılara boyanan bu tablonun içinde Lamia'yı -önce küçük, şu kadarcık, kıvrırcık saçları başının beresinden taşarak, Hüseyin Nazmi ile gezmeye çıktıkları zaman yanı başında iki elleriyle eline yapışarak konuşmalarının arasına "Bu ne? Ne için? Nasıl? Ne zaman?" sorularıyla her dakika karışarak; bir dakika sonra sekiz on yaşında bir kış gecesi, mesela iki arkadaş sesli olarak bir şiir okurken halının üstünde daima gülüp duran siyah gözlerini anlamayarak yüzlerine dikmiş, ya da kendine özgü bir konu ile meşgul oluyor zannını vermek için bir ciddi tavır ile elindeki seçilmiş hikâyeler dergisine dalmış- görünüyordu. O yüz böyle zihninde bir an içinde yüz ruh göçü sırasından geçerek, her değişmesinde bir hatıra gıcıklayarak bütün hayatını Ahmet Cemil'in zihninde, bir dakika içinde tekrar yaşıyordu. Lamia'dan daima pek sıcak bir his duymuş, onunla beraber bulunmaktan bir özel zevk almıştı. O da küçüklüğünden beri daima onun etrafında dolaşır, daima güler; birisinden yüz bulmuş çocuklara özgü sokulganlıkla daima yanına gelirdi. Demek bugün Bon Marche'de uzun bir aradan sonra onu görünce vücudunu sarsan şey... Artık o şeyin etkisinin asıl anlamından kaçmaya, kendini onun hükmü dairesinden çıkarmaya gerek duymuyordu.

Bakınız o siyah peçenin, siyah çarşafın, siyah saçların altında parlayan siyah gözlerden bir şey akıyor, sanki siyah bir nur ki baş döndüren bir seveda ateşi ile vücudunu sarıyor, yakıyor, fakat okşayan bir ateş, bir ateş ki sanki bir buse gibi...

Artık saklamaya ne lüzum var? İşte bütün hüsrân içinde geçen gençlik sevdasındaki çılgın sevgi arzularının özü... O ışıklı rüyalarının genç kızı, hayatında ilk ve son olmak üzere seveceği vücut, işte o biraz evvel Bon Marche'de gülerek, dudaklarını basarak, hafifçe başıyla selamlayarak, "Efendim!" diyen Lamia'ydı.

Şiirlerini dinlemek istiyormuş. Ahmet Cemil onu Lamia'ya kendisi okumak isterdi. Zihninde bu okuma için özel bir oda düzenliyor, Lamia'yı orada bir kanepeye oturtuyor, kendisi ta ayaklarının dibine küçük bir ayak iskemlesine oturuyor; sonra titrek bir aşk sesi ile bütün fikirlerinin ve hislerinin elde edilmiş sonucu olan bu şiir parçalarını bir sevda şarkısı gibi onun üzüntülü gözleri altında okuyordu. Ah! O sevda dakikası! Acaba şu nasipsiz hayatında o mutlu saat çalacak mı?

Ahmet Cemil'in alnında bu soru bir endişe çizgisi resmediyordu. Kendi kendine "Ne için onun benimle evlenmesini esirgesinler?" diyordu. O da kendisini sevmiyor mu? Bir saat önce o kendisine gülümseyen gözlerde çekici bir gizli mana his olunmuyor muydu?

Bu aralık ta yanı başında koşan bir kız kumların üzerine yüzükoyun düştü. Ahmet Cemil başını çevirdi, çocuk iri mavi gözleriyle yardım isteyerek ona bakıyordu, yerinden kalktı, çocuğun ellerinden tuttu, kaldırdı...

Bu olay Ahmet Cemil'i gerçeğe döndürmüştü. Artık tekrar oturmadı; yavaş yavaş, türlü renklerde elbiselerle süslenen iskemlelerin, korucukların arasından süzülüp çıktı; elinde şiir defteri, gözlerinin içinde -şimdi artık tam bir açıklık ile gülümseyen Lamia- usul usul Taksim Caddesi'ni çıkmaya başladı.

Bir gece herkes yatak odasına çekilmek üzere kalkmışlardı, alışılmışın dışında olarak sokak kapısının kuvvetle çalındığını işittiler. Seher kapıyı açıp açmamak gerekeceğinde kararsızdı; gece şu küçük rahat evin kapısının çalınması o kadar az rastlanan bir olaydı ki, herkeste ufak bir yürek çarpıntısı oldu.

En sonunda Ahmet Cemil, Seher'in önüne geçti, kapıyı açtı, karşısında hamal kılıkli birisini gördü.

“Vehbi Bey'in evi burası mı?”

“Burası...”

İsmi işitince Vehbi Bey telâşla kapıya geldi. O zaman Ahmet Cemil çekildi, eniştesiyle kapıdaki adamın arasında gerçekleşen konuşmayı herkes avluda özel bir dikkatle dinliyordu. Vehbi Bey'i öteki evden istiyorlarmış. Sultanahmet'te babasının evinden... Herif sebebini önce söylemek istemedi, sonra gördüğü ısrar üzerine ağzından parça parça açıklama alınabildi. Efendi birdenbire hastalanmış, gündüz hiçbir şeyi yokken hatta akşam yemeğinde pek iyi bir haldeyken odalarına çekildikten sonra birdenbire düşmüş, şimdi konuşamıyormuş, kımıldanamıyormuş.

Vehbi Bey:

“Biraz beni bekle!” dedi. Sonra içeriye girdi; herkes üzüntülerini belirtmek ve teselli vermek için hazırlanıyordu; o aksine güldü, tuhaf bir olayı öğrenmişçesine alay ediyor, herkesin yüzüne bakarak sanki bu olayın komik etkisinden başkalarının da pay alıp almadığını inceliyordu.

Tek konuşma olarak Ahmet Cemil'in yüzüne baktı:

"Bu yaşta genç bir kızla evlenmenin sonu budur, değil mi?"

Yalnız şu söz ihtiyarın hastalığındaki durumu izah etmiş oldu. Ahmet Cemil dilinin ucuna kadar gelen soruyu tuttu, fakat Vehbi Bey o soruyu anlamış da karşısındakileri merakta bırakmamak lütfunu gösteriyormuş gibi babasının hastalığını iki anlamlı gülüş arasında belirledi:

"Felç..." dedi.

Bu akşam Vehbi Bey gittikten sonra yatak odalarına çekilmekten vazgeçtiler, iki kardeşle anne birçok zamandan beri ilk defa olarak gecenin kalan kısmını o eski sıcak samimiyet ile geçirmek istediler. Konuşma bütün bu olay üzerine gerçekleşiyordu. İkbal pek az söze karışıyor, artık herkesin alışmaya başladığı düşünceli tavrıyla, ara sıra iki anlamsız kelime ile konuşmaya ortaklık ediyordu. Bir aralık Ahmet Cemil:

"İhtiyar giderse matbaa ne olur, bilmem!" dedi.

O zaman İkbal, kardeşine derin bir bakışla baktı, söyleyeceği sözün söylememek istediği kısmını gözleriyle anlatmaya çalışarak dedi ki:

"Bey zaten 'pedere bir şey olursa istifa ederim, kayınbira-derle beraber matbaayı idare ederiz,' diyordu."

İkbal bu sözü söyledikten sonra babasının vefatını bekleyen kocasının utanılacak bir halini açığa vurmuş gibi gözlerini indirdi; o zaman Ahmet Cemil, kız kardeşinin bütün vücudundan kocası için bir nefret havasının uçtuğunu hissederek, ta evlendiğinden beri anlamak istedikleri duygu sırrının bir parçasını görür gibi oldu.

İkbal tekrar gözlerini kaldırdı, kardeşine baktı, ağlamaya hazır gibi duran gözleriyle:

“Gördünüz mü? Beni verdiğiniz adamı anladınız mı?” demek istiyor gibi baktı.

Ahmet Cemil biraz daha açıklama almak istedi:

“Ne zaman söylüyordu?” dedi.

İkbal kuru bir sesle “Her zaman!” dedi, sonra başka bir soruya hedef olmaktan korkuyormuşçasına kardeşiyle annesini bıraktı, çekildi.

Seher oda kapısının yanında, odanın hem içinde hem dışarısında eski zamanlardaki özelliği hatırlatır bir senli benlikle konuşmaya katılıyordu.

İkbal’in son sözü üzerine bir şey mırıldandı, anlayamadılar, yalnız İkbal çıkarken “Küçük Hanımcığım, ben de sizin yanınıza geleyim!” dediği işitildi.

* * *

Ertesi gün Ahmet Cemil matbaaya gittiği zaman eniştesini Ahmet Şevki Efendi’nin yanında gördü. Ahmet Şevki Efendi’nin yüzü her zamandan biraz daha çok kızarmıştı. Yanlarına girdi, Vehbi Bey yalnız “Baba fena!” dedi. Sonra daha fazla açıklama yapmaya gerek duymayarak ekledi:

“Bundan sonra matbaa işlerine benim bakınmam gerekiyor. Onun için bir karar verelim; şimdi Şevki Efendi’den bazı şeyler soruyordum, fakat aldığım açıklamayı pek yeterli bulmuyorum.”

Vehbi Bey âdeta yüksekte söylüyordu, Ahmet Şevki Efendi’yle Ahmet Cemil birbirine baktılar, o devam ediyordu:

“Şimdi Şevki Efendi bir yazı hazırlamalı; önce matbaada bulunan araç gereçlerin, harflerin bir listesini isterim. Sonra matbaa ve gazete memurlarının isimleri, maaşları, diğer bir kâğıda matbaanın geliri gideri...”

Ahmet Şevki Efendi bunalıyordu, ah şu dakikada çekmesinin yanı başında sanki kendisine hüznü hüznü bakıp

duran koyu neftî alpaka şemsiyesini şu çapkının kafasına indirdikten sonra matbaayı bırakıp gidebilse... Artık matbaanın zevki kaçacağını anlamıştı, henüz dün gece yatağa serilen babası için sabahleyin şifa çaresi aramaya koşması gerekirken matbaaya can atarak hesap soran bu adamın karşısında bütün yuvarlak vücudu baştan aşağı titreyen bir kütle kesilmişti.

Ahmet Cemil bu konuşmayı yarım bıraktı. Daha fazlasını dinlemek, görmek istemeyerek yazı kurulu odasına girdi. Orada yalnız Saip vardı; telaş içinde, havada kokusunu aldığı önemli haberi öğrenmek arzusu kuru vücuduna sığamayarak, ellerini ovuşturarak Ahmet Cemil'i hemen sorguya çekmek istedi:

“Müdür ölmüş mü?”

“Onun gibi bir şey...”

O zaman Saip sıırttı, yıldı, Ahmet Cemil'e daha fazla sokuldu:

“Artık enişte beyiniz matbaayı size bırakır!” dedi.

Ahmet Cemil şu dakikada bu kısa, zayıf, kuru çocuğu tokatlamak istedi. Ah bu insanlar! Şu içeride, hesap soran oğul, burada lastikten yapılma garip bir şey gibi yaranmak için dizlerine sıçramaya çalışan mahlûk!”

Ahmet Cemil'in; nefretten göğsü şişiyordu.

İşe başlamayacak olursa rahat edemeyeceğine karar verdi; Avrupa gazetelerini açtı, çevirecek haber aradı, sonunda daima Amerika'ya dayandırılan tuhafıklardan bir şey buldu, çeşitleme sütunlarında daima halkın hoşuna giden bir düzmece fıkrayı biraz da kendisi süsleyerek serbest çevirmeye başladı.

“Cemil Bey, baksanıza!”

Kendisini eniştesi çağırıyordu, kalktı, yanına gitti.

“Beni bu akşam beklemesinler, yarın yine burada buluşuruz. Şevki Efendi istediğim şeyleri hazırlayacak, yarın sizinle de konuşmak gerekiyor.”

Vehbi Bey bir yönetici sıfatı takınmıştı. Birden kendisini bu adamın karşısında küçülmüş, alçalmış gibi gördü. Enişte demeye ancak razı olabildiği bu adamdan bugün emre benzer şeyler mi alacak?

Vehbi Bey matbaanın tahtalarına sanki her zamandan fazla bir tasarruf kuvvetiyle basarak çıktı. Ahmet Cemil yazı odasına dönmedi, arkadaşının odasında kaldı, Saip’in gözetlemesinden emin olmak için kapıyı da kapadı, gülmeye çalışarak Ahmet Şevki Efendi’ye baktı.

İdare memurunun yüzü, boğazı sıkılıyormuş gibi kıpkırmızıydı. Bir şey söylemeden önce yutkundu, sonra bütün ciğerlerini dolduran hiddet havasını boşaltıyormuşçasına derinden geniş bir soludu, iskemlesine oturarak:

“Anlaşıldı!” dedi.

Sonra anladığı şeyi açıklamak istedi:

“Ben sana bir şey söyleyeyim mi? Artık benim için matbaa bitmiştir. Burada Ahmet Şevki Efendi’yi değil kalıbını göreceksiniz. Ben bu büyükleme tavrını çekemeyeceğim, daha ilk günü gelip de bana bir hizmetçi muamelesi eden herife... Eniştene herif dediğime istersen hiddet et!”

Ahmet Cemil gülümsedi.

“O kibirli tavra ben dayanmam. Siz, kayın enişte matbaayı istediğiniz gibi idare ediniz, ben kendime bir iş bulunca ya kadar gelir giderim. Yarın sen de matbaada konumunun önemini anlayınca, “İdare memurunu çağırırsanıza!” diye beni yanına getirtecek değil misin?”

Ahmet Cemil bir daha gülümsedi:

“Daha ne olacağını anlamadan bu kadar telaşa sebep var mı?”

Ahmet Şevki Efendi artık püskürdü:

“Ne mi olacak? Bak, görürsün...”

Ne olacağını Ahmet Cemil kestirememişti; fakat matbaada bir şey olacağından eski çalışma zevkinin kalmayacağından o da emindi. Bugün Ahmet Şevki Efendi saatlerce kendisinden bahsetti, “Dünyada bir kişi olduktan sonra nasıl olsa geçinirim!” diyordu. Hiddeti biraz yatıştıktan sonra yavaş yavaş defterlerini karıştırdı, hokkasını düzeltti, kalemını buldu, tırnağının üstünde çıtlattı, çalışmaya hazırlandı; Vehbi Bey’in istediği şeylerin ne olduğunu düşünerek, nasıl başlamak gerekeceğini zihnen düzenleyerek “Beyin cmrini ycrine getirmeli!” dedi.

* * *

Bugün matbaa halkı Tevfik Efendi’nin hastalığını haber aldıktan sonra herkesin yüzüne bir endişe gölgesi düştü, o zamana kadar varlığına önem verilmeyen bu adamın yokluğunda bir önem olacağı hissediliyordu. İmtiyaz sahibi Hüseyin Baha Efendi’nin burnundan gözlüğü her zamandan fazla düştü. Raci bu fırsattan istifade ederek matbaadaki bulunma zamanını yalnız yarım saate indirdi. Ali Şekip her zamandan çok yazdı, Saip sürekli Ahmet Şevki Efendi’nin etrafında dolaştı, Ahmet Cemil’e nasılsa edindiği birinci tür sigaradan ikram etti.

Ahmet Cemil bu olay üzerine düşünmeyi geceye ertelemişti. Akşam eve gittiği zaman eniştesinin gelmeyeceğini haber verdi. İkbal o gün kayınpederini görmek için gidip gelmişti. İhtiyarın ne olduğunu ondan sordu, İkbal’in verdiği haberlerden konunun özünü ve önemini tamamen anladı. İhtiyarın bütün sol tarafı ile dili tutulmuştu. Yalnız sağ elini oynatarak isteğini ifade etmeye çalışıyormuş.

Yemekten sonra Ahmet Cemil annesine bakarak:

“Matbaa altüst oluyor. Bu sabah eniştem geldi, hesapları istedi, zannederim ki bazı düşünceleri var,” dedi.

İkbal kardeşinin ne demek istediğini anladı:

“Dün gece söylemiştim zannederim, düşüncesi istifa ederek matbaayı sizinle beraber idare etmek...”

Ahmet Cemil’in hayat hayallerinden, başlıca ümitlerinden biri bir matbaa sahibi olmak değil miydi? O halde işte o arzunun bir gerçekleşme habercisi gibi başlayan şu olaya karşı bir güven duymak gerekirken ne için tam tersi bir etki duyuyor? Kalbinde gizli fakat apaçık bir his matbaada şu değişmenin gelecek ümidinin gerçekleşme devresi değil, bir bitişin başlangıcı olduğunu söylüyordu.

Bir aralık kendi kendine “Safi kuruntu! Niçin öyle olsun? Her olayı barındırdığı kötülüğüyle algılamak bana özgü bir karamsarlık mesleği... Aksine mesele pek sade: Ben bir matbaada bulunuyorum ki, idare kurulu bana tamamıyla yabancı... Bugün bir olay o idareyi eniştemin eline geçiriyor, şu halde bana önce yabancı olan matbaa ile bugün aramızda bir yakınlık oluşuyor demektir. Matbaanın, gazetenin idaresi bana bırakılacak olursa, bundan niçin ürkemek gereksin?” demek istedi. Vicdanında bir korku eziyetiyle hüküm süren hissin azap veren sesini susturmaya çalıştı.

Ertesi gün matbaada, eniştesi gelip de Ahmet Şevki Efendi’nin hazırladığı hesap özetleri üzerine İmtiyaz Sahibi Hüseyin Baha Efendi’nin katılımının eklenmesiyle fikir alışverişine başlanılınca, Ahmet Cemil eniştesine karşı hep destekleyici oldu. Zaten desteklenmeyecek bir fikirle de karşılaşmamıştı. Hatta eniştesi matbaanın düzeltilmesinden, gazetenin gelişmesini sağlamaktan söz ettikçe geceleri sofrasında bilardo maceralarını anlatan bu adamın içinde bir tedbir sahipliği mayasının saklı olduğunu anlıyordu. En sonunda Vehbi Bey konuşmaya kibarca bir son vermek istedi:

“Matbaa ve gazete Hüseyin Baha Efendi’nin idaresinde oldukça ben memuriyetimden ayrılmaya lüzum görmüyorum. Yalnız bana ait vazifeleri başyazarlıkla beraber kayın-biraderime bırakacağım.”

Hüseyin Baha Efendi korkulu bir fırtınadan kolayca kurtulmuş olmasından rahatlamış olarak, konuşmanın başlamasından beri birkaç defalar düşen gözlüğünü düzelttikten sonra iltifata teşekkür etmekle meşgul iken, Ahmet Cemil'in birden rengi değişti.

“Ali Şekip ne olacak?” dedi.

Eniştesi biraz gülerek yüzüne baktı:

“Gazete için o kadar yazara ihtiyaç var mı?”

Ahmet Cemil saatlerden beri iyi idare ettiği meseleyi şu dakikada yerle bir etmek istedi, “Ali Şekip gidecek olursa ben duramam!” demek üzere atılıyordu. Hüseyin Baha Efendi'nin sessizlik tavsiye eden bir bakışı kendini tutmasına sebep oldu:

“Ali Şekip olmayacak olursa, gazeteyi idare etmek mümkün olamaz; onun vazifesi benim kuvvetimin üzerindedir,” dedi.

Vehbi Bey cevap vermeye hazırlanıyordu; odanın yarı açık duran kapısından Saip'in meraklı yüzü göründü:

“Cemil Bey, sizi Hüseyin Nazmi Bey istiyor.”

Ahmet Cemil çıktı. Hüseyin Nazmi geçerken arkadaşını görmek için uğramıştı, bir dakika ayaküzeri görüştüler. Hüseyin Nazmi:

“Duramayacağım,” dedi. “Biraz idareye uğrayıp da büroya gideceğim.”

Ahmet Cemil:

“Sana anlatacak şeylerim vardı,” dedi.

“Bu akşam bize gelir misin? Geçerken seni alayım beraber gidelim!”

Ahmet Cemil birden gözlerinin önünde siyah peçesi çenesinin altından iğnelenmiş bir yüzün siyah parlak gözleri

ile kendisine baktığını gördü, içinden bir şey sarsılarak sanki göğsüne çarptı:

“Fena fikir değil,” dedi.

Bugün Ahmet Cemil matbaaya ait işlere aklını veremedi, bütün o akşam Erenköy’e gideceğini düşünüyordu. Hatta Vehbi Bey’in bugünkü tavırlarına Hüseyin Baha Efendi vasıtasıyla haberdar olarak sakinlik kazanan Ahmet Şevki Efendi’nin ikide bir de “Odama bir gelsen de görüşsek!” anlamını ifade eden baygın gözlerinin davetine bile cevap vermedi. Bugün bir aralık Ali Şkip yanına gelerek hiçbir sebep yokken ellerini tutup şiddetle sıktı. Ahmet Cemil “Ne o?” dedi, Ali Şkip gülerek “Hiç!” cevabını verdi, bu bir süre zihnini konuya döndürdü. Kendi kendine “Saip işitmiş olacak!” dedi. Sonra “Ali Şkip’in gitmesine son dereceye kadar karşı çıkarım” kararını verdi, daha sonra gözleri duvarda asılı olan saate ilişti. Kendi kendine “Acaba kaçta vapur var?” dedi.

Hüseyin Nazmi akşamüstü matbaaya uğradığı zaman Ahmet Cemil'i yazdıklarını bitirmiş, pardösüsüyle bastonunu masasının üstüne koymuş, elleri ceplerinde matbaanın sofa-sında dolaşıyor gördü.

“Gidiyor muyuz?”

“Hazırım...”

İki arkadaş çıktılar. Çoktan beri böyle beraber gezmeye çıkmamışlardı. İkisi de bugün Babıâli Caddesi'nden yan yana inerken okul zamanındaki arkadaşlık hatıralarına dönmüşlerdi. Birbirlerinden duydukları samimiyet zevkini, karşılıklı neşe hissini hiç kimsenin yakınlığında bulmazlardı.

Ahmet Cemil bu akşam matbaa olayını Hüseyin Nazmi'ye anlatacağını düşünerek memnun oluyordu. Bir şey daha düşünüyordu, kendi kendine “Bir tesadüf, küçük, bir dakikalık bir tesadüf...” diyordu.

Ona tekrar rastlasa ne yapacak? Hiç! Zaten bir şey yapmak mümkün müydü? Sevdasının bakışında bütün temiz olma saygısının saf bir örneği şeklinde duran Lamia'ya karşı küçük bir tutkunluk kelimesini bile affedilemeyecek bir günah hükmünde kabul ederdi. Bu sessiz aşkıta, yalnız bakışların o aşk öpücüğünde bir şiir yüceliği, bir meleklere yaraşır seveda vardı ki, fazla küçük bir harf onun özel ruhunu incitebilirdi. İsteddiği şey yalnız bir rastlantı, bir dakika daha o siyah gözlerin etkisi altında titreyip kalmaktan ibaretti. İçinin derinliklerinde ruhunun hazinesini keşfedip de onu kopara-

rak kahredici bir el içinde sıkın, ezen, öldüren, fakat hoş, ruhu besleyen, hayat veren bir azap içinde öldüren o siyah gözlerin karşısında bir dakika daha bulunmak, ona “Evet, biraz daha sık, biraz daha öldür, oh! Mest oluyorum, öldükçe hayat buluyorum!” demek isterdi.

Ne kadar seviyordu! Küçük yaşından beri saklı kalan, baskı altında büyüyen sevda duygusu yalnız bir rastlantıyla nasıl büyüüvermiş, aşk yeteneğine isabet eden ufak bir kader eli o senelerden beri biriken sevdasını nasıl taşırmıştı! Bu kadar mağlup, bu kadar teslim olarak seveceğine ihtimal vermemişti. Zaten duygularını tutmaya çalışmıyor, kalbine “Kimi düşünüyorsun? Dikkat et! Hata ediyorsun!” demek istemiyordu. Niçin desin? Lamia’ya bitip tükenmeyi kabul etmeyen, inkâr edilemez bir sahiplik hakkı buluyordu. Lamia kendisinin, evet, yalnız kendisinin, başkasının olamazdı. Bir gün Hüseyin Nazmi’ye gidip de Lamia ile evlenmek istediği zaman kendisine “Tabii değil mi?” cevabı verilecekti. Fakat o gün Lamia’ya kendisini, hayatını lokma lokma kazanmaya mahkûm, günde on dört saat çalışmaya mecbur zavallı bir eş olarak sunmak istemezdi. Lamia’ya “İşte size köle olacak bir el!” dediği zaman, kendisini onunla evlenmeye layık bir dereceye yükseltmiş olmayı isterdi.

Matbaa özel bir düzen altına giriyor; Ahmet Cemil matbaada bir gündelikçi değil bir müdür, bir hak sahibi, kısacası bir şey oluyor; sonra isminin parlak bir uydusu gibi etrafında dolaşan bir şöhret yıldızı...

Matbaa olaylarını vapurda anlatmaya başladı, Tevfik Efendi’nin evlilik tarihi özetini yaptı; aslında sadece gülünç bir hikâye olmak üzere anlattığı bu evliliğin sonuç olarak nasıl kendi hayatının esasına karıştığını açıkladı. Hüseyin Nazmi dinledi, dinledi, yalnız bir cümleyle cevap verdi:

“Demek eniştenle aranızda sermaye-emek ortaklığı kuruyor!”

Ahmet Cemil anlamayarak yüzüne baktı. Sonra okul hatıralarını kurcalayarak arkadaşının ne demek istediğini anladınca güldü.

“Sermaye-emek ortaklığı, evet!” dedi.

Şimdi bu konuyu büsbütün tuhaf buluyordu. Demek bu gibi şeyler yalnız okullarda öğrenilmekle kalmazmış. Okulda iken hayatına sermaye-emek ortaklığı karışacağını düşünür müydü? Bunlar ona bir matematik denklemi, bir kimya bileşimi kadar yabancı değil miydi?

Hüseyin Nazmi'nin yalnız şu sözü matbaada sıfat ve makamını belirlemiş oldu. O zamana kadar matbaada şu değişimin sonucuyla ortaya çıkan makam belirsizliğinin bir kelime ile açıklığa kavuşuvermesi birden kalbinde henüz tamamıyla silinemeyen endişe kalıntılarını silip attı. O makamın türünü ve adını öğrendikten sonra meselede başka bir tereddüt noktası olmadığına hüküm verdi. Kendi kendine:

“Öyle ya, para onun, iş benim...” dedi.

Bundan sonra artık matbaaya bir yabancı gibi değil, bir yetkili gibi sahip çıkmak, onun gelişme yollarını düşünmek, bugün başlangıcı hazırlanan geleceğini, oradaki makamını sağlamlaştırarak temin etmek gerekeceğine hüküm verdi.

* * *

Köşke geldikleri zaman henüz tamamen akşam olmamıştı. Hüseyin Nazmi:

“Gazeteleri, kâğıtları bırakayım, biraz gezelim!” dedi.

Köşkten tekrar çıktılar, etraf ağır bir yaz gününün akşamına özgü sessizlik içindeydi. İki arkadaş yavaş yavaş yürüyorlardı. Hüseyin Nazmi Avrupa'da elçiliklerden birine atanabilmek için düşüncelerini, girişimlerini anlatıyor; Ahmet Cemil zihni başka bir düşünce ile meşgul, dalgın bir perişan dinleyici dikkatiyle dinliyordu.

Yollarının etrafında sahraya dağınık serpilivermiş köşkler, ötede beride bağlar, az bulunan ağaçlarla kendilerini göstermek isteyen bahçeler, ta ileride saman yüklü bir öküz arabasının uzaktan gelen iniltisi, yanlarından geçiveren hafif bir ışık içinde örtüleri başlarından toplanıp omuzlarına atılmış iki çehre, yolun üzerinde titreyen hafif bir toz dalgası arasında şimşek gibi akıp giden üç dört bisiklet, bir köşkün kapısında tavuklara yem atan bir hizmetçi, ötede bir bahçenin dolabından gelen su sesi, bir parmaklığın arasından yolculara hayran hayran bakan iri zincirli bir köpek; bütün bu manzaranın üzerinde sanki uzun bir kavuşma devresinden sonra gökyüzünün kucağından yorgun, fakat yine istek ve özlemle, yavaş yavaş çekilen güneşin “Yarına kadar!” bakışı ve vaadine karşı gönül avlayan duruş ile çıplak göğsüne hafif bir esmer örtü çeken ufuklar...

Hüseyin Nazmi daima söylüyor, Ahmet Cemil bir köşkün kanadını çeken çekingen bir ele, gecenin sakinlik okyanusuna dalmadan önce iki yaprak arasında bugünün şakalaşma zincirine perişan bir ezgi ile son vermek isteyen bir çift serçeye, kümesine dönüşe niyet etmiş bir horozun büyüklenmesine gülümseyerek yolunu kesen bir sokak köpeğine baka baka dinliyordu. Birden, sanki Hüseyin Nazmi’nin sesini -o aralık birdenbire boğuluyormuşçasına- işitmez oldu, sanki kulakları tıkanmış. Şimdi bütün kanı damarlarının içinde duraklamış gibi vücudu donmuş, gözleri bulanmış, kalbi bir an için hareketsiz kalmıştı. Sonra o arzusunun hasta kalbi bir an için hareketine engel olan bağları sanki parçaladı, ta önde bir köşeden dönerek yolu ileriye doğru takip eden açık yeşil renkli hafif üstlüğü arkasından çırpındı. Lamia, evet, Lamia’ydı. O olduğunu yüzünü görmeyerek anlamış, duymuştu. Lamia’nın yanında ustası vardı. Ahmet Cemil şimdi gözlerini otuz kırk adım önden yavaş yavaş yürüyen Lamia’dan ayırmıyordu. Şu dakikada vücudunda sanki benliğinin özü eziliyor zannediyor, iki ellerini göğsüne basarak “Yürümeyeceğim, beni buraya bırak; şuraya düşmek, kumlar üstünde ölmek istiyο-

rum!” demek için bir ihtiyaç duyuyordu. Aman ya Rabbi! Sevmek bu muydu? İnsanı sanki bir mengene içinde sıkıp sıkıp da birisinin ayakları altına ezik, bitik, can çekişerek atmak isteyen bu öldürücü şey... Sevmek bu muydu?

Gittikçe yaklaşıyorlardı. Şimdi Ahmet Cemil daha açık görüyordu. Ta belinde küçük küçük kırmalarla büzülerek sırtında dikişsiz bırakılmış kıvrıklar, omuzlarından yanlarına düşen açık yenler, belinden aşağıya yanlarını latif bir dönüşle resmettikten sonra düşüp ayaklarının her adımıyla sağa sola nazlı bir dans ile sallanan etekler altında vücudunun hayatını, o genç hayatı hissediyor; ipek kumaşın üzerinden akan titreyiş akıntıları içinde o vücudun titremelerini görüyordu. Lamia başını beyaz bir tül ile örtmüş, boynundan doladıktan sonra ucunu sol omzundan arkasına atmıştı. Elindeki açık kırmızı, sade şemsiyesini bazen kaldırarak, bazen omzundan başının arkasına tutarak yürüyordu.

Ah, o küçük kırmızı şemsiye! Ne olurdu, şurada yalnız bulunsalardı, o kadar yalnız ki, bütün bu sahra, şu akşam şii-riyle onların, sadece onların olsaydı! Şuracıkta, yolun şu kenarında, bir taş parçasının -fakat küçük, ikisine ancak yeterli bir taş parçasının- üzerine otursaydılar, yan yana, o kadar ki vücutlarının en ufak titreyişi bile kaynaşsaydı! Lamia, o beyaz tül örtüyü açsaydı; Ahmet Cemil’in uzun kumral saçlı başını o kıvrıcık gür siyah saçların yanına çekseydi, o kadar ki saçları birbirine karışarak siyah ve kumral bir karışım oluştursaydı, sonra o tül şu öpüşen bir çift âşık başı gizleyip o küçücük kırmızı şemsiyede bu gençlik sevgisini sahranın yalnızlığından bile esirgeyerek yakuttan bir taç şeklinde örtseydi!

“Şu önde gidenler Lamia ile ustası değil mi?”

“Bilmem!”

Suçüstü halinde yakalananlara özgü bir şaşırma ile sanki Lamia’nın orada bulunduğunu görmek, onu gözleriyle takip

etmiş olmak affedilmeyecek bir kabahatmiş gibi birden sıkılmış, düşünmeden yalan söylemişti. O cevabı verdikten sonra pişman oldu. Bu yalana sebep ne? Niçin şuracıkta saflık ve samimiyetle arkadaşının ellerine yapışarak “Evet o! Deminden beri onun için titrediğimi görmüyor musun, anlamıyor musun? Ah! Bilsen onu ne kadar seviyorum!” dememişti? Hâlbuki bu kalp sırrını birisine açmak ihtiyacı onu sanki hasta ediyordu.

“Artık dönelim, mi?”

Arkadaşının sorusuna:

“Daha erken zannederim...” cevabını verdi; şimdi artık aralarında on adımlık bir mesafe kalmıştı. Şuracıkta rastlayamayacak olursa, bugün bir daha göremeyeceğini biliyordu. Bu sırada onlar döndüler, öyle ki hemen karşı karşıya gelmiş oldular. Lamia hayret seslenişiyile:

“Ağabeyim!” dedi. Sonra gülümseyen gözleriyle Ahmet Cemil’e baktı. Onu selamlıyor, gözleriyle bir yakınlık gülümsemesi gönderiyor, sanki çocukken her defa gelişinde dediği gibi “Ne iyi ettiniz de geldiniz!” diyordu.

Ahmet Cemil’in yine gözleri bulanmıştı. Akşam rüzgârının hafif darbeleriyle çırpınan ipek örtüsünün içinde Lamia’nın yüzünü bir bulut altında görüyordu.

Hüseyin Nazmi, kız kardeşine yalnız “Eve mi?” dedi. Lamia “Evet!” dedi, sonra küçük kırmızı şemsiyesini bir veda selamı gibi savurdu. Geçtiler...

Ahmet Cemil şimdi mutluydu, Lamia’nın o gülümseyen bakışı, kalbinde bir deste mutluluk çiçekleri gibi açmıştı. Kendisini bugün şu Erenköy seferinden artık mutluluk hissesini almış kabul etti. Bütün hayatında sevda sarhoşluğuyla kendinden geçmiş olarak kalmak için yalnız o bakış yetecekti.

Artık Hüseyin Nazmi’yi döndürmek bile istemedi, bir süre daha yürüdüler; şimdi kırk esmer nazlı örtüsüne sarmış,

ta ileride ufukların gizlenmiş göğsünden gecenin sakinlik nefesi, akşamın yarı şeffaf tüllerini titreterek uçuşmaya başlamıştı. Derinden belirsiz bir inek sesine hafifçe tempo tutan kuş cıvıltıları arasında, iki arkadaş döndüler.

Bu gece Hüseyin Nazmi, kütüphanesini yine altüst ederken bir aralık arkadaşına sordu:

“Senin eserinin şiir okuma merasimi ne zaman yapılacaktır?”

Ahmet Cemil artık eserin tamamlanmasında bu kadar geç kaldığından utanır olmuş, bir süreden beri onun bahsini etmemeye başlamıştı.

“Ne zaman istersen...” dedi. Bir ay daha çalışsa arkadaşlarına okuyabilecek bir hâle getireceğini zannediyordu, ekledi: “İstersen gelecek ay...”

* * *

Gece yalnız kaldığı zaman zihninde yalnız iki şey yaşıyordu: Eseriyle Lamia... Bu iki istek hedefi, bir çift ikiz kız kardeş gibi hatırasında öpüşüyordu. Lamia’yı düşünürken eserini, eserini düşünürken de o siyah gözlerin “Bitirsenize! Ben de dinlemek isterdim!” anlamıyla gülümsediğini görüyordu.

Bu gece uykusunun arasında hep o eserle o hayal yaşıadı, sabahleyin kendi kendisine “Evet, artık bitirmeliyim!” dedi.

* * *

Bu sabah matbaaya girer girmez Ahmet Cemil, en önce Nedim’e rastladı. Çocuk elinde bir sürahi ile merdivenden koşarak çıkıyordu.

“Ne oluyor, Nedim?” dedi.

Çocuk başını çevirip Ahmet Cemil’i görünce, korkudan, ıstıraptan perişan olmuş yüzünde bir teselli gülümsemesi

uçtu. Fakat yalnız bir an için gözlerine isabet eden bu gülücük sanki oraya yabancılığını anlamış da kaçmış gibi silindi. Çocuk:

“Babama bir şey oluyor!” dedi.

Ahmet Cemil yukarıya çıktığı zaman matbaada Ahmet Şevki Efendi’den başka kimse yoktu. Yazıhanesinin önünde devlet dairelerinde görevi olanlara özgü küçük penceresinden Ahmet Cemil’i gülerek, elini başına götürerek selamladıktan sonra:

“İmtiyaz sahibinin odasına gir!” dedi.

Ahmet Cemil doğru oraya girdi. Nedim de elinde sürahi-
siyle kendisini takip ediyordu. Gördüğü manzaranın ne olduğunu hemen anlayamadı. Raci, Hüseyin Baha Efendi’nin kanepesine yüz üstü yatmış, bir kolu sarkarak kilimin üzerine düşmüş, hareketsiz yatıyor, yalnız ara sıra içinden gelen bir hıçkırıkla vücudu sarsılıyordu. Yaklaştı, eğilerek: “Birader! Ne oluyorsun?” dedi, Raci cevap vermiyor, hiçbir şey işitmiyordu. Nedim hâlâ yaşlı gözleriyle bakıyor, sanki Ahmet Cemil babasının ıstırabını giderecek bir doktormuş gibi mustarip bakışıyla ondan durumu açıklamasını bekliyordu.

Ahmet Cemil Raci’nin sızmış olduğunu, bir cevap alamayacağını anladıktan sonra Nedim’e döndü:

“Niçin telaş ediyorsun? Babanın hiçbir şeyi yok!” dedi.

Çocuk bir türlü oradan ayrılamıyordu. Elinden bırakamadığı sürahisiyle gitti, babasının karşısında bir iskemlenin kenarına ilişti, gözlerini -zavallılığına küçücük çocuk kalbinin kan ağladığı- bu adamın üzerine dikti, öyle oturdu kaldı.

Ahmet Cemil şu olayın ne olduğunu anlıyor, şu gördüğü neticeden bütün geçmiş ayrıntıları zihninde birleştiriyordu. Kendi kendisine: “İri Alman karısının yeni bir hakareti! Bu geceyi içmekle geçirmiş, kim bilir nerelerde düşüp kalktıktan sonra sabahleyin yine içmiş, şimdi sızıyor!” dedi.

Ahmet Şevki Efendi'nin yanına geldi. İdare memuru da küçük penceresinde onu bekliyordu, arkadaşının sorusuna gerek duymadan bildiğini anlattı:

“Ben geldiğim zaman orada uluya uluya ağlıyordu. Karı bırakıp gitmiş, pek iyi anlayamadım ama ağlarken ağzından dökülen sözlerden dün akşam treni ile gittiğini anladım. Bu da Sirkeci’de ölünceye kadar içmiş. Babası ağlarken Nedim’in halini görseydin! Çaresiz çocuk!”

Bu sırada içeriden boğuk, ciğerleri sökecek bir öksürük işitildi. Ahmet Şevki Efendi dedi ki:

“Nasıl öksürüyor, işitiyor musun? Sen gelmeden önce böyle saatlerce öksürdü, ciğerleri paralanıyor, hâlâ içmekten vazgeçmiyor.” İdare memuru başını salladı, iç geçirdi:

“Bilmem ama kötü görüyorum,” dedi.

Ahmet Cemil zaten o hayatın şu tehlikeli sonu doğuracağını pek iyi bilirdi. Dudaklarının arasından “Yazık!” dedi. Bugün Raci’ye her zamandan çok acıyor, bu adamın nasıl bir hata ile hayatının mahvına sebep olduğunu düşündükçe derin bir acıma hissi duyuyordu. Mümkün olsaydı, Raci’yi alacak, bir doktorun sabırlı bir şekilde yapılacak tedavisiyle onun hislerini örten bütün karanlık perdeleri yavaş yavaş kaldıracak, onların altından saf bir kalp çıkardıktan sonra:

“İşte bu temiz kalbi, yoksulluk içinde dikişçilikle yaşamaya çalışan hanımına, dizgi odası hayatı içinde yuvarlanan oğluna götür!” diyecekti. Matbaanın aşağı katında Ali Şekip’in iri sesi işitildi. Biraz sonra Saip’le göründüler.

Ali Şekip’in her zamankinden fazla neşesi vardı. Dudaklarını açan geniş bir gülücük ile Saip’i dinliyordu.

“Bir kere duvarlar kâğıtla kaplansın, dolaplar konsun, öne de vitrinler yerleştirilerek aralarında zarıf, maun, iki kanatlı bir kapı bırakılsın da bakınız dükkân kendisini nasıl gösterir!”

Ahmet Şevki Efendi küçük penceresinden başını uzattı:

“Ne dükkânı?”

Ali Şekip gülerek cevap verdi:

“Kâğıtçı dükkânı...”

Saip ellerini ovuşturarak Ali Şekip’in bir yankısı gibi tekrar etti:

“Kâğıtçı dükkânı...”

Ali Şekip o zaman Ahmet Cemil’c baktı:

“Yazıcılıktan usandım, biraz da esnaftık edeyim. Her gün binlerce adamı esnetmekten başka bir şeye hizmet etmeyecek altı sütun yazı yetiştirmek için kafa patlatmaktansa, dükkânımın köşesinde müşteri bekleyerek biraz da başka yazıcılara kâğıt kalem yetiştirmek istiyorum. Sabahları bana uğrar da birer kahve içersek sana esnaflığın inceliklerini açıklarım.”

Ahmet Cemil, Ali Şekip’in bu kararı hangi sebeple aldığını anlamakta gecikmedi. Arkadaşının ikide birde elinde iki üç lira ile Emniyet Sandığı’na gittiğini de bilirdi. Şimdi Ali Şekip’e ne diyecek? Şu girişime karşı mı çıkacak? Gerçekten arkadaşı fena bir iş yapmış olmuyor. Onun gibi ünlü olma arzuları olmayan bir adam için dükkâncılık herhalde yazıcılıktan iyi değil midir?

Ali Şekip’i pek isabetli davranmış bulmakla beraber bu meselede kendisine bir suçlama payı çıkarıyor, eniştesinin sebebine mesleğini değiştirmeye lüzum gören bu adama karşı kendisi için bir utanç duyuyordu.

Küçük bir bilgi sözlüğü gibi her şeyden haberi olan, siyasi haberlerin özetini bitirdikten sonra sağlığa dair bir yazı yazmaktan ya da ekonomiye ait bir meseleyi kurcalamaktan çekinmeyen bu adam, şimdi okul çocuklarına kurşun kalem beğendirmeye, resim örnekleri göstermeye mi çalışacak? Gülerek Ali Şekip’e:

“Alay ediyorsun!” dedi.

“Alay mı? Tam aksine... Hayatımda ilk defa ciddi bir şey yapmak istiyorum. Artık mürekkep kokusundan tiksitmeye başladım. İmtiyaz sahibinin keyifli zamanını bulacağım da bir lira koparacağım diye düşünerek bir alet gibi yazı yazmaktan usandım!”

Ahmet Şevki Efendi sade dinliyordu, bir aralık Ahmet Cemil’e bakarak:

“Hakkı var!” dedi.

Ali Şekip, Ahmet Şevki Efendi’nin desteğini kazandıktan sonra büsbütün cesaret buldu:

“Öyle değil mi? Hiç olmazsa dükkânımda satacağım şeyler benim malımdır. Kazanacağım şey yine benimdir. Dükkânım dedikçe duyduğum zevki bilseniz! Bir dükkâna sahip olmak! Gördünüz mü mutluluğu? Ama dükkâncılıkta ‘Ali Şekip’in dün güzel bir makalesi vardı’ denmeyecekmiş, denildiği zaman sanki ne oluyor? Ona karşılık benim dükkânımda, ne güzel şeyler olacak: Zarif kristal okkalar, renkli mektupluk kâğıtlar, cüzdanlar, kalemler, o bin çeşit tuhaflıklar... Ben onları çocuklarım gibi seveceğim, sabahleyin dükkânıma girdiğim zaman onları küçük bir bonjour⁶² ile selamlayacağım. Vitrinin içinde tozlanmış bir para çantasını elime alıp okşayarak sileceğim, ötede canı sıkılmış gibi duran işlemeli sedef bir kâğıt bıçağının yerini değiştireceğim. Sonra bir alay mini mini müşterilerimi idare edebilmek için bunalacağım, onlarla ufak ufak hesaplar açacağım, benim o süslü yazımla tutulmuş hoş defterciklerim olacak. Gördün mü hayatı?”

Ahmet Cemil, Ali Şekip’in bu kadar sevincine karşı durmak istemedi. Arkadaşını gülerек dinliyordu. Ali Şekip, Ahmet Şevki Efendi’ye döndü:

62 Fransızcada “merhaba” anlamına gelen bir selamlama sözcüğü.

“Artık benim dükkân varken başka yerden alışveriş edilmez, değil mi?” dedi.

“İşe ne zaman başlanıyor?”

“Dükkân tutuldu...”

Ali Şekip’in birden aklına bir şey geldi, idare memuruna dedi ki:

“Aman Ahmet Şevki Efendi, bana bir iki güne kadar eniştemden taahhütlü bir mektup gelecek, bizim dağıtıcıya hatırlatsanız da onu arasa...”

Ahmet Şevki Efendi taahhütlü mektubun ne için böyle dikkate layık görüldüğünü Saip’in karşidan parmaklarıyla para sayıyormuş gibi işaretinden anladı. Kendi kendisine:

“Keşke benim de böyle bir eniştem olsaydı!” dedi.

* * *

Bu gece yemekten sonra Vehbi Bey, Ahmet Cemil’e matbaaya dair görüşülmek için hemen yukarıya çıkmasını rica etti. Küçük odada Vehbi Bey sohbeta giriş olarak Ali Şekip’in matbaadan çekilmek üzere olmasından bahsetti. Ahmet Cemil’in gazeteyi hemen yalnızca idare etmekten fazla zahmet çekeceğine üzüldüğü gibi göründü, bir aralık sözünün arasında “Eğer pek zahmet çekecekseniz bana Osman Tayyar isminde bir yazar başvurdu, onu alırsız,” dedi. Bu Osman Tayyar, Olayların Aynası’ndan kovularak yerini Ahmet Cemil’e terk etmiş olan adamdı. Ahmet Cemil her ihtimale karşı “Bir kere böyle deneyelim de...” cevabını verdi. Daha sonra Vehbi Bey “Bir de o sarhoşun matbaada ne işi var? Ona boşuna aylık verip duracak mıyız?” dedi.

Ahmet Cemil henüz beş dakika sürmüş canını sıkmaya başlayan bu konuşmanın bir an önce bitmesini sabırsızlıkla bekliyordu:

“O çaresiz matbaadan çıkarılacak olursa sokaklarda sürünür!” dedi.

Vehbi Bey omuzlarını silkti:

“Eğer her sokakta sürünecek olanı matbaaya almak gerekirse... Matbaanın şu halinden hiç de memnun değilim. Babam nasıl olmuş da bütün sermayesini bir gazetenin faydasına feda etmiş, anlamıyorum. Matbaada gazeteden başka bir şey yok, gazetenin başında da bir sürü değersiz kimse! O Hüseyin Baha Efendi'nin imtiyaz sahipliğinden başka bir şeyini göremiyorum; para babamın, matbaa onun, sonra sonuçta bir fayda olursa yarı yarıya bölüşme...”

Vehbi Bey söyledikçe hiddetleniyor, Ahmet Cemil, ara sıra kocasına perişan bir anlam ile sanki yalvararak bakan İkbâl'in yanında, bir müdür karşısında gibi boyun eğmiş şekilde dinliyordu.

Eniştesi fikrini büsbütün açıkladı:

“Ben matbaanın idare tarzını büsbütün değiştirmek istiyorum. Hüseyin Baha Efendi gazeteyi bana bırakır, kendisine bir aylık veririz, beğendiği yerde yesin. Matbaada boş yere para alanları: Şekip'leri, Raci'leri süpürürüz, siz Sait'le Saip üç kişi gazeteyi pek güzel idare edersiniz. Saip, yetenekli, çalışkan bir çocuğa benziyor, değil mi?”

Saip'in beğenilmesine Ahmet Cemil gülümseyerek yalınız:

“Evet!” dedi.

“Matbaaya gelince, bir sürü dizgici var; kolu bağlı oturuyorlar, matbaayı ne için yalnız bir gazeteye ayırmalı? Kitap basamaz mıyız?”

Ahmet Cemil:

“Matbaanın harf mevcudu yeterli değil!” dedi.

Vehbi Bey asıl hedeflenen noktaya geldiğini göstermek isteyerek:

“Tamam!” dedi. “Sade harf değil, hatta bir de taş makinesi ister, o zaman matbaa gerçekten bir matbaa olur, para kazanmak ne demek olduğunu o zaman anlarız.” Vehbi Bey canını sıkan bir şeyle meşgulmüş gibi ayağa kalktı. “Para olsa matbaayı bir altın madeni haline getirmek işten bile değil!” dedi. Daha sonra da “İhtiyardan beş para koparmak mümkün değil ki!” diye ekledi.

Ahmet Cemil İkbâl’e bakıyordu. İkbâl kardeşiyle göz göze gelmemek için gözlerini indirmişti.

Vehbi Bey, Ahmet Cemil’in önüne geldi, şüphesiz o akşam biraz fazlaca kaçan Fertek (rakısının) neşesiyle gülerek:

“Sen de züğürt herifin birisin. Ne olurdu? İki üç yüz liran olaydı da matbaaya atıvereydin!” dedi.

İkbâl daha fazla duramadı, bu kaba esprinin kardeşinin üzerindeki acılığına şahit olmamak için kalktı, çıktı.

Vehbi Bey şimdi planlarını anlatıyor, matbaayı büyütüyor, liralarla oynuyor, makineleri petrole işletiyor,⁶³ bütün büroların belgelerini alıyor, matbaada şubeler açıyor, bir kitap yeri, bir dizgi yeri oluşturuyordu.

Bütün bu hayaller Ahmet Cemil’in aklını uyuşturuyor, bir süre için tatlı bir sarhoşluk içinde sardıktan sonra birdenbire hoş olmayan bir iz bırakarak geçiyordu. Mümkün değil eniştesinin hayallerine ortaklık edemiyor, eniştesinin karşısında türlü ayrıntı ve inceliklerle oluşturduğu o umut köşküne güvenli bir şekilde bakamıyordu.

Hâlbuki kendi kendisine “Bu söylenilen şeyler doğru değil mi? Ben onun dediği gibi züğürt bir herif olmasam da bugün iki yüz lirayı matbaaya atabilsem bütün bu şeyler hayata geçmeyecek mi?” diyordu.

Bu akşam eniştesinin sesi kulaklarında daima tekrar etti:

“İki üç yüz lira...”

63 O dönemde matbaa tezgâhlarının birçoğu insan gücüyle çalıştırılıyordu.

Demek bütün hayatının arzularının birden gerçekleşmesi için yalnız şu iki üç yüz lira yetiyor, öyle mi?

* * *

Bir gün Ahmet Cemil, Sait'le düzeltmelere bakarken Saip yavaşça yanına sokuldu:

“Hüseyin Baha Efendi kâğıtlarını topluyor,” dedi.

Ahmet Cemil dondu kaldı. Önce eniştesinin söylediklerini hükümsüz bir sohbet gibi dinlemişti; demek ondan sonra Hüseyin Baha Efendi ile görüşülmüş, karar verilmişti.

Bir zaman ekmek bulmak için cömertliğine başvurduğu bu adamın bugün şu matbaadan vedasını görmemek için bir bahane üretti, matbaadan çıktı. Nereye gideceğini belirlemeksizin yürürken bir sesin:

“Eski arkadaşlara hatır sorma yok mu?” dediğini işitti.

Ali Şekip henüz bir gün önceden beri yerleştiği dükkânının önünde mutlu bir zevk ile gülümsüyordu. O zaman Ahmet Cemil daima açık bir teselli kaynağı olan arkadaşının elini sıktı, tebrik etti; onu yeni maun vitrinlerin, dolapların, deste deste kâğıt yığınlarının, henüz yerleştirilmemiş paketlerin arasında mutlu gördükçe sevinç duyarak oturdu. Ali Şekip hep dükkânından bahsediyor, “Bak, ne cici şeyler buldum!” diyerek arkadaşına resimli kartlar, tuhaf çakılar, hileli para çantaları, renk renk mektup kâğıtları gösteriyordu.

Bir aralık bucak müdürü olan eniştesinden bahsetti:

“İmdadıma yetişmeseydi bu dükkân zor açılırdı!” dedi.

O da kendi eniştesini düşündü; bu adam hakkında henüz hüküm verememiş, ona kötü ya da iyi sıfatlarından birini takmaya karar verememişti.

Ali Şekip büyük keman şeklinde jelatin kaplı zarif bir takvimi göstermekle meşgulken, dükkânın kapısından Saip'in başı görüldü:

“Cemil Bey! Deminden beri sizi arıyorum, enişteniz geldi, şimdi sizi istiyor.”

Ahmet Cemil, eniştesini Hüseyin Baha Efendi’nin henüz boşalttığı masanın başında buldu. Vehbi Bey’in ilk sözü:

“İşi bitirdik!” oldu. “O da zaten gazete derdinden kurtulmak için bir fırsat gözetiyormuş, ben teklif eder etmez kabul etti. Şu halde bu masayı siz alırsınız, değil mi?”

Ahmet Cemil’in gözleri Hüseyin Baha Efendi’nin kapaklı yüksek masasına gitti. Kendisini bir matbaanın şöyle bir odasında bir müdürlük masasının önünde oturmuş görmek isterdi, fakat şimdi bu masaya sahip olmak fikrine karşı bir soğukluk hissediyordu. O masanın başına geçmekle bir zaman kendisine yardım elini uzatmış olan bir adamın hakkına saldırmış olacak zannetti.

Eniştesine cevap vermedi. Vehbi Bey şimdi gazetenin, matbaanın idare şekilleri hakkındaki düşüncelerini açıklıyordu. Gazeteyi Ahmet Cemil ile Sait ve Saip pek güzel idare edebilirlerdi. Bu yön zaten geçen akşam karar bağlanmamış mıydı? Matbaaya gelince; Ahmet Şevki Efendi biraz tuhaf adam ama oldukça becerikli birisine benziyor. Ahmet Cemil’in gözetimi altında işin içinden çıkabilir zannolunur. Matbaanın eksiklerini tamamlamaya gelince...

Vehbi Bey birden hatırlıyormuş gibi:

“Ha! Doğru!” dedi. “Para edinebilmek için bir çare buldum ama bilmem arzu eder misin?”

Ahmet Cemil o geceden beri zihninde darbe vurmaktan geri kalmayan para bulma ihtimalinin gerçekleşmesi ümidini iştince kıpkırmızı oldu.

Vehbi Bey devam etmek için bir soru kelimesi bekliyordu. Ahmet Cemil:

“Ne yolda?” dedi.

O zaman eniştesi paranın sağlanma çaresini izah etti. Süleymaniye'deki evden söz etti. İpotekten, geri almak üzere satıştan, rehinden bahsediyor; türlü yol ve araçlar gösteriyor; bunlar hakkında tam bir derinlikle detay ve açıklama veriyordu: "Matbaanın gelirlerinden ayda mesela yirmi, yirmi beş lira ayrılarak borç alınacak paranın ödemesine aktarılır," diyordu. şu halde Ahmet Cemil de matbaaya kısmen sahip olarak, kendisine bir meslek edinmiş olacaktı.

Öyle değil mi? Eve sahip olmaktan çok bir mesleğe sahip olmak gerekir, o paranın bir ev için çoğalmasını engellemek-tense, şu şekilde faydalanma sebebi kabul ederek...

Vehbi Bey'in mantık yürütmelerinin sonu yoktu, ta düşüncelerinin sonuna şu cümleyi koydu:

"Yine sen bilirsin, bunda beni ilgilendiren hiçbir şey yok..."

Ahmet Cemil'de bu matbaa meselesi yeni bir düşünce zinciri meydana getirmiş oldu. Matbaada maddi olarak, fiilen bir hak sahibi olmak midine karşı kalbi titriyordu; bu mide gerçekleşmeyecek nazarıyla bakmakta iken işte şimdi gözünün önünde bir çare belirmişti. şu dakikada bir karar verse, matbaaya bir taş makinesi ekleyebilecek, bir petrol motorunun arkı kayış kolanlara taktığı gibi ayaklarının altında şu bina bir fabrikanın hayat gürültüsüyle grleyecek. O gürültüyü şimdi kulakları işitiyor, onun duyulan hayaliyle kendinden geçiyordu. Ah! Ayaklarınızın altında bir bilgi yanardağı gibi grleye grleye dönen o makinelerin demir-den ezgisiyle kulaklarınız uyuşarak, şu ceviz masanın başında yazı yazmak, kaleminizden akıp taşan o şeyleri şuracığa halının üzerine dkvermek, henüz beş dakika önce sizin fikrinizden doğan, yerde dünyaya dağılmak için bekler vaziyette serilen kğitlerinizi şimdi küçük bir dizgici yamağı gelip toplayacak; fikrinizin evik uçuşlarını takip edemeye-rek garip eğilmelerle sanki ağır acısından kh kıvranarak,

kâh süzülerek uzanıp giden yazılarınız, yanı başınızda ellerinin ahenkli gümbürtüsü duyulan dizgicilere gidecek, bir saat sonra bu uzun kâğıtlar birer demir sütuna dönüşecek, daha sonra makinenin yüzeyine iki kanatlarını açmış bir yaprak... İşte motor zincirlenmiş bir canavar gibi horlamaya başlıyor. İşte kayışlar birer korkunç yılan gibi matbaayı baştan aşağı sarıyor; makinenin, o kocaman devin cehennem gibi karnından, bakınız, beyazlıklar görünüyor; çelik dişlerin, silindirlerin üzerinden, arasından kayarak, akarak, bükülerek bir alay beyaz kuş, kanatlarını gererek, çırpınarak uçuşuyor, bir rüzgâr bütün bu bilgi varlıklarını dünyanın her tarafına atacak, parça parça öteye beriye serpecek, bunlar sizin işte şu iki parmağınızın arasında sıkarak fikir doğurmaya mecbur ettiğiniz şakaklarınızın içinden fırlamış, canlanmış şeyler...

Ahmet Cemil şimdi kulaklarında makinelerin gümbürtüsü, gözlerinin içinde binlerce, yüz binlerce beyaz kâğıtların delice uçuşu hüküm sürüyordu.

Demek bu rüyayı hemen şimdi gerçeğe dönüştürebilmek için elinde bir çare var.

Fakat o mini mini ev... Hayatında, sonsuz âlem içinde hissesine isabet eden Süleymaniye'deki o bir avuç toprak... Ahmet Cemil onu emellerinin bir oyuncağı gibi kullanabilir miydi?

Rehin bırakmak! Bu kelimedede bir soğukluk buluyor, ondan ürküyordu. Zavallı babası onu rehin bırakılmak, oğlunun bir hevesi uğruna tehlikeye konulmak için mi bütün hayatının çalışma karşılığı olarak edinmişti? Hadi kendisine ait olan hisse için onu alet olarak kullansın, İkbâl'in hakkını hangi hakla kullanacak, onu ne sebeple tehlikeye atacak?

Hayâllerinin kulağını dolduran makinelerin gümbürtüsü arasında zayıf bir vicdan sesi Ahmet Cemil'i o düşünceden korkmaya davet ederken diğer bir ses -daha açık, daha metin bir ses- başka bir dil ile kuvvet vermeye çalışıyordu:

“Ne için tehlike olsun? Parayı bir kumar masasına mı koyacaksam? O para ile alacağın şey her zaman para değil midir? Ne zaman istersen eline geçecek bir sermayeyi kullanmaktan ne için korkuyorsun?”

Evet, niçin korkuyor? Bir şeyden daha korkuyordu; annesine, kardeşine bu düşünceyi nasıl açmalı? Bundan beklenen menfaati onların da anlayabilmesi için ne yapmalı?

Ahmet Cemil henüz bu kararsızlıklar içinde bir karar verebilmek için cesaret bulamamaktaydı ki, ertesi gün akşamüzeri eniştesi matbaaya geldiği zaman iki söz arasında “Dün İkbâl’e ev meselesini açtım!” dedi. Sonra yine matbaanın günlük işlerine geçti.

Ahmet Cemil ancak ayrılacakları zaman sormaya cesaret buldu:

“İkbâl ne cevap verdi?” dedi.

Eniştesi omuzlarını silkti. “Onun ne hükmü var?” demek istedi, sonra “Ben ne karışırım, diyor. İkimizin görüşüne bıraktı,” dedi.

Bugünden sonra bu düşünceye ait olayların gerçekleşmesini idare edebilmek için Ahmet Cemil imkân bulamadı, belki tatlı bir hayalin şu gerçekleşme aracını reddetmek için karşı koymaktan kendisini bir şey alıkoyuyordu.

Eniştesi iki gün sonra matbaaya bir yabancı ile geldi. Üç kişi, daha doğrusu Ahmet Cemil ortaklık etmeyerek, ikisinin arasında sanki kararlaştırılmış bir işin ayrıntılarına dair konuşmalar yapıldı, o akşam evde konu tazelendi. Sabiha Hanım ile İkbâl ses çıkaramıyorlardı, hatta oğlunun geleceğini bu düşüncenin gerçekleşmesine bağlı zanneden bu annenin susmasında bir onay belirtisi bile fark ediliyordu. Senetler yapıldı, mahkemelere gidildi, yine o sırada işini bırakan bir karşı matbaasının açık artırma ile satışından bahsolundu. Şimdi Ahmet Cemil sanki bir dalganın üzerinde düşünme-

ye meydan bulmayarak yuvarlanıyordu. Eniştesinin bin türlü zorlukları yenen faaliyeti bir hafta içinde Ahmet Cemil'in ayakları altına petrol motoruyla taş baskı makinesini yerleştirdi.

Ahmet Cemil o gün makineler dairesinden çıkmak istemiyordu. Ahmet Şevki Efendi şişkin göbeğiyle, Saip kuru kısa vücuduyla, Sait yüzünü gözünü örten kırkılmış sakalıyla, enişte ve kayının şu küçük bayramına ortaklık ettiler; hatta hiç kimseye karşı kin taşımak elinden gelmeyen Ali Şekip bile bir çeyrek kadar dükkânının cam kapılarını kapayarak matbaanın makinelerini görmeye geldi.

Bu günden sonra Ahmet Cemil kendisini mutlu bulmaya başladı. Matbaanın idaresi hemen bütün kendisine verilmiş gibiydi. Gazeteyi istediği gibi yazıyor, yazdırıyordu. Eniştesi her gün sabah akşam uğrayarak Ahmet Şevki Efendi ile bir çeyrek içinde işini bitiriyor, Ahmet Cemil'in odasında kanepeye yaslanarak bir sigara tellendirdikten sonra gidiyordu.

Yeni makinelerin şerefine matbaa temizlendi, harfler ve gereçler tamamlandı ve yenilendi, dizgicilerle hizmetlilere özel talimatlar verildi, matbaayı çalıştıracak işler bulundu; Ahmet Cemil artık bütün zamanını matbaaya ayırabilmek için eniştesinin tavsiyesine uyarak derslerini, hatta yavaş yavaş sevmeye başladığı Muzaffer Bey'i terk etti. Akşamları evde sofrada eniştesiyle yeni bir konu zemini bulunmuş oldu, artık daima matbaadan bahsediliyordu.

Şu halde Ahmet Cemil artık tamamıyla mutluydu, yalnız bir endişesi vardı: Eserini bitirmek... Onu bitirdikten sonra asıl hayatının mutlu bir devresinin ilk saati çalmış olacaktı.

Geceleri üç arkadaş sırayla matbaada kalırlardı. Ahmet Cemil, eserini takip etmek için çoğunlukla matbaada kaldığı geceleri seçerdi. Hüseyin Nazmi'ye söz verdiği gibi, bir ay süresince bitirmek mümkün olamamıştı; şimdi matbaa, terk ettiği derslerinden, uykusundan, yemek zamanlarından arta kalan saatlerini alıyordu. Eseri için her türlü yorgunluktan kurtulmuş bir fikre muhtaç iken, ceplerinde sürüklene sürüklene yıpranmış karalamalarını matbaada geceleri yalnızlık korkusunun kalbinden akıttığı korku titreyişleri içinde masasının üzerine serince, bir süre yorgun, artık çalışmaktan bitkin olarak fikrini düşünmeye yönlendiremez; çok işlemekten yorulmuş, hastalanmış başını hasta bir çocuk gibi iki ellerinin içine alarak şişesi iyi silinmemiş lambanın donuk ışığı altında bulanık gözlerinin önünde sislere boğulan karalamalarına bakarak düşünmeye, sanki donmuş gibi başının içinde bir taş ağırlığıyla duran beyninden bir şey çıkarmaya çalışırdı. Şimdi artık eserini yorulup da bitirmek isteyenlere özgü bir ihmalkarlık ile, başlangıçta mükemmeliyetçiliğin kahrından kurtulamayan müsamahalarla dolduruyor; ona bir an önce "son" kelimesini çektikten sonra arkadaşlarına okumak, sonra da Lamia'ya "İster misiniz? Bu eserin sahibini kocanız olarak kabul etmek ister misiniz?" demek için acele ediyordu.

* * *

Matbaada artık her şey bir kendine özgü bir düzen içinde gerçekleşiyordu. Hatta para bile kazanılıyor, Ahmet Cemil'in

aldığı borca karşılık olarak ilk taksit olmak üzere, yirmi beş lira ayrıldıktan sonra Vehbi Bey kayınbiraderini para düşüncesinden kurtaracak kadar beceri ve tedbir gösteriyordu. Şimdi Ahmet Cemil ev masrafından büsbütün elini çekmişti, enişteyle aralarında mümkün olabildiği kadar bir hayati samimiyet kuruluyor, âdeta bu adam hakkında ara sıra sevgiye benzer hisler duyuyordu.

Artık endişe edecek bir sebep göremiyordu. Bütün arzularının gerçekleşmesine bir iki adım kalmıştı: Eseriyle, aşkı...

En sonunda bir gün sabahleyin, bir zafer haberiyle “Edebiyat Hazinesi” idaresine gitti, arkadaşını buldu. “Eser bitti, davete hazırım!” dedi. O zaman iki arkadaş ziyafetin çeşitli yönlerini düşündüler. Kimleri davet etmek gerekeceğini kararlaştırdılar. Hüseyin Nazmi diyordu ki:

“Ne lüzum var? O kadar kalabalık içinde gürültüden başka bir şey elde edilmez. Altı kişi yetişmiyor mu? İki de biz, sekiz kişi oluyoruz; işte sana güzel bir sofraya, dolgun bir dinleyici grubu...”

Hüseyin Nazmi bir yandan arkadaşını ikna ettikçe bir yandan da önündeki kâğıda kurşun kalemiyle birtakım isimler yazıyordu, sonra bu isimleri elediler, uzun uzun konuşmalardan sonra beş kişi için oybirliğine varılabildi, Hüseyin Nazmi “Altıncısı, altıncısı?” diyordu.

Ahmet Cemil:

“Raci!” dedi.

“Raci mi? Onu ne yapacaksın?”

Ahmet Cemil kızardı; fakat Raci’nin bütün mutsuzluğuyla, zavallılığıyla beraber kendi zekâsının şu başarısına da şahit olması için karşı konulmaz bir arzusu vardı, yalnız:

“O da bulunsun!” dedi.

* * *

O gece Erenköy’de misafirler toplanıp da Hüseyin Nazmi bir aralık “Efendiler, sofraya...” dediği zaman Ahmet Cemil’in kalbi bir sahnede ilk defa olarak görünen bir sanatkar heyecanını duydu. Arkadaşıyla eserin okunma törenini yemek sonuna bırakmaya karar vermişlerdi. Hüseyin Nazmi bir açılış konuşmasıyla arkadaşının mesleğini, yeniliğini açıklayacaktı, “Ön açıklama verilmeksizin eserinin anlaşılacağından emin ol!” diyordu.

“Edebiyat Hazinesi” Hüseyin Nazmi’nin ismini bütün edebiyat ustalarına tanıtmış, o isme basın dünyasında bir özel önem kazandırmıştı. Hüseyin Nazmi, Batı Edebiyatı ile uğraşmasının sonucu olarak şiirde yepyeni bir tarzın hemen hemen mucidi gibiydi; fakat edasının tazeliğinde, dilinin ve fikrinin yeniliğinde o derece ılımlılık ve sakinlik gösterir; en büyük cesaret isteyen yenilikleri o kadar nazik ve cana yakın bir elbise altında örterdi ki, gençlerin en seçkin öncülerinden sayılması, şiirinin narinliği, altı asırlık “haftan berduş”⁶⁴ [kaftanı omzunda] görmedikçe tanımak istemeyenlerin bile beğeni şereflerinden pay almış olmasına engel olamamıştı.

Ahmet Cemil dehasının bütün kuvvetini kullanmak hevesini hapis ede ede bir an içinde şöhret perisini ayakları altına almak maksadına hizmet ederken, Hüseyin Nazmi, uçuşmak fırsatını bulmak isteyen şiir duygularını daima serbest bırakmıştı.

“Edebiyat Hazinesi” her hafta ilk sayfasında Hüseyin Nazmi’nin bir şiiriyle çıktığı için dağıtıcıların özellikle yüzlerini güldüren süreli yayınlar arasında birincilik derecesini bulmuştu.

Onun için bu gece Hüseyin Nazmi’nin edebi sahipliği altında Ahmet Cemil’in eserini okuyuş törenine davet edilenler -pek çeşitli edebiyat çevrelerine mensup oldukları halde- Erenköy’deki köşkün yemek odasında sofra etrafında toplanmışlardı.

64 Divan edebiyatında sanatlı yazılmış şiirler için kullanılan bir söz.

Üstatlardan birinin “sû-be-sû” [taraf taraf] redifli meşhur bir şiirine söylenen yüzlerce nazirelerin içinde tek olma ayrıcalığını kazanmış olmakla bir şerefe sahip olan İlhami Efendi-kırmızıya yakın sarı, cebinde taşıdığı kaplumbağa kabuğundan küçük tarakla daima, özellikle söz arasında, tarana tarana yanaklarından gözleri okşayan bir düzen ile inen sakallıyla; galiba vezinli söz söylemeye alışkanlığının eseri olarak ahenkli bir yükseliş ve alçalış ile şakırcasına söylediği sözler eşlik eden eliyle- bir genç şairin meşhûr olma törenine şeref vermekten çekinmemiştir. Hatta bütün dostları için doğum ve ölüm tarihleri dağıtmakla meşhur olan, bilmem hangi sene bir gazetede yayımlanan ilkbahar hakkındaki şiiri Nef’i’yi andırır buldukları için ‘Zamanın Nef’isi’ namıyla tanınan, başlığını daima ensesine doğru taşımakla, pantolonunun paçalarını en kuru havalarda bile kıvrırmakla tanınan Süleyman Vahdet Efendi’den çok kıymetli hislerini göstermesine lütfederek, yanı başında gururunu gıcıklayacak sözlerle yavaşmaya çalışan Raci’yi dinlediği kadar “Dünyadan Haberler” gazetesinde, Fransa’nın en cüretkâr genç şairlerinden daha çok gelişme taraftarlığı göstermekle aklında kıtlığa hükmedilmiş olan Mazhar Feridun Bey’in kavga arayan saldırılarına yumuşak bir kulak kabartmaktan geri durmuyordu. Dört sene önce, kırk altı sayfalık bir şiir dergisi yayımlandığından beri Babiâli Caddesi’nden daima telaş ve endişe ile geçen, bütün dergi ve gazete idarelerine uğrayarak bütün edebiyat tartışmalarına daima düşünen adamlara özgü ısrarlı bir sessizlik ile katılan; kendisini tanıyanlar arasında Victor Hugo lakabıyla anılan Hasan Latif Bey -özellikle Hasan Latif Bey inatçı sessiz duruşuyla ile- şiir okuma törenine bir başka ağırbaşlılık eklemek için ziyafetten kaçmaya katlanmamış; kısa boylu, dolgun vücuduyla daima koltuğunun altında Fransızca, Almanca gazeteler, dergiler, kitaplar taşıyan; çiçekli resme benzer, kırmızı mürekkepli, oymalı, işlemeli yazısıyla bütün edebi dergilere mini mini güzel şiirler yetiştiren, babasının sayesinde, basın dünyası mensupları arasında içi ipek

kumaşlı paltolarıyla, Herald'a yaptırılmış ayakkabılarıyla öne çıkan Fatin Dilaver Bey de kendisine bir edebiyat toplantısında bulunmak fırsatını veren şu ziyafeti kaçırmamıştı.

İşte şimdi hepsi oradaydılar. Ahmet Cemil'in senelerden beri beklediği şöhret ümidinin işte ilk parlak sahnesi şurada gözlerinin önüne serilmiş duruyordu.

Akşamdan beri etrafında gerçekleşen konuşmalara ender bulunan kelimelerle katılıyordu. Sinirlerini gevşeten, biraz rengini sarartan kalbinin ufak çarpıntısıyla, seçkin bir topluluğun karşısına çıkmaya hazır bir çocuk üzüntüsüyle, başlama zamanını bekliyordu. İsteddiği gibi okuyabileceğine bir türlü ihtimal vermiyordu. Edebiyatta zihnini en çok meşgul eden şeylerden biri de şiir okuma ve söyleme tarzıydı. Batı edebiyatıyla uğraşırken buna dair birçok düşünce ve eleştirilere rastlamış, bunlar zihninde tamamen yeni, mensup olduğu edebiyat dünyasında bilinmez fikirler uyandırmıştı. Edebiyatta güzel şiir okuma ve konuşmanın, söyleme ve kitaptan okumanın başka başka şeyler olduğunu, bazı eserlerin gözle değil kulakla daha anlaşılabilir olduğunu anlamış; edebiyat uğraşları içinde şiir okuma ve sanata çalışmak için birçok zaman harcamıştı. Bir zamanlar Corneille'in, Racine'in trajedilerini deneme sahası edinerek, bunları baştanbaşa sesli olarak, her kelimenin kuvvetini, her cümleye uygun gelen ses edasını, okuma musikisini düşünerek, inceleyerek okumuşt u. "Ah! Bir kez Mounet Sully'yi, Sarah Bernhart'ı işitsem, bunları daha çok anlayacağım," derdi. Daha sonra bu merakı bütün okuduklarına yayarak sesli olarak şiir okumayı bir adet hükmüne getirmiş, mini mini çalışma odasında bütün sevdiği şairlerin ruh müziğini titretmişti. Bu uğraşı arasında neler keşfetti! Önce güzel bir eserin kötü okuyan bir adamın dilinde en kötü eser olacağını anladı. Bir kere edebiyat hocasından ders esnasında Tezer'in bir parçasını dinlemişti. Öğretmen bu parçayı bütün ruhuyla okumuşt u. O zaman Ahmet Cemil sedirin üzerinde kendisini kaybetmiş, üzüntüden o şiirin

musikisine hayran kalarak sanki kendinden geçmişti. Sonra kendisi deneyince, o işittiği parçayı okumak için çalışınca, bir saat önce bütün şairane benliğini sarsan parçayı bir küme ruhsuz laf gibi etki kuvvetinden uzak bulmuştu. O zamandan beri kelimelerin sesine dikkat ederek okumak, sesinin onların hükmüne ve kuvvetine eşlik etmesi için uğraşmıştı. Söz söyleme sanatında en çok, gülünç, sahte, aşırı olmaktan korkardı. Bir de Raci'yi "Sabah Hilali" şiirini okurken dinlemişti. Raci başıyla, kollarıyla, bütün o kaba vücuduyla bu nazik ve ince şiirin ölçüsünü uzatarak, kelimelerin üzerine basarak, kafiyeleri çatlatarak; bütün hüznü ruhunu incitmiş, kırmış, parçalamıştı. Ahmet Cemil elleriyle, kollarıyla şiir okuyanları, başını eğerek, elini yanağına dayayarak, suratını ekşiterek Hicazkâr perdelerinde şiir söyleyenler kadar gülünç bulurdu. Raci "Nedir o kırmızı ve beyaz? Ah! Başlıyor mu gündüz?" mısraını okurken yumruklarını sıkıyor, birisine saldırmak istiyormuşçasına gözlerini açıyordu. Ahmet Cemil bir hayret seslenmesi, beklenmedik bir soru gibi düşmesi gereken "Nedir o kırmızı ve beyaz?"dan sonra "Ah! Başlıyor mu gündüz?" sorusunun ifade ettiği bütün tembelliği, bezginliği o gece bitişine karşı içerdği ümitsizliği, üzüntüyü ifade etmek için seste bir yaralı sessizlik, bezgin ve üzüntülü bir karar isterdi; sonra ufak bir duraklama, sanki küçük bir düşünme durağı... Onu takip eden bir ümit parıldaması, bir teselli bitiş... "Yarın sabaha demek sohbet ey sabah hilali..."

Sesin şiir enstrümanı olduğuna tamamen kanaat kazandığı için eserini yazdıkça daima yüksek sesle okur, onun ruh uyumunu dinlerdi.

Ah! Bu akşam şu dinleyici topluluğunun karşısında onu her zaman okuduğu gibi okuyabilse!

Artık yemek bitmiş, Raci büsbütün serbest kalan çenesini İlhami Efendi'ye bol övgüler dökmeye ayırmıştı ki, Hüseyin Nazmi:

“Arkadaşımin eserini tanıtacak bir iki söz söylemek için misafirlerimin iznini istiyorum!” dedi.

Fatin Dilaver Bey toplantının asıl başlangıcını oluşturan bu söz üzerine çırpındı. Elindeki bıçağıyla bardağına vurdu:

“Sessizlik! Sessizliğe davet ederim!” diyordu.

Karşısında Hasan Latif Bey bir saatten beri devam eden sessizliğini takibe öncekinden daha çok karar verdiğini belirtircesine yutkundu. Mazhar Feridun Bey olağanüstü hallerde kullandığı tek gözlüğünü sanki daha iyi dinlemek için gözüne yerleştirmeye çalıştı. Hüseyin Nazmi ayakta iki ellerini sofraya dayayarak başladı:

“Arkadaşım için üstün nitelik midir, eksiklik midir, bilmem; bu eserin başlıca özelliği, yeniliği, mümkün olabildiği kadar tanınmamış edasıdır.”

Mazhar Feridun Bey’in tek gözlüğü, eserin şu özelliğine bir saygı selamı göndermeye mecbur oluyormuş gibi hürmetle gözünden fırlarken Süleyman Vahdet Efendi’nin eğri başlığının arkasında sallanan püskülünde ufak bir rahatsızlanma titremesi fark olundu.

Ahmet Cemil arkadaşının şu konuşmasına tamamıyla yabancı, -bir dinleyici sıfatıyla biraz çekinerek- biraz kayıtsız ve ilgisiz durmaya çalışarak dinliyordu.

Hüseyin Nazmi hâlâ susmak istemeyen, yavaş sesle İlhami Efendi’yi işgale çalışan Raci’nin vaziyetinden bezmeyecek devam etti. Önce şiirin Batı’da dört satırlık bir tarihini yaptıktan sonra, son dönem şiir tarzını biraz açıkladı, “İşte bu dinleyeceğiniz eser oradan toplanmış tohumların Doğu güneşinde açan çiçeklerinden oluşmuş bir demettir,” dedi. Bizde şiir dilinin fark olunmayarak nasıl Batı ürünlerinden etkilenmeye başladığını İlhami Efendi’nin müsait bakmaya çalışan gözlerinin önünde açıkladı. Daha sonra büsbütün Ahmet Cemil’den bahsetti, onu yeni şiirde kendi başına ve seçkin bir

kişi şeklinde gösterdi, eserin ufak bir esas ve fikir tarihini çizdikten sonra, arkadaşının bu eseri meydana getirirken kullandığı araçlara geçti. Kullandığı araçları söylemine kaba bir espri ile İlhami Efendi'yi güldürmeye çalışan Raci'yi dinlemeyerek Hüseyin Nazmi eserin ölçülerinden, kafiyelerinden, kelimelerinden, kısacası bütün maddi denebilecek yönlerinden bahsetti; daha sonra “Bilmem, eseri anlatabildim mi? Fakat eseri en iyi anlatacak olan yine kendisidir.” cümlesiyle son verdi. Hasan Latif Bey'in daima susmak kuralına aykırı görmeyerek başladığı alkışlar arasında Ahmet Cemil'e “Şimdi nöbet senin!” anlamında gülümsedi.

Fatin Dilaver Bey bıçağını bardağa daha şiddetle vuruyor, İlhami Efendi'nin kulağına eğilerek iki kahkaha arasında bir fikir söyleyen Raci'ye bakarak:

“Eseri, eseri dinleyelim!” diye bağıırıyordu.

Ahmet Cemil iskemlesini çekti, sofraya yaklaştı, önce ayağa kalkmaya cesaret edemeyerek küçük bir cep defterine çektiğı eseri sofranın üzerine koydu, başlamadan önce heyetin fikrini soruyormuş gibi baktı, Hüseyin Nazmi gözleriyle “Haydi!” diyordu, Ahmet Cemil biraz üzüntülü, titreyen sesiyle başladı. Henüz ilk beyitlerde boğazı kuruyor, sesi çıkmıyor, elindeki kitap kendisine büsbütün yabancı, karınakarışık bir metinmişçesine her kelimede şaşırmaktan korkarak sesini idare edemiyordu. Bir aralık karşısında Mazhar Feridun Bey pek yeni bulduğu bir fikir için “Güzel!” dedi; Ahmet Cemil biraz kuvvet buldu; yavaş yavaş gözlerinden bir sis kalkıyor, sesine bir ifade yeteneğı geliyordu. Şiir önce bir baharın yeni ortaya çıkan bulutundan serpilip buharlaşmaya hazır hafif damlacıklar gibi yavaş yavaş, ağır ağır, nazlı bir iniş ile dökölüyor; sanki şu dinleyici topluluğunun zihinlerine ıtırılı, kokulu bir serinlikle, okşayıcı öpücüklerle temas ediyordu. Ahmet Cemil eserinin başında bir bahar sabahı manzarası betimlemiş, sonra iki mısra ile o ruhu açan ve parıldayan tabloyu hayallerin arkasından koşan gençliğe uygulayıvermişti.

Şimdi hayatın mücadele zinciri başlıyordu, Fatin Dilaver Bey tombul vücuduyla daha fazla sokuldu, zevkinden, Ahmet Cemil'e sarılacak sanılırdı. Ahmet Cemil ayağa kalktı, şimdi şiirin vezni çeşitli konulardan, bölümlerden geçtikçe değişiyor; Ahmet Cemil artık sesini arzusuna göre idareye başlıyordu. İlk önce dinleyenler bu ölçü değişmesini fark etmiyor gibiydiler, sonra bir aralık İlhami Efendi eğilerek, kaşlarını çatarak kulak kabarttı: Süleyman Vahdet Efendi'ye dikkati davet eden bir işaretle baktı, sessizlik arasında bu küçük hareket herkes için işin aslını anlama hükmüne geçti. Başlarda bu ahenk çeşitlenmesinden rahatsız edici bir etki meydana geliyor gibiydi, fakat Ahmet Cemil'in nağmeli sesi bazen bulutların göğsünde serinlik arayan şahinler gibi yükselerek, bazen bir bulutun uçuşu ile hafif hafif dalgalanarak, ara sıra yeşilliklerin üzerinden bir dalgalı sel ile akan gece rüzgârları gibi hışıltıyla geçerek, kâh bir acı hıçkırığı ile boğazda tıkanarak kâh yas yaşları şeklinde dökülen, ansızın yeni ortaya çıkan bir ümit gülüşü şeklinde gonca açan, ara sıra uyuyan bir ırmağın şırıltısıyla, rüyalar getiren ezgisiyle tempolu ve iniltili, ölçülerin çeşitli zincirinden, kafiyelerin musiki parçalarında yer yer tekrar eden tek başına bir ses gibi karşılıklı şarkı söyleyişten geçip gittikçe bu eserden sanki sarhoşluk veren bir şiir havası buharlaşarak küçük uçan bir bulut şeklinde bu dinleyici topluluğunu sardıktan sonra gökyüzünün yüksek bir bölgesine doğru yükseliyordu. Bir zaman geldi ki, hepsi bir bahar gecesi rüzgârların kanatları bir kalp hediyesi olarak rüya meclisine ulaştırdığı ruhu okşayan bir bilinmez melodiyle varlıklarının bedenlerinden soyutlanmış gibi sessiz, suskun, hareketsiz kaldılar. Ahmet Cemil şimdi kimseyi görmüyor, elinde parmaklarının istemsiz hareketiyle çevirdiği defterine nadir bir bakışla hatırasına yardım ederek, uzun kumral saçları lambalardan dökülen ışıklarla tutuşarak, yüzü zaman zaman bir üzüntü sisiyle örtülerek ya da bir neşe ışığı ile parıldayarak devam ediyordu. Şimdi eserin son kısmına geliyordu; hayat zorluklarıyla dolu bir gün tasvirinden sonra

ufuklara bulutlar yağıyor, gökyüzünün derinliklerinden rüz-gârlar kaldırıyordu.

Artık sonuç çıkarmaya başlayan Mazhar Feridun ile Fatin Dilaver ayağa kalktılar, bir süreden beri kendisini kay-beden Raci benliğine geri dönerek İlhami Efendi'ye bir şey söylemek isteğiyle başını çevirdi, Süleyman Vahdet Efendi Hüseyin Nazmi'ye eğildi, yavaşça "Bâlnem hatırınıza geliyor mu? Şeyh Galip rahmetlinin Hüsnü Aşk'ında..." diye bir şey başladı; fakat Hüseyin Nazmi'nin dinlemeye vakti yoktu; arkadaşının bu zaferine, eserinin şu ortaya çıkan yüceliğine karşı kendisini tutamıyor; inceliğinden, sevincinden ağlamak isteyerek ona sarılmak için bitirmesini bekliyordu. Ahmet Cemil şimdi siyah gecesinin resmini tasvir ederek gökyüzünü şimşeklerle tutuşturmakta, bulutları yıldırımlarla parçalamak-tayken... Ansızın gözü bir noktaya yöneldi: Ta ötede odanın kapısına... Sanki kapının bir kanadı yavaşça, belli belirsiz, tit-riyor, sallanıyor, küçük bir ara bırakarak açılıyordu. Bu aranın arasından gözleri beyaz bir gölge fark eder gibi oldu. O zaman Ahmet Cemil'in bütün vücudu titredi: Lamia... Demek Lamia deminden beri orada şiirinin şu zafer gösterisi karşısındaydı. Şimdiye kadar onu düşünmemiş, orada bulunabileceğine ihtimal vermeyerek fikrini yalnız eserine vermişti.

Oraya daha çok bakamadı, şimdiye kadar kendisini din-leyenlerin üzerinde bıraktığı etkiyi ufak bir şiir okuma sa-katlığıyla bozmaktan korktu. Gözlerini çevirdi, artık eserin sonuna ancak bir sayfa kalmıştı, şimdi sesi karar perdesini arayarak hafif seslerde dolaşıyordu. En sonunda bütün bahar sabahının görkemi, o gündüzlerin ve gecelerin mesaisi, bir inleyiş ile karanlıklara büründü.

Şimdi Hüseyin Nazmi, Fatin Dilaver, Mazhar Feridun, Hasan Latif, Ahmet Cemil'in etrafını almışlar; ellerini sıkı-yorlar, yanına sokuluyorlar, sofranın üzerinde kalan defterini karıştırıyorlar, bayrama sevinen çocuklar gibi gürültü ediyor-lardı.

Zamanın Nef'i'si şimdi -demin Hüseyin Nazmi'ye başladı- cümleyi bitirmek için yaklaşmış, Raci'nin yavaşça "Bu yolda şeyleri anlamak için galiba Frenkçe bilmek gerekiyormuş!" cümlesiyle başlayan nutkunun arasına karışmıştı.

İlhami Efendi kutlamalara katılmamayı zarıflığe aykırı sayarak Ahmet Cemil'e deminden beri zihninde tasarladığı tebrik eden bir beyti söylemek için ikisinin arasından kurtulmaya çalışıyordu.

Ahmet Cemil gülerek övgülere karşı nefsinin silmeye çalışıyor, fırsat bulabildikçe kapıya bakıyordu. Otururken kapı öncekinden daha çok açılıyor gibi olmuş, sanki o da tebriklerle ortaklık etmişti. Şimdi kapıda hiçbir hareket yoktu. Ahmet Cemil o beyaz gölgeyi bir daha görmedi. Fakat artık kulaklarını dolduran tebriklerden çok kalbinde o beyaz gölgenin biraz önce şu kapının arkasında bulunmasından gelen sonsuz bir zevk vardı.

Hüseyin Nazmi bir süre arkadaşının zekâ volkanından taşan şiir ateşinin buharı gibi yemek odasının havasında dalgalanan konu parçalarını serbest bıraktı, sonra "Arzu ederseniz bahçeye çıkalım!" dedi.

Şimdi Mazhar Feridun Bey, İlhami Efendi'ye Ahmet Cemil'in eserinden bahsediyor, Hasan Latif Bey saatlerden beri devam eden düşünceli sessizliğinin özü olmak üzere Hüseyin Nazmi'ye uzun uzun aralıklarla "Yaman eser! Yaman eser!" nakaratını dinletiyor, Süleyman Vahdet Efendi de bir yakınlaşmayla Fatin Dilaver Bey'e, henüz bir çocuğa benzeyen bu tombul gence sokularak, o aralık bilinemez nasıl bir sebeple hatırına gelen bir Farsça beytin Farslara özgü aşk meziyetlerini anlatmaya çalışıyor, bir şey anlamaksızın dinleyen muhatabından ara sıra alevli bakışlarla düşüncelerini soruşturuyordu.

Yemek odasından çıkmaya başladılar. Raci, Ahmet Cemil'le en sona kaldı, yalnız kaldıklarını görünce yakınlaştı;

biraz tutuklukla, biraz nefesine zorlamayla deminden beri söylemeye gerek görmediği bir beğeni kelimesini feda etmeye karar verdi:

“Eseriniz genel olarak kötü değil...” dedi, sonra bu konu üzerine konuşmanın uzamasından kaçınarak bahsi değiştirdi:

“Enişteniz bu aydan sonra bana aylık vermeyecekmiş; acaba sebebini anlayabilir miyim?” dedi.

Ahmet Cemil eniştesinin Raci’yi süpürülecek böcek arasında saydığını pek iyi hatırlıyordu. Fakat o kararın henüz uygulandığını bilmiyordu. Raci’nin sorusundan “Eniştene beni kovdurtuyormuşsun” anlamını duyar gibi oldu. Hak etmediği bu yakınmaya haksız ve sebepsiz bir şekilde maruz olmaktan kızardı:

“Öyle bir şeyden kesinlikle haberim yok!” dedi.

Raci kendisine kin ve öfkeyle dolu bir bakışla bakıyordu, acı bir gülümsemeyle “Ben seni bilirim!” demek istiyordu.

Ahmet Cemil bu anlamı pek iyi anladı. Bu adam hakkında acımaktan başka bir şey hissetmemiş iken onun bu derece düşmanlığına hedef oluşundan büyük bir ümitsizlik duydu. Hemen şu anda onun ellerini tutmak, olanca ciddiyetiyle “Yanılıyorsun, seni kovmak istiyorlar da aksine ben seni koruyorum! Bana ne için öyle düşmanca bakıyorsun? Seni kendime düşman etmek için ne yaptım?” diyecekti; fakat Raci durmadı.

Şimdi odada büsbütün yalnız kalmıştı, bu akşam mutluluk neşesine Raci bir damla zehir akıtmıştı. Kendi kendisine “Bu adam bana düşmanlık etmek için nasıl sebepler buluyor acaba? Benim için kin taşımaya mutlaka ihtiyaç mı hissediyor?” dedi.

Alman karısının gidişinden sonra Raci büsbütün düşmüştü. Saip’in dediğine göre sevgilisiyle olan hatırasını unutmaya her hafta yeni bir sevgili bularak çare bulmaya çalışmış.

Hatta yine Saip'in alay ederek eklediği bir söz olarak Raci'nin artık ciğerlerini yırtan öksürüğü bu sevgililerden hiçbirinin yanında ilgi bulmasına imkân bırakmıyormuş.

Ahmet Cemil arkadaşlarının gülerek, bir gün eğlenerek anlattıkları bu hikâyeleri işittikçe kalbi burulur, kendi kendine “Şu adam için namus hayatına dönüş zamanı henüz belki geçmemiştir. Şimdi gitse karısının dizlerine kapansa, ağlasa, eminim ki kadın bütün geçmişi affedecektir. Ömründe ancak on beş gün süren mutlu evlilik yaşamını bundan sonra yeniden kurmasına ne engel var?” derdi. Sonra Ahmet Şevki Efendi'nin “Bilmem ama kötü görüyorum.” dediğini hatırlardı.

Gittikçe Raci bir hayat hatasından sonra kademe kademe, sanki damla damla yas zehri içerek intihar eden bir ümitsiz hükmünü alıyor; örneği bulunmaz bir fecilik kazanıyordu.

Bu gece Raci yemek odasını terk edip kendisini yalnız bırakınca, önce onun hakkında kine benzer bir şey duymuştu. Fakat bu ancak bir dakika sürdü, merhamet hissi üstün geldi, onu yüreğinin bütün temizliğiyle affetti.

Yemek odasından çıktı, arkadaşlarına katılmak üzere bahçeye çıkan kapıya yöneldi. Burası buzlu karpuz lambasından donuk bir ışık saçan bir kandil ile hafifçe aydınlatılmış dar bir geçitti. Geçerken geçidin bahçe kapısına yakın bir yerinden telaşlı bir kumaş hışırtısı işitti, kendisini tutamayarak gözlerini çevirdi; o zaman ufak ve çekingen bir kahkaha ile beyaz bir gölgenin yanından hemen sürünerek silinip geçtiğini fark etti. Ahmet Cemil şimdi ilerleyemiyor, dizleri titriyordu. Öyle zannediordu ki, o beyaz gölge artık boş kalan yemek odasına sığınmış, beklenmeyen bir rastlantıdan dolayı oraya kaçmıştı. Onun orada vücudunu, yalnızlığın şu verdiği bir izne maruz kaldığını düşününce birden kalbinde şiddetli, susturulamaz bir arzu duydu, bir dakika içinde bu arzu parlak kanatlarla kalbine ateş rengi yağmur serpti. Oraya gitmek,

onun ayaklarına atılmak istedi. Ah! Şimdi aşkını haykırmak ihtiyacı dudaklarını yakıyor, yüreğinden bir şey şişerek bütün sakladıklarını onun dizlerinin dibinde can çekişiyormuşçasına sürüne sürüne dökmek istiyordu. Evet, hepsini söylemek, “Sizi seviyorum!” demek, “Ah! Bilseniz, ne kadar seviyorum! O demin kapının arasından dinlediğiniz eseri yazmak için, onun her kelimesini bulmak için sizi düşündüğümü; onu sizin ayaklarınız altına değersiz bir şeymiş gibi serip yaymak için yazdığımı biliyorsunuz, değil mi? Bütün hayatımda ruhuma hayallerinizle daimi bir eş olduğunuzu, bir şey, rüyanıza rastlamış bir hayal, pencerenizden girmiş bir bahar havası size hissettirmedi mi? Bırakın, şurada, gözlerinizin o etkili bakışı altında öleyim!” demek, bütün senelerden beri tutulmuş feryatları kendisini kaybederek, söyledikçe kendinden geçerek, tatlı bir ölümle olanca manevi benliği eriyerek Lamia’ya dökmek istedi.

Bir küçük cesaret hamlesi... Yemek odasına giriyordu, bahçeden gelen bir ses sanki kendisini bir rüyanın dalgalı olaylarından çıkardı. Bir an içinde o büyük cesarete bir çaresizlik geldi, şimdi o bir saniye önce kalbinde ortaya çıkan arzuya bir cinnet şimşeği nazarıyla bakıyordu. Üzüntü dolu gözleriyle o yarı ıdıklı geçitten yemek odasına kadar bir ümitsizlik öpücüğü gönderdi, bahçeye çıktı.

Şimdi Raci ile Mazhar Feridun arasında başlamış gürültülü bir konuşmaya Hasan Latif Bey hep sessiz düşünceleriyle katılıyor, Süleyman Vahdet Efendi fikirlerinin son ürünü olan tarihleri okumak için İlhami Efendi’yi süslü çardakta hapsediyordu. Ahmet Cemil Hüseyin Nazmi’ye yaklaştı, Fatin Dilaver Bey dargın bir tavırla kendisini gülümseyerek dinleyen Hüseyin Nazmi’ye:

“Aman efendim!” diyordu, “Hiç bu kadar can sıkıcı bir adama rastlamamıştım, bunaldım, bana sürekli olarak ne tür kimseler için söylendiği anlaşılmayan şiirler okudu. Hele okuduğu şeylerden sonra bir bakışı var ki, insanın bütün si-

nirlerini sarsıyor. Bir zaman geldi ki, boğazını sıkmak, ‘Sus, herif!’ diye bağırarak istedim.”

* * *

Hüseyin Nazmi, Ahmet Cemil ile Fatin Dilaver Bey’i kendi odasında yatırmıştı. Bu gece Ahmet Cemil uyuyamıyordu. Arkadaşlarının iznini alarak bütün geceyi odanın önündeki bahçeye bakan cumbada geçirdi. Sabaha karşı ufak bir serinlik çıkınca içeri girdi. Yatağına sokuldu, uyumaya çalıştı fakat şimdi sanki müthiş bir sıtmaya tutulmuş gibi şakakları yanıyor, beynini başının içinde eriyormuş gibi dağılıyordu. Bir aralık dalıyordu, belki bir süre uyudu. Şimdi sanki o ateşle yanan şakaklarının, o içinde bir taş çöken başının üzerine bir şey dökülüyor, bir siyah tufan boşanıyordu. Sonra bu dalganın içinden bir yüz belirdi. Aşk cinneti titreyişle titreyen bir ağız uzanıyor, dudaklarını arıyor, uzun ve ateşli bir öpücük ile dudaklarını çekiyor, emiyordu. Silkinerek uyandı.

Henüz sabah olmuş, güneş henüz panjurların arasından sızarak tatlı bir rüya ile gülümseyen Hüseyin Nazmi’nin yatağı kenarında tebessüme başlamıştı.

Ahmet Cemil sanki o ateşli sevda öpücüğüyle ciğerlerini tutuşturan bir şarap içmiş gibi yüreğinde ısırap veren bir ateş ocağı yanarak kalktı; arkadaşlarını uyandırmaktan çekinerek, yavaş yavaş basarak, gürültü etmeyerek yıkandı, giyindi. Ceketini giyyordu, düşünmeden elini yan cebine götürdü, “Defterim? Defterim nerede?” dedi.

Hüseyin Nazmi uyanmış, arkadaşının, oda içinde çekingen bir yürüyüşle gezinişini gülerek yatağından uykulu gözleriyle seyrediyordu, telaşını fark etti:

“Ne oluyorsun, Cemil?” dedi.

“Defterimi acaba sofranın üzerinde mi bıraktım? Sizin hizmetçi edebiyat meraklısı ise...”

Fatin Dilaver Bey tombalak vücuduyla yatağından atladı, “İyi uyumuşuz!” dedi.

Ahmet Cemil her şeyden önce defterinin bulunmasını istiyordu, Hüseyin Nazmi'ye kalkmak, yemek odasına kadar inmek lazım geldi.

“İşte defterin! Bereket versin ki hizmetçi meraklı değil...” dedi.

* * *

Ahmet Cemil gitmek için acele ediyordu. Fatin Dilaver Bey'i de bu fikre ortak etti, arkadaşlarını sabah uykusunu istedikleri kadar tatmakta serbest bırakarak Hüseyin Nazmi'nin elini sıkıtlar, çıktılar.

Sabiha Hanım hem mutlu, gülüyor, hem de sedire başını dayayarak elleriyle midesine basan İkbâl'i gösterip henüz bir şey anlamayan Ahmet Cemil'e "Rahatsız kızcağız, bütün gün kıvrandı..." diyordu.

Ahmet Cemil anladı, fakat garip bir his bu olaya sevinmek yerine bir hoşnutsuzluk duygusu uyandırdı. Eniştesi hakkında duyup susturmayı başaramadığı nefretin bu dakikada hiddet sesi her zamankinden daha açık, daha kuvvetli işitildi. O adamın kanının şimdi kardeşinin damarlarında harekete başladığını gösteren bu olay sanki nazarında kız kardeşini kirleten bir olay hükmüne geçti.

Zavallı ana! O bu histen kim bilir ne kadar uzaktı! Büyük anne olmak lezzetine karşı bütün kendine özgü doğal ağırbaşlılığı çocukça bir sevince dönüşmüştü; şimdi oğluna bakıyor, onun da şu küçük aile bayramına katılmasını arzu ediyordu.

Ahmet Cemil o sevince acı bir etki eklemekten çekindi.

İkbâl şimdi başını kaldırmış, gülerek Ahmet Cemil'e bakıyordu. Ahmet Cemil kalben "Çocuk... Mutlu değil, bundan eminim, hiç olmazsa mutlu bir eş olmadığını bir anne olmak mutluluğuyla unutacak!" diyordu.

Ahmet Cemil bugün matbaadan erken kaçmış, bir an önce odasında yalnız kalarak biraz kalbini dinlemek için acele etmişti. Odasına çıkınca cebinden kıymetli defterini çıkardı, masasının üzerine koydu. Dün akşamki başarısından sonra

onu bir daha karıştırmak istiyordu. Odasında alışkanlığı; ceketini, yeleğini, yakalığını çıkararak, başlığını atarak küçük bahçeye bakan mini mini penceresinin yanında oturmak, yarısı görünen bir minareyi, komşu evlerin kiremitlerini, biraz ötede iki yüksek duvar arasındaki kesik bir tablo şeklinde duran gökyüzünü seyretmekti.

Bu akşam oraya oturup da eline defterini alınca bir süre onu açamadı, kalbi beyaz gölgenin hayaliyle doluydu. Şimdi onu düşünmek istiyordu, gözlerini kapadı, o sabahki rüyayı hayalinde bir daha yaşamak istedi, yüzünü örten o siyah dalgayı, o belirsiz sevgili yüzünü bir daha gördü, içine işleyen öpücüğün ateş gibi titreyişleri dudaklarında bir daha titredi. “O benim olmayacak olursa ölürüm!” diyordu.

Şimdi şu defteri her zamankinden daha çok seviyor, onu Lamia’nın dinlemiş olması kıymetini bir kat daha artırıyordu. Zaten zihninde daima birlikte olan eseriyle Lamia artık daha içten, daha sağlam bir ilişkiyle birbirlerine bağlanmış gibiydi. Gözlerinin ucuyla sayfaları süzerek yaprakları çevirmeye başladı. Kendi kendisine “Acaba şurasını okurken orada mıydı?” diyordu. Çevirdi, çevirdi, artık son sayfaya gelmişti, defteri tam kapıyordu ki birden gözlerine bir yabancı yazı ilişti. Ta son sayfanın altında bir çocuk yazısı gibi henüz kendini bulmamış, henüz tam bir şekil almamış bir yazı... Yalnız şu kadar: “Tebrik ederim.” Daha sonra beş sıfır...

Şimdi anlıyordu, demek o bahçe kapısının yanında gidip onun ayaklarına atılmak isterken o, yemek odasında sofranın üzerinde kalan bu defterciğe koşmuş, görülmekten korkarak titreye titreye şu iki kelimeyi oraya yazıvermişti. Demek o sırada her türlü tehlikeyi göze alarak gidip ona “Seni seviyorum. İzin verir misin? Seni sevebilir miyim?” deseydi, ondan “İşte bakın, ben de sizi düşünüyorum!” cevabını alacaktı.

Bu iki kelime Ahmet Cemil’e Lamia’nın bütün duygularının açıklaması kadar ayrıntıyla zengin, aşk ezgileriyle şarkı

söyler gibi geldi. O da kendisini seviyor... Bundan emindi; işte yalnız şu iki kelime, Lamia'nın ta çocukluktan beri damla damla birikerek, bastırmaya lüzum görülmeyerek bir aralık taşıveren sevdasının iki açık belirtisi değil miydi? Şimdi gözlerini o çocuk yazısından ayıramıyor, onların arasında Lamia'yı görmeye çalışıyordu. Zihnen o geçitteki rastlantıdan sonra beyaz gölgeyi takip ediyor, yemek odasına götürüyordu. Beyaz gölge bir tehlikeden kaçıyormuşçasına kapıyı kapayarak oraya sığılıyor, sonra o defter gözüne iliştiriyor. Beyaz gölgenin küçücük bir kalbi var ki, bu defteri görünce çırpınıyor. O defter, demin onun okuduğu defter... O zaman defter ufak bir yürek çarpıntısı ile ele alınıyor; yavaş yavaş ötesine berisine göz gezdirilerek süzülüyor, birdenbire bir arzu duyuluyor. Demin herkes onu tebrik etmemiş miydi? O da tebrik edecek. Niçin etmesin? Niçin ondan iki sözü esirgesin? Ah! Bir kurşunkalemi olsa! Etrafa göz gezdiriyor; pencerelerden, aynadan, lambadan bütün bu eşyadan isteniyor: "Ah, bir kurşunkalem, bana bir dakika için ödünç verecek bir kurşunkaleminiz yok mu?" deniyor, sonra... Ahmet Cemil'in hayal kuvveti burada duruyordu; o kurşunkaleminin nereden geldiğini anlayamıyor, orasını sıfırlarla geçiyordu. Ah! Bu sıfırlar, şu iki kelimenin altındaki sıfırları gördükten sonra onlarda büyük bir anlam zenginliği buluyordu. Bu sıfırlar, bunlar Lamia mı demek olacak? Şimdi, gözleriyle o yazıları, o sıfırları, bütün ifade ettikleri anlamlarla öpüyor, okşuyordu.

Ahmet Cemil, hafifçe gözleri süzülerek, ta ötede hafif bir rüzgârla yosunlu kiremitlerin, eski pervazları sallanan çatıların, perdeleri arkasında titrek ışıklar belirmeye başlayan komşu pencerelerinin üzerine döküle döküle koyulaşan karanlık dalgası arasında titriyor, canlanıyor, gülüyor gibi gördüğü bu yazıları emip çekerek, akşamın nemli soluğundan sızan bir sıkıntı uyusukluğu içinde kaybolarak dalmıştı ki, birden odanın dışarısında bir şey sofayı sarstı. Ahmet Cemil bu uyusukluğun içinden sanki bir rüyadan uyanırcasına yerinden fırladı, odasının kapısını açtı. O zaman gördüğü şeyi

pek iyi anlayamadı, eniştesini öteki odaya telaşla giriyor gördü. Şimdi merdiven başında yalnız Seher vardı; sofanın yan karanlığı arasında kızın gözlerinde bir ateş, yüzünde bir dargınlık görüyorum zannetti:

“Ne oldu Seher?” dedi.

Kız bir şey söylemek istiyormuş gibi yutkundu, sonra cesaret edemedi, merdivenden aşağı indi.

Ne oluyor, yine ne oluyor? Ahmet Cemil sanki bu küçük evin havasında uçuşan bir bela kokusunu hissediyordu. İkbal’in her zaman örtülü yüzü, evin içinde silinmeye hazır bir gölge şeklinde dolaşan hüznü varlığı; daima ağlamak fakat bir şey söylememek için azımetmiş gibi donuk, acıklı, fakat cevap alınması mümkün değilmiş gibi duran gözleri; sonra bu hüznü etrafında o sırrı tek bilen kişiymişçesine sanki hayvanları andıran bir bağıllıkla dargın yüzü, kızgın gözleriyle dolaşan Seher... Bunu pek iyi fark ediyordu. Bir süreden beri -iki kelimeyi diğerine ekleyip düşünme yeteneğine sahip olmayan- bu kaba köylü kızında İkbal için cinnete benzer bir tutkunluk, derin bir acıma keşfediyordu. Denebilirdi ki, evin içinde yalnız bu ahmak kız bir hayvani niyet ve kararlılıkla İkbal’in sırrını anlamakta herkesten öne geçmişti. Seher’in “Küçük Hanım” deyişleri vardı ki ağlamaya benzerdi, İkbal’e öyle bakışları vardı ki, “Senin mutsuzluğunu yalnız ben biliyorum, sana yalnız ben acıyorum!” demek isterdi. Daima onun etrafında dolaşmak için sebepler bulur, mutfaktan çıkınca zamanını küçük hanımın eteği dibinde çorap örmeye ayırırdı. Ama şu küçük olay, şu demin odasının dışarısından sofayı sarsan şey... Kim bilir eniştesinin geçerken bir yere çarpmış olması ya da Seher’in inerken düşmesi, kısacası bir hiç niçin fikrini birden İkbal’e yöneltmiş, niçin kalbinde “Bu hiçin kız kardeşinle büyük bir alakası var.” diyen bir ses uyandırmıştı?

Ahmet Cemil birden, aklından bir şimşek gibi geçen bir fikir için:

“Ah...” dedi, sonra o fikirden o kadar ürkütü ki içeriğini bulmamak, özünü anlamamak için kendini zorladı. Fakat şimdi o fikir silinmiyor, bir delici zehir gibi silindikçe daha derinlere giriyor; sokulacak, yakacak gözenekler arıyordu. İktal’in bütün duygularının sırrını bir sözle zihninde özetledi: “Sevilmediği için mutsuz...” dedi. Daha sonra bir öldürücü hastalığı vaktinde fark etmeyen bir doktor gibi, bu gerçeği anlamada bu derece geç kaldığı için kendisine bir suçlu gözüyle baktı. “İktal sevilmiyor, bundan şimdi eminim, kardeşim gözümün önünde her dakika bir ölüm geçiriyor, her dakika ciğerlerinden zehir akıyor. Ah! O bir dakika önce ağlamış gibi nemli, yardım istercesine bakan gözler, şimdi onları anlıyorum. Hâlbuki ben bunu keşfedebilmek için bir sene kaybettim.” diyordu. O vakte kadar yalnız kendisini düşünmüş; matbaasını, eserini... Eklemece cesaret edemiyordu, fakat gerçek öyle değil mi? Lamia’yı düşünmüştü. Kardeşini, gözünün önünde canlı fakat sessiz bir felaket gibi “Anlamıyorsunuz, yazık...” yakınışıyla duran o çaresizi anlamamış, anlamak için bir şey yapmamıştı. Şimdi kendisini affetmiyor, bir hata sonucuyla bir belaya neden olanlara özgü bir vicdan azabıyla duramıyordu.

Kapısını sürmeledi, küçücük odasında geziyor; bazen karanlıkta, masasının başında durarak, bazen küçük penceresinden gecenin esrarla dolu karanlığını sorgulayarak düşünüyor, şimdi bir hiçten ortaya çıkardığı bu sonucu açıklayacak geçmiş olayları ve belirtileri hatırlamaya çalışıyordu.

Bazen, birden, hiç beklenmeyen bir zamanda zihne ulaşmış gerçekler vardır ki, senelerden beri damla damla zamanı belli olmayan ve çeşitli dönemlerde döküle döküle birikmiş belirtilerin; küçük küçük, başlı başlarına anlamsız belirtilerin birdenbire doğan sonucudur. Bir hiç, fikirden geçen bir rüzgâr, anlamsız belirtileri aç verir; bunlar, aralarından engel duvarları kalkıvermiş çekici parçacıklar gibi bir diğerine katılır, birbirini bulur, onlardan bir küme oluşur ki, inkâr edilemeye-

cek apaçık bir hakikat hükmünü alır. Şimdi Ahmet Cemil'in zihninde o deliller toplanıyor, birbirine sokularak sanki birer tanıdık selamıyla buluşuyorlardı. İkbâl'in bir sabah herkesten önce aşağıdaki odada bulunmuş olması, bir gün Seher'in Vehbi Bey'e şemsiyesini vermekten kaçınarak "Oradan alıversin!" diye mırıldanmış olması, hatırına gelen bu yüzlerce, binlerce olayın ortaya çıkış zamanlarında anlamsız sanılan küçük şeyler, İkbâl'le Seher arasında paylaşılan bütün bu hatıralar şimdi birikiyor, birikiyor, fikrinde sarsılmaz bir kanıt sütunu şeklinde yükseliyordu.

Bu aralık kapısına vuruldu. Seher yemeğe çağırıyordu. Ahmet Cemil bu anda kendisinde yemek için kuvvet bulmadı. Fikrinin şu meşguliyetler kargaşası arasında sofraya oturmak, düşüncesine yabancı kalan bir sohbeta katılmak; özellikle o adamın -artık şimdi nefrete haklı bir gerekçe bulunduğu o adamın- karşısında sahte bir vaziyetle oturmak için kuvveti yoktu. Yalan söyledi:

"Ben akşamüstü yedim, sofraya gelmeyeceğim!" dedi.

Seher cevap vermeden çekildi, şimdi yanındaki odada bir mırıltı işitiyordu; sonra dikkat etti, meraklı adamlar gibi gü-rültü etmekten sakınarak bir şey işitmeye çalıştı. Yanındaki odanın kapısı açıldı, eniştesi çıktı, "İkbâl odada kaldı, zannedirim," dedi. Şimdi eniştesinin yavaş yavaş merdivenleri indiğini duydu, "İkbâl yemeğe inebilecek bir halde değil, zaten midesinden rahatsızdı," dedi, birden İkbâl'i gidip odasında bulmak, "Kardeşim, artık anlıyorum, söyle bakayım, bana hepsini söyle!" demek için içinde şiddetli bir arzu duydu. Kız kardeşi gelin olduğundan beri onlara ayrılan odanın kapısına bile dokunmaktan çekinmişti. Ayaklarının ucuna basarak çıktı, oraya kadar gitti, kız kardeşini olduğu gibi görmek için, geldiğini işittirmekten sakınıyordu. Yavaşça kapıyı itti, kapı hiçbir ses çıkarmaksızın açıldı, şimdi Ahmet Cemil ilerleyemiyordu.

İkbal'i, orada karyolanın yanındaki mindere yüzükoyun kapanmış, uzun örgülü saçları bir kolunun üzerinden kayarak aşağıya sarkmış gördü. Ağlıyor muydu?

Ahmet Cemil kardeşinin şüphesiz saklamak istediği şu gizli duygu hâli üzerine varmış olmayı şimdi zariflikten yoksun buluyor, kendisinden saklanmak istenen bir şeyi gidip zorla meydana çıkarmış olmakta bir kabalık buluyordu. Bir saniye daha, dönecekti, fakat orada vücudunu bir şey İkbal'e hissettirdi. Silkinerek başını kaldırdı, o zaman iki kardeş arasında, acı, ağlayış ve feryat ile dolu, bunda şu acıklı perişan hâli göstermiş olmaktan utanmış, ötekinde görmekten üzüntülü bir bakışma meydana geldi. Ahmet Cemil kardeşinin yanına kadar gitti. Şimdi İkbal minderde doğrulmuş, kalkmaya cesaret edemeyerek duruyordu. Ahmet Cemil yere, hemen dizinin dibine, kilimin üzerine oturdu; şimdi tam bir teslimiyetle kendisini terk eden ellerini tuttu: "İkbal, söyle bakalım! Ne oluyorsun?" dedi. İkbal'in gözleri kapandı; kapaklarının kenarında koşuşan devamlı titreyişler arasında yaşlar sıcak, birer damla zehir ile dolu gibi ağır, iri yaşlar, hızlı bir düşüşle uzun kumral kirpiklerinin ucundan süzülerek, ikisinin birleşmiş ellerine düşüyor, bu elleri ıslatıyordu.

O zaman Ahmet Cemil ağlamayarak, boğazında söz söylemesine zahmet veren bir tıkanıklıkla, İkbal'i teselli etmek değil sorgulamak istedi. "Ne oluyorsun İkbal? Niçin bana söylemiyorsun? Şimdiye kadar niçin söylemedin? Rahat değil misin, kardeşim, bir sıkıntın mı var?" diyor, sorular birbirini takip ederek ağzından dökülüyordu. Fakat bu soruların cevabı yalnız o elleri ıslatan, sıcak, ağır, iri gözyaşlarıyla bu dakikada gözlerine her zamandan çok sarı, zayıf, narin görünen bu vücudun ta ruhunun derinlerinden kopma darbelerle sarsıntılarından ibaret kaldı.

En sonunda İkbal "Gidiniz ağabey, şimdi gelir!" dedi. İkbal sanki korkunç bir yaratıktan bahsediyormuşçasına kapıya bakıyor, "Şimdi gelir, şimdi gelir..." diyordu.

Ahmet Cemil burada duramayacağını anladı, İkbâl'i yalnız bıraktı. Odasında "Ne yapmalı?" diye düşünüyordu. Evet, ne yapacak? Demin geç kaldığını, zaman kaybettiğini düşünüyordu; şimdi işte gerçek, gözyaşlarıyla, ıstıraplarıyla önünde birden meydana çıkmıştı. Şimdi ne yapacaktı?

Önce Ahmet Cemil'de müthiş bir öfke oluşmuştu. Öfke çarpıntılarıyla yumruklarını sıkıyor, odasında geziyor; bir şeyler yapmak istiyordu. Kardeşini bu mutsuzluktan kurtarmak için bütün vasıtalara, bütün kuvvetlere sanki sahipti de şimdiye kadar ilgisiz kalmış olmasına kızıyordu. Fakat bu ilk öfke hamlesi geçtikten sonra bir acizlik duygusu demin titreyen sinirlerini uyuşturdu. Şimdi bir gevşeklik duyuyor, bu gerçeğe karşı çaresizlikten büyük bir bezginlikle şuraya oturmak, biraz önce aşkının şiirini okuduğu şu köşede içeride ağlayan kardeşi için hüznü, sessiz, gözyaşlarını akıtmak istedi.

Bir aralık aşağıda sokak kapısının açılıp kapandığını duydu, daha sonra kapısının dışarısında annesinin sesini işitti:

"Cemil; açsana!"

Annesinin bu ziyaretinde İkbâl'den bahsedileceğini hemen anladı, kapısının sürmesini çekti.

"Karanlıkta mı oturuyorsun, Cemil?"

Masasının üzerinden kibrit kutusunu aldı, mumunu yaktı, hafif bir ışık titreyerek karanlığın içinde dalgalandı, o zaman henüz aydınlığa alışmamış kamaşık gözleriyle annesine baktı. İkisi de öyle bir süre bakıştılar. Sabiha Hanım'ın, biraz önce büyük anne olmak sevinciyle yüzü parlayan bu kadının, şimdi yüzü gevşemiş, gözlerine bir endişe gölgesi düşmüştü. Kapıyı tekrar kapadı, tekrar sürmeledi, "Niçin yemeğe gelmedin?" dedi, sonra asıl düşündüğünü söylemek için söylenmiş bir sözün cevabını beklemeyerek, oğlunda ne etki meydana getireceğine dikkat ediyormuşçasına bakarak:

“Yine gitti...” dedi.

Ahmet Cemil eniştesinden bahsedildiğini anladı, demek kapı demin onun için açılıp kapanmıştı.

“Yine babasına mı?” dedi.

“Normal değil mi?”

“Yok, hiç normal değil... Bu son söz ağzından istemeksizin çıktı. İhtiyara felç indikten sonra Vehbi Bey haftada bir iki geceyi babasının evinde geçiriyor; bazen akşamları yemek yedikten sonra duramayarak, bir bahane bularak İkbâl’i yalnız bırakıp gidiyordu.”

Sağlığında hiç babasına uğramak alışkanlığı değilken hastalıktan sonra bu birbirini izleyen ziyaretler doğal olarak dikkate çarptı. Bu, babasına sevgisinden, hastalık üzerine ansızın uyanıyormuş gibi bir acımadan ileri geliyor değildi; bunda şüphe duyulmuyordu.

Bu akşam Seher olayından sonra hatırına gelen fikre benzer bir başka fikir daha Ahmet Cemil’in beynini bir şimşekle yakarak geçti. Annesi hâlâ kendisine bakıyordu. Bu düşüncüyü şu sözle yorumladı:

“Ah, pis yaratık!”

Sabiha Hanım diyordu ki:

“Onu gördükçe ihtiyar memnun olacak yerde o kadar öfkeleniyormuş ki... O halde niçin gidiyor? Bu kıza yazık değil mi?”

Tevfik Efendi, Ahmet Cemil’in gözü önüne geldi. O zayıf, pörsümüş vücudu hareketsizce ve konuşmadan bir yatağa serilmiş; karşısında gençlik coşkunluğuyla taze duran genç karısının yanında, vücudunda hayattan tek eser gösteren gözleriyle onu yiyerek, bu vücuttan faydalanamamak acısıyla ona belki kinle, düşmanca, yaralı bir canavar bakışıyla bakarak gördü. Sonra onu bir an önce mezarda görmek

acelesiyle incelemeye gelen oğlunun karşısında öfkesinden o soluk yüz kızarıyor, bir şey söylemek isteyip başarılı olamayan dudaklar bir öfke titremesiyle titriyor, o gözlerden ateş çıkıyor; sonra o taze kadın, babasının büsbütün ölmesini bekleyen oğul, bu güçsüz öfkenin karşısında gülüyorlar, alay ediyorlar, sanki “Yine kudurdu...” diyorlar. Ahmet Cemil bütün ayrıntıları zihnen düzenleyip ortaya koydukça dudaklarına bir nefret duygusu nakaratı gibi “Ah, pis yaratık!” cümlesi geliyordu.

Annesinin yalnız son sözüne cevap verdi:

“Evet, İkbâl’i ne yapacağız?”

O zaman Sabiha Hanım oturdu. Bir şey yapamamaktan, kızın mutsuzluğuna karşı aciz olmaktan doğan bir ümitsizlik acısıyla ellerini kavuşturdu; parmakları birbirine giriyor, gözleri yardım istercesine Ahmet Cemil’e bakıyordu.

Böyle bir süre karyolanın yanındaki sandalyede, Ahmet Cemil karşısında minder kenarına oturarak, mumun sarı, titrek, hafif ışığı arasında birbirlerine donuk, yarı karanlık görünen yüzlerine bakışarak, durdular. İnsanların bazı öfkelenme devreleri vardır ki, küçük bir hazırlık dakikasıyla başlar. Bu dakikada gözler birbirini sorguluyor gibi durur, sanki “Ağlayalım mı?” sorusuyla bakışır. Bu dakika uzun bir asır kadar hatıralarla doludur, bu bir dakikada bütün yaralar -henüz taze ve kanar hâlde, her biri bir başka hatıranın yakıcı kancasıyla yanarak- ortaya çıkar. Kalbin binlerce noktasından birer ıstırap inleyişi ile binlerce yarık açılır; türlü kırık ümitler, zehir bulaşmış kederler, yas tutan hayaller, bütün hayatın o ağlayan hediyeleri acı -bir mezarlıktaki ruhların meclisi gibi- feryatlarıyla, gözyaşlarıyla sürüne sürüne buluşurlar. Bir acı ve yas topluluğu... Yalnız küçük bir dakika, o zaman gözler kapanır, sanki şu dert mahşerinin üzerine düşmüş bulutlarla yüklenmiş bir gökyüzü... Artık ağlamak zamanı gelmiştir.

Şimdi bu anne içeride ümitsizliğinden kıvranan kızı için şurada nefsinin artık tutamıyor, ruhunun büsbütün tutuşmuş ihtiyacıyla gözyaşlarını salıveriyordu. Ahmet Cemil dudaklarını sıkıyor, annesini görmemek için yere bakıyordu. En sonunda Sabiha Hanım söylemeye başladı; ilk defa olarak yüreğini boşaltmak, bütün hissettiklerini oraya, ortaya dökmek istiyordu. O zamana kadar kendisini aldatmak istemiş, kızını mutlu zannetmek için nefesine baskı yapmıştı. İnsan arzularını yalanlayan şeyleri istediği şekilde farklı yorumlamaya çalışarak kendisini daima arzuları içinde oyalamakta gecikir. Damadının aleyhine gelişen olayları hep böyle müsait uygun yorumlarla algılamış, kötü gördüklerini iyi görmek için uğraşmıştı, fakat artık mümkün değildi.

Şimdi hepsini söylüyordu. Onu ta ilk gününden beri sevmemişti, onda belirlenemez bir şey duymuş, “Bu adam kızımı mutlu etmeyecek,” demişti. Ondaki o küçüklükleri, sıradanlıkları, bazı insanların iç dünyasının kıyafeti gibi bütün vücudu etrafında uçan alçaklık havasını ta ilk günden beri hissetmişti. O, yatacak bir yatak, oturacak bir sofa, elbisesini süpürecek bir yaratık bulmak, bunları elden geldiğince ucuz satın almış olmak için evlenmişti. Her gün bir huysuzluğuna, bir kabalığına rastlanıyordu; iyi ütülenmemiş bir yakalık, gömleğinde unutulmuş bir düğme İkbâl’i ağlatmak için yeterli sebeplerdi. Daha sonraları evin hizmetinde kusur bulmak, yemek beğenmemek, kahveye itiraz etmek... Bir ay içinde bütün bunlar meydana çıkmıştı. Sonra İkbâl’i doğrudan doğruya aşağılamaya başlamış, saçının örgüsüne, gömleğinin biçimine, çarşafının rengine itirazı kendisi için bir süs edinmişti. İkide birde “Bilemiyorsun, bari sokakta gördüğün hanımlara dikkat et!” derdi. Öyle gülüşleri, bakışları vardı ki, daima “Ben sizden üstünüm, sizin aranızda düşmekle ne kadar alçalmış oluyorum!” demek isterdi. Yavaş yavaş İkbâl onun yanında hatasını, alçaklığını affettirmek isteyen bir zavallı hükmüne geçmişti. Artık laf söylerken şaşırıyor, yanında bir hareket etmekten sıkılıyor, dayak yemiş kediler gibi

büzölüyordu. Bir hikâye anlatmaya gelmezdi; aşağılama ve itiraz için o daima kaba kahkahasıyla söze karışır, hikâyeyi yarım bırakırdı. Her şey hakkında hepsinden çok bilgi sahibi olduğuna inancı vardı. Kendisine vahşi bir memlekete düşmüş bir uygar insan yüksekliğini verirdi. Ahmet Cemil bile onun yanında bir şeyden bahse cesaret edemez olmuştu. Bir kere edebiyattan bahsetmek istemişti. Vehbi Bey kış geceleri Şehzadebaşı kıraathanesinde saz takımında dinleye dinleye ezberlediği şiirlerden oluşmuş birikimiyle konuya katılmış, Ahmet Cemil'i "Zavallı çocuk! Daha akli ermiyor!" demek isteyen, acıyor gibi bakan gözleriyle susmaya mecbur etmişti. Evin içinde yalnız o vardı, ötekiler bütün bir alay zayıflar...

Sabiha Hanım bu kusurlara önce önem vermiyor, "Erkeklerin yüzde ellisinde görülen şeyler..." diyordu; fakat sonra?

Şimdi Sabiha Hanım oğluna bakıyor, onun yanında daha sonrasından bahsetmeye cesaret edemiyordu; fakat artık o kadar ilerlemişti ki, durmak mümkün olmadı.

"Daha sonra Seher meselesi başladı," diyordu. Bu meselenin ismini verdikten sonra bütün ayrıntılarını aktarmak için kuvvet buldu. Bütün bildiklerini, hissettiklerini oğluna söyledi. Ahmet Cemil bir şeyin olduğunu zaten hissediyor, fakat ayrıntılar ve deliller dikkatinden kaçıyordu, yalnız şu son rastlantıya kadar...

Sabiha Hanım:

"Oh, daha ona gelinceye kadar," diyordu. Seher önce: "Ben oturmayacağım" diye başlamıştı; bir gün çarşafını giymiş, ağlayarak, eli kapı yayının yanında, ne dışarıya çıkmaya, ne de çarşafını çıkarmaya cesaret edemeyerek, saatlerce orada durmuş; ağzından bir kelime alınamamıştı. En sonunda bir sabah Sabiha Hanım, Seher'in Vehbi Bey'i mutfaktan iterek çıkardığını, arkasından kapıyı sürmelediğini görmüş, o zaman kızı sorgulamıştı. Seher yine bir şey söylemiyor, fakat yalnız ağlıyordu. Sabiha Hanım'a zaten öğrenmek istediği

şeyi bu gözyaşları anlatmıyor muydu? Bundan sonra Vehbi Bey utanmak, daha ileriye gitmemek gerekirken...

Artık Sabiha Hanım ayrıntıları bitiremiyor, “Bir gün...” diye başladığı hatıralara son veremiyordu. Bütün bu olaylar arasında Seher’in ısrarlı sessizliği, İkbal’in hüzne katlanan duruşu...

Sabiha Hanım Seher’in kimseye bir şey söylemek istemediği halde İkbal’e gerçeği söylediğinden emindi. Bir zamandan beri İkbal’le Seher arasında birbirini herkesten çok anlayanlara özgü bir yakınlık, sır esası üzerine kurulmuş bir ilişki vardı. Hâlbuki İkbal? Ona ne zaman “İkbal neyin var?” dense, o daima ağlayacak gibi duran gözlerini hayretle kaldırırdı, “Benim mi?” der, sonra yorgun kirpiklerini indirerek dudakları arasından bir inilti gibi boğuk, içten gelen sesiyle eklerdi:

“Hiç...”

Özellikle kocasına verilebilecek bütün kusurları örtmeye çalışıyor, onu annesine iyi göstermek için yalanlar uyduruyordu. Sabiha Hanım yine “Bir gün...” diye başladı:

“Bir gün ne olursa olsun onu söyletmek için karar verdim, ‘Seher’in yine nesi var? Bu kıza bir şey oluyor?’ dedim. İkbal’in benzi attı, bu soruya birdenbire cevap veremedi, sanki bunun cevabı kendisinin bir suçunu meydana çıkaracakmış gibi şaşırdı. Demek ki...”

Sabiha Hanım bundan bir sonuç çıkarıyordu, “Demek ki İkbal biliyordu ama saklamak istiyordu,” diyordu. O günden sonra hastalığını bilmeyen birisinden ismini söyleyerek hastalığı bulmak isteyen dikkatli bir doktor gibi, bu anne mutsuz kızının her halini, her sözünü takip etmiş, ondan hastalığının bir parçasını koparmaya çalışmıştı. Fakat İkbal daima hüzünlü, daima sessiz, evin içinde bir sessiz gölge şeklinde tahtalara basmaktan korkarak, annesiyle kardeşine sokulmaktan ürkerek dolaşıyordu.

Sabiha Hanım:

“En sonunda,” diyordu; “en sonunda babasının hastalığıyla matbaa meselesi çıktı. Dikkat ettin mi? O mesele çıkar çıkmaz nasıl değişti, herkese iltifat çoğaldı. Özellikle sana karşı bir ilgi gösterdi. Eski cimrilikten eser kalmadı, masrafı üstüne aldı, bütün hareketlerinde bir başkalık göründü... Sebep?”

Şimdi bu son soru ile oğlunun gözlérine bakıyor, onu söyletmek için ısrar ederek “Sebep?” diye tekrar ediyordu.

Ahmet Cemil annesinin karşısında o söyledikçe bazen mumun hafif oynak ışığıyla titreyerek duvarların üzerinden kaçışıyor, ta orada, türlü ışıklı rüyalarının parıldamasına, o küçük yatağın beyazlıkları arasına sokuluyor görünen gölgelere dalıyor; bazen ta boğazında bir ağlama düğümüyle gözlerini süzerek iskemlenin üzerinde ara sıra dalgalanıyor, hayalî fakat soluk alan bir resim gibi şişiyor, kabarıyor, hep uçuyor görünen; daha sonra birden yine toplanarak küçülen, zayıflaşan; ağlamış gözleriyle, solmuş yüzüyle, büsbütün ümitsiz hâliyle duran annesine bakıyordu.

Ta şu konuşmanın başlangıcından beri o annesinin söylediklerini uzaktan, bir komşu evinden gelen ağıt gibi parça parça dinliyor; şekillerin titremesine, annesinin vücudundan yükselen gölgelere dalarak sanki bir uyku içinde düşünüyor-du. “Bir gün ...” girişiyle başlanan o sonsuz hikâyeler kendisinin düşünceleriyle karışıyor, bulanmaya başlayan zihninin içinde bir dalgalanma oluşuyor, ara sıra bulutlarla yüklü bir gökyüzünde gizli bir güneşten kaçma fırsatı bularak koşuşan ışık parçaları gibi zihninin bulutları arasından serseri bir fikir geçiyor, ta derinlerde bir hatıra ısıltısı uyanıyor sonra yine bütün bu şeyler sanki beyninin güneşi sönüyormuşçasına karanlıklara boğuluyor; o zaman işittiklerini anlamamaya, düşünmek istediklerini toparlayamamaya başlıyor; şakaklarının arasında bir kasırğa dönerek bütün bu küçük mahşer içinde bulduklarını çeviriyor; karşı konulmaz bir dolaşımın çekici-

liğine mahkûm ederek çekiyor, döndürüyor, kıvırıyor; daha sonra bu mücadeleden kendisi de yorgun kalarak, bu kasır-
ga içinde bütün o düşünce yıkıntıları kırılmış, parçalanmış,
saçılıyor, yerlere seriliyordu. “Bir gün...” Ahmet Cemil yine
silkinerek dinlemek istedi, bir süre hikâyeyi takibi başardı;
fakat bir aralık annesinin bir sözü gidip zihninin içinden bir
hatırayı tırmalayarak uyandırdı. “Ah! Evet, bir gün...” o da
hatırlıyordu.

“Hatırına geliyor mu? Bir gün İkbâl’i ihtiyarın evine gön-
dermiştik, o gece orada kalmıştı, ilk önce her gidişinde gü-
zelce döndüğü halde o gün hasta gibi gelmişti. İşte o gidiş
son gidiş oldu. Ondan sonra İkbâl’i oraya göndermek müm-
kün olamadı, ben ısrar ettikçe: ‘İhtiyar memnun olmuyor,
gittiğimizi istemiyor, beyin babasıdır, ne isterse yapsın; fakat
ben gidemem!’ diyor. Sebep?”

Sabiha Hanım yine cevap isteyen gözleriyle oğluna bakı-
yor, onu söyletmek için ısrar ederek ekliyordu:

“Sebep?”

Ahmet Cemil:

“Ah! Pis yaratık!” diyordu.

Ayağa kalktı, annesinin yanına kadar gitti, yanı başında
diz çöktü; şimdi Sabiha Hanım’ın gözleri yine bir şiddetli
çırpınma ile kapanıyor, perişan yaşlar kirpiklerinin ucunda
yine dolaşmaya başlıyordu:

“Peki, anne, İkbâl’i ne yapacağız?” dedi.

Bu soru üzerine ikisi de sustular. Şu noktada bu iki kalp
bütün acılarıyla sanki birbirine sarılmışlardı, ikisinde de aynı
önlem ihtiyacı: “Ne yapacağız?” diyordu.

Sabiha Hanım sonunda gözlerini kaldırdı, ellerini oğlu-
nun omuzlarına koydu, hastadan ümit kesen bir ümitsizlik
ile baktı:

“Hiç...” dedi.

Hiç... Hiç... Sahi mi? İkbâl'i o kahır pençesinden kurtarmak için hiçbir vasıta yok mu? Ahmet Cemil buna inanmıyor, kardeşini öldüren o felaketin bir tamiri çaresinin bulunamayacağını düşünmüyor, şimdi kenarları yanan gözleriyle annesine bakıyordu. Hiç, öyle mi? Demek İkbâl'i kurtarmak için bir şey yapamayacaklar; onu böyle içeride, odalarının yalnızlığına sığınarak ağlamakta, ümitsizliğinden kıvranmakta devamlı bırakacaklar, öyle mi?

Sabiha Hanım'ın gözleri artık kuruydu. Derin, sabit, ümitsiz bir bakışla Ahmet Cemil'e bakıyordu. Şimdi hatırdan bir çare, yalnız bir çare geçiyordu. Ahmet Cemil de onu düşünüyordu. O çarenin ismini söylemeksizin manyetik bir fikir ulaşımıyla ikisi de aynı düşünce ile meşgul olduklarını anladılar. Sonra Ahmet Cemil dudaklarının arasından “Öldürmekle eş değerde!” dedi. Bunun bir kurtuluş çaresi olmadığı kanaati vardı. İçinden: “Başka bir önlem, onu büsbütün kurtaracak başka bir çare bulmalı!” diyordu.

Ahmet Cemil odasında yalnız kaldığı zaman ayaklarının altında bir dünya parçalanmış gibi kardeşinin kırık hayatı karşısında çaresizlikten, bir şey yapamamaktan doğan bir bezginlik ile yatağının kenarına oturdu. Orada, hareketsiz, kolları sarkmış; gözleri boş bir bakışla odanın belirsiz bir köşesine dikilmiş durdu.

Şimdi bu evliliği düşünüyor; bütün geçmişin ayrıntılarını özetliyor; bu evliliğin nasıl meydana geldiğini; bu sonucun ne sebeplerle ortaya çıktığını irdeliyor, bunda bir sorumluluk var ise onun kime ait olduğunu bulmak istiyordu.

O zaman pek kayıtsızca davranmamış mıydı? Kardeşine seçilecek hayat arkadaşını iyice öğrenmek, tanımak için bir çabada bulunmuş muydu? Matbaada iki sigara dumanı arasında Ahmet Şevki Efendi'nin fikrinde doğuveren bu evliliğin o bir iki haftalık başlangıç tarihi bütün umursamazlı-

ğıyla, önlemsizliği hatırına geliyordu. Matbaada bir masanın kenarında başkasının işitmesinden çekinilerek iki üç dakika süren konuşmacıklarla hemen bitirilivermiş olan bu evlilik, işte, bugün şu sonucu vermişti. “Ahmet Şevki Efendi, budalanın biri!” diyordu, sonra birden kalbini bir şey, yakıcı bir şey burdu. Ahmet Şevki Efendi’nin zevzekçe bir tavırla “Matbaa tercihindir,” dediği hatırına geldi. Ahmet Cemil bu fikri zihninden def etmek, onu düşünmemek, idare memurunun yuvarlak vücuduyla o sırtkan yüzünü görmemek için nefisini zorladı; fakat şimdi o fikir beynine musallat olmuş, oradan çıkmamak istiyor, “Bu sorumluluk sana ait!” diyordu. Ahmet Cemil hayali bir düşman ile mücadele edercesine bir fikirle savaşıyordu: “Ben o meselede matbaayı düşündüm mü? Ahmet Şevki Efendi ondan bahsedince hatta içimden öfkelenmedim mi?” diyordu. Fakat o musallat olmuş fikir zihninde şimdi idare memurunun tıraşlı yüzüyle bütünleşerek şekil alıyor, geniş bir alay gülüşüyle dişlerini göstererek gülüyor, kudurtucu, türlü anlamlar ifade eden bir bakışla bakarak “Acaba? Sahi mi? Emin misin?” diyordu.

Bu musallat olmuş fikirle derin mücadeleden Ahmet Cemil yenik, kahrolmuş olarak çıktı. Bu evlilikte kendisine büyük bir sorumluluk payı düşüyordu. Bu gerçek inkâr edilemezdi. Ahmet Cemil kendi kendisine verdiği bu korkunç hükmün altında eziliyordu. Işık eksikliği içinde belirsiz şekiller gibi görünen küçük kitap hücrelerine, duvarda üzüntülü, sallanan haritaya, masasının üstünde okul arkadaşlarının -Heyhat! O mutlu okul hayatı dostlarının- bir yelpaze oluşturan resimlerine sanki: “Beni siz de sorumlu mu görüyorsunuz? Beni siz de mahkûm mu ediyorsunuz?” gibi yardım ister bir soru ile baktı. Aşırılığa, her şeye karıştırdığı gerçeküstülüğe şu dakikada her zamandan fazla yenikti. Artık kendisine mahkûm sıfatıyla bakmaya nefisini mecbur ettikten sonra sanki aleyhi-ne hizmet edecek bütün ayrıntıları süslemeye ve kuvvetlendirmeye özendi. Şimdi kendisine karşı meseleyi düşmanca inceliyor, sorumluluğu tamamıyla yüklenmek için sebepler

buluyor, “Sensin, bütün sebep sensin!” diyor; henüz kalbinde hafif bir savunma sesiyle kendini temize çıkarmaya çalışan hissi, içinden tekrar ettiği bu nakarat ile susturmaya uğraşıyordu. Bir aralık bu hükme daha çok kuvvet vermek için “Hatta...” dedi.

Kız kardeşinin bir yabancıyla ilişki kurmasından hissettiği kıskançlığın, o haftalarca süren ve hiçbir zaman bitmeyen derin eziyetin biraz sönmeye yaklaşmış olmasından sonra bir matbaa sahibi olmak ihtimalini kuvvet kazanmış görerek kalbinde ortaya çıkan hayal çiçekleri tamamıyla hatırına getirdi. Matbaada yalnız kaldığı geceler birdenbire bir karalamanın ortasında kalıvererek düşüncelerine sessiz bir ezgi gibi arkadaş olan o yalnızlığın arasında şu matbaada bir gün her zamanki mevkiinden başka bir mevki tutacağını düşünmemiş miydi? Daha sonra ihtiyarın hastalığa yakalanması üzerine önce en iyi hisleri uyanmıştı: ihtiyara acımış, eniştesi için duymaktan uzak kalamadığı nefrete biraz daha genişlik vermiş, Hüseyin Baha Efendi’nin çekilmesine kızgınlık ile bakmış, Ali Şekip’in yazarlığa veda ederek bir dükkâncılığa geçmesini bir facia hükmünde algılamış iken ta kalbinin derinliklerinde, gizli köşelerinde bütün bu şeylerin altından bir emel çiçeği çıkacağına güvenen gizli gizli gülümser bir ümit saklı değil miydi? Demek o güzel hisler, onlar hepsi yalan, hepsi sahte idi... Yavaş yavaş o ümit gülümseyişi sönmeye eğilimli küçük bir nur şeklinde ışıldarken gittikçe genişlemiş, bulutlardan sıyrılan bir sabah güneşi gibi parlamasının görkemiyle bütün o karanlık duygu bulutlarını dağıtarak kalbini nurlar dalgasına boğmuştu. Şimdi artık Ahmet Cemil saklayamıyor, kendisine sanki kendi çıkarına birçok insani ve değerli duyguları feda etmiş bir kötü yaratık nefretiyle bakıyordu.

Doğruldu; müthiş bir sıkıntı boğazını sıkıyor, başını bir mengene içinde parçalıyordu. Biraz hava almak istedi; karanlıkta kalırsa daha iyi düşüneceğini, karanlıktan sızan bir

hiçlik kuruntusunun huzuruyla biraz rahatlayacağını tahmin ederek mumunu söndürdü, odasının penceresini açtı. Gece- nin siyah donuk rengi içinde korkunç birer kütle şeklinde daha siyah, daha koyu görünen komşu evlere, yakın duvar- lara baktı. Bu siyahlıkları yutmak, nemli bir mezar nefesi gibi yüzüne soğuk, donmuş, ölü dudaklara titretici öpücükler konduran bu hayatsız rengi kâse kâse, teselli veren bir yokluk içkisi gibi kana kana içmek istedi. Ciğerleri, sanki zehirli bir nefesle yanan ciğerleri bu kevserden serin bir yağmur zevki hissediyordu.

“Şimdi ne yapmalı?” diyordu; yarın yine zavallı bir kiracı sıfatıyla o matbaaya gidecek, o adam için çalışacak, hiçbir şey bilmiyormuş gibi ona gülmek için kendi kendini zorla- yacak değil mi?

“Ama matbaada belki onun kadar benim de hakkım var.” demek istedi, bu fikirle kuvvet bulmaya çalışıyordu. Fakat heyhat! Artık gerçeği süsleyemiyor, gözünün önünde görün- meye başlayan aşağılık derecesi üzerine parlak bir şiir örtüsü çekemiyordu.

Burada, pencerenin kenarında, gözlerini bu karanlıklarla doldurarak, birbirinin ardına yığılmış siyah duvarlar şeklinde uzayan bu uzayın göğsünden çıkan sessizliğe benzer uğul- tuyu dinleyerek ötede beride bu karanlık zemini içinde bi- rer sarı leke şeklinde parıldayan ışıklı pencerelerden, birkaç utangaç ışık parçasından gözlerini ayırmaya çalışarak, artık gözlerinin önünde korkunç, geniş bir uçurumun çok büyük ve korkunç ağzını açıp kendisini yutmaya hazır olduğunu görüyordu.

O zaman korkunç, kâbus dolu rüyalar arasında bir boş- luk içine düşüyormuş; bitmez tükenmez bir insafsız düşüş ile yetişilmez, bulunmaz bir derinliğe iniyormuş gibi içinde bir şey duydu. Matbaada artık çalışmalarına ruhu besleyen bir emelin ortaklık edemeyeceğine, aksine orada kendisi-

ni nefret ettiği bir adamın esiri sıfatında görmekten nefsinin men etmek mümkün olamayacağına emindi. Bu sonucu ta ilk gününden beri bilinmez bir his kendisine haber vermekten uzak kalmadığı halde, o gitmiş, ailesinin biricik servetini o pis matbaanın dişlerine atıvermişti. şimdi hatasının önemi, aşırıya kaçan bir fikir ile zihninde büyüyor, bir cinayet dehşeti alıyordu.

Bundan sonra ne yapacak? Biraz önce kardeşinin belasını def etmek çaresini ararken bir idam hükmü soğukluğu ile düşen bir kelime, suya düşen bir taş parçası gibi ağır ağır, yolunu yararak dönüşü mümkün olmayan bir düşüş ile kalbinin en derin noktalarına kadar, türlü emelleri ezerek, hayalleri parçalayarak iniyordu: Hiç...

Evet, hiç! Bundan sonra hepsine veda etmek, bir aralık şiirin mest eden buharı ile bulanık gözlerinin önünde yükseldiğini gördüğü arzu köşkünün artık yıkıntısı kenarına oturup uzun bir ümitsizlik bakışıyla onun yasını tutmak gerekiyordu.

Ya Lamia? Ya eseri?

O zaman sanki kalbinde bir gizli kuvvet ağır bir uykudan silkinerek uyandı, bu iki hatıra birden damarlarının içinde bir ateş akıntısı tutuşturdu. Gözleri ötede beride siyah bir zemin üzerine serpilivermiş gülümser sarı yakutlar şeklinde ışıldaayan yildızlara bakıyor, bunların arasından hayalinin perisini bir sis içinde gibi görüyordu.

Evet, Lamia ile eseri... O zaman ellerini uzattı; karanlıkta, minderin üzerinde  zg n ve can çekişen bir eda ile serilen o defterciği, o arzularının arkadaşını araştırdı. Onu yarası bağlanacak, kırık kanadı sarılacak yaralı bir güvercin gibi okşayıcı,  p c  bir el ile tuttu. Karanlıkta yazıları görmeyerek yaprakları çevirdi, son sayfa olacağını tahmin ettiği yaprağa kadar geldi, orada o iki kelimeyi, o beş noktayı bir şüphe bakışıyla tekrar gördü. Lamia... şimdi onun hatırasıyla bütün yaradılışının dayanıklılığı, çalışma kararı canlandı; şura-

da -elinde bu şiir defteri, kalbinde yoğun bir karanlık içinde yalnız bir ümit ışığı- karşısında sonsuz bir yokluk boşluğu şeklinde uzayıp giden şu siyah gökyüzünü şahit tutarak Lamia'ya sahip olmak için kendi kendine yemin etti.

Bu dakikada Ahmet Cemil artık tamamen bir karar almıştı. Ne olursa olsun, mademki hayatındaki başarı ona bağlı, bu matbaaya sahip olmak için sabredecek! Bütün kuruntularına, hislerine üstün gelerek yarın yine matbaaya gidecek, yine çalışacak, uğraşacak, her şeye dayanacak ta ki...

* * *

Artık yatağına girmek için acele ediyor, bu son karar üzerine uyumak istiyordu. İki eliyle defteri dudaklarına kadar çekti, gözlerini kapadı, o göremediği kelimeciklerle sıfırları uzun bir buse ile öptü. Bu karanlık gecenin harap edici göğsünden sanki bir nefes çıktı, onun bu aşk busesini bir siyah dalga içinde kutladı.

Ahmet Cemil çoğunlukla çok düşünceli zamanları takip eden derin uykulardan biriyle uyandıktan sonra sabahleyin kendisini tamamen sükûnete dönmüş buldu. En önce İkbâl'i düşündü: "Şüphesiz, geceki sinir çöşkünüğü geçmiş olacak!" diyordu. Akşam kardeşine mutluluğunu geri verebilmek için hiçbir imkân düşünemezken, bu sabah belki şu iki kalbi birbirine yaklaştırabilmek mümkün olacağını düşünüyordu. İkbâl'i bu sabah daha sakin bir bakışla incelemek, belki biraz söyletmek için karar vermişti. Kız kardeşine: "Sen şu noktadan yaralısın" demeksizin, onun mutsuzluğunun çeşidi belirtmeksizin tedavi etmek istiyordu. Hastanın bakışında meydana çıkarılıveren hastalıklar kadar tedavisi zor şey olmayacağını bilirdi.

İnsanlar çevrelerinin etkilerine ne kadar esirler! Karanlık bir gecenin şu ışıklı sabahı bütün sıkıntı kalıntılarını silmişti; şimdi perdenin açık kalmış bir kenarına kadar hafif bir güneş dalgası girerek Ahmet Cemil'in karyolasının kenarına kadar

eğimli bir çalkantılı sütun şeklinde düşüyor; hava ve ışıktan oluşmuş bir şelale gibi yüz binlerce toz parçalarından, ince kıllardan, öbür odanın donuk havasında görülemeyen, sayılamaz, belirlenemez toz parçacıklarından oluşan yüzücüleriyle, dansçılarıyla dalgalanıyor; bu odanın sessizliği içinde bir hayat coşkusu uyandırıyor. Ahmet Cemil masasının köşesine, bacakları sallanarak oturmuş, sigarasının dumanlarıyla bu çalkantının oyunlarını seyrediyordu.

Bazen ağız dolusu duman püskürerek, bazen küçük hamlelerle halkalar salıvererek, ara sıra bir makaradan iplik boşanır gibi dans eden ince bir hat çıkararak bunları süzgül gözleriyle takip ediyordu. Bu bulutçuklar, halkalar, şeritler önce odanın hayatsız görünen havasında soluk bir beyazlıkla yöneleceği noktayı belirleyemeyerek kararsızca sallanıyor, sonra o aydınlık sütunun çalkantısının cazibesi bir halkanın kenarına iliştiriyor, suya düşmüş ince bir kâğıt gibi o duman tabakasının üzerinden perişan bir dalga geçiyor, sanki dokuları çözülüyor, parça parça dağılıyor, daha sonra üzerine bir bulut gölgesi isabet etmiş bir kar tabakası şeklinde bir donukluk bırakıyordu. O zaman yüz binlerce yüzücünün, dansçının her an değişken ve dalgalı dansında daha hızlı, daha oynak bir etkinlik, taze bir hayat buhranı uyanıyordu.

Böyle bulutlar halkalara karışarak, uzun bir şeridin içinde ufak bir nefes titremesiyle bir kasırga şeklinde süzülüp sarılarak o güneşin etrafındaki bütün havasını içine çekmek isteyen dalgaların çarpıştığı yere doğru çekilip gidiyorlardı.

Bu oyun sabah güneşinin şu seheri barındıran sahnesi, şu aydınlık zeminin dalgası, o yüz binlerce toz parçacığının mest eden dansı, odasına sonsuz bir neşe şelalesi, coşkun bir su sütunu şeklinde akan bu güneş hediyesi, Ahmet Cemil'de şimdi iyimser olma eğilimi uyandırıyor, her şeyi onarma ve canlandırma imkânına sahipmiş zannettiren bir his ortaya çıkarıyordu. İri, suya düşmüş bir taşın düşüş noktasının kenarında büyüye büyüye açılmış bir daire şeklinde, geniş bir

halkanın ortasında küçük, zarif, sevimli bir çocuk bileziği gibi çırpınarak geçerken, Ahmet Cemil bu sabahki sinirsel eğilimine göre bir felsefe üreterek kendi kendine “İnsan mutsuzluğunun da mutluluğunun da oluşturunusudur. İkbâl her şeyi iyi tarafından gösteren bir noktayı benimseyin, mutlu olur” diyordu; daha sonra “Fakat onu o noktaya getirebilmeli!” diye tamamlayıcı bir görüş ekliyordu.

Masasının köşesinden atladı; kapısını açtı, umursamaz bir ses takınarak kapısından bağırdı:

“Anne! İkbâl’e söyle de buraya gelsin!”

Doğrudan doğruya İkbâl’i çağırmaya cesaret edemiyordu. İkbâl henüz kendi odasındaıydı. Sesini işitince sofaya çıktı:

“Beni mi istiyorsunuz, ağabey?” dedi. İkbâl’in ağzında daima hoş bir sevgi kanıtı gibi çocukluğa özgü saf edasıyla tekrarlanan bu “ağabey” hitabı bu sabah Ahmet Cemil’in kalbini, ruhu besleyen bir saflık sıcaklığıyla ısıttı.

“Odama gelir misin, İkbâl? Bu sabah sana iş çıktı,” dedi.

Ne kadar zaman geçmişti ki, iki kardeş arasında bir gömlek tamiri ya da eksik bir düğme tamamlanması türünden bir iş çıkmamıştı. Belki evliliğinden beri ilk defa olarak kardeşinin bir işini yapmaya bahane bulduğuna sevinerek İkbâl “Sepetimi alayım, şimdi geliyorum,” dedi.

Bir dakika sonra elinde sepetle Ahmet Cemil’in odasına geldi. Onun tamir edilecek birçok şeyleri birikmişti. İkbâl’i elden geldiğince yanında çok alıkoymak için ilikleri bozulmuş gömleklerini, astarı sökülmüş ceketini, kenarı ayrılmış mendilini önüne döktü.

Önce İkbâl bu davet ile gece yarım kalan olay arasında bir ilgi olacağına hükmetmiş, onun sesini işittiği zaman kalbi çarpmıştı. Fakat bu tamire muhtaç şeyler önüne yığılınca rahatladı.

Ahmet Cemil masasının üzerinde sürüklenen bir kitabı aldı; ta minderin öteki ucuna, İkbâl'in karşısına oturdu, fakat gelişigüzel açıverdiği sayfa çevrilmiyor, bitmiyordu. Gözleri kitabın üzerinden kayarak İkbâl'in soluk yüzüne yöneliyordu. Bu sabah genç kadının yüzünde belalara dayanma için karar vermiş olanlara özgü üzgün bir sakinlik vardı. Gece uzun bir kriz ile boşalan gözyaşlarından sonra sinirleri gerilmiş, gevşemiş, gözlerine sakin bir donukluk gelmişti. Üzerinden müthiş bir fırtına geçmiş gökyüzü gibi yüzünde bir yorgunluk eserinden başka bir şey yoktu. Ahmet Cemil kardeşini şu hüznü haliyle pek güzel, bir şiir hüznüyle güzel buldu. Eniştesi için "Nasıl oluyor da bunu aldatıyor?" diyordu.

Bir aralık "İkbâl..." dedi, İkbâl, gözlerini kaldırdı:

"Ne kadar zaman oluyor ki, seninle şöyle karşı karşıya bulunmadık."

Genç kadının dudaklarında hafif bir gülümseme rengi uçtu, gözlerini indirdi. Şimdi Ahmet Cemil'i öyle, yüzüne bakmayarak dinlemek istiyordu.

O kesik kesik, cesaret buldukça ekleyerek aynı konuşma tarzını takip etti:

"Bir kız evlendikten sonra bütün sevgisinin kocasına ayrılacağını zaten bilirdim. Fakat inanır mısın İkbâl? Enişteme o kadar bağlılığına son derece memnun olmakla beraber bize biraz küçük bir sevgi payı ayırmıyorsun zannediyordum. Bak, cevap vermiyorsun. İşine gelmiyor, değil mi?"

İkbâl acı bir gülüş ile tekrar gözlerini kaldırdı, şu dakikada zihninden geçen şeyi dalgın dalgın yüzüne dikilen bu gözler Ahmet Cemil'e tam açıklıkla anlatıyordu. İkbâl'in bu dakikada zihninden şu sözler geçiyordu:

"Ne demek istediğini anlıyorum, ağabey! Bu komediye ne lüzum var? Bana yavaş yavaş bir şey söyletmek istiyorsun. Seni temin ederim ki, son nefesimi hiçbir şey söylememek-

le vermek azmindeyim. Beni mutlu edebilmek için elinizde bir vasıta yok. Bugün gerçek olanca dehşetiyle ta kalbimin üzerinde duruyor. Onu koparıp çıkarabilmek için hiçbirinizin elinde yeterli kuvvet yok!”

Ahmet Cemil sözlerinin gidişini birden değiştirmeye gerek gördü, bu anlamlı bakışın karşısında örtüsünü daha fazla koruyamayacağını anladı, bu defa ta yanına sokuldu:

“Şaka yapıyorum!” dedi, daha sonra da “İkbal, izin verirken seni bir parça paylayacağım!” diye ekledi.

İkbal hayretle baktı:

“Evet, paylayacağım... Sen kocanı bir kadının sevmesi gerektiği gibi sevmiyorsun. Kinle...” Biraz durarak, gülerек ekledi: “Hatta fazla aşkla seviyorsun...”

İkbal gözlerini kaldırmayarak bu düşüncüyü çürütmek istedi:

“Asıl şimdi espri yapıyorsun abi! Ben aksine eniştenizi sadık, sakın bir sevgiden başka bir hisle sevmiyorum.”

Ahmet Cemil güldü:

“Beni aldatmak istiyorsun, ya da kendin aldanıyorsun, kardeşim! Dün akşam niçin ağlıyordun, bakayım? Babasına gittiği için, değil mi? Bak, onu babasının evinden bile esirgiliyor. İstiyorsun ki onun üzerinde hiç kimsenin, hatta babasının bile bir söz hakkı olmasın, sana, ancak sana ait olsun. Sonra bu bencil aşkın dayanamayacağı ufak bir şey gördüğün zaman ona düşmanlığa başlıyorsun, düşman oluyorsun. Zaten aşka kin kadar yakın bir duygu yoktur... Artık gözyaşlarını salıveriyorsun, kendine bir yas üretiyorsun. Zaten kadınların hepsinde var olan mutsuzluktan haz alma ile kendini zorla mutlu görmemeye çalışarak, o acılıktan adeta bir lezzet duyarak kendine yazık ediyorsun...”

İkbal şimdi elindeki işini dizlerinin üzerine bırakmış, kardeşini hayretle dinliyor, kendisinin bu suretle anlaşılmasına

ağlamak isteyerek bakıyordu. Ahmet Cemil bu bakıştan büsbütün sıkıldı, onun önünde kendisini böyle bir ruhun sırlarını araştıran kimse sakinliğiyle açıklıyor görmekten utandı, devam edemedi. O zaman İkbâl gözlerini süzdü, acı bir gülüş ile:

“Ama yanılıyorsunuz!” dedi, “Ben kendimi hiç mutsuz bulmuyorum. Dün gece ağlayışıma yanlış anlam vermişsiniz.”

Ahmet Cemil’in dudaklarının ucuna kadar geldi:

“O halde dün gece ben odanda iken niçin onun gelmesinden korkuyordun?”

Bunu söylemek istemedi, İkbâl’in söylememek istediği şeyleri zorla ağzından koparmak faydalı olmaktan çok zararlı olacağına ikna olmuştu.

Zaten İkbâl bu bahsin devamına izin vermek niyetinde değil gibiydi, zihni yalnız elindeki işiyle meşgulmuş gibi eline yeni aldığı bir gömleğe bakarak:

“Aman ağabey, bu ilikler büsbütün bozulmuş, bunu nasıl giyyordun? Ben bunları alayım da akşama kadar yaparım,” dedi.

Bu bir çeşit “Bahsi burada bırakalım!” demekti. Ahmet Cemil ayağa kalktı, “Fakat bitirmek için kendini çok yorma, zira çalışacak bir halde değilsin!” dedi.

Sonra alay etmeye başladı.

“Kız mı istiyorsun, oğlan mı?” diyordu.

Ahmet Cemil bu bahsi bir espri ile bitirmek istemişti, fakat artık sabahleyin kalbinde uyanan iyimserlik hissi bozulmuş oldu. Kardeşinin kolayca değil belki hiç tedavi edilemeyeceğini anlıyordu.

Bugün matbaaya geç kaldığı için biraz acele giyindi, çabuk yürüdü, hatta dükkânının önünde duran Ali Şekip'in "Biraz uğrasana!" davetine "Vaktim yok!" cevabını verdi, matbaanın merdivenlerini her zamankinden fazla bir hızla çıktı.

İlk gördüğü manzara matbaanın her zamanki haline benzemiyordu. Yazı odasının iki kanatları açılmış, masasının etrafında birçok başlar vardı.

Sait'le Saip'ten, Ahmet Şevki Efendi'den başka Fatin Dilaver ve Mazhar Feridun Beyler de oradaydı. Saip ayakta, elinde bir gazete, yüksek sesle okuyor; ötekiler etrafını almışlar, gülüşerek, kırışarak dinliyorlardı. Onu Saip görmedi, fakat ötekiler gördüler, etraftan bir "Hişşt!" uyarısı çıktı, o zaman Saip şaşırıp, elinden gazete düştü.

Şimdi hepsine bir durgunluk, bir beceriksizlik gelmiş; bir kabahat esnasında tutulanlara özgü bir perişanlıkla deminki kahkahalar sanki dudaklarına yapışmış kalmıştı.

Ahmet Cemil anlayamadı. Fakat kendisine doğrudan doğruya bakmaya cesaret edemeyerek kuvvet bulmak için diğerini araştıran bakışlardan okunan şeyin kendisiyle ilgili olduğunu hissetti.

En önce o cesaret ederek “Bir şey mi var?” dedi. Hiçbirisi cevap vermeye kuvvet bulamadı, birbirine bakışarak sanki “Söylesenize!” diyorlardı. En sonunda Ahmet Cemil elini uzattı, oradan silinmeye bir çare arıyormuş gibi duran Saip’in önündeki gazeteyi aldı, gözleri sütunları şöyle bir dolaştı, ta üçüncü sayfanın başında birçok soru ve ünlem işaretleriyle donanmış bir başlık gördü: “Edebî Bir Toplantı!”

O zaman kendisini tutamadı; şimdi onun üzerinde ortaya çıkacağını anladıkları acı etkiyi düşünerek yüzüne acımayla bakmaya başlayan, belki bir dakika önce tuhaf bularak güldükleri için pişmanlık duyan bu arkadaşların karşısında oturmuyarak, kendisinin nasıl hakarete uğradığını görmek için acele ederek, okumaya başladı.

Makaleye “Hani ya sabahları Babıâli Caddesi’ndeki dükânların önünde durmak alışkanlığında olanların görmeye alıştıkları uzun saçlı bir şair vardır...” girişiyle başlanıyordu. O zaman Ahmet Cemil o kadar açık, fakat gülünç bir surette anlatılıyor, başıyla, kollarıyla, saçlarıyla, bütün kıyafetiyle, bedeniyle ile öyle alay ediliyordu ki, öfkesinden gözlerinin beyazına kadar kızararak dudaklarının arasından “Raci...” dedi.

Bu makalenin Raci’nin eseri olduğunu zaten hepsi anlamışlardı, hatta şimdiye kadar Raci’nin yazdığı şeyler içinde nispeten bunun en başarılı eseri olması gerekeceğine biraz önce Sait hüküm vermişti.

O zaman Ahmet Cemil’in gözleri bulandı; şimdi etrafında bulunanlardan sıkılıyor, ne gazeteyi bırakabiliyor, ne de bir şey söylemeye kuvvet buluyordu. Okuduklarını bir bulut arkasından görerek, birçok yerlerini anlamayarak devam etti:

Ahmet Cemil tamamen tasvir edildikten sonra bu şairin -Frenk gazetelerinde kapıcılara özgü romanları çevirmekle şairlik kuvveti bilinen bu şairin- bir gün şiir dünyasında bir başkalık vücuda getirmek hastalığına tutulmuş olduğundan

bahsediliyor; o “Hırsızın Kızı” falan filan gibi çevirileri yüzüne vurulduktan, o çevirilerde ihmal ya da tamlama hatası olarak kalmış yanlışlar büyük bir dikkat ve özenle toplanıp edebiyat gücüne birer kanıt olarak sayıldıktan sonra, bütün şiir kuramları türlü gülünç saptırmalardan geçirilmiş, en ilgisiz olanları bile edebiyat hürmeti namına kızdıracak komik bir tarzda tarif edilmişti.

Ahmet Cemil’in şimdi öfkesinden dişleri kilitleniyor, yumrukları sıkılıyordu. Sonra o edebî toplantı...

Raci makalesinin bu bölümünde bütün davetlileri, incelemeye değer hasta bir beynin garipliklerini seyirle eğlenmeye gelmiş olmak üzere tasvir ediyor, sonra Ahmet Cemil’i sofranın üzerine çıkartıyor, ona Galata’da, Afrika, Amerika tiyatroları sahnelerinde görülen soytarılara özgü eda ile eserini okutuyordu.

O zaman eserin sanki ötesinden berisinden örnek olarak verilmiş parçalar geliyordu. Ahmet Cemil bunları okuyamadı, kendisine özgü ifade ve şiir tarzının bu aşağılık saptırmalarına dayanamadı, makalenin sonlarına bakmak istedi. En sonunda kendisini orada bulunanlar tarafından bir iskemleye oturtulmuş, yukarıya kaldırılmış, ziyafet odasının etrafında kahkahalarla gezdirilmiş gördü.

Raci bu makaleyi bütün eski bir dil tarzının süsleri olan secilere,⁶⁵ teşbihlere,⁶⁶ cinaslara,⁶⁷ ibhamlara⁶⁸ boğmuş, türlü ayıp, terbiye sınırlarının dışına çıkmalarla doldurmuştu.

Ahmet Cemil, bunu bitirdikten sonra -bir çamur deryasına düştükten sonra kalabalığın içinde ayağa kalkarak etrafına bakanlara özgü perişan bir hal ile- bir arkadaşına hakaret edildiğini görmekten gizlice memnun olmakla beraber bir acı karşısında duyulan üzüntüden uzak kalmayan yüzlere göz

65 Düz yazıda uyak.

66 Benzetme.

67 Aynı kelimeyi farklı anlamlarla tekrarlama.

68 Kapalı söz.

gezdirirdi. Ah! Şu dakikada Hüseyin Nazmi'ye ne kadar muhtaçtı! Kendisini yalnız onun anlayacağından emindi. Eğer o şu dakikada burada olsaydı bu dört sütunluk zehrin acısını onun yanında ağlayarak dökmekten ne büyük teselli duyardı! Kendisine en önce Fatin Dilaver Bey yaklaştı:

“Bu kadar kıskanıldığınıza memnun olmanız gerekir görüşündeyim!” dedi.

Onun bu sözü hepsine cesaret verdi. Artık Raci'nin sıradanlığından, terbiyesizliğinden bahsedildi, kelimelere, ifadelere özen gösterilmedi; fakat bunlar Ahmet Cemil'i teselliye hizmet edemedi, etrafında bolca saçılan bu sevgi teminatlarında bir soğukluk, bir sahtelik duyuyor; demin bu adamların şu makaleyi dinlerken eğlenerek güldüklerini düşünüyordu.

Şimdi şurada kendisine yaranmaya lüzum gören bu adamlar o dört sütunluk aşağılamadan gülmek hevesini duyarlarsa ya kendisine uzak olanlar, bütün gazete okuyanlar ne yapacak? Demek şimdi bütün kiraathanelerde, kahvelerde, sokaklarda kendisi için gülünüyor, bilmeyenler bilenlere “Kim bu şair?” diye soruyorlardı.

Ahmet Cemil derin bir bitkinlik duydu. Ta ciğerlerinin ortasında bir şey yırtılıyor zannetti. Demek kendisinin hayat amacı olarak sevdiği, vücuda getirdiği bu eser şu dakikada herkesi güldürüyor, eğlendiriyordu. Evet, herkesi...

Ansızın “bu herkesi” ifadesinden bir yüz ayrıldı: Lamia... Birden gözünden bütün halkın önemi düştü, zihninin içinde yalnız Lamia kaldı, “Bunu Lamia da görecektir, o da gülecek,” diyordu.

Sonra yine kendi kendisini temine çalışıyordu: “Hayır, gülmeyecek. Bunun ne kadar haksız olduğunu anlamaz mı? Hissetmez mi? Aksine benim için acıyacak, belki öfkesinden bu pis kâğıt parçalarını yırtacak.”

Bu son ihtimal üzerine insanlarda kendilerine acındığını duydukları zaman ortaya çıkan teselli edilmenin lezzetine

benzer bir şey hissediyor, onun tarafından merhamet duygusuna değeri görüleceğı ümidiyle tatlı bir ağlama eğilimi duyuyordu.

Bir aralık Mazhar Feridun Bey:

“Biraz da dostlarınızın yazdıklarını okuyunuz!” dedi.

Ahmet Cemil hayretle baktı. “Basın dünyasında dostlar da olur mu imiş? Onlar da bir arkadaş beğenirler miymiş?” demek istiyordu.

Masanın üzerinde darmadağın duran gazete yığını arasından “Peyam-ı Cihan” [Dünya Haberi] sayısını buldular. Kendisine uzattılar, fakat artık aldığı yaradan sonra tedaviyi alaya alan yaralılara özgü bir ihtiyaç duymama hâli ile gazeteyi almadı. Yalnız Mazhar Feridun’a “Teşekkür ederim!” dedi.

* * *

Bugün Ahmet Cemil hiç kimsenin sohbetine dayanabilecek bir hâlde değildi. Yalnızlığa şiddetle ihtiyacı vardı. Matbaada kendi odasına kapandı, öğle vaktine kadar orada kapısını sürmeleyerek sedirin üzerine uzandı, düşündü. Raci’ye hiç karşılık vermemeye, hatta kendisine rastladığında bir şey olmamış gibi davranmaya karar vermişti. Raci için en büyük cezanın, onun düşmanlık eserlerine karşı ilgisiz davranmaktan ibaret olduğuna hüküm veriyordu. Fakat gerçekte şu demin kanını kurutan bir sayfa dolusu hakarete ilgisiz kalmaya kuvvet bulamıyordu. Bakışında bütün hayat arzularının sonuç hükmüne ve önemine sahip olan eserin henüz yayımlanmadan üzerine dökülen bu hakaret pisliği Ahmet Cemil’in hayal kanatlarında öldürücü bir yara açmıştı.

Kendi kendisine “Ah, hayallerim!” diyordu. Şimdi İkbal, matbaa, eseri, eniştesi, bütün bu yaralar hepsi birden kanamaya başlamıştı. Bir aralık yine kendi kendisine kuvvet verir, “başarılı” olmak kararlılığıyla ayağa kalkar, zihninden cesa-

retini kırarak geçen fikirleri kovmak istiyormuşçasına silkinerek “Ne için bezmeli? Bir kindarın hükmüne bir hayatın amacını feda edecek kadar zayıflık sahibi miyim?” derdi.

Bir aralık odasının kapısına vuruldu. Bir ses “Ahmet Şevki Efendi sizi bekliyor!” dedi. Matbaanın son düzenlemesi esnasında idare memuruyla karar vermişlerdi, öğle yemeğini beraber onun odasında yerlerdi. Ahmet Şevki Efendi temizliğe ve düzenliliğe düşkünlüğüyle, odasında bir kısmı kullanılmayan bir dolabın altı katını küçük bir kiler haline getirerek buraya sofrâ örtüleri, havlular, su kadehleri, tabaklar, çatalar, bıçaklar koymuş; her gün öğle üzeri küçük bir yuvarlak masanın üzerine o beyaz örtülerden birini örterek sofrayı hazırlamayı âdet edinmişti. Ahmet Cemil dünden beri aç olduğunu o zaman hissetti, odasından çıktı. İdare memuru küçük sofrasını her zamanki gibi penceresinin yanına kurmuş, arkadaşını beklerken ayakta sokağa bakarak karşıdaki kebabçıya ısmarlanmış altı şişin ateş üzerinde hoş kokulu dumanlar içinde cızlamasını seyrediyordu.

İki arkadaş karşı karşıya oturdukları zaman ikisi de bir süre söz söyleyemediler. İlk söyleyecekleri şeyin sabahki makaleyle ilgili olması doğaldı. Ahmet Şevki Efendi sonunda:

“Ne kadar üzülmeye eğilimli adamsın!” dedi.

“Aksine kendimi pek dayanıklı buluyorum. Bugün benim yerimde başka biri olaydı öfkesinden çıldırırdı.”

İdare memuru bu cevap ile yetinmemiş göründü:

“Keşke sen de çıldıracak kadar öfkelsen de kendini böyle ümitsizliğe teslim etmesen!”

Ahmet Şevki Efendi’ye göre pek ince olan bu düşünce Ahmet Cemil’e hayret verdi. O zaman şimdiye kadar hakkında derin bir sevgiden başka bir şeyini görmediği bu adama uzun uzun baktı. Ahmet Şevki Efendi de kendisini merhametle dolu bir bakışla seyrediyordu. İkisinin arasında birbirini-

ni seven adamları bir saniye içinde hoş bir muhabbet havası içinde saran mıknaşın sızıntılarıyla dolu bir duygu çekimi oluştu. Bu bir saniye içinde Ahmet Cemil bütün düşüncelerini, ne zamandan beri bir kalbe emanet bırakmak isteyip de başaramadığı hislerini bu adama, sadeliğiyle, temizliğiyle etrafını çevirenlerin hepsine tercih edilir olan Ahmet Şevki Efendi'ye dökmek ihtiyacını duydu:

“Beni ümitsiz eden yalnız o değil, sabrınız varsa dinleyiniz!” dedi. Önce kardeşinden bahsetti. Akşam annesine söylemeye cesaret edemediği korkularını açıkladı, eniştesini mümkün olduğu kadar anlattı, sonra “Matbaa...” dedi.

Ahmet Şevki Efendi şimdi önlerinde duran kebab sahanına çatalın ucu ile dokuna dokuna dalgın bir şekilde dinliyordu. “Matbaa...” kelimesini işitince eliyle “Yeterli” dedi, “O tarafı ben sana anlatacağım. Başka?”

Ahmet Şevki Efendi arkadaşının başka dertlerini soruyordu. O zaman Ahmet Cemil kızarak, tereddüt ederek Lamia'yı, eserini anlattı. Bu iki hayalin bir diğeriyle ilişkisini açıkladı. Artık yemeklerini bitirmişlerdi. Ahmet Şevki Efendi bir bardak suyu süze süze içtikten sonra, kırpık bıyıklarını elindeki havluyla kuruladı, iskemlesini biraz çekerek keten yeleşini gevşetti:

“Bu son dertler bir şey değil!” dedi. “Senin eserine güvenin var mı? Bana ciddi söyle!”

Ahmet Cemil bütün ruhunun kuvvetiyle:

“Pek fazla...” dedi.

“O halde eserini bastırırsın, Lamia'yı da gidip abisinden istersin, ona da benim güvenim var.”

Ahmet Cemil utanmasaydı Ahmet Şevki Efendi'nin boynuna atılarak o kırmızı tıraşlı yüzünü şapır şupur öpecekti, fakat idare memurunun son sözleri sevince imkân bırakmadı:

“Fakat kardeşine ait olan dert pek büyük...”

Bu büyük kelimesi Ahmet Şevki Efendi’nin ağzında başka bir özel önem alıyor, daha çok büyüyordu. İdare memuru en sonunda endişeli zamanlarına özgü vaziyetiyle iki parmağının ucu ile burnunu kaşıyarak dedi ki:

“Asıl kötülüğü, kardeşin o çapkın herifin nasıl hükmü altına girmiş ise senin de matbaadan dolayı esaret altına girmiş olmaklığında görüyorum.”

Ahmet Cemil bu esareti kabul etmemek istedi:

“Niçin onun esiri olayım? Matbaadan istersem şimdi ilişişini kesemez miyim?”

İdare memuru çok tecrübe görmüş adamların henüz her şeyi mümkün görecektir kadar genç olanlara karşı kullandıkları gülümsemeyle:

“Zavallı çocuk!” dedi. “Evi ne yapacaksın? Makineler ne olacak?”

Ahmet Cemil bir türlü idare memuru kadar kötümser olamıyor, meseleyi o kadar tehlikeli bulamıyordu. O zaman iki arkadaş bütün ihtimalleri incelediler. Ahmet Şevki Efendi, varsaydığı tehlikeleri açıklamaya çalıştı. En sonunda Ahmet Cemil matbaada durumunun kötülüğünü daha fazla anlamaktan korktu, artık bahsi biraz önce sonuçsuz bırakılan kardeşine döndürmek istedi. O zaman Ahmet Şevki Efendi:

“Kardeşine ait olan derdin düzeltilmesi, matbaadaki işin düzeltilmesi ile mümkün olabilir. Önce eve, makinelere birer çare bulalım. Sonra kardeşini boşattırırız. Niçin öyle bakıyorsun? Başka bir çare mi var?”

Ahmet Cemil bahsi daha çok takip etmek istemedi. Zavallı hayalleri! Onlar bu zavallı gerçeklerden ne kadar uzak kalmışlardı!

* * *

Bu gece Ahmet Cemil'in nöbetiydi. Bugün eniştesi matbaaya hiç uğramadı. Ahmet Cemil korkulu bir yüzleşmeden kurtulduğuna seviniyordu. İdare memuru ile Sait ve Saip gittikten sonra büsbütün yalnız kaldı. Matbaada ancak nöbetçi dizgicilerle makineciler vardı. Kendi odasına girdi. Bu akşam artık bir karar vermeye azmetmişti. Ne olursa olsun bu karışık işe, şu belirsizlik vaziyetine bir son vermek istiyordu. Eniştesiyle devam edebilmek artık mümkün değildi. O halde evi kurtarmak, makineleri ona bırakmak gerekti. Ya da makineleri alsa, mesela "Peyam-ı Cihan" matbaasıyla bir sözleşmeye girişse... Bir matbaa sahibi olabilmek emelinden mümkün değil hayalini ayıramıyor, yapabileceği şeyleri zihninde tetkik ettikçe kalbi hep şu son düzeltme çaresine yöneliyordu.

Bir aralık aşağıya makineler dairesine inmek, onları bir kere daha görmek istedi. Merdiveni yarı aydınlatan kırık şişeli bir asma lambanın ışığıyla merdiven parmaklığını tuta tuta indi. Buzlu camı üstünde "İçeriye Girmek Yasaktır" uyarısı görünen kapıyı itti, makineler dairesine girdi.

Litografya [Taş baskı] makinesi ta dipte, üzerinde yelken bezinden örtüsü çekilmiş duruyordu. Ahmet Cemil en önce onu bir muhabbet bakışıyla selamladı: "Dünyada tek hazinem!" diyordu. İlerledi; buraya ne zaman girse yağ, petrol, kâğıt, mürekkep kokusundan toplanmış ekşi havasından garip bir haz duyardı; ciğerinin bu havayı teneffüse muhtaç olduğunu, bu âlemden çıkacak olursa kanının kuruyacağını zannederdi. Ötede başdizgici makinenin üzerine eğilmiş bir arkadaşının tutuverdiği el lambasıyla gazetenin son düzeltmelerini yapıyor; bir kenarda makineci esneyerek düzeltmelerin bitmesini bekliyordu. Ahmet Cemil'i görünce hepsi başlarını çevirdiler, sonra başdizgici "Şimdi bitecek, efendim!" dedi. Yine on yaşından beri parmaklarının ucunda fikirleri çözüp bağlamakla yorula yorula harap olan vücudunu makinenin soğuk yüzeyine eğdi; dayanılamayacak

bir vaziyetle kokulu lambanın pis havasının, donuk ışığıyla şuradan bir nokta çıkarmak, öteye bir virgül koymak için; sabırsızlıktan, üzüntüden, yorgunluktan ciğerleri göğsünün içinde darlaşıp; elinde cımbız, savaşımaya başladı. Ahmet Cemil bu zor sanatın bütün yorucu savaşını çok iyi bilirdi, onun için dizgiciliği yazarlıktan zor bulur, bu zavallılara derin bir merhametle acırdı. Bütün gün ayaküstü; dört yüz şu kadar hücreye zihnini bölerek; fikirleri parça parça, harf harf toplayıp dağıtarak, ilerlemez, bitmez bir işte hız göstermek, parmaklarını zihnine yetiştirmek için içi içine sığmayarak çabuk yapmak isteyip de yapamamaktan gelen bir sinir hastalığıyla hastalanarak, parmaklarının ucunda fikirlerin çözülüp dağılmasından yavaş yavaş zihnine bir perişanlık gelerek işleyen bu sanatkârlara ayrı bir sevgisi vardı. Bazı defalar düzeltme esnasında bulundukça onlara bakamazdı. Satırları gevşetmek; yanlış kelimeleri, harfleri birer birer ayıklamak, yerlerine doğrularını koymak, o binlerce mini mini şeyler içinde cımbızın ucu ile gezmek, bazen zor bir yere rastlamak, sıkışmış bir satıra bir fazla kelime eklemek için yirmi satırı yerinden oynatmak, bir diğerine aktarmalar yaparak bu demirden yaratıkları isteğe uydurmak... Bütün bu şeylerin nasıl kan kurutucu bir mücadele olduğunu düşündükçe hayatlarını hayatları karşılığında kazanan bu adamlara acır, onları merhamete değer bulduğu için severdi.

Ahmet Cemil bir şey söylemiş olmak için “Yarım saate kadar biter mi?” dedi. Başdizgici “Şimdi ilkinizi gönderirim.” cevabını verdi. Son düzeltmeler yapıldıktan sonra gazeteyi basmaya başlamadan önce bir örneğini nöbetçi yazar düzeltilmiş örnek ile karşılaştırdı. Ahmet Cemil bu gece onu bekliyordu. Geri döndü, cam kapıyı açtı, merdivenden yukarı çıkıyordu, merdivenin ta ilk basamağında merdiven parmaklıklarına tutunmuş, başını oraya dayamış bir siyah gölge gördü: Raci! Kendi kendisine “Sarhoş! Şimdi bunu ne yapmalı?” dedi. Tekrar geriye döndü, makineciyle yamaklarından birini çağırdı. Onlar şaşırmadılar, matbaada herkes Raci’nin

bu haline alışmıştı, onu tutup yukarıya çıkarırken bir aralık makineci “Bir haftadan beri dört beş keredir böyle geliyor!” dedi.

Ahmet Cemil kendi kendisine: “Benim bulunmadığım geceler demek oluyor.” dedi. Bu gece Raci’ye görünmemeyi uygun gördü. Zaten o da kendisini görebilecek bir hâlde değildi. Ahmet Cemil’in odasına sedirin üzerine yatırdılar. Ahmet Cemil bu geceyi yazı kurulu odasında bir köşeye büzülmeyle geçirmeye kadar vermişti. Matbaa sabaha kadar Raci’nin ciğerlerini söken öksürüğü ile sarsıldı.

* * *

Bu sabah Saip, Ahmet Cemil’i orada görünce “Galiba gene içeride...” dedi. Ahmet Cemil başıyla “Evet” cevabını verdi. Saip, odaya girdi. Beş dakika sonra tekrar Ahmet Cemil’in yanına döndü:

“Raci sarhoş değil, fena halde hasta! Ateşler içinde yanıyor!” dedi.

Ahmet Cemil sarardı. Bu adam hakkında duyduğu nefretle beraber ona acımdan nefsinin alıkoyamamıştı. Saip’in bu sözü üzerine bir gün Ahmet Şevki Efendi’nin haber vermek istediği kötü son aklına geldi, o zaman her türlü kinini unutup bu hasta adamın yanına gitmeye karar verdi. Saip’le beraber içeriye girdiler. Raci gözlerini açıp baktı, sonra yalnız bir saniye için uyanmış da tekrar derin bir uykuya dalmış gibi tekrar kapadı. Saip yalan söylememişti. Ahmet Cemil Raci’ye bir şey söylemek istemedi, yavaşça Saip’e “Bir doktor getirmeli,” dedi. O zaman düşündüler, tanıdıklarından birine adam göndermek için hatırlarından geçen isimleri tekrar ettiler, en sonunda fikir birliğine varıldı.

Nedim gelmiş, bugün babasıyla alakalı kötü bir şey olacağı hissiyle kapının etrafında dolaşıyordu. Eczaneye onu saldılar.

Ahmet Şevki Efendi gelip Raci'nin hastalığı haberini alınca omuzlarını silktilti:

“Yalnız bugün hasta değil, çoktan beri hasta, fakat bugün yatağa düşecek demek oluyor,” dedi.

Doktorun muayene sonucu idare memurunun hükmünü doğruladı, Ahmet Cemil'e “Şu halîyle benim gözümde mahkûmdur,” dedi. O zaman bütün arkadaşları düşündüler, Ahmet Şevki Efendi'nin öncülüğünde bir çare aradılar, idare memuru “Hastaneye...” diyordu.

Hastane... Bu kelime Ahmet Cemil'de hoş olmayan bir etki meydana getiriyordu. Fakat başka bir çare? Eşiyle şu halinde barıştırıp bu düşmüş hastayı o zayıf aciz kadına yüklemek her ikisini de öldürmek demekti. Fakat hastane? Buna bir türlü karar vermek için cesaret edemiyorlardı. En sonunda Saip “Acaba orada özel bir odaya yatırtamaz mıyız?” dedi.

Bu ümit biraz cesaret verdi. Buna çare aradılar. Saip “Siz gazete namına bir tavsiye veriniz, aşağısını ben ayarlarım!” dedi.

* * *

O gün Raci, Saip'in eşliğiyle Gureba Hastanesinde kendisine özel hazırlanmış odaya götürüldü. Raci bütün bu süre zarfında ne karşı çıktığını ne de onayladığını gösterir bir kelime bile söylememişti; hep susuyordu.

* * *

Bugün Ahmet Cemil eniştesine karşı aralarında hiçbir şey olmamış gibi davrandı. Hatta o akşam yemekte birleştiği zaman bile şu üç kişi ile bu yabancı adam arasında doldurulmayacak bir boşluk bulunduğunu gösterir bir şey görülüyordu. Yalnız Vehbi Bey biraz endişeli, biraz ciddi davranıyordu.

Yemekten sonra kahvesini kendi odasına göndermelerini rica etti. İkbal'le beraber yukarıya çıktılar.

Bu gece Ahmet Cemil annesine makinelere dair Ahmet Şevki Efendi ile konuşması sonucunda büsbütün büyüyen korkularını açıklamak için sebep arıyordu, bir aralık yukarıdaki odada fena bir sesle konuşulduğu dikkatlerini çekti.

Ahmet Cemil’le Sabiha Hanım bakışıyorlardı. Vehbi Bey’in sesi şimdi yavaş yavaş yükseliyor, bir öfke devresi oluşturuyor, ara sıra İkbâl’in ince çekingen sesinin bir yalvarış ezgisi gibi hafif mırıltısı fark ediliyordu.

Sabiha Hanım:

“Yine kızı haşlıyor!” dedi.

Bir aralık yukarıdaki oda kapısının açılıp kapandığı işitildi, bu bir saniyelik zaman zarfında Ahmet Cemil, Vehbi Bey’in “Niçin söylemiyorsun?” nidasıyla İkbâl’e bağırdığını işitti, sonra yine kız kardeşinin yalvaran sesi... Birden yukarıdaki konuşmanın kendisiyle ilgili olacağını hissetti, “Niçin söylemiyorsun?” Demek ki kendisine söylemek için İkbâl’e bir emir veriliyordu.

Oda kapısının tekrar açılıp kapandığı işitildi; biraz sonra İkbâl’in yavaş yavaş, istemeyerek, merdivenleri indiği duyuldu. Ahmet Cemil “Zavallı kız geliyor!” dedi. Fakat İkbâl içeriye giremiyordu. Ahmet Cemil cesaret edemediğini anladı, odanın kapısına kadar gitti. İkbâl merdivenin son basamağında düşünüyordu. Kardeşini görünce şaşırdı, Ahmet Cemil eliyle işaret etti, tamamen içeriye çektikten sonra “Benim için sana bir şey söylüyordu, değil mi? Ne söylüyorsa çekinme, söyle, temin ederim ki senin rahatını bozmamak için hiçbir karşılıкта bulunmayacağım!” dedi. Ahmet Cemil’in gözlerinde kardeşine “Seni daha fazla mutsuz etmemek için bütün şeref duyularımı fedaya karar verdim!” yemini okunuyordu. O zaman İkbâl cesaret etti:

“Sizin için bir gazetede bugün bir şeyler varmış, ‘Bu bizim gazetenin itibarına dokunur’ diyor...”

Gerisini tamamlayamadı. Ahmet Cemil kıpkırmızı oldu, demek kendisi gazetenin itibarına dokunacak kadar rezil olmuş sayılıyordu.

İkbal daha çok söylese kendisini tutmakta zorluk çekeceğini anladı, omzuna dokunarak “Haydi kardeşim, yukarı çık, bana söylediğini bildir!” dedi.

Bu olay Ahmet Cemil’i o günkü kararlarında sağlamlaştırdı, artık eniştesiyle matbaadan tamamıyla ilişkisini kesmek gerekiyordu. Bunda hiç zorluk görmüyordu; makineleri geri alacak, ya bir yere kiraya verecek ya da bir matbaa ile ortak olacaktı. Kendisi de yine alışılmış hayatına dönerek ders verecek, yazı yazacak, kitapçılara hizmet edecek, bu eve yalnız yatmak için gelecek; bir aralık gerçekleşiyor zannettiği ümidin yeniden esasını hazırlamak için çalışacak.

Bu çalışmak azmiyle Ahmet Cemil babasının vefatından sonra duyduğu güç ve kuvvetini tekrar buldu. O zaman ilk defa olarak matbaa meselesindeki hatasını Sabiha Hanım’a anlattı, sonra düşüncelerini açıklamak istedi.

Annesi, dün gece kızına ağlarken bu gece oğlu için ağlanacak şeyler işiten bu ana, cevap vermeyerek dinledi. Şimdi bu kadında da bütün hayat ümidi, bir annenin saadetin en büyüğünü oluşturan çocuklarını mutlu görmek isteği tamamen yıkıma uğramıştı. Ahmet Cemil’in başarı ümitleri artık şüphelerle dolu kalbini tatmin edemiyordu.

Ertesi gün sabahleyin eniştesiyle matbaada görüşmek istiyordu. Erken çıktı.

Matbaada Ahmet Şevki Efendi küçük penceresini açmış, birisini bekler gibi görünüyordu. Ahmet Cemil’i görünce eliyle çağırdı, idare memurunun tavrında her zamankinden başka sırlarla dolu bir anlam vardı. Ahmet Cemil odasına geldikten sonra kapısını kapadı, hiçbir şey söylemeden masasının üstünde serilmiş duran “Olayların Aynası” gazetesini aldı, ta ilk sayfanın başında iki satırlık bir yazı gösterdi. O zaman Cemil’in gözleri bulanarak şu uyarıyı okudu:

“Gazetemizin başyazarlığı Osman Tayyar Bey’in yetkin sorumluluğuna emanet edilmiştir.”

Ahmet Cemil bir hakaret tokadı yemişçisine sarsıldı; bütün kanı sanki başına hücum ediyormuş gibi kulaklarında, başında bir uğultu işitti, elindeki gazeteyi sinirli bir hareketle buruşturarak yere attı:

“Ah!” dedi.

Sonra Ahmet Şevki Efendi’nin karşısına oturdu, kendisine acıyan bir bakışla susarak bakan idare memurunu uzun uzun seyretti:

“Bu beni matbaadan kovmak demek oluyor. Ah! Bir gün önce davranmış olsaydım, hakarete ben öne geçmiş olur-
dum!” dedi.

Ahmet Şevki Efendi gülerek:

“Bu Tayyar’ı bildin ya?” diyordu.

Ahmet Cemil onu işitmiyor, kendi fikrini takip ediyordu:

“Ah! Bir gün önce davransaydım! Şimdi makineleri al-
malı, onlar için bir çare bulmalı...” Sonra birden zihninden
bir şimşek geçti:

“Ama iki gün sonra taksit zamanı...”

Ahmet Cemil bütün kuvvetleri birden sönmüş gibi otur-
duğu iskemlede kolları sallanıyor, gözleriyle idare memurun-
dan yardım istiyordu.

Ahmet Şevki Efendi:

“Makineleri almak için bir çare bulalım! O konu kolay...”
dedi.

Ahmet Cemil’in bu dakikada bütün çaresizliği, parasızlığı
gözünün önünde müthiş bir gerçek şeklinde belirliyordu. Ah-
met Şevki Efendi’ye:

“Fakat ben büsbütün parasızım!” dedi. “Kendime iş buluncaya kadar ne yapacağım?” Acı acı gülüyordu. “Şimdi makineleri bir yere taşıtırmak gerekse hamallar için bile para yok...”

Ahmet Şevki Efendi doğrudan doğruya cevap vermedi:

“Bugün eniştenle konuşmak için beş vekil eder misin?”

O zaten bu zor konuşmadan kaçmaya bahane arıyordu. İdare memurunun teklifini can atarak kabul etti. Yalnız bahsedilecek konuyu kararlaştırdılar, Ahmet Cemil sonucu Ali Şekip’in dükkânında bekleyecekti.

* * *

İdare memurundan sonra sırlarını emanet vermeye en çok değer bulduğu adam Ali Şekip idi. Gazetede ki uyarının bütün sırrını, gereklilik sebeplerini anlattı ve bunu ikisi de tekrar tekrar okudular.

Ali Şekip ikide birde:

“Şu ‘yetkin sorumluluğuna’ kaydına dikkat ediyor musun? Senin için iyi bir anlam içermiyor” diyor, sonra da “Benden sonra kovulmak şerefi sana nasip olacak!” esprisiyle gülüyordu.

Ali Şekip bir aralık Ahmet Cemil’e bir kuvvet daha verdi:

“Niçin telaş ediyorsun?” dedi. Benim küçük bir sermayem var, yanımızdaki dükkânı da tutar, makineleri oraya yerleştiririz, yavaş yavaş...”

O zaman yine hayal zinciri başladı. Bu hayallerin arasında Ahmet Şevki Efendi’nin her zamandan daha çok kızarmış olan yüzü göründü. İdare memurunun ilk sözüyle bütün son anlaşıldı:

“Herif seni çok oynatacak!” dedi. Sonra bütün konuşmanın ayrıntılarını anlattı. Vehbi Bey’in cevabı mantığa tamamiyle uygundu:

“Borç Ahmet Cemil’in, bu yüzden matbaada o çalışıp verilecek taksitleri kazanmalı... Matbaadan çekilmek isterse taksitleri vermek için kendisi düşünsün! Yapılamayacak bir şey varsa, o da makinelerin matbaadan alınması... Üstlenilmiş birçok iş var, makineler alınacak olursa işlerin kalmasından doğacak sorumluluğu kim üstüne alacak? Sonra, sözleşmelerin bitiş süresinde bir çare düşünülür.”

Ahmet Şevki Efendi bu cevapları saydıkça Ahmet Cemil sabırsızlıktan “Sonuç? Sonuç?” diye bağıırıyordu. İdare memuruyla Ali Şekip ikisi birden cevap verdiler:

“Matbaada kalmak!”

Ahmet Cemil patladı:

“Matbaada kalmak mı? Teklif ettiğiniz şeye bakınız! Siz o herifin ufak bir büyüklelenmesine dayanamadınız. Biriniz kalkıp gittiniz, diğeriniz gitmek için fırsat gözetiyorsunuz. Kendi dayanamadığınız bir şeyin en ağırını bana yüklemek istiyorsunuz. Matbaası başında parçalansın! Her şeyi yaparım, bundan sonra onun ekmeğini yememek için açlıktan ölürüm. Ama yine yırtık pantolonlar, eski ayakkabılarla geçecekmişim, yine kitapçı dükkânlarında peynir ekmekle zaman geçirecekmişim, hiç olmazsa o eski elbiseler altında, o küçük sofra başında şerefimi korumakla tatmin olurum ya!”

Ahmet Şevki Efendi bu öfke patlamasını sakın bir yüz ile dinliyordu. Yavaş bir sesle:

“Kardeşini, makineleri, evi ne yapacaksın?”

Ahmet Cemil her şeyi mahvedecek kadar bir cesaretle, sinir krizi içindeydi:

“Hepsi onun olsun!” dedi.

İdare memuru omuzlarını silkiyor, “Çocuk!” diyordu. Fikrini açıkladı; ona kalırsa Ahmet Cemil kardeşine, eve ait olan meseleleri düzeltmek için uygun bir zaman buluncaya

kadar eniştesiyle ilişkiyi kesmemeliydi. “Özellikle...” diyor-
du, başlamak istediği cümleinin şu ilk kelimesinden sonra
gözlerini anlamlı bir şekilde süzerek muhatabının aklına bir
şey getirmek istiyordu.

Ahmet Cemil cevap vermedi, şimdi kendisi de ne yapaca-
ęında tereddüt ediyordu. Artık başının içinde beyni buharla-
şan bir sıvı gibi şişerek sanki patlamak istiyordu. İki elleriyle
başını tuttu; orada, bir hasır iskemlenin üstüne oturdu; artık
hiçbir şey dinlemeye kuvvet bulamayarak, şurada mahvolup
bütün bu hayat karışıklığından kurtulmak ihtiyacını duyarak,
derin bir bezmişlik içinde ağlamak istedi.

Bugünden sonra Ahmet Cemil'in bir zamanlar sakinlik ve mutluluk yuvası olan o mini mini evinde bir cehennem hayatı başladı. Artık matbaaya gitmiyor; Ali Şekip'in dükkânında, kıraathanelerde, işsizlikten gelen bezginlik ile dolaşıyordu. Akşamları eve gidince herkesten kaçır, odasına kapanır, orada hiçbir şeyle uğraşmak için heves ve kuvvet bulamayarak yatağına uzanırdı. Eniştesini hemen hiç görmüyordu, iki üç kere rastladığında yüzüne bakmadı, evde herkes hazırlanan fırtınanın patlaması korkusuyla ikisinin etrafında susuyordu.

Vehbi Bey her zamandan çok huysuzluklar icat ediyor, hemen her gece içeride İkbal'i haşlayan sesi işitiliyordu.

Ahmet Cemil bu kavgalara kendisinin yabancı olmadığını uzaktan uzağı fark ediyordu. Vehbi Bey şüphesiz onun matbaaya gelmediğini bahane ederek İkbal'le kavgaya sebepler buluyordu. Evin içinde herkes özellikle Ahmet Cemil bu huysuzluklara dayanmak için azımetmiş gibiydiler.

Aralarında ilişki kesileliden beri Vehbi Bey akşamları her zamandan daha çok kaçırıyor, önceleri dayanması mümkün bir çakır keyiflikten ibaret kalan sarhoşluğu şimdi zom⁶⁹ olmuş hâline dönüyordu.

En sonunda herkesin gerçekleşmesine engel olamayacaklarını hissettiğı fırtına taksit meselesinin ortaya çıkması üzerine patladı.

69 Çok sarhoş olmuş kimse.

Bir gün Ahmet Cemil, Ali Şekip'in dükkânında otururken kendisine parayı borç veren sarraf sırtarak geldi. Ahmet Cemil herifi hiç söyletmeyerek:

"Vehbi Bey'e gidiniz, imza benim, fakat borç onun..." dedi. Bu cevabı kaç günden beri hazırlıyor, bu karşı çıkış şeklinin reddedilemeyecek bir kuvveti olduğuna inanıyordu.

Sarraflar her türlü cevap almaya alışmış gülümser yüzüyle cebinden çıkarmak üzere olduğu cüzdanını tekrar yerleştirerek gitti. Biraz sonra -bu defa yüzündeki gülümsemede fazla bir alay belirtisi ile- yine geldi. Vehbi Bey hiçbir şey tanımak istemiyor, "Borç kiminse o versin!" diyordu.

Ahmet Cemil bu beklemediği cevaba o kadar öfkelenmişti ki, hemen o dakikada matbaaya koşup Vehbi Bey'i boğazından tutmak, sıkıp öldürmek arzusunu duydu. Ali Şekip'e "Bir cinayet işlemekten korkuyorum!" dedi. Ali Şekip en önce sarrafı bir iki gün sabretmek üzere savdı. Sonra Ahmet Cemil'in yanına geldi:

"Sen öfkeyle her şeyi berbat edeceksin, bütün ailenin mutluluğu çılgıncasına bir öfke uğruna mahvolacak. Bana biraz soğukkanlı davranacağına söz ver, bir çare düşünelim!" dedi.

Fakat Ahmet Cemil artık kendini tutmaya gücü yetmiyor, damarlarının içine düşen bir ateş damlası o günden beri bütün vücuduna alevler akıtıyordu. Şimdi hiçbir şeyin tamirine taraftar değildi; emellerinin birer birer yıkıldığını gördükten sonra her şeyi parçalamak, kendisi de parçalanan şeylerin arasında mahvolmak istiyordu.

"Fakat anlamıyorsunuz!" dedi. "Bu adamla tekrar ilişki kurmak mümkün değil; zaten bağı kesmeye o bahane arıyor."

"Evet, ama eviniz elinizden gidecek; hiç olmazsa ona bir çare bulun; mesela bu akşam annenin, kardeşinin yanında ona baskı yaparak bir şey yapmak mümkündür, zannediyorum."

Ahmet Cemil bu girişimden bir kurtuluş ümidi bekleyerek değil, fakat bir şey yapmamış olmamak için Ali Şekip'in

fikrini kabul etmiş, o akşam İkbal'i çağırarak olayı hikâyeden sonra Vehbi Bey'e ev meselesinin haklı bir şekilde döndürülmesini söyletmek istemişti.

İşte fırtına bunun üzerine patlamıştı. Ahmet Cemil annesiyle beraber İkbal'in getireceği cevabı bekleyerek aşağıda oturuyorlardı. Vehbi Bey verilecek cevap için İkbal'i aracı yapmaya lüzum görmedi, kapısı açık odasından bağırdığı işitildi.

Bu adamın bütün adilikteki aşırılığı bugün tamamıyla meydana çıkıyor, ilk önce: "Bir seneden beri üzerime yük oldunuz, yetişmedi de şimdi kardeşinin borcunu bana mı verdirmek istiyorsunuz?" girişiyle başladı, "Ben evlendiysem senin haylaz kardeşini beslemeye söz vermedim!" cümlesi Ahmet Cemil'in kulaklarını parçalayarak aşağıya kadar yuvarlandı. Şimdi ne yapmak gerekeceğini bilemeyerek, öfkesinden titreyerek birbirine bakışan ana ile oğul, Vehbi Bey'in söylediklerinin bir kısmını işitemiyorlardı. Fakat işitebildikleri parçalar bütün ayrıntılarıyla anlatıyordu.

Vehbi Bey söylenmekte devam ediyordu, en sonunda İkbal'in çekingen mırıltılı sesi işitildi. Hasta edasıyla bir şey söylediği fark edildi, o zaman Vehbi Bey'in büsbütün tutuştuğu anlaşıldı:

"Makineler mi?" diyordu, "Ben adama makinelerin gölgesini vermem. Haksızlık ediyorsam dava etsin! Hem sen böyle şeylere ne karışıyorsun? Her akşam yılan gibi beni sokmaktan zevk mi alıyorsun?"

Ahmet Cemil şimdi ayağa kalkmıştı. Artık İkbal yılan olmuştu, öyle mi? Dışarıya atılmak istedi. O zaman Sabiha Hanım kollarıyla sarıldı: "Aman, Cemil! Sabret..." diyor, kollarının arasında zangır zangır titreyen bu vücudu tutabilmek için parmaklarını kilitliyordu.

Vehbi Bey yukarıda hâlâ devam ediyordu:

"Zaten sizin içinize düşeliden beri ne olduğumu anladım, daha ilk günü bırakıp kaçmalıyım. Çekil, çekil yanımdan diyorum, kötü yaparım!"

O zaman bir vücudun yukarıdaki odada düştüğü duyuldu. Ahmet Cemil şimdi annesini kapıya kadar sürüklüyor, kurtulmak isteyerek öfkesinden boğulan sesle “Bırak anne, bırak!” diyordu. O zaman Vehbi Bey’in atlayarak indiği duyuldu. Ahmet Cemil annesinin kollarının arasından silkineyerek kurtuldu. Fakat sokak kapısının büyük bir gümbürtü ile kapandığı işitildi, Vehbi Bey gitmişti.

* * *

O zaman, yukarıdan bütün bu ailenin üzerine istediği gibi hakaret pisliğini döken bu adamı tutmayı, kafasını şu taşların üzerine çarpa çarpa sürüklemeyi başaramadığından, annesinin kadınlık zaafına yenilerek öfkesinin bütün taşma eğilimini serbest bırakamadığından müthiş bir üzüntü duydu. Şimdi bir şeyler kırmak, bir şeyler parçalamak istiyordu. Annesine koştu, iki ellerini tuttu, bu zayıf vücudu sarstı, “Ah! Beni niçin bırakmadın? Çıldıracağım!” diyordu. Sanki bir güçlü pençe boğazını sıkıyor, onu boğuyordu. Bağırarak istedi, o zaman iki eliyle yakasını tuttu çekti, kravatı, yakalığı parçalandı. “Çıldıracağım!” diye bağıriyordu. Ah! Bir kere ağlayabilse; teselli bulacak, sinirleri yatışacaktı. Fakat ağlayamıyor, boğazını tıkayan rahatsız edici bir hıçkırık onu ağlamaktan men ediyordu.

Bir aralık Seher “Küçük Hanım! Küçük Hanım ne yapıyor?” dedi. Ah, evet, İkbal’i? İkbal’i düşünmemişlerdi, asıl düşünülecek olan o çaresizi unutmuşlardı.

O zaman Sabiha Hanım’la Seher yukarıya koştular; İkbal bir eliyle böğrüne basarak kapının yanında, yerde inliyordu. Sabiha Hanım üzerine atıldı:

“İkbal ne oldun? Bana baksana, İkbal! Ne oldun?” dedi.

İkbal kalkamıyor yüzünü kaldırıp annesine bakamıyordu. İniltileri arasında yalnız “Hiç!” dediği işitildi.

Hiç... Daima hiç...

O sabah Ahmet Cemil Ali Şekip'in dükkânına girdiği zaman, perişan saçlarından, bozulmuş yüzünden, kravatsız yakasından eski arkadaşı ürktü. Henüz o bir şey söylemeden "Ne oluyorsun?" diye sordu.

Ahmet Cemil acı bir gülüş ile cevap verdi:

"Ne olduğumu bilmiyorum, fakat iyi bir şey olmuyorum."

Pantolonunun cebinden buruşuk bir gazete parçası çıkardı, Ali Şekip'in masasının üstüne koyarak açtı:

"Dükkânını bir iki saat bırakarak beni Emniyet Sandığı'na götürür müsün?" dedi.

Şimdi Ali Şekip donmuştu; cevap veremiyor, bir şu masanın üstünde üzgün serpilen küpelerle yüzüğe, bir de bu sarı ümitsiz yüze bakarak duruyordu.

Ahmet Cemil artık hiçbir şey saklayabilecek bir halde değildi. Ali Şekip'in üzüntüsünü anladı, dedi ki:

"Bunlar annemin küpeleriyle yüzüğü... Bir zamanlar babam evi tamir için borçlandığı zaman bunları bir türlü Emniyet Sandığı'na rehin bırakmak istememişti. İşte bugün kızını ölümden kurtarmak için oraya gidiyor, ah! Bilsen, Şekip! Kardeşimi ben öldürüyorum, zannediyorum."

Ali Şekip ne söyleyeceğinde kararsızdı:

"Her şeyi abartırsın!" dedi, Ahmet Cemil taşmaya bahane arıyordu, bu söz yetti:

“Abartmak mı? Kardeşim ölüyor diyorum, onu ben öldürdüm diyorum, sen bana hâlâ abartmaktan bahsediyorsun. Siz, hepiniz, ne soğukkanlı adamlarsınız! Karşınızda çıldırmış birisini görüyorsunuz da tam bir sakinlikle ‘Abartıyorsunuz!’ diyorsunuz. Ah! Bilsen, bütün hayallerimden sonra bugün şunları Emniyet Sandığı’na götürmek için mecbur eden sebeplerin acılığını hissetsen! Yok, hissediyorsunuz değil mi, Şekip? Bana acıyorsun değil mi? Bak, ağlamamak için kendini tutuyorsun.”

O zaman Ahmet Cemil bu dost kalbinin, şu gözlerinden hafif iki damla yaş akan dostun karşısında, dirseklerini üzerinde annesinin küpeleriyle yüzüğü hüznünlü bir eda ile serilen masaya dayadı, başını iki elleriyle tuttu; bir haftadan beri ağlayamadığı bütün amaçlarını, ümitsizliklerini orada yavaş yavaş buruşuk gazete parçasının üzerine salıverdi.

Ali Şekip bu gözyaşlarına bir hürmet ve merhametle susuyordu. En sonunda Ahmet Cemil dün akşamki olayı kardeşinin böğrüne denk gelen tekmeyi, düşük tehlikesini, doktorun muayenesinin endişe veren sonucunu kesik kesik Ali Şekip’e anlattı.

“Abartmıyorum, değil mi? diyordu. Şimdi İkbal’i kurtarmak gerek, her şeyden önce, bütün dünyadan önce bana o gerek. Hâlbuki bende para yok, beş para yok...”

Ali Şekip bir şey söylemek için yutkundu, Ahmet Cemil söyletmedi:

“Bak, yalnız o mümkün değil... Anlıyor musun? Eliyle sözünün kesinliğini göstererek ilave etti:

“Senden ve hiç kimseden...”

Bu son sözü söylerken Hüseyin Nazmi’yi düşünüyordu, o ziyafet gecesinden beri Ahmet Cemil ondan kaçıyordu. Bütün bu yoksullukları ondan saklamaya -esasını pek iyi belirlemeksizin- lüzum görüyordu.

Güya hayallerinin şu yok oluşuyla aşk hayali arasına engel bir set koymak, kalbinin şu karışık tufanından o emel çiçeğine bir damlanın bile sıçramasına imkân bırakmamak istiyordu.

Ali Şekip'ten Emniyet Sandığı'nın kapısında ayrıldı; bir an önce eve giderek alabildiği paraları Sabiha Hanım'a vermek, evden çıkarken pek kötü bir halde bıraktığı İkbâl'i görmek için acele ediyordu.

Kapıyı açmak için Seher biraz gecikti, içeriye girince merdiven başına bırakılmış su kovalarıyla Seher'in perişan hali dikkatine çarptı. Onun sorusunu beklemeden Seher söyledi:

“Siz gideliden beri küçük hanımdan kan boşanıyor. Ne kan! Ne kan!”

Sonra kapıyı iterek kapadıktan sonra iri vücuduyla, dargın yüzüyle Ahmet Cemil'in önüne geçti.

“Bu adamın bütün ettiklerini yanına mı bırakacaksınız?” dedi.

Ahmet Cemil'in cevap vermeye vakti yoktu. Kendi kendisine “Çocuk düşmüş olacak, bu bence daha iyi, fakat onu kurtarabilirsem...” diyordu. Yukarıya koştu, hafifçe kapıyı itti, İkbâl bal mumundan yapılmış sarı bir heykel gibi derin bir dalgınlıkla yatağa yatırılmıştı. Annesi karyolanın altına, seccadenin üstüne oturmuş, büyük musibetlerin dehşet devresini takip eden sakinlik zamanlarına özgü bir bitkinlikle ellerini dizlerinin etrafına kilitlemiş, dalgın bir bakışla bilinmez bir noktaya bakıyordu.

Ahmet Cemil ayaklarının ucuna basarak ilerledi. En önce İkbâl'e baktı. O gözleri yarı açık, dudakları solgun bir pembelikle dişlerinin üzerinde gergin, terden ıslanmış saçları fildişi gibi donuk sarı duran şakaklarıyla alnına yapışmış, yorgun, uzun nefeslerle uyuyordu. Onun bu manzarasından acı bir hisle, bu sevgili vücudu bir gün yine böyle -fakat şimdi

yorganı hafif hafif kaldıran şu nefesler kesilmiş olarak- görebilmek ihtimalinden titreyerek gözlerini ayırdı. Annesinin yanına çöktü.

“Düştü mü?” dedi.

Sabiha Hanım vaziyetini değiştirmeyerek kaşlarını kaldırdı, “Belki!” diyordu, o zaman Ahmet Cemil bu tereddütlü hükme öfkelenir gibi oldu “O halde yine hekimi getirmeli!” dedi, tekrar kalktı. Sabahtan beri yorulan bacaklarıyla tekrar koşmak, hekime gitmek gerekti.

* * *

Hekim başını sallıyor, “Ateşe karşı koyabilmeli!” diyor-du. Ahmet Cemil şimdi tehlikeyi daha açık bir şekilde görüyordu. Bu adamın ağzında şu söz bütün korkularının esassız olmadığını anlatıyordu. Demek ki ateşe karşı konulamayacak olursa...

O zaman bir yardım arar şekilde hekimin yüzüne bakıyor; ondan cesaret verecek, ümit verecek bir söz, bir işaret, bir hiç bekliyordu. Fakat bu hekimin aldatmak istemeyen yüzü ciddi, ağırbaşlı ve endişe ile doluydu; hepsini söylememek istiyormuşçasına basık duran dudakları “Fena!” diyor gibiydi.

Şimdi Ahmet Cemil hekimin tembihlerini tutabilmek, alı-nacak önlemleri anlamak için zorluk çekiyor, zihninin içinden bütün anlayış yeteneklerini silip süpürerek götüreren bir sel akıyor, bir bora geçiyordu.

Sabiha Hanım, o, hiçbir şeyi anlamıyormuş; bütün hissi ve fikri donmuş gibi boş bakışıyla bir onun, bir oğlunun yüzüne bakıyor; artık ağlamayarak kenarları yanan gözleriyle şu içeride sarı donuk benzi ölüye benzeyen kızını elinden alıp almayacaklarını sessizce soruyor gibiydi.

Ahmet Cemil’e yine koşmak gerekti, eczanede saatlerce süren üzüntü içinde beklemek; elleri, kolları şişelerle, kutularla dolu, bir an önce şifa götürmek acelesiyle sokaklardan

uçarak geçmek gerekti, Ah! Onu kurtarabileceğinden emin olsa böyle sonsuza kadar koşacaktı.

* * *

Bugünden sonra Ahmet Cemil ile İkbāl’i her dakika bir parça öldüren, kurutup yakan o müthiş ateş arasında bir aralıksız savaş başladı. Artık evden çıkmıyor, uyumuyor, yemek yemiyor, yaşamıyordu. Sanki kendisini yaşamaktan men etmekle hayatının bir kısmını şu hayatının günden güne eksildiğİ grlen vcoda bağışlamak istiyordu.

İkbāl, ara sıra dalgınlıktan çıkıyordu. Minnettarlıkla dolu gözlerine bir gülümseme parlaklığı gelerek, bir zamanlar tatlı sesiyle evin içinde daima “Ağabey!” hitabıyla selamladığı bu kıymetli kardeşe, kendisi şu evin içinde kayboluverecek olursa ne kadar mutsuz olacağını dşndk ağılamak istediğİ annesine bakıyor; ateşle yanan boğazından, ciğەرlerinden kuru gelen sesiyle onlarla konuşmaya çalışıyordu.

Fakat ateş, o müthiş humma, bütün şu küçük aile halkının bir dakika yorulmayan uğraşmasına rağmen daima galip çıkıyor, daima bu vücudun hayatından bir parçasını koparmakta devam ediyordu.

* * *

Bir gece Ahmet Cemil İkbāl’i biraz rahat bırakmıştı. Kaç gündür en ufak bir gürültüyü işitebilmek için odasının kapışını açık bırakarak, yorganını açmayarak, yatağın üzerine öyle atıveriyordu. Bu gece biraz sakin uyuyordu, bir aralık “Cemil! Cemil...” dediler, yatağından atladı. Dinledi. Gerçekten bir ses işitmiş miydi? Duramadı, ta uykusunun manevi derinliğinden gelen bu seste bir acılık vardı ki, birden kalbinde bir kötü bela hissi uyandırmıştı.

Korktuğ şeyi şimdi bir kuruntudan, aslı olmayan bir hissten ibaret göreceğini mide çalışarak odasından ıktı. Kardeşinin kapısı tamamen kapalı değildi, eliyle itti. O zaman

İkbal'i yatağının içinde oturmuş; gözleri dehşet verici bir şeyi görmekle korkudan açılarak ta ötede duvara dikilmiş, ayaklarından ve arkasından kendisini tutmaya çalışan Sabiha Hanım'la Seher'in arasında elleri çırpınarak saldırgan bir hayalden kendini korumaya hazırlanıyormuş gibi gerilmiş gördü. Koştı, "Ne oluyor Allahım, ne oluyor?" dedi. Sabiha Hanım'la Seher uykularından henüz bir korku ile uyanmışlara özgü perişanlık ile söyleyemiyorlar, zaten gördüklerini anlayamıyorlardı. Ahmet Cemil kollarıyla İkbal'i sardı, soğuk terleriyle ıslanan yüzüne yüzünü yanaştırdı. "İkbal, kardeşim, ne oluyorsun, kardeşim?" dedi; o, onu işitmiyor, iri, açık, gözleriyle, o korkulu bakışıyla ta oraya, duvardan gelen saldırgan hayale bakıyor; kendini korumaya çalışarak zayıf vücudu gerilemek, titreyen kolları bir kuvvet aramak için uğraşıyordu. Sonra bu eller birdenbire Sabiha Hanım'ın orada bir çare araştırıyormuş gibi dolaşan serseri ellerini kavradı; bir feryat; korkunç bir feryat, sık sık nefeslerle çırpınan göğsünü yıprattı, artık yenilmiş ve güçsüz kalan başı Ahmet Cemil'in omuzuna düştü ki, iki kardeşin gözleri şu dakikada son bir muhabbetle bakıştı. Ahmet Cemil şimdi bu zayıf vücudu kollarıyla sıkıyor, onu alıp götürmek isteyen şeyden koparıp kurtarmak istiyordu. Fakat kollarının arasında bu vücuttan uzun bir titreyişle bir şey akıyor, bir şey çekiliyor gibiydi; tekrar gözlerini İkbal'in gözlerine dikti, "İkbal!" dedi. Şimdi bu gözler o kalp feryadına karşı sessiz kaldı, hâlâ ona bakıyordu, fakat artık onlarda bir şey eksikti...

Ahmet Cemil bu yasın içinden bir hummanın korkunç kâbusundan uyanmış gibi çıkmıştı. İlk günü kalbinde bir şey şu gözlerinin önünde gerçekleşen faciaya inanmamakta devam ederek bir ölüye karşı son vazifelerin yerine getirilmesiyle meşgul olurken o kadar büyük bir acı duymuyor, alelaide bir iş görüyormuşçasına koşuyordu. Fakat her şey bitip de o tabutu kaldırmak, bu eve bir daha dönmek üzere götürmek gerektiği zaman bu facia bütün gerçek dehşetiyle gözlerinin önünde görüldü. Merdivenlerden sürünerek kızını son bir ciğer yırtan feryat ile selamlayan annesinin sesi, o insanların artık her şeyini unutup da bütün metanet gücünü bir yasın kahrına teslim ettikleri dakikaya mahsus feryadı kulaklarını yırttı. O zaman dizleri titreyerek merdiven başına çöktü. Tabut alakasız ellerle kalkarak, bu evi, şu anne ile kardeşi yorgun endamının hafif meyliyle selamlıyor, gidiyordu. O zaman Ahmet Cemil'i, Ali Şekip'le Ahmet Şevki Efendi kollarından tutmuşlar, kaldırmışlar, artık kendine sahip olma kuvveti duymayan bu vücudu o tabutun arkasından sürüklemişlerdi.

Şimdi bütün o dehşetli günün olayları zihninden, uzak bir olayın belirsiz hatıraları gibi geçiyor, şu henüz on günlük olay, hayatında uzak, senelerce uzak bir geçmişe süzülüp gidiyordu. Fakat kalbinde hep o sönmek bilmeyen ateş yanmakta devam ediyordu.

O gün güzel bir hava altında Ahmet Cemil'in yasıyla alay ederek Haliç'in güneşli suları, akan bir gümüş deryası gibi üzerindeki kayıkların kenarlarından geçip gidiyordu.

O arkadaşlarının hiçbiriyle konuşmuyor, sabit bir bakışla sulara bakıyordu. Sonra Eyüp'e geldiler, nâşı çıkardılar. Ahmet Şevki, arkadaşının zihnini işgal etmek, düşüncesinden -şu düşünememekten ibaret olan donukluktan- bir dakika olsun ayırabilmek için gençliğine ait eski bir hatıradan bahsediyordu. Ahmet Cemil tabutun arkasında yürüdükçe yeni bir ölü geldiğine sevinerek koşuşan dilencilere bakıyor, bütün bu ölümler diyarının ölüm ile yaşayan halkını seyrediyor, bu tabuta kendisinden başka şu etrafındakilerin kayıtsızlığından büyük bir eziyetle üzülyordu.

Sonra namaz zamanını beklemek gerekti. Onu arkadaşları bir kahvenin önünde alçak bir iskemle üzerinde meşgul ediyordu. Artık Ahmet Cemil bu günün bitmesi, bir an önce şu yabancılar arasından çıkarak yasıyla yalnız kalmak için sabırsızlanıyordu. Artık ağlamıyordu; namaz kılarken, dua edilirken, sonra dilencilerden oluşan alay ile kabre gidilirken hep susuyordu. Orada henüz bitmemiş kabrin yanında yine beklemek gerekti. Mezarlıklar birbirleriyle konuşarak, kazmanın ucuna rastlamış gömülü eski bir mezar taşı parçasının çıkarılması için çare düşünerek çalışıyorlardı. Bir ağacın dibinde mahallenin bekçisi, iri gümüş saatini çıkararak geç kaldığına canı sıkılmış gibi bakıyor, mezarlar üzerinde, kenarlarında, ötede beride yirmişer para sadaka alabilmek için duran kadın, ihtiyar, çocuk, sakat ve sağlam dilenci topluluğu sabırsızlanarak bekleyiyordu. Tabut bir komşu kabrin üzerine ihmal edilerek bırakılmış, son dinlenme yerinin hazırlığının bitişini bekliyordu.

O, bunlardan artık dayanılmaz bir üzüntü duyuyor, bütün bu gördüklerine, kendi yasına karşı bir hakaret gibi ciğerleri yırtılarak bakıyordu. Sonra kabir bitince tabutu iplerle sarak indirdiler. Kapağın baş tarafını testerenin sinirleri bozan dişleri keserken Ahmet Cemil karnına basıyor, bu sesi işitmekten doğan azabı bastırmak istiyordu.

Fakat sonra kabrin üzerine atılan toprak şişerek kardeşinin şu ebedi durağı gözlerinin önünde yükseldiği zaman bir-

den bütün acıları taşıdı; o vücudu burada bırakmamak, şu toprakların kızgın elinden almak isteyen bir his ile iki adım attı; Ali Şekip elini tuttu, onu bir taşın üzerine oturmaya mecbur etti. Şimdi herkes susuyordu; bir hafız titreyen, ağlatıcı bir sesle şu taze kabrin üzerine ruhani bir gül destesi koyuyordu. O zaman Ahmet Cemil ruhu okşayan, rahatlamaya benzeyen tatlı bir his ile şurada hafif hafif ağladı.

Ah o günün hatıraları! Şimdi hep bunları birer birer hatırlamaya çalışıyor, o korkunç saatlerin hatıralarını sırasıyla canlandırmak için düşünüyordu.

O akşam arkadaşları onu eve göndermemek istemişlerdi. Yalnız kalacak olursa büsbütün kötü olacağını söyleyerek kendisini o gece meşgul etmekte ısrar ediyorlardı fakat ona kabul ettirmek mümkün olamamıştı. Aksine yasına tamamiyla kendini teslim etmek, kardeşinin doya doya acısını çekmek istiyordu.

Eve geldiği zaman akşam olmuştu. Bugün Süleymaniye'nin kalbinin dostu olan şu mini mini ev, gözüne, eskimiş kafesleri, alçak cumbası, sıvaları dökülmüş duvarları, tahta kapısı ile çirkin, soğuk göründü.

Kapıyı Seher açtı. Kalbinde garip bir his vardı ki, o akşam eve girince bütün bu günün olaylarını yalan bulacağını zannettiriyordu. Seher'e bakamadı, bu kızın kızarmış gözleriyle kendisine bakan bakışından kaçmak istedi. Annesine görünmeye kuvveti yoktu. Doğru İkbal'in odasına kadar gitti. Onu hâlâ orada görecekmış kuruntusunun mağlubuydu. Örtüleri kaldırılmış, cibinliği indirilmiş karyolasına kadar gitti; bir süre oraya baktı, sonra hemen oraya seccadenin üzerine atıldı, ilk defa olarak feryat ihtiyacını tutmak istemedi; orada bağırarak, kıvranarak şimdi bu evi tamamen boş bırakan kardeşi için kana kana ağladı.

* * *

“Niçin bana öyle bakıyorsun, Cemil?”

“Bilmem, sana bakıyor muydum?”

O günden beri hayatından bir yarım asır geçmiş gibi çökmüş, ihtiyar olmuştu. Öyle dalgınlıkları vardı ki, saatlerce sürerdi. Artık düşünme yeteneğinden sıyrılmış gibi bir söz söylenirken boş bakışlarını diker, öyle dururdu.

Bugün Ali Şekip’in dükkânında yine gözleri arkadaşına rastlamış duruyor, fakat onu görmüyordu.

Ali Şekip elinden kalemini bırakarak defterini kapadı, artık onu biraz sarsmak, ona biraz hayat gücü vermek zamanı geldiğini anlamıştı. Ta yanına kadar geldi, yüzüne bakarak:

“Cemil, artık bu düşünceye bir son vermelisin!” dedi. Ahmet Cemil, cevap vermeyerek dinliyordu: “Dünyada hiçbir kimse düşünemezsin ki, hayatından hiç olmazsa bir büyük yas geçmiş olmasın. Sana çarpıldığın bela tokadına karşı umursamaz davran, demiyorum! Mümkün olmayacak şeyler tavsiyesinden ne fayda çıkar? Fakat sen her şeyden önce kendi hayatını düşünmekle yükümlüsün. Bak, bugün ne yapacağını bilmiyorsun. Evde bir annen var ki, tek ümidi senden ibaret... Bir eviniz var ki, küçük bir önlem eksikliğiyle elinizden gidebilecek; o herife kaptırdığınız makineler var ki, kurtarmak gerek. Bunlardan sonra fakat hepsinden önemli olarak sen varsın. Bak, yine yüzüme artık yaşamaktan vazgeçmiş bir adam gibi bakıyorsun; biraz kendini silk, biraz damarlarındaki kanının dolaştığını duy, gerçekten, hayattan vazgeçecek kadar ümitsiz, hayalsiz misin? Artık bu toprak parçasının üzerinde görülecek işin kalmamış olduğuna gerçekten inanıyor musun?”

Ahmet Cemil şimdi arkadaşından gözlerini ayırmış, dalgın bir bakışla belirsiz bir noktaya bakıyordu. Ah! Hayatının o ümidi, o hayali! Şimdi onu kendisinden ne kadar uzak görüyordu.

Ali Şekip devam ediyordu:

“Bence artık bu tembellik duygusuna bir ara vermek zamanı gelmiştir. Biraz düze çıkarılacak şeyleri düşünmek gerekir, zannedirim.”

Ahmet Cemil ayağa kalktı, arkadaşının önüne dikilerek:

“Her şeyden önce düze çıkarılacak diğer bir şey var ki, onu unutuyorsunuz!”

Gözlerinde şimdi vahşi bir bakış vardı. Ali Şekip arkadaşına yabancı olan bu bakışından ürkererek:

“Neyi unutuyoruz?” dedi.

“Kardeşimi öldüren adamı! Onu insanların adalet pençesine teslim etmek benim en önce düşünülecek vazifem değil mi?”

Ali Şekip şimdi arkadaşının hayretle yüzüne bakıyordu. Kendi kendisine “Zavallı çocuk!” diyordu. “Ne ile ispat edecek? Ondan bu şekilde mi intikam almak istiyor?” Arkadaşı için şimdi başka bir tarzda merhamet duyuyor, kız kardeşinin intikamını almak ihtiyacı içinde onun vasıtalarını edinme imkânından yoksun olduğunu düşünerek ümitsizliğin aczinin bütün acılığını hissediyordu. Şu dakikada bu meseleyi sağlıklı şekilde düşünemeyeceğini anladı, düşündüğünü söylemekten çekindi, başını sallayarak:

“Pek yapılamayacak şey değil, fakat bu mesele yine sırf duygulara ait bir şey! Ben seni tam tersine biraz maddi işlere yöneltmek istiyorum!” dedi.

Ahmet Cemil cevap vermek üzereydi, Ahmet Şevki Efendi’nin kapıdan giren göbeği göründü. O, zaman buldukça matbaadan sıvışarak buraya gelir, eski arkadaşlarıyla biraz dereden tepeden bahsederdi.

Bugün Ahmet Cemil idare memurunu görünce bir teselli nefesi aldı. Kardeşinin vefatından beri ona bir şey sormak istiyor, cesaret edemiyordu. Bugün beş dakika önce Ali Şe-

kip'in başladığı konuşma, anlamak istediğini sormaya kuvvet verdi, hatta giriş cümlesini düzenlemeye de gerek görmeyerek Ahmet Şevki Efendi göbeğinin ağırlığının yorgunluğunu dinlendiren bir nefesle henüz solumakta iken sordu:

“Sizden bir şey anlamak isterdim, fakat bana tamamen doğrusunu söylemenizi şiddetle rica ederim. Kardeşimin vefatına dair o herifle elbette bir şeyler konuşmuşsunuzdur. Size ne dedi ve onun vefat haberini nasıl karşıladı?”

Ahmet Şevki Efendi önce bu soruya şaşırıyor göründü, sonra kendisine özgü tavrıyla omuzlarını silktilti:

“Niçin doğrusunu söylemem için ısrar ettin? Sana gerçeği süsleyerek söylemek için bir sebep var mı? Zaten bunu bana sormaya lüzum gördüğüne de şaşarım, onu iyice anlamış isen olayı ne yolda karşılaşmış olacağını da düşünebilirsin. Benimle uzun uzadıya konuşmadı, ertesi sabah ‘Dün cenazeye gitmişsiniz. Vah vah! Üzüldüm, iyi kızdı, isabet oldu ki ilişkiyi kesmiş bulunduk, yoksa çok üzülecektim!’ dedi, o kadar... Sen daha fazla bir şey mi bekliyordun?”

Ahmet Cemil susuyordu. Bir adamın insanlık duygularından bu kadar yoksun olabileceğini anlatan hikâyeler işittikçe abartı olarak görürdü. Bir sene kocası olarak yaşadığı bir vücudun ölümüne sebebiyet verdikten sonra bu kadar kayıtsızlık gösterebilmek için bir kalbin ne büyük kuvveti olmak gerekeceğine hayret etmişti.

Ali Şekip'e baktı, şimdi Vehbi Bey'in idare memurunun ağzında başka bir alay manasıyla aslını teyit eden o sözü, hepsinde söz söylemeye imkân bırakmayan ağır bir nefret uyandırıyordu.

Bu sırada dükkânın kapısından içeriye billur gibi bir çocuk sesinin “Haber!” dediğini işittiler. Bu sese hep tanıdık çıkarak başlarını çevirdiler, kapıdan gülümseyerek kendisini göstermek isteyen Nedim'i gördüler.

Ahmet Cemil sordu:

“Nedim, sen gazete dağıtıcısı mı oldun?”

Çocuk sevinçle cevap verdi:

“Bugün başladım, beyim!”

O zaman Ahmet Şevki Efendi, Vehbi Bey’in bir gün önce Nedim’i işten çıkardığını anlattı. Çocuğun haftada aldığı on kuruşu çok görmüştü. Ahmet Şevki Efendi ona küçük bir sermaye vermiş, daha fazlasını yapmaya gücü yetmeyerek çocuğu hiç olmazsa gazete dağıtıcılığına yönlendirmişti.

Ahmet Cemil Nedim’e bir şey sormak istiyordu, önce tereddüt etti, sonra cesaret gösterdi:

“Baban nasıl, Nedim, haberin var mı?”

O zaman çocuğu bir saniye önce kendisini serbest bir meslek sahibi görmekten doğan neşesi uçarak gözlerini birdenbire hüznün rengi kapladı:

“Babam mı? Bilmem...” dedi, sonra içini çekerek ilave etti: “Dün annem gitmiş, iyi değilmiş!”

O zaman üç arkadaş hayretle bakiştılar. Nasıl, bu kadın o kadar eziyetine ve aşağılamalarına dayandıktan sonra kendisini terk edip yoksulluk içinde bırakan bu adamı affedecek kuvveti bulmuş mu?”

Ahmet Cemil üçünün de birden aklına gelen bu düşünceyi yorumlamak için:

“Zavallı kadınlar!” dedi.

Nedim’in billur sesi, Babıâli yokuşundan aşağıya doğru uzaklaşarak kayboluyordu:

“Haber!”

Ahmet Cemil arkadaşlarına sıra ile bakarak dedi ki:

“Bana refakat edebilir misiniz?”

“Niçin?” dediler. Ahmet Cemil hastaneye gitmek, o da Raci’yi affetmek istiyordu. Teklifini büyük bir istekle kabul ettiler. Ali Şekip dükkânı kapamaya karar verdi. Ahmet Şevki Efendi matbaadan iki saat ayrı kalacağını haber verip dönmek üzere ayrıldı.

* * *

Ahmet Şevki Efendi’nin dar yerlere zor tahammül eden iri göbeğiyle soluyarak girişine arabacı gülüyordu. Arabanın sarsıntısından yokuşa fazla bir zorluk ekleyecek bir yük girdiğini fark eden beygirlerin bile kulaklarında endişeye benzer bir hareket oldu. Ahmet Cemil karşıya oturdu, Ali Şekip “Yenibahçe’ye!” diye emir verdi. Günde on altı saat İstanbul’un inişli çıkışlı sokaklarında şu makasları bozuk sandukayı sürüklemekten usanan hayvanlar yerlerinden oynadılar, yorgunluktan kırılmış bacaklarıyla yokuşu tırmanmaya başladılar.

Ali Şekip, solda kütüphanelerden birini göstererek Ahmet Şevki Efendi’ye bir şey anlatıyordu. Ahmet Cemil arabanın gürültüsü arasında işitemiyordu, kulağına yalnız bazı kelimeler geliyordu: “Silik para... Akçe farkı... Kitapçılarla sarraflar...” Dikkat etmedi, bu zaten bilmediği bir mesele değildi. Pencereden sokağa bakmayı tercih etti; Çemberlitaş’tan, Beyazıt’tan geçtiler, Aksaray yokuşunun başına gelince Ahmet Cemil’de çoktan görülmemiş yerlerin tekrar görülmesinden oluşan geçmişî hatırlama lezzeti uyandı. Şimdi hemen on beş sene oluyordu ki, Aksaray’ı görmemişti. Hele daha ötesini hiç bilmezdi, Yenibahçe’nin namını işittikçe burasını İstanbul’un hemen dışında, kırların yeşilliklerine sığınmış bir yazlık gibi düşünürdü. On beş sene önce? Kendi kendisine o zamana dönüyordu. O zamanlar Aksaray Caddesi henüz Şehzadebaşı’yla Direklerarası’na yenilmemişti. Şimdi Vezneciler’i dolduran ramazan eğlencelerinden bir kısmı o zaman bu sokakta halkı han içlerine toplardı. Zavallı babası... Zihninde belirsiz anı manzaraları uyanıyor, kendisini bir ramazan

gecesi babasının yanında tiyatroya gitmek için bu sokağı inerken görüyordu. O zaman ne kadar mutluydu! On yaşında çocuklara özgü daima taşmaya hazır neşe ile o zaman her sözlerini tuhaf bulduğu oyunculara, hele uzun başlıklı İbiş'e ne kadar gülmüştü! Şimdi bunların hepsinden uzak... Hele babasından... Ya onu takip eden ikinci yas darbesi? Demek hayat dedikleri şey böyle sonuna kadar dehşetli darbeler toplamakla geçecek. Bir aralık annesi hatırına geldi; bir gün onu da, hayatının yegâne servetini, tek teselli vesilesini de kaybediverecek olursa ne yapacak?

Şimdi manav, kasap, bakkal, aşçı, lıılvacı dükkânlarının bitmez tükenmez sırası gözlerinin önünden geçerken, o bu korkunç ihtimali düşünüyor, o yasin gerçekleşme ihtimaline titriyordu.

Bir aralık Alımet Şevki Efendi:

“Hele yokuş bitti!” dedi.

Ahmet Şevki Efendi araba ile yokuş inmeyi yayan yokuş çıkmak kadar zor bulurdu. Artık kalabalık azalıyor, Aksaray Caddesi'ne hayat veren hareket burada kesilmiş oluveriyordu.

O zaman araba bir تنها sessizliği içinde yuvarlanmaya başladı. Ahmet Cemil'in gözleri tek tük dükkânlarla su taşıyan bir hizmetçiden, bir tarafta ceviz oynayan dört çocuk zümresinden, beride şemsiyesine dayanarak yavaş yavaş yürüyen bir efendiden oluşmuş ender hayat eserleriyle, sessizliği seven bir hüznün havasıyla dolu bu sokağın perdeleri inmiş kafesli pencerelerini izliyor, bu tahta evlerin rengârenk cephelerine işlenmiş sakinliği düşünmeye dalyordu.

Araba kaldırımların taşlarından sekerek, bozuk makaslarının üzerinde sarsılarak altlarında bir uğultu içinde sürüklenip gittikçe, önünde sonsuz akışını gördüğü şu sessiz hayat manzaralarının zihnen gizli derinliklerine giriyor; sonra fikri bu sokaktan ayrılarak hayalini iki tarafa bükülen sokaklardan daha ilerisine sevk ediyordu.

Bütün o sakin mahalleleri, şehir hayatının o huzur beşiğini zihninin derinlerinde görüyordu.

O buralarda duyulan dinlenme kokusundan ne kadar uzaktı! Ta Süleymaniye'nin mini mini evi, o da burası gibi mutluluk sakinliği içinde değil miydi? Hâlbuki bütün emellerinin şamata ve gümbürtüsünü getirmiş, o sakinliğin içine atarak bu mutluluk yuvasını bir fırtınanın gürültüsüne boğmuştu.

Ne olurdu, o da bir dairede kayıt memuru olsaydı, şöhret arzusu arkasında koşmasaydı da kendisine o evin sessizliği ile uyumlu olacak sakin bir hayat meydana getirseydi!

Ahmet Şevki Efendi:

“Geliyoruz!” dedi.

Araba durdu. Ali Şekip'le Ahmet Cemil atladılar, Ahmet Şevki Efendi inleyerek kapıdan sıyrıldı, basamağa korka korka basarak hopladı.

Onlar kapıcı ile görüşürken Ahmet Cemil bu binanın karşısında soğuk bir his duydu, kendi kendisine “Bir de şu pencerelerin içindeki hayat var!” diyordu. Burası nazarında bütün insanlık hayatının cisimleşmiş bir yoksulluk mahsulü gibi yükseliyordu.

Bütün ekmeksiz kalmış aileler, satıla satıla en sonunda son servet olan yorgan da gittikten sonra, hastane yatağına düşen hastalar, memleketinde kendisini bekleyen çocuklarını düşünerek can çekişen babalar, türlü arzulara veda ederek burada ellerinden kaçmak isteyen hayatı salıvermemek için savaşılan gençler, bütün insaniyet hayatının kapanmaz yaraları bir an içinde aklına geldi, daha sonra Raci'yi düşündü.

Acaba onu ne halde görecekler? Şimdi merdivenleri çıkmışlar, koridorlardan geçiyorlardı. Ahmet Cemil burada pencerelerin önüne birikmiş ayakta duran hastaları, koğuşlarının içinde yatakları görüyordu. Bir koğuşun önünden geçerken bir hastanın iniltisi arasında diğer bir yataktan sözsüz bir nağme işitti, kendi kendisine “Şüphesiz bir genç!” dedi.

Koridorda duranlar hayretle kendilerine bakıyorlar, böyle ziyaret gününün dışında gelenleri bir şey zannederek bazıları selama duruyorlardı. Ahmet Cemil bunların içinde neşeli çocuklar, hastalığının tehlikesini anlamaktan azade zavallılar gördü. Şimdi bütün bu manzaradan, baştanbaşa insan hayatının yarası şeklinde çeşitli dehşet manzaralarını gözlerinin önüne seren bu yerden kaçmak, bir an önce kurtulmak istiyordu. Bir el demirden tırnaklarıyla kalbini sıkıyor, bir ses “Bak, bir de bu hayata, bu sefalet sahnesine bak!” diyordu.

Artık hayatın felsefesinden ne kadar uzak olduğunu, kendisinin nasıl yanlış bir arzuyla hayatın üstüne çıkmak isteyerek bir hayal dünyası aradığını hissediyor, alaycı bir ses gülererek “Ah senin parlak hayallerin, çiçeklerle dolu gökyüzün!” diyordu.

Artık gelmişlerdi, kendilerine eşlik eden adam çekildi, içeriye girdiler. Raci’ye bir küçük oda ayırmışlardı, orada yatağın üzerinde dalgın yatıyordu. Ayak seslerini işitince gözlerini açtı, arkadaşlarını tanıyınca yatağında doğruldu. Artık yalnız kalmaktan usanmıştı. Onların geldiğine bir çocuk gibi sevindi. Teşekkür edecek kelimeler bulamıyordu, yer gösterebilmek için telaş etti. Yalnız bir sandalye vardı ki, Ahmet Şevki Efendi’ye verildi, Ali Şekip yatağın kenarına ilişti, Ahmet Cemil ayakta kaldı. Raci onun bir türlü ayakta kalmasına razı olamıyordu. “Şuraya siz de sıkışırsınız...” diyordu. Ahmet Cemil’in ayakta kalmak için ısrarına karşı sustu. Şimdi sorular başladı, buraya geleliden beri basın dünyasının olaylarını öğrenmek istedi. Ahmet Şevki Efendi anlatıyor, bu dünyanın kendine özgü haberlerini aktarıyordu. Bir aralık Raci, Ahmet Cemil’e baktı:

“Siz de matbaadan çıkmışsınız, üzüldüm!” dedi.

Ahmet Cemil dikkat ediyordu. Raci’nin yalan söylediğini, üzülmek değil bundan aksine bir memnuniyet hissederek olayı bildiğini, ona söylemekten de bir intikam alma lezzeti

duyduğunu fark etti. Fakat o artık Raci'yi tamamıyla affa eğilimliydi. Yalnız Raci kendisini affetmiyordu, çekememezlik hissi şu ölüm yatağında bile ona kin tutmasını söylemekten geri durmuyordu.

Onlar Raci'ye kendisinden bahse cesaret etmediler, buna lüzum da yoktu; Raci'nin artık bitmiş olduğuna çökmüş yanakları, veremli yüzünün ölümden önceki o cansız rengi, gözlerinin sönmeye hazır bir kandil ucunda parlayan ışık kalıntısını andırır bakışı şahitlik ediyordu.

Ahmet Şevki Efendi bir aralık saatine baktı. O ısrar ediyor, “Daha oturunuz, daha sorulacak çok şey var!” diyordu fakat artık soruların devamı gelmiyordu. Her şeyden bahsetmişti, yalnız karısıyla Nedim'i unuttu. En sonunda kendisi hakkında bir görüş almak için veremlilere özgü bir sorgulayış inceliğiyle:

“Ben de artık bir haftaya kadar çıkarım, zannederim, biraz öksürükle halsizlik var, kuvvet için ilaç alıyorum. Yürüyebilecek bir hale gelirsem hemen dışarıya can atacağım!” dedi, sonra onların “Elbette!” deyişlerine karşılık “Bir daha içmeyeceğim. Beni çok sarsmış.” sözüyle bir cevap daha bekledi. Ahmet Şevki Efendi tekrar saatine bakıyordu, Ahmet Cemil bir cevap vermeye cesaret bulamayarak ilaç şişelerini kontrol etmekle meşgul oldu, yalnız Ali Şekip, “Yaa, hep o içkinin suçu, değil mi?” diyordu.

Çıkarken tanıdıklardan bir genç doktorla karşılaştılar, o “Arkadaşınıza ben bakıyorum” dedi. Ahmet Şevki Efendi “Ümit var mı?” diyordu, doktor filozofvâri bir şekilde cevap verdi:

“Ümit ne vakit kesilir?”

* * *

Ali Şekip'in dükkânına geldikleri zaman, cam kapının aralığında bükülmüş bir kâğıt parçası buldular. Üzerinde

“Ahmet Cemil Bey için” kelimeleri vardı. Ahmet Cemil, Hüseyin Nazmi’nin yazısını tanıdı.

Not hemen orada kurşun kalemle karalanıvermiş dört satırdan ibaretti:

“Hedefi olduğun şiddetli darbeyi haber aldım, matemine katılıyorum. Seni görmek, elini sıkmaya ihtiyacım var. Seni birçok defa aradığım halde ele geçirmek mümkün olmadı. Yarın sabah hemen gelip beni idarede gör! Seni ne kadar meşguliyet arasında düşündüğümü anlarsan minnettar olurdun. Sana verilecek birçok haberim de var.”

Son cümleye Ahmet Cemil hepsinden çok önem verdi. Hüseyin Nazmi’nin ne haberi olabilir?

Bir aralık sabırsızlığından gidip bürosunda aramak istedi; arkadaşlarından ayrılarak Babıâli’ye girdi, odacıdan sordu:

“Hüseyin Nazmi Bey?”

O bürosundan çıkalı bir saat olmuştu. Kendi kendisine “Yarına kadar beklemek mümkün değil, merakımdan çatlayacağım. Köşke gitsem ne olur?” dedi. Köşke gitmek çaresi aklına gelince artık duramıyordu. Hüseyin Nazmi’nin vereceği haberi öğrenmek için sebepsiz şiddetli bir arzu, kuvvetli bir ihtiyaç hissediyordu. Eve kadar gitti, o akşam Erenköy’e gideceğini haber verdikten sonra bir an önce yetişmek için yokuşlardan uçarak indi. Köprüde vapuru beklemek gerekti, burada geçirdiği yarım saat bir uzun gün kadar sürdü.

Bir aralık kendi kendine:

“Ya henüz köşke dönmemişse?” dedi. Fakat burada beklemek mümkün değildi, Hüseyin Nazmi’nin notunu alır almaz birden beliren bir his Erenköy’e gitmek için onu sürüklüyordu.

Lamia’ya tekrar, bir kere daha rastlamak ümidi şimdi kalbinde bütün duygulara üstün gelmiş, onları susturarak yalnız o sesini yükseltmeye başlamıştı. Onun hakkındaki ruhunun

derin tutkusu, geçirdiği şu sıkıntılı dönem arasında biraz kuvvetini yerine getirmiş, başka duyguları terk ederek bir müddet susmuştu fakat Lamia'dan bir aşk haberi getirmiş gibi onun kardeşinin şu yazısında, şu kâğıt parçasında, sanki bir parça yaşam kokusunu duyarak birden bire o şiddetli sevdâ bütün kuvvetiyle yeniden taşmıştı.

Köşkün çingırağını çekerken, böyle bir gün kapıyı onun açtığını hatırlayarak onun güler yüzünü karşısında görecekmüş beklentisiyle titriyordu. Kapıyı bu defa hizmetçi açtı.

“Beyefendi geldi mi?”

Hüseyin Nazmi'nin geldiğini haber aldıktan sonra bir ferahlama hissi duydu. Merakını gidermek için burada da beklemek gerekti.

Hüseyin Nazmi'ye ilk sözü bir sitem oldu:

“Verecek haberin ne olduğunu söyleseydin de buraya yorulmasaydım olmaz mıydı?”

Hüseyin Nazmi gülüyor, aksine haber vermediği için pek iyi etmiş olduğunu söylüyordu. Sonra birden arkadaşının, iki hafta içinde büyük bir hastalıktan çıkmış gibi duran zayıf, çökük yüzünü, altlarında birer siyah daire beliren gözlerini, musibetin kahriyle hırpalanarak ihtiyar olmuş görünen bu vücudu görünce, Ahmet Cemil'in, bu matem yaralısının karşısında gülmek değil ağlamak gerekeceğini hissederek durdu. Ahmet Cemil de şu dakikada büyük matemlerden sonra birbirini seven iki kalbin ilk karşılaşmasında hissedilen ağlamak arzusuyla Hüseyin Nazmi'ye bakıyordu. O zaman ikisinin de gözlerinde daha o mateme dair bir kelime söylenmeden hızlı seğirmeler oluştu. Ahmet Cemil kendisini tuttu. Başlığıyla paltosunu çıkarıp fırlatmak için arkadaşının gözlerinden gözlerini ayırdı:

“Vereceğin haberi söyle!” dedi.

“Haber! Gidiyorum, o kadar...”

Ahmet Cemil hayretle döndü:

“Nereye gidiyorsun?”

“Yalnız orası belli değil... Başvurularımı biliyordun, elçiliklerden birine atanmak için daima uğraşıyordum, en sonunda...”

Hüseyin Nazmi ellerini ovuşturuyor, arkadaşından sevinçini saklayamıyordu:

“En sonunda atanmak üzereyim. Paris, Londra, Brüksel, Madrid, kısacası bir yere... Benim için ilk meslek basamağını oluşturacak bir yer olsun da...”

Hüseyin Nazmi’nin çocukça sevincine karşı Ahmet Cemil duruyordu. Bu mutlu arkadaşı, zengin bir babaya, emin bir hayata sahip olduktan sonra geleceğine parlak bir meslek hazırlayan bu arkadaşı kıskandığı için değil, fakat bunlar hep boşa çıkan arzularını, talihsiz başlayarak yine talihsiz devam edecek gibi görünen hayatının mahrumiyetlerini anlattığı için bir ağır ümitsizlik duydu.

İnsan kendisinin yoksulluk derecesini bir servetin görme yanında, mutsuzluğunun hükmünü bir mutluluk gösterişi karşısında anlar; bu bir saniye zarfında ta en başından şu ana kadar ikisinin hayatını oluşturan karşıtlık zinciri düşüncelerinin içinden geçti.

“Ne düşünüyorsun, Cemil?”

Kutlamada gecikerek aldığı habere karşı durgun kaldığına utandı, bu soruyu başka bir soru ile iptal etmek isteyerek:

“Demek hemen gidiyorsun?” dedi.

Hüseyin Nazmi’nin hemen gitmesi onun için bir başka öneme sahipti. O gidecek olursa Lamia ne olacak? O bulunmadıkça mesele birçok zorluklar kazanıyordu, hiç olmazsa ondan bir söz alacak olsa...

Hüseyin Nazmi diyordu ki:

“Kim bilir? Zannetmem ki o kadar çabuk gidebilmek mümkün olsun... Resmi işlem hiç olmazsa bir ay sürer, ondan sonra... Ha, sana verecek başka bir haber var, buna da ayrıca memnun olacaksın.”

Ahmet Cemil bu ikinci şeyi bekleyerek arkadaşının yüzüne bakıyordu, o gülerek söyledi:

“Senin küçük Lamia’yı veriyoruz...”

Ahmet Cemil’in kulaklarına bir şey tıkanı, Hüseyin Nazmi’nin sesini bir uğultu içinde duydu. Gözleri bulandı, durduğu yerde vücudu sallanıyor zannetti. Veriyoruz, ne demek? Bu kelimenin başka bir anlamı olup olamayacağını düşünüyordu. Nefesi tıkanarak sordu:

“Ne demek?”

Hüseyin Nazmi alay ediyordu:

“Ne demek olacak? Ben gidiyorum, eve bir enişte geliyor. Ahmet Cemil şu dakikada Hüseyin Nazmi’ye hücum ederek bağırarak hevesini duydu, şu sözler ağzından taşmak istiyordu:

“Demek beni aldattınız? Demek onu bana vermeyecektiniz? Fakat bilmiyorsun ki ben ona sahip olamazsam benim için hayat bitmiştir, ölmekten başka bir şey kalmamıştır!”

Boğularak:

“Tebrik ederim!” dedi. Fakat artık söze devam edebilmek için kuvveti yoktu, bir iskemleye düşmek suretiyle oturdu. Kendisini tutarak bir şey eklemek istiyor, fakat bir kelime daha söylerse saklamak istediği bu müthiş acıyı, şu şimdi kalbini kıvrıran vahşi ümitsizliği gizleyememekten korkuyordu.

Kendi kendisine:

“Mümkün değil, alay ediyor, şimdi bana “Hayır, Lamia senindir!” diyecek. Fakat ben, ah ben! Şimdiye kadar söy-

lemeli değil miydim? Ya beni anlamamış, Lamia'nın benim hayatıma gerek bir şey olduğunu hissetmemiş ise?" diyordu.

Bir aralık aklına son bir ümit geldi, "Belki henüz bitmiş bir mesele değildir," dedi, aksini haber almaktan ürkerek açıklama istemeye hizmet edecek bir şey söylemekten çekiniyordu, fakat sabredemedi:

"Demek evlilik meselesinin kararlaştırılmasını bekleyeceksin?"

"Hayır, o zaten kararlaştırılmış bir mesele, fakat düğün geç kalsa bile hiç olmazsa nikâh töreninde hazır bulunmak istiyorum. Ah bilsen Cemil, şimdiden kendime nasıl bir hayat belirlemeye başladım!"

O zaman Hüseyin Nazmi düşüncelerini anlatmaya başladı. Atanacağı memlekete göre bir hayat tarzı seçecekti, bir yandan resmî vazifesiyle meşgul olarak; bir yandan da bir okula, ya hukuka, ya siyasal bilgilere, ya da güzel sanatlardan birine girecekti. Anlatıyor, kendisini kımıldamadan sabit bakışlı gözleriyle dinleyen arkadaşına uzun uzun arzularından bahsediyordu.

Ahmet Cemil karşısında anlamadığı, duymadığı şeylerden bahseden bu adama o boş ve sabit bakışıyla bakarken başka bir âlemde gibiydi. Kendi kendisine:

"Ah! Mümkün değil!" diyordu. "Bütün hayallerimi kaybettim, fakat bunu, evet, hayatımda yalnız bunu korumak isterim. Bu işittiğim şeyler hep yalan olabilir, onları umulmayan bir olay alt üst edebilir, Lamia'yı başkasına vermek beni öldürmek demek olacağını, şu karşımda gülerek hayal kuran adam anlamalı, değil mi? Ya o, Lamia, kendisi?"

O zaman Ahmet Cemil Lamia'nın parlak ve siyah gözleriyle kendisine tatlı bir gülümseme içinde sağlam bir bağlılık sözü yolladığını görüyordu. Aşkının bütün kısa tarihini, ayrıntılarıyla ve detaylarıyla zihninden geçirdi.

Hepsi hatırasından birer birer geçiyordu; Lamia'nın çocukluğuna ait olaylar Bon Marche'deki rastlantı, bir akşam burada gezerken gözlerinin selamı, daha sonra o edebî toplantı... Ya o defterin altına yazdığı iki kelime, yalnız Lamia'nın sevgisine bir senet hükmünde değil miydi? Şimdi zihninde Lamia'yı babasının, annesinin ısrarına karşı kendini savunmamış bir zavallı sıfatıyla görüyor; kendi kendisine “Belki ben burada kalbimin koptuğunu hissederken o da yukarıda ağlıyor!” diyordu. Ah! Onun kendisi için ağladığını bilse, evet, bunu mümkün olup da görse, yalnız bununla avunacak, yalnız bu ödüle karşılık onu kaybetmeye onay verecekti.

Bir aralık:

“Fakat ben ne kadar korkak bir adamım! Niçin hepsini Hüseyin Nazmi'ye söylemiyorum? Neden şimdi bütün gerçeği itiraf ederek ‘Onu bana ver, o benim olmayacak olursa, hayat artık taşınamayacak bir yük hükmünde kalacak!’ demiyorum?” dedi. Sonra bütün zavallılığı, fakirliği mesleksizliği aklına geldi. Lamia ile evlenmeyi ne sıfatla talep edecek? Onun evliliğinde nasıl bir hak iddia edecek? Lamia kendisinden ne kadar uzak, ne kadar uzaktı!

“Lamia'yı bana veriniz!” demek, özellikle bugün onun bu derece çaresizliğinde bu isteğe cesaret etmek, “Beni evinize kabul ediniz, beni doyurunuz, beni besleyiniz!” demek değerinde değil miydi? Ah! Lamia'nın beklemesi mümkün olabilse? O başarılı oluncaya kadar bekletseler!

Şimdi Ahmet Cemil yine Lamia'yı yine kendisi gibi şu boşa çıkan aşkın matemiyile üzgün görüyordu.

Hüseyin Nazmi:

“Cevap vermiyorsun, Cemil?” diyordu.

Sonra arkadaşının matemini düşünerek bu sorusuna pişman olmuş göründü:

“Canın sıkılıyorsa dışarıya çıkalım!” dedi. Ahmet Ce-

mil'in yalnız kalmaya ihtiyacı vardı, artık bunalıyordu. Ah! Bugün buraya niçin gelmişti? Şu dakikada evinde, o hayatının özel yerinde olan odacıkta olaydı, yatağının üzerinde kıvranarak, yastıkları ısırarak, delicesine bir üzüntü taşkınlığıyla, Lamia'nın da matemini tutacaktı. Burada, Hüseyin Nazmi'nin karşısında bir şey yapamayarak durmak dayanılmaz bir eziyetti ki, artık gücünü sarsıyor, sabrını tüketiyordu. Biraz dışarıya çıkabilmeyi bir küçük kurtuluş bahanesi olmak üzere algıladı:

“Evet, çıkalım!” dedi.

“Öyle ise beni biraz bekle, ceketimi giyeyim!”

Hüseyin Nazmi çıkınca Ahmet Cemil ayağa kalktı; boğuluyordu, havasız kalmış gibi ciğerleri darlaşıyordu. Kütüphanenin penceresine dayandı, bahçeye baktı.

Demek bu hayaline de veda etmek, bundan da vazgeçmek gerekiyordu. Bir sarmaşığın üstünde iki serçe birbirlerini kovalıyordu, sonra gözleri kapının önünden bir arabanın toz kasırgalarına bulanarak geçişine daldı. Şimdi ne yapacak? Gözleri arabayı takip ederken o kendi kendisine soruyordu:

“Buna da böyle tam teslimiyetle yenilecek miyim? Bir şeyler yapmayacak mıyım? Bir şeyleri kırıp parçalamayacak mıyım?

Heyhat! Artık elinde kırılıp parçalanmış bir hayat kalmıştı. Ah! Onu şöyle avucunun içinde sıkarak ayaklarının altına atsa, büsbütün paramparça yapsa...

Bir aralık durduğu pencerenin altında kumların çıtırdadığını işitti. Kim olduğunu görmüyordu, sonra yavaş yavaş Lamia'nın öğretmenini fark etti, acaba Lamia da beraber mi? Evet, bir ayak sesi daha vardı, eliyle göğsüne bastı, onu görmeye nasıl dayanacak?

O zaman öğretmenine yetişmek için Lamia'nın biraz acele yürüdüğünü gördü. İkisini de arkalarından görüyordu. On-

lar, şüphesiz akşam yürüyüşünü yapmak için bahçe kapısına doğru ilerliyorlardı, kapıya yaklaşıyorlardı. Ahmet Cemil bu yüzü bir defa daha görmeye muhtaçtı, gözleriyle onu çekiyordu.

Lamia başını çevirdi, köşke baktı. “Şimdi beni göreceksin!” diyordu. Lamia köşkün ikinci katına bakıyordu. Sonra karşıındaki tuhaf bir işaret etmiş gibi küçük bir kahkaha ile güldü, elini salladı, başını çeviriyordu, gözleri aşağıdaki pencereye rastladı, yalnız o kadar... Bir bakış ki yönelişle beraber ayrıldı, bir bakış ki sanki orada, şu pencerede kimse yokmuş gibi ilgisiz, anlamsızdı...

Ahmet Cemil artık onu görmemek için oturdu. Şimdi, şu bir saniyeden sonra Lamia’ya derin bir düşmanlık hissediyordu. Biraz önce onu gülüyor görmekten dayanılmaz bir işkence duymuştu. Eğer Lamia, bu bakış anı içinde ona küçük bir teselli anlamı göndermiş olsaydı; hepsini unutacak, yalnız o bakışın hatırasını bütün kırılan aşkının bir hatırası olarak hayatının sonuna kadar saklayacak, ruhunun içine sararak bu hatırayı hayatının biricik mutluluk payı hükmünde besleyecekti; fakat bu öyle bir ilgisiz bakıştı ki, hiçbir şey ifade etmemekle beraber Ahmet Cemil’e bütün aşk hayalinin bir yalan olduğuna şüphe edilmeyecek bir açıklıkla şahitlik etmişti. Demek Lamia ile onun arasında hatta bir yakınlık kırıntısı, bir geçmiş anı bile kalmayacak? Demek aralarında her şey bitmişti!

Ahmet Cemil şimdi Lamia’yı kaybetmekten değil fakat bu bakıştan müthiş bir ıstırap duyuyor, hele Lamia’nın o yukarıya bakarken güldüğünü bir cinayet gibi affetmiyordu.

Lamia şimdi bakışında ona ihanet etmiş bir vefasız sıfatında görünüyordu. Evet, yalnız bu bakış bir cinayet hükmündeydi. Biraz önceki gülümsemesiyle, bir saniye sonraki ilgisiz bakışıyla Lamia sanki yukarıya “Ne kadar mutluyum!” derken aşağıya “Bu kim oluyor?” demişti.

Hüseyin Nazmi içeriye “Geç mi kaldım?” diyerek girdi, Ahmet Cemil:

“Ben zaten çıkmaktan vazgeçtim!” dedi.

Artık ona tekrar rastlamaktan korkuyordu, onun için çıkmamaya karar vermişti. Hüseyin Nazmi “Sen bilirsin! Öyle ise bahçeye çıkalım!” dedi. Ahmet Cemil ona da razı olmadı, orada da Lamia’yı tekrar görmek tehlikesi vardı. Artık onu istemiyordu, yalnız halledilecek bir merakı kalmıştı:

“Acaba verdikleri adam nasıl?” diyordu.

Hüseyin Nazmi şimdi arkadaşını garip bularak hayretle yüzüne bakıyordu. Ahmet Cemil’in gözleri ağlamış gibi kızarmış, bütün yüzü hafifçe, çökük yanaklarıyla gerilerek daha zayıf bir hal alınış, göğsü sık sık nefeslerle şişerek donuk bir bakışla gözlerini ona dikmişti. Hüseyin Nazmi yanına kadar gitti, ellerini tuttu:

“Fakat Cemil, sen hastasın!” dedi. Elleri ateşler içinde yanıyordu.

Ahmet Cemil cevap vermedi. Evet, hasta, bilse ne kadar, ne derin öldürücü bir hastalıkla hastaydı!

Lamia’nın son ilgisiz, umursamaz bakışı olmasaydı şu dakikada hepsini itiraf edecekti. “Ben fakirim, fakat bekleyiniz!” diyecekti. Fakat bu son bakış onu şimdiye kadar aldandığını, beş dakika önce sevgisinin kuvvetli teminatı hükmünde olan bütün o hatıraların anlamsız şeyler olduğunu, bu aşkı yalnız kendisi icat ve hayal ederek süslediğini anlatmıştı. Evet, Lamia kendisini sevmiyor ve hiçbir zaman sevmemişti. O şimdi öğretmeninin yanında belki nişanlısını görmek arzusuyla koşarak yürüyordu. Demin gülerek yukarıya baş sallayışı... Ahmet Cemil bunda da, Lamia’nın nişanlısına rastlantısı ihtimaline ait bir latife keşfediyor. “Mesela hizmetçilerden birinin bir anlamlı işaretine gülmüştür” diyor. “Ah! Zavallı hayal esiri! Lamia’yı ağlıyor düşünüyordum. Oh! Lamia ne kadar mutlu! Nasıl gülüyor!”

Elleri kilitleniyor, iskemlesinin üzerinde kıvrınmamak için kendisini zor tutuyordu. Artık kalbinde ateşli bir his ile o nişanlı için dayanılmaz bir kıskançlık duyuyordu. Kayıtsız görünmek için ayağa kalktı, sanki kütüphaneye bir göz atmak istemişçesine ilerleyerek Hüseyin Nazmi'nin yüzüne bakmaksızın sordu:

“Lamia Hanım'ı kime veriyorsunuz?”

Lamia Hanım... Bu tabir ağzından nasıl sahte bir nağme ile çıkıyordu! Bütün hayallerini kutsal bir beşik içine koyarak, hoş bir ezgiyle sallayan o ismi söylemiyor, sadece “Lamia!” diyemiyordu.

Hüseyin Nazmi cevap verdi:

“Oh! Resmini göstereyim...”

Demek resmi de var? Bir resim ki Lamia saatlerce onun görüntüsüne dalmış olacak! Hüseyin Nazmi kütüphanesinin çekmesinden çıkararak resmi uzattığı zaman bunu bir an önce görmek isteğiyle almakta acele etti. Bu resim... Şimdi ondan da ayrıca nefret ediyordu. Subaylara özgü süslü elbisesi içinde ona kibirli bir alay ile bakıyor gibi duran bu resme yalnız bir göz attıktan sonra o yüzü nahoş bulmak istedi. Uzun uzun incelemekten, bu hoşnutsuz tesirin yok olabilmesi korkusuyla daha iyi görmekten çekinerek kütüphanenin kenarına bıraktı; bir konuşma başlatmaya kuvvet bulamayarak, biraz önce yarım kalan konuya dönmeyi tercih ederek:

“Demek gidiyorsun?” dedi, sonra istemeksizin ağzından şu cümle döküldü: “Ah! Ben de gitmek isterdim, ben de bir yerlere, -eliyle işaret ediyordu- uzak bir yerlere gitmek isterdim!”

Arkadaşının bu sözü Hüseyin Nazmi'ye kendisine sormak istediği şeylere dair sorular için cesaret verdi:

“Hakikaten, sen ne yapacaksın? Matbaadan çekilmişsin, derslerini de bırakmıştın, şimdi?”

Ahmet Cemil dudaklarının arasından cevap verdi:

“Matbaadan çekilmedim, kovuldum, bundan sonra ne yapacağımı da bilmiyorum. Sen beni bırak da kendinden bahset!”

Evet, bundan sonra ne yapacağını bilmiyordu, o yalnız bir şey için çalışmakta devam kuvvet bulabiliyordu, şimdi o şey, Lamia da elinden gidiyordu. Bundan sonra kimin için çalışacak? Nasıl bir ümide hayatını adayacak?

Arkadaşından yayılan ümitsizlik havası artık Hüseyin Nazmi’ye de bulaşmıştı, şimdi o da kendisinden bahse cesaret edemiyor, bu ümitsiz gördüğü arkadaşın yanında ümitlerine dair söz söylemekten utanıyordu.

Bu akşam iki arkadaş, arkadaşlık hayatlarında belki ilk defa olarak birbirlerinden sıkıldılar. Hüseyin Nazmi onu yalnız bırakmakta, Ahmet Cemil de yalnız kalmakta acele ettiler; Hüseyin Nazmi “Eğer okumak istersen kütüphanenin anahtarları oradadır.” diyerek arkadaşını yalnız bıraktığı zaman Ahmet Cemil büyük bir azaptan kurtulmuş gibi nefes aldı.

Okumak? Artık bunların hepsinden nefret ediyordu. O şairler, o sevgili kitaplar, bunlar bütün yaşamamış ya da yaşamaktan yorulmamış adamların sahte şiirleri, sahte felsefeleriydi. Bütün şiir ve felsefe hayatı işte şu dakikada onun bu üzüntü ve ümitsizliğindeydi.

Kapısını sürmeledi, yalnızlığından emin olmak istiyordu, soyunmadı, uyuyamayacağını biliyordu, açık penceresinin yanına oturdu, kendi kendine “Şimdi ben burada ümitsizliğimle zehirlenirken o yukarıda yine mutluluğundan gülüyor” dedi. O zaman onunla aynı çatının altında bulunmaktan acı bir azap hissetti. “Ah! Sabah olsa da buradan kaçsam!” diyordu. Ondaki uzak bulunacak olursa ümitsizliğinin dayanılmaz eziyetini daha az hissedecekmiş gibi sabah olmasında acele ediyordu.

Bir aralık aklına resim geldi. Onu pek iyi görmemişti, bir daha görmek istedi, kütüphaneye giderek çekmeceyi çekti. Hüseyin Nazmi resmi oraya koymuştu. Alarak utanılacak bir şey yapıyormuş, bir hırsızlık yapıyormuş korkusuyla muma yaklaştı ve baktı. “Güzel değil!” diyordu, güzel olmadığına kendini ikna etmeye çalışıyordu. Sonra birden zihninde bu resmin sahibiyle Lamia’yı yan yana, kol kola gördü. Onların ikisini dudak dudağa hayal etti. O zaman vahşi bir kıskançlığın müthiş yanmasını duydu. Resmi, açık duran çekmeceye fırlattı. “Ah! Bir gece yine burada nasıl bir ümit ile uyuyamamıştım! Ah! O geceden ne kadar uzaklardayım!” diyordu, sanki içinden bütün hayatının anlamı, kemiklerini kıran bir acı arasında mengenelerle çekiliyormuş gibi kollarını kıvrırdı, başını tuttu, şimdi kalbinde fışkıran canavar kıskançlığıyla vahşi bir ümitsizlik içinde kendisini yatağa attı; orada yüzükoyun, bağırmmak için yastıkları ezerek, yorganları parçalamak isteyerek kıvrandı.

* * *

Sabahleyin kütüphanenin açık odasından Hüseyin Nazmi baktığı zaman arkadaşını göremedi, o saatte Ahmet Cemil Eyüp’e gitmek üzere köprünün Haliç iskelesine iniyordu.

Belirleyemediği bir sebeple bugün Eyüp’e, İkbal’in mezarına gitmeye ihtiyaç duymuştu. Şimdi kardeşiyle kendisinin hayatında bir başka türlü benzerlik görüyor, onun için o ölünün hatırasıyla kendi matem yaralı hayatının arasında her zamankinden farklı, gizli bir bağ keşfediyordu. Gidip sanki ona “Bak! Ben de senin gibiyim, o kadar genç öldüğüne üzölmemen için sana kendimi göstermeye geldim.” demek istiyordu.

Eyüp’ün تنها sokaklarından geçti, insanlardan eser görölen taraflarından kaçtı, burada yalnız öölüler arasında dolaşmak istiyordu. İki tarafı parmaklıklarla çevrilmiş mezarlardan bakan taşların bakışı altında yürüdü, İkbal’in mezarına

yaklaşınca bacaklarında bir zayıflık oluşuyor, oraya elden geldiğince geç ulaşmak için yavaş yürüyordu. En sonunda onun taze kabrini sessiz kucağına alan mezarlığın önüne gelince durdu, fakat içeriye girmek için cesaret bulamadı, parmaklıktan baktı.

İşte oradaydı. Bir çocuk mezarıyla gençlik hayatına doymadığı için başını bükmüş gibi duran bir genç kadının mezar taşı arasında İkbâl'in henüz taşı dikilmemiş, belki henüz toprağı kuramamış kabri, büsbütün ölmemiş bir hasta yatağı gibi iyileşmeyi bekleyen tereddütlü bir tavırla uzanmış, yatmıştı.

Birer yeşil sütun gibi uzanan iki servinin üstünde süzülerek, elenerek çekingen, sanki bu karanlık ve sessiz gizlenme yeri bir hayat gülümsemesi yollamaktan utanarak, perişan güneş kırıntıları toprakların siyah nemli rengine dökülmüş, sanki bu hasta gençlik yatağının üzerine pullu bir teselli örtüsü çekmek istemişti.

Ahmet Cemil orada durdu. Şimdi gözlerinin önünde bu kabir açılıyor, İkbâl başını kaldırıyor; ona daha yaşları kuramamış, hâlâ kederli gözleriyle gülmeye çalışarak -o son defaki bakışıyla bir gülümseme yollayarak- bakıyordu. "Sen de mi, kardeşim? Sen de benim gibi hayatın kötü bir şakasına mı rastladın? Oh! Bilsen burası ne kadar rahat! Şu çekingen güneşin altında, bu toprakların yumuşak kucağında, şu derin sakinliğin uykuya dalmış nefesi içinde, bilsen ne hoş bir hayat, sessizlik ve dinlenmeye nasıl yakın bir hayat mutluluğu var! Seninle burada iki kişi yan yana, sana da biraz yer açmak için sıkışarak, seni de yatağımın yanına alarak, beraberce, hani ya, bir zamanlar sen kitabını okurken, ben dikişimi dikerken kendimizi mutlu zannettiğimiz zamanlara benzer bir arkadaşlıkla, fakat bu defa sonsuz ve mutlu bir arkadaşlıkla yatardık!" diyordu. Ahmet Cemil bu sözleri işitiyor, İkbâl'in o mezardan çıkan sesini duyuyordu. Burada, şu parmaklığın yanında, o hayale bakarak gözleri bu defa kırılmış bir hayatın matemine dayanmak için karar verildikten sonra akan sakin,

teselli ve istirahat veren yaşlarla doldu; şimdi karşısında İkbâl de ağlıyordu. Bu iki kardeş burada, karşı karşıya, son bir ruh busesi içinde birbiri için ağladılar.

* * *

Buradan ayrıldıktan sonra Ahmet Cemil kalbinde fevkalade bir hafifleme hissediyordu. Bütün yok olmuş arzularından artık acı çekmiyordu. Sanki o ziyaret, bütün hayatının acılarını hoş bir titreyiş ile uyuşturmuştu. Artık her şeyi düzeltmek için zihnen karar veriyor, bütün zorluklara karşı kolaylıkla aklî çareler buluyordu. Zaten artık hayat zorlukları bir evle matbaadan ibaret kalmıştı. Onları Ali Şekip'e bırakıyor, kesin bir vekillik vererek meselenin düzelmesi durumunu onun görüşüne bırakıyordu. O zaman kendisiyle annesi kalıyordu. Şimdi buna da çare buluyor, kendi kendisine "Evet, mademki yaşamak için bir sebep var, bir anne var; bu halde, ölüme benzeyen bir hayat ile yaşamakta devam ederim." diyordu.

Fakat zihninde rahatsız edici bir endişe vardı. Bu zor işlere zihninde karar verdikçe "Ah! Yalnız o herif kalıyor! Ona ne yapacağım?" diyordu. Yavaş yavaş bir şey yapamayacağını, yalnız kardeşinin hatırasını incitecek şeyler olmasına sebep olacağını anlamış; günler geçerek muhakemesine sakinlik geldikçe intikam almak ümidi yıkılmıştı. Yeni Cami avlusundan geçerek imarethanenin önüne gelmişti ki, bir kadının sesi "Beyefendi!" dedi. Bu sesi tanıyarak başını çevirdi, önce karşısındakini tanıyamadı, sonra o söyledikçe anladı:

"Beyefendi rica ederim, şuna bakar mısınız?"

Kadın bir sarraf dükkânının önünde elinde bir demiryolu hissesini göstererek:

"Bunun hesabını anlayamadım, size rastladığıma ne kadar memnunum!" diyordu.

Ahmet Cemil sarraftan aldığı izahları Raci'nin eşine açıklamak istedi. O başını sallıyor, "O lazım değil, kaç kuruş ediyorsa tamam alayım da..." diyordu; sonra birdenbire sırtını

açmak ihtiyacına yenilerek paraları titreye titreye mendilinin ucuna sararken Ahmet Cemil'e anlattı:

“Bu kâğıdı anladınız ya... Nedim'in kâğıtlarından biri... Onları hâlâ saklıyordum. Fakat artık birini feda etmek gerekti. İyi yapıyorum, değil mi efendim? Kocamın hastanede ölmesine izin veremezdim, değil mi?” -Yüzünü örten peçenin altında ağlıyordu.- “Onunla bir zamanlar bu kâğıtlar için kavga etmiştik. Şimdi, bakınız, yine onun için feda ediyorum. Ah! Bilseniz, onu hiç affedemeyeceğim zannediyordum, fakat doktorların kesin ümit kestiklerini anladıktan sonra...”

Artık tamamlayamadı, yaşlar tamamıyla boşanmıştı. Ahmet Cemil yüreği ezilerek ayrıldı, kendi kendine: “İkbal sağ olaydı demek o da affedecekti. Ah! Duygularla ilgili şeylerde erkekler kadınların ne kadar uzağında!” diyordu.

Babîali Caddesi'ni çıkıyordu. Bu cadde... Buradan nasıl geçmek arzusundaydı, şimdi nasıl yenik çıkıyordu! Yoluna bir Vehbi Bey'in çıkması bütün hayatının gidişini değiştirmişti. Matbaanın önüne geliyordu, elinde olmaksızın başını çevirdi, dar kapısından koridoru gördü, durmayarak geçti. Birdenbire kalbi müthiş bir çarpıntıyla çarptı, karşıdan Vehbi Bey geliyordu.

O olaydan sonra onu hiç görmemişti, birden bu adam hakkında duyduğu nefret ve düşmanlık köpürdü, ikisi de yaklaştıkça diğerine yenilmek istemeyerek gözlerini indirmiyorlar, biri alaycı gülümsemesiyle, öteki kin ateşinden tutuşmuş bakışıyla bakıyorlardı.

Ahmet Cemil o alay gülümsemesini gördü, bundan dayanılamayacak bir eziyet hissetti, buna karşılık vermek için karşı konulmaz bir arzu duydu. Bu alaycı gülümsemeye yenilmemek, evet, her şeye yenilmek ama buna yenilmemek... O zaman yolunu değiştirerek geçmek gerekirken o alevli gözleriyle doğrudan doğruya Vehbi Bey'in önüne yürüdü. Onun birden o alaycı gülümsemesi uçtu, yan tarafa bir adım

atmak istedi. Fakat artık zaman kalmamıştı. Tam karşı karşıya gelmiş bulundular. Ahmet Cemil, onun şimdi sararan yüzüne “Bana mı gülüyordunuz?” sorusunu fırlattı. Sonra cevabını beklemezsizin, ona bir kelime söylemek zamanını bırakmaksızın çevrildi; kolunu açabilmek ne kadar mümkünse o kadar açtı, yok olmuş hayatının bütün ümitsizlik kuvvetiyle dolu olan bu el, şimşek gibi gürültü ile çakan bir tokatla Vehbi Bey’in yüzüne indi.

Bu tokat... Ahmet Cemil’in bütün mahvolan emelleri, sonuçsuz kalmış bir meslek hayalinin acısı, ailesinin mahvolmuş mutluluğu, İkbâl’in ölüm faciası, kırılmış aşkının feryadı; hepsi bu hayatın olanca acıları, o tokadın içindeydi. Bununla nice yutulmuş hakaretleri, bir akşam bu iğrenç yaratığın ağzından dökülen pislikleri, özellikle o tekmeyle Ahmet Cemil geri vermiş oluyordu. Onu ta kalbinin kan döken yarısından kopmuş bir kuvvetle vurmuştu; öyle ki Vehbi Bey’i dükkânlarının kapısının önünde hava alan kitapçılar, yolcular düşecek zannettiler. Düşmedi, fakat sallandı; bir saniye kadar durdu; sonra gülümseyen, etraflarını almak üzere yaklaşan halktan kaçarak matbaasına ilerledi.

Ahmet Cemil sanki halkı oraya biriktiren bu olayda etken değilmişçesine tam sakinlikle ilerliyordu. Ali Şekip’in dükkânına girdi.

Şimdi kalbinde büsbütün bir hafiflik duyuyordu. Sanki bu tokatla bütün elem yüklerini silkip atmış gibiydi. Hatta arkadaşının dükkânına girerken gülümsüyordu.

Orada Ahmet Şevki Efendi’yi ortalarına alarak Ali Şekip, Sait ve Saip gülerек dinliyorlardı. Onu görünce hep bir ağızdan “İşte!” dediler. O hayretle baktı. “Ne var?” dedi, hepsi tekrar başlaması için Ahmet Şevki Efendi’ye baktılar.

O hikâyesini tekrar etti:

“Ne olacak, şimdi senin herif ile Hüseyin Baha Efendi kapıştı.”

Ahmet Şevki Efendi Vehbi Bey'in kararı üzerine Hüseyin Baha Efendi'ye vereceği maaşı bu ay kesmek istediğini, imtiyaz sahibinin belki ömründe ilk defa olmak üzere öfkelenerek dün matbaada aralarında bir tartışma çıktığını, en küçük ayrıntılarıyla ikisinin de taklitlerini yaparak, Hüseyin Baha Efendi'nin gözlük düşüşlerini sayarak anlatıyordu. En sonunda dava açımı, mümkün olursa haciz, gazetenin kapanması...

Ahmet Şevki Efendi sonuç kötü bir hal alırsa kendisinin de zarar göreceğini düşünmek istemeyerek seviniyor, neşeyle gülüyordu.

En sonunda Ahmet Cemil de düşüncesini söyledi. O da ev ile matbaa meselesinden dolayı dava açılmasına Ali Şekip'i vekil edeceğini anlattı; daha sonra:

“Ha, haberiniz yok!” dedi, “Vehbi Bey şu dakikada sol yanağından acı çekiyor olmalıdır.”

Ahmet Cemil gülüyor, artık sanki eğlenerek anlatıyordu. Bir aralık dükkânın camlarından Hüseyin Nazmi'nin geçtiğini gördü, birden bu geçici sevinç sanki damarlarında dondu, yaralı aşkı kalbinde feryat etti: Ah! Lamia! Sahi Lamia'yı da kaybediyor mu? Hayatında dünkü gece bir kötü rüya değil miydi? O zaman gerçeğin bütün acısı tekrar uyandı; bu kabir ziyaretinin sakinlik hediyesi, o tokadın güven ve tesellisi birden silindi; artık burada, gülmemek için sebepleri olmayan arkadaşların arasında duramadı; şimdi evine, o hüznün sığınağına koşmak için çıktı.

7

Odasında büsbütün yalnız kalmak, yalnızlığından emin olmak için kapısını sürmeledikten sonra, bütün buradaki duygularına aşına olan şeylere; arkadaş resimlerine, kitaplara, duvarlara kendisini görmekten haz alarak gülümser hakıyor gibi duran okulda yapılmış levhalara baktı; “Bugün sizin tesellinizin kollarına başka bir ıstırap ile geliyorum, bana her zamandan çok gülünüz!” demek isteyen, merhamet arayan üzgün gözlerle baktı. Bu odacık, bu mini mini hayatının sığınağı, onun, yalnız onun idi. Burada ne utanılacak yabancılar, ne sıkılacak arkadaşlar vardı; burada yalnız kendisinin hayatından başka bir şey yoktu. Bu duvarlar, şu minderle yatak; bu bütün ufak tefek, senelerden beri onun kalp çarpıntısıyla çarpmış, onun hayatının nefesiyle teneffüs etmiş, onun varlığıyla mayalanmıştı. Burada kendisini olduğu gibi gösterebilir; burada hiç utanmayarak kendini tutmaya lüzum görmeyerek kalbinin olanca yaralarını şu sessiz fakat şefkatli gizli dostların önlerine serebilirdi. Evet; burada dünden beri bastıra bastıra kendisini hasta eden ıstırap feryadını salıvermek mümkündü ve salıverdi.

Bu önce boğuk, kısık bir inilti gibi başladı. Yataklığın sütununu tuttu; başını, ateşler içinde yanan başını bu soğuk demire dayadı, gözlerini kapadı.

Şimdi bütün matemler hep birden uyanmıştı; bunlar birbirine karışıyor; babasını, İkbâl’i, Lamia’yı, zihninin içinde bir şimşek yinelenmesiyle birbirini takip eden manzaralar gibi sonsuz bir zincir şeklinde görüyordu.

Babasının vefatından sonra geçen beş senelik -ancak beş senelik zaman içinde- hayatın ne şiddetli tokatlarına uğramış-

tı! Daha hayatın henüz başında iken bundan sonra kırılmış arzularla, sönmüş hayallerle, unutulmaz matemlerle gelecek hayatının önüne çıkacak, “İşte ben seni bu omuzları çöktüren yüklerle yaşayacağım!” diyecekti. Ah! Bundan sonra yaşayacağı seneler... Kim bilir! Yirmi sene, belki kırk sene... Artık kuvveti kalmamıştı, o nasipsiz, ümitsiz senelerin kuru geçişi içinde soluk bir hayatı sürüklemek, onun için ne büyük bir işkenceydi!

“Nasıl yaşayacağım?” diyordu; o zaman yine babasının, İktal’in, Lamia’nın yüzleri birer birer, bazen üzgün ve yaslı bir eda ile yavaş yavaş; bazen ondan kaçarak ve uçarak zihninin içinden geçiyordu.

Şimdi ağlıyordu; sakın ve yavaş yaşlarla, güçsüzlüğün ve ümitsizliğin yorgun bezginliğiyle akan sıcak ve iri damlalarla ağlıyordu. Niçin bu kadar hayal esiri olmuştu!

Biraz hayatın maddiyatını düşünmüş, bu toprak parçasının üstünde bir hayal bulutu parçasına sarılarak uçmak için çalışmamış olsaydı, bugün bu kadar yenik olmayacaktı.

En küçük sebepleri en büyük hayallere yeterli saymış, kendisine sahte esaslar üzerine kurulmuş bir hayat vücuda getirmişti. İşte şimdi gerçeğin acımasız rüzgârları üzerinden geçtikçe o hayalleri hep birer birer düşürmüştü, onu şuracıkta en küçük bir yaşamak arzusundan yoksunluk içinde bırakmıştı.

O zaman eserini düşündü. Ah! Bu eseri! Fakat şimdi ona ne lüzum var? O artık ölmüş bir çocuğun matem beşiğinden başka bir şey miydi?

Masasına gitti, o defteri bir zamanlar eline aldıkça göğsünü zekâ gururu ile şişiren o defteri bugün bir mezar yadigarı gibi soğuk bir hisle aldı, aramaksızın hemen bir yerinden açarak baktı, okumadı, okumak için bir heves duymadı; şimdi ondan bir soğukluk sızarak vücudunu üşütüyordu.

Ah bu eser! Bir zamanlar bunun için neler kurmuş, ondan neler beklemişti!

Şimdi o kadar çocuk olduğundan utanıyordu. Bu, kendisine ne kazandırabilirdi? Merak ederek bir göz atacakların ilgisiz bir gülümsemesinden, kötü bulmaya hazırlanmış beş on arkadaşın ağzında yalan tebriklerden başka bu eserden ne ümit olunabilirdi? O buna hayatının en güzel parçasını feda etmiş, gençliğin en kıymetli sıcaklık ve ruhunu bırakmıştı. Bunu, esassız bir hayalin yanlış görülmesiyle hastalıklı gözlerine başka türlü görünen basın dünyasına attıktan sonra ne olacaktı? Bunun neşe sarhoşluğu ne kadar sürecekti? Bir hafta, belki on beş gün, daha sonra ebedi bir unutulma... Yalnız on beş günlük bir sarhoşluk lezzeti için ne aşağılamalara hedef olacak, ne kıskançlıklara rastlayacaktı! Gözlerinin içi size söyledikleri şeyin tam tersiyle gülen birtakım adamların “Bu ne yüce şiir!” deyişlerinden nasıl üşüyecekti!

Hâlbuki o, çaresiz zavallı hastalıklı bir beyin... Şimdi Raci’yi haklı buluyordu, evet o hastalıklı bir beyinden başka bir şey değildi. Bu eserden neler beklemiş, onunla nasıl ümitlerin gerçekleşmesin sağlayacak zannetmişti!

Fakat şimdi mademki artık Lamia elinden kaçıyor, mademki onu kendisine bırakmıyorlar ve bütün o aşk rüyası bir yalandan başka bir şey değilmiş, o halde buna ne lüzum var?

Bu eserden nefret ediyor, kırık hayatının intikamını ondan almak istiyordu; kapadı, bu küçük defteri avucunun içinde sıkıyordu.

Ah! Artık hayallerinden büsbütün ayrılmak, onlardan bir iz bile bırakmamaya ihtiyacı vardı. Kendisini öldüren bunlar değil miydi? Sonra onlar da birer birer ölmüşlerdi; şimdi yalnız bu eser, bu hasta beyinin son izi kalmıştı. Onu da öldürmek, ötekiler gibi bunu da varlık sahnesinden kaldırmak istiyordu.

Kemiklerini kırarak birbirine geçirmek istediği bir düşman eli gibi bu defteri avucunun içinde sıkıyor, sıktıkça gariplik bir lezzet alıyordu. Birden aklına bir şey geldi, sobasına koştu. Bu, kıştan beri içine yırtılarak atılan küçük kâğıtlar-

la dolmuştu. Bir kibrit çakarak bunları tutuşturdu, kâğıtlar küçük bir çıtırtı ile harekete geldi, üzerlerinden bir kırmızı rüzgâr uçu. Şimdi bunlardan tüterek yayılan duman Ahmet Cemil'in gözlerini dolduruyordu. Tamamıyla yanması için bekledi; şu elindeki defteri yavaş yavaş, onun azap ile kıvranışından zevk ala ala yakmak için bu birikmiş kâğıt parçalarından eserine bir ateş zemini hazırlamak istiyordu.

Artık duman azalıyor, ateş kâğıtların arasından kayarak, geçtiği yerde külden esmer kümecikler bırakarak aşağıda, köşelerde daha yakacak şeyler arıyordu. O zaman Ahmet Cemil iki eliyle defteri ortasından ayırdı, önce bir yaprak kopardı, bunu soktu, kâğıt bir süre kızgın küllerin üzerinde tereddüt ediyor gibi durdu, sonra yer yer sarardı, birdenbire duyulmuş bir acı ile kıvrandı. Daha sonra o sarı kıvrıntılardan bir ateş dalgası geçti, kâğıdın her tarafından birer küçük alev çıktı. Ahmet Cemil acı bir gülüş ile bakıyor, şimdi esmer bir kül tabakası şeklinde duran bu kâğıdın üzerinde bir beyazlıkla resmedilen yazılara bakıyordu. Bir iki satırını okudu, "Ah yalan şeyler! Ah sahte şiirler!" diyordu. Bir yaprak daha kopardı, kopmamakta ısrar eden diğer bir yaprağı kıvrarak, bükerek attı; o sanki ıstırabından kıvranarak kolları büküle büküle yandıkça Ahmet Cemil, şiirinin şu intiharının seyrinden bir cehennem zevki duyuyordu. Kâğıtlar böyle yaprak yaprak birbirini izledi, en sonunda son yaprağı attı; bu son yaprağın üzerinde de alevden bir rüzgâr esti, bir an içinde kıpkırmızı oldu: sonra çıtırdayarak, son bir can çekişme feryadıyla dilim dilim yarılarak söndü. Şimdi esmer, buruşuk bir ölünün harap olmuş yüzü gibi serilmişti. O zaman Ahmet Cemil bunun üzerinde bir beyazlıkla fark edilen yazıları derin derin süzdü, onları okumak istedi, gözleri ta en sonunda bir yabancı yazının belirsiz şekline rastladı: "Tebrik ederim..."

Ah! Yalan!

"Tebrik ederim!" Bu sözün yankısını kuruntusu kulaklarının içinde bir zehirli yılanın ısılgı gibi soğuk bir ürperme akıtarak geçiyordu. Ah! Bu yalan! Hayatının en büyük yalanı!

Onu yaktığına, artık emellerinin zincirine onunla şu sobanın içinde hâlâ çıtırdayan bu küllerle bir son verdiğine, kesin bir son ile tamiri mümkün olmayan bir son ile bütün hayatının yalanlarını boğup öldürdüğüne tam bir kanaat duydu. Sobanın kapağını kapadı.

Artık hayatında işte yalnız bir gerçek kalmıştı. Amaçsız, hayalsiz, çıplak, sefil bir gerçek... Beş sene önce hayata uzun kumral saçlarıyla, ümit ışıltısıyla, ışıklı gözleriyle giren Ahmet Cemil'in yerinde şimdi yanakları çökmüş, dudakları hayatının matem acısıyla kasılmış yıkık bir beden...

Bu vücudu ne yapacak? Onu kaldırıp atmak için ne büyük arzusu vardı fakat onu kullanım hakkı başka birisine aitti.

Ne yapmak gerekeceğine artık karar vermişti. Hüseyin Nazmi gidiyor, öyle mi? O da gidecek... Fakat o ümitlerinin arkasından koşmak için giderken bu ümitlerinin yok oluştundan kaçacak; arkadaşı ile çocukluktan beri başlayan zıtlık zincirini tamamlayacak.

O zaman birden aklına bir gün arkadaşıyla Taksim Bahçesi'nde ellerine ilk aldıkları şiir dergisinden okudukları parça geldi. "Mezarlığım başka bir hayat kavgasının kayboluş kuvvetleriyle dolu, fakat henüz ölülerimin zinciri sona ulaşmış olmadı."

Bu zincirin tamamıyla sona ulaşmış olması için yalnız kendisi mi kalmıştı? İşte o da gidiyor, o da, o da o hayatın kaybolmuş kuvvetlerine katılacak.

O zaman yüzüne son bir ümitsizlik azminin kuvvet rengi geldi. Çekmecesini açtı, kâğıtlarının arasında araştırdı, okuldan mezuniyet diplomasını buldu, açarak okudu, bununla valiliklerden birine gidecekti; karşısında, masasının üstünde harita kendisine bakıyor; sanki kuvvet vermek isteyen bir bakışla gülümsüyordu. Kendi kendisine:

"Bir yerlere gitmek... O kadar uzağa ki, fikrim şu geçen hayat kavgama yetişemesin!" diyordu.

Gözleri bir aralık arkadaşının gidebileceği yerleri dolaştı, sonra indi, kendisine sakın bir hayat hazırlayacak yerlere baktı, “Öyle bir yer ki önünde ardında, solunda sağında çöl; kuru, çıplak, uzun bir çöl olsun...” diyordu. O zaman masasının önüne oturdu, gözlerini bu haritanın çöl deryalarına dikilerek, orada hayalinde uyanan dünyanın görüntüsüne dalarak düşündü.

Burada hareket etmeyerek, saatlerin geçtiğini fark etmeyerek kendinden tam bir soyutlanış içinde duruyordu; uzaktan bir hayalin ezgisi gibi belirsiz bir nağmeyi işitmek düşüncesiyle titredi.

Bir Arap dilenci vardı ki, haftada bir gün öğleyin ile ikindi arasında Süleymaniye’nin bu تنها sokağında Ahmet Cemil’in sözünü anlayamadığı acı bir şiir ile geçerci. O evde bulunduğu zaman başka bir dünyanın başka bir tarzda yaratılmış bir mahlûkuna özgü, yabancılığında hoş bir vahşilik, sarhoş edici bir gariplik hissedilen bu sestten, bütün kalbinde hissedip de ne olduğunu irdeleme imkânından kaçan duygular ona eşlik eden bir ahenk ile uyanır; hayatının tutulmayan şiirlerine açık bir tercüman gibi gelen bu nağmenin güzel etkisini kaçırmamak için sahibini görmek istemeyerek dinlerdi.

Bugün şu haritada çölün görüntüsü, oranın rahat yaşam düşüncesi, onun görüş manzarasının hayali içinde, bu sesin etkisi olağanüstü bir şey oldu.

O ses yaklaşıyordu. Önce uzaktan hafif ve derinden bir şikâyet iniltisiyle başlamıştı. Daha sonra, yavaş yavaş, yer yer birer acı hıçkırığı ile boğularak, bazen yaralı bir kırılma gibi yorgun bir hamle ile yükselmek isterken birden bir bezginlikle bir düşüş döngüsü içinde düşerek, bir süre sanki kanatlarıyla topraklarda sürüklenerek sürüklenerek çırpındıktan sonra, ümitsiz ve özlem dolu bir bakışla yükselen gökyüzüne gözlerini dikerek, göğsünü parçalayan son bir feryat ile başını kaldırdıktan sonra son nefesi bir feryat gargarası içinde sönüp gidiyordu.

Bir süre bir ölüm sessizliği, Ahmet Cemil'in şu küçük hayat çevresini bir mezarın soğuk havası kaplar gibi oldu, hiçbir şey işitilmiyordu.

Bir dakikalık sessizlik içinde şimdi bakışında hayatı için düşündüğü o çıplak sahne canlandı, bu bir dakika içinde başka dünya hayatını gördü. Bakışın uzayabilme imkânı kadar uzun, lekesiz, saf ve parlak güneşli ufuk altında bir nur deryası içinde kaynıyor zannedilen çöl, beyaz ve parlak bir kum yüzeyi ki, ışık dolu gökyüzünün altında sanki sonsuz uzaklıklara kaçan o ufka yetişmek için koşarak ta ileride, fark olunmaz, görülmez bir birleşim noktasında yetişiyor; ikisi bu tertemiz gökyüzü ile o saf çöl denizi ta orada, sanki koştuktan, birbirini kovalamaktan yorgun düşerek yorgun bir kavuşma öpücüğüyle dudaklarını uzatıyor; ta yukarıda da bulutsuz bir güneş bütün parıltı görkemiyle beyaz bir gelin feneri gibi şu yorgun kavuşmanın üzerine mutluluk gölgelerini döküyor.

Ah! O gökyüzü, o çöl, o güneş... İşte Ahmet Cemil'in bütün nasipsiz hayatının tek huzur beşiği...

Daha sonra bu çölün vahşi çıplaklığıyla içinde kaybolmuş birer sefer kafilesi şeklinde öbek öbek hurma ağaçları, muz fidanları görülüyor; çıplak vücutlarıyla kumluğun ortasında bu ıssız ve rahat hayata teselli gönderen bir selam ile yeşil başlarını kaldırırken uzaktan develer, o kum deryalarının evladı, yorgun ve aksak yürüyüşleriyle süzülen bir bulut şeklinde ilerliyor, ötede aniden kumların göğsünden fışkırırvermiş bir beyaz rüzgâr dalgası şeklinde bütün beyaz görünen atlarının üstünde beyaz pelerinleri uçuşarak geçen bir süvari topluluğu...

O zaman; bu hayat âlemi, Ahmet Cemil'in karşısında canlanarak yaşamaya başlayınca o ses tekrar işitildi; bu defa yeni bir hayat ile taze bir kuvvetle orada, hemen evin kapısında tekrar uyandı.

Şimdi bu seste bir vahşi eda, bir öfkelenme inleyişi, bir acılık taşkınlığı vardı; bu öyle bir sesteki ki içinde bir kalp parçalanıyor, yırtılıyor, dokuları sökülerek kan saçılıyor gibiydi.

Tiz bir feryat ile başladı; birdenbire ateş almış havai bir fişek şeklinde çıktı, yükseldi, sonra bir süre müthiş bir yükseklikte, artık kendisini tutamayarak, yükselen hamlesinin son kuvvetini sarf ederek titredi; inecek mi, çıkacak mı, sönecek mi bilinmiyordu; bir saniye kaldı; sonra birdenbire patladı, bir müthiş gümbürtü ile dağıldı, o zaman, nağmelerin düşüşü başladı; sanki o havai fişekten kırık dökük, zaman zaman parlayan sönen kandiller döküldü; bunlar süzüle süzüle, birer birer, öle öle düşüyor, gidiyordu; en sonunda bu nağme yıkıntıları üzerine göğsü yarılan bir bulut parçasından hafif yağmurlar boşanmaya başladı. Ahmet Cemil şaşırmış, duruyordu.

Bugün bu garip şiirden duyduğu şey hiçbir etkiyle kıyaslanamazdı. Şu anlaşılamayan, tutulamayan dil ile o ses sanki Ahmet Cemil'in babasının matemine, İkbâl'in mezarına, Lamia'nın yok olmuş hayaline, şu sobanın içinde hâlâ bir hayat kırıntısıyla çıtırdayan eserinin küllerine ayrı ayrı ağladıktan sonra bu hasta şair kalbin bütün arzuları, acıları, anlaşılmayan ve ifade edilemeyen dertleri için anlamlı bir dil olmuştu.

Bir süre bu kendinden geçmeye benzeyen duygular içinde kaldı, şimdi o ses artık büsbütün uzaklaşmış, hemen kaybolmuştu; artık kulaklarına bu çıplak sahranın uzak ufkunda giden deve sürüsü içinden geliyor gibiydi.

Ayağa kalktı; kendi kendisine "Evet, oraya gideceğim, o sade hayat içinde, ölmüş arzularının sessiz mezarını orada kuracağım!" diyordu.

Odanın kapısını açtı, ah! Bu oda... Bu hayat arkadaşı odacık... Buradan sonsuza kadar ayrılmak gerekiyordu.

Göğsü ufak bir üzüntü ahıyla şişiyordu, bu oda, bu ev; bunlardan ayrılmak gerekiyor, öyle mi? Merdivenden inerken orada, taşlıkta İkbâl'in tabutunu, ebedi bir sefer için, azimete hazır görüyor gibi oldu. İşte şimdi o da sonsuz bir yolculuğa azmetmişti. Biraz durdu, bir veda bakışıyla bu evi

selamlıyor gibi aşığıya-yukarıya baktı, burası nice tatlı, acı hatıraların mezarıydı; tatlı ve acı, fakat onların hepsi kalbinin kıymetli ve saygı değeri servet hazinesiydi.

Burada bu evin bütün hayatını hatırladı: O daha küçük bir çocuktı; buraya nasıl bir telaş ile taşındıklarını, babasının o günkü çocuksu sevincini, başlığını kilim döşeme için kura kabı yaptığını hep birer birer hatırladı. Ah, o zaman ve ondan sonra babası ölünceye kadar nasıl mutluydular! Fakat daha sonra?

Ahmet Cemil artık hatırlamak istemedi; bu hatıralar kalbini şu eve kuvvetli bağlarla yeniden bağlamaya başlıyor, kararının kesinliğine zayıflık veriyordu. Zihnine hücum eden o hatıraları silkinerek def etmek istedi, annesinin yanına girdi.

* * *

İkbal'i kaybettikten sonra annesiyle Ahmet Cemil'in arasındaki ilişki her zamandan daha çok duygulanmaya eğilimli bir incelik kazanmıştı. Bu iki yaralı kalp birbirine yakınlaşmak için daha büyük bir ihtiyaç duyuyordu; sanki her zaman beraber bulunmakla bir diğerini kaybetmek korkusunu gizlemek isterler gibiydi. Bu anne, kızını kaybettikten sonra oğlunu da elinden kaçırmak tehlikesine karşı her zamandan çok titreyerek onun hep etrafında dolaşıyor, geceleri kötü bir rüya ile uyanarak odasının kapısına kadar gelip dinliyordu.

Ahmet Cemil bugün yanına girince annesini o zamandan beri alışılmış hali olan düşünceli vaziyette buldu; Sabiha Hanım ellerini dizlerinden dolayarak kilitlemiş, her gün geçtikçe gözlerinden damla damla boşanıyor zannedilen hayat ısıltısı, örtülü bakışını belirsiz bir noktaya dikmiş duruyordu. Oğlunu görünce gözlerini çevirdi, onu bir gülümseme ile karşılamak istedi. Fakat bugün Ahmet Cemil artık annesinin karşısında susarak düşünmek için gelmiyordu; bugün söylemek, annesine son kararını vermek için geliyordu. Ta yanına kadar gitti; senelerden beri -ta şu kadar bir çocuk iken bile

ağırbaşlılığına aykırı gördüğü zamanlardan beri- aralarında gerçekleşmeyen bir şeyi yaptı. İnsanlar ne kadar büyürlerse büyüsünler, ne kadar yaşlanırsa yaşlansınlar, yine bazı dakikalar vardır ki, annelerine sokularak çocuk olmak isterler. Annesinin yanına oturdu. Kollarıyla onun zayıf kuru vücudunu sardı, gözlerini gözlerine dikti; bir süre öyle, şimdi ikisinin de dudaklarında ne açılmaya ne kaybolmaya cesaret edemeyen acı bir tebessüm dalgasıyla bakiştılar; sonra Ahmet Cemil:

“Anne!” dedi; bu seslenişi sıcak bir avutmayla kalbini yıkayarak tekrar etti: “Anne, izin verir misin? Senin dizine yatayım! Hani ya bir zamanlar beni dizine yatırır da saçlarımı okşardın... İşte yine öyle yatayım, beni yine öyle, sanki sekiz on yaşında bir çocuk gibi okşa! Ah! Bilsen, anneciğim, bugün okşanmak, sevilme için ne kadar ihtiyacım var! Özellikle çocuk olmaya, o mutlu zamana biraz dönmeye nasıl muhtacım! Bugün dizinin, senin zavallı zayıf dizinin üstünde ağır çeken bu başın, bilsen o çocuk başından ne kadar farkı var! Bu çocukla o çocuk arasında kırılmış, parçalanmış bir hayat duruyor. Ah! Ben hayatın, o vücudu harap eden demir mengenenin arasında nasıl ezildim! İşte bugün sana hasta, yaralı, tedaviye muhtaç olarak dönüyorum. Ağlıyor musun anne? Oh! Ağla, ağla, biraz o yaşlar yüzüme, saçlarıma dökülsün, onların temiz ve kutsal damlaları altında şifa bulmak isterim, yalnız bugün değil, daima, ölünceye kadar... Değil mi, anneciğim? Sen beni bunlarla iyi edeceksin, bunlarla bana kuvvet vereceksin, değil mi? Fakat burada değil, burada matemlerimiz var, babam var, kardeşim var, ondan sonra benim kendi ruhsuz cesedim var. Üç tane korkutucu mezar ki, yaşayabilmek için bunlardan uzak olmak istiyorum. Seninle uzaklara gidelim, o kadar uzaklara ki, kendimizi orada tanıyamayalım, kendimize başka bir dünyada, başka bir hayatta, başka mahlûklar bakışıyla bakabilelim! Değil mi, anneciğim, benimle beraber oraya kadar geleceksin, beni şu kutsal, şu saygıya değer gözyaşlarıyla iyi edeceksin, değil mi?

Ahmet Cemil Sirkeci'den annesiyle Seher'i sandala bindirdikten sonra iskelede eşyadan bir şey kalıp kalmadığını anlamak üzere son bir kontrol bakışıyla etrafına baktı. Sandala ayağını atmak üzereydi, kolundan birisi tuttu: Hüseyin Nazmi...

Eski arkadaşını küçük bir hayret haykırışıyla selamladı:

“Sen de mi gidiyorsun?”

Onun da yanında bir büyük yol çantası vardı:

“Evet, bugün Messagerie ile...”

“Ben de Lloyd ile gidiyorum...”

Bu iki dost aralarında o günden beri yavaş yavaş ortaya çıkan bir soğuklukla şimdi birbirlerine karşı hislerine bir serbestlik veremiyorlardı. Hüseyin Nazmi dedi ki:

“İki gün önce atama karamameleri arasında, atandığın yeri gördüğüm zaman hayret ettim.”

Hüseyin Nazmi cümlesinin sonunu tamamlayamıyor gibi biraz tereddüt etti, sonra arkadaşının elini tutarak:

“Ne kadar uzak yer seçmişsin, Cemil! Üzüldüm...” dedi.

Ahmet Cemil hafifçe elini çekerek cevap verdi:

“Ben de senin yine o günkü atama karamameleri arasında istediğin yerlerin en güzeline atandığını gördüğüm zaman son derece memnun oldum. Tebrik ederim.”

Ahmet Cemil'in ağızında bu tebrik şu iki arkadaşın hayatını oluşturan karşılıklı zincirinin artık son halkası hükmündeydi. Birbirine söyleyecek bir şeyleri kalmamıştı, Hüseyin Nazmi'nin çantasını bir sandalcı kaldırmış, bekliyordu; iki arkadaş tekrar birbirinin elini sıktılar.

* * *

Bir saat sonra Messagerie'nin Sarayburnu'nu dolaşan Fransız vapuru Hüseyin Nazmi'yi, göğsü ümit ile dolu, bir arzu dünyasına doğru götürürken, Kızkulesi açıklarında bir yavaş meyil ile süzülerek yavaş yavaş ilerleyen Lloyd'un Süveyş hattına işleyen ağır gemilerinden biri de Ahmet Cemil'i kalbinde bir mezar ile son arzu türbesine sürüklüyordu. Önce, hareket esnasında o koşuşturma içinde hiçbir şey hissetmedi. Annesi ve Seher'i aşağıda kendilerine ayrılan yere yerleştirdikten sonra yukarıya çıktı; sandallar, merdivenlerden telaş ile inip çıkan halk, çözülen halatlar, koşuşan gemiciler, ara sıra iri sesi ile bu gürültünün içinde herkesi sessizliğe davet ediyor gibi öfkeyle bağırarak düdüğü, daha sonra etrafında limanın kalabalığı, İstanbul ile Galata arasında sıkışan bu deniz parçasını bir hayat arbedesi yeri haline getiren bütün o hareket, bir süre beynini, gözlerini işgal etti; fakat vapur bu kalabalığı yavaş yavaş, sanki şu hayat meclisinden özlemle ayrılarak, uzak bıraktıkça; dakikalar geçerek Ahmet Cemil'in gözünün önünde bütün hayatının tek duygu kabı olan bu şehri, ufkun lacivert zeminine resmedilmiş bir güzellik tablosu şeklinde bırakmaya başlayınca, kalbinde birden acı bir ayrılık hissi duydu; bir his ki, hemen o anda bütün kararlılığını sarstı; tekrar geri dönmek, kim bilir hayatının belki sonuna kadar ayrılmak üzere olduğu bu yere tekrar ayaklarını basmak için şiddetli bir arzu uyandırdı.

Uzaklaştıkça karşısında Cihangir Tepesi'nden denize doğru inen bayır küçük renkli taş parçalarından üzerine bir tablo işlenmiş uzun, yüksek bir duvar şeklinde yükseliyor; öteden parça parça kaçarak saklanıyor gibi görünen Beyoğlu sırtıyla

Galata yokuşlarının üzerinden kalkmış meraklı bir baş gibi yangın kulesi iri gözleriyle bakıyor, öte tarafta İstanbul tepelerinin üzerinde camilerin birer gümüş başlıkla örtülü büyük başları yükseliyor, minarelerin gökyüzüne uçmak isteyen birer beyaz ok şeklinde uzanan ince boyları yer yer akşamın esmer havası içinde sanki titriyor; beride güneşin son ışıklarıyla tutuşmuş camlarıyla kırmızılıklara boyanan İhsaniye, Üsküdar, daha yüksekte yeşil tepelerin üzerine eteklerini sererek Marmara'ya bakan Çamlıca, biraz daha ileride topraklardan ayrılarak kendisini denize salıvermek istiyormuş zannedilen Fenerbahçe, Moda; sonunda vapur hareket ettikçe vaziyetlerini değiştiren -yerlerinden oynuyorlarmış, bazen birbirine sokularak, bazen birbirinden kaçışarak dalgaların içinde yüzüyorlarmış hissi veren-Adalar... Şimdi vapur biraz daha serbest ilerliyor, artık bu manzaralar öncekinden çabuk uzaklaşıyor, ufkun sislerine boğuluyordu.

Ahmet Cemil orada, kalbinde derin bir ümitsizlik ile kendisinden kaçıyor zannedilen bu tabloya gözlerini dikerek, bakıyordu. Sabit, ısrarlı bir veda ile gözlerini o tabloda ayırmıyordu. Vapur uzaklaşıyordu; en sonunda o gözünün önünde duran tablo üzerine bir tül geçirilmiş gibi donuk kaldı, daha sonra büsbütün bulandı; o zaman üzerine güneşin gösterişsiz bir rengi dökülmüş bulutlardan başka bir şey görmedi.

Başını çevirdi; işte güneş orada, ta Marmara'nın denizlere dökülen ufuklarında, parçalanmış bir dağ enkazı şeklinde yığılmış bulutların arkasında iniyordu.

Güneş görünmüyordu. Yalnız o bulut yığıntısının yırtılış sesinde bir yangın; devasa, heybetli bir yangın görünüyordu, önce o yarık etrafında bulutlar kırmızı bir tufana boyanmış duruyor, biraz yüksekte siyah bir küme o yangının üzerinde gittikçe koyulaşan esmer bir kubbe kuruyor; kenarlardan pembe, kırmızı, kızıl, sarı püsküller sarkıyor; bir tarafından erimiş bir yakut deresi ince kıvrıntılı bir hat ile yol açarak akıyordu. Birden manzara değişti, sanki bu yangın birden

dönerek ortasında kırmızı bir tabak açıldı, etrafından sağına soluna, altına üstüne deste deste sarı nurdan oluşan oklar fışkırdı. Bir saniye sonra yine değişti, bulutlar bu yakut kümeleriyle dolu tabak üzerine parça parça dökülmeye başladı, en sonunda büsbütün örttü; artık hiçbir şey görünmüyordu, orada siyah bulutlardan bir dağ yükseldi. Aniden güneşin son bir ışık hamlesi fışkırdı, ta o dağın tepesinde tutuşmuş bir orman gibi parladı. Şimdi Ahmet Cemil'in gözleri bulanıyordu. Bütün denizi, gökyüzünü bu bulantı içinde karıştırdı, artık görmeyerek bakıyordu. Biraz sonra ayaklarının altında gizli bir hışıltı ile gecelerin sırlarını taşımaya hazırlanan suların üzerine geniş, uzun bir gölge düştü.

O zaman Ahmet Cemil vapurun kenarına, tahta kanepenin üzerine oturdu; dirseğini dayadı, başını avucunun içine koydu; akşamın serin bir rüzgârıyla saçları uçuşarak gözlerinin önünde hazırlanan geceyi seyre başladı.

Burada saatlerce böyle, yemek için aşağı inmek istemeyerek, güvertenin şu تنها halinde burada düşünmek için kalmayı tercih ederek, oturdu; fakat düşüncemedi. Yalnız burada gecenin soğuk ümitsizliğini soluyarak bütün hayatının zahmetlerini dinlendirmek, bu karanlığı zehirleyerek iyileştiren bayıltıcı bir çare gibi içmek, kana kana ciğerlerini onunla doldurmak istiyordu.

Bu siyah bir geceydi... Öyle bir gece ki sanki gökler bütün kandillerini söndürerek denizlere bilinmezlik meclisinin gizli şeylerini dökmek için hazırlanmış gibiydi. Yalnız ileride direklerle bacanın birer gece serserisi şeklinde yürüyen gölgelerine karanlıklar içinde rehberlik eden vapurun kırmızı feneri, bu siyahlıklar arasında açılmış uzak bir kırmızı göz gibi parlıyordu. Bu siyahlıklar...

Ahmet Cemil işte şu saçlarının arasında üşüterek geçen rüzgârın, kanatlarını çırpıp çırpıp bu siyahlıkları göklerden denizlere döktüğünü hissediyor, onların düşüşünün hışırtısını işitiyordu: "Sanki bir siyah inci yağmuru..." diyordu.

Birden, bu siyah gecenin karşısında aklına bir başka gecenin hatırası geldi.

Ta hülya hayatının başlangıcında, ta ümitlerinin parladığı zamanda Tepebaşı Bahçesi'nde Haliç'e bakarak seyrettiği mavi gece ile o elmas yağmurunu hatırladı.

Gözlerinin önünde o mavi gece ile bu siyah gece karşılaştı: Mavi ve siyah...

Ah! Çaresiz, solmuş hayat! Mavi bir gece ile siyah bir gece arasında geçen kaybolmuş ömür... Bir elmas yağmuru altında belirerek şimdi bir siyah inci yağmurunun altında gömülen o yıpranmış arzu çiçekleri...

İşte, işte, görüyor, gözlerinin önünden yağan bu siyahlıklar, denize döküldükçe son bir ezgisiyle boğulan bu karanlıklar, işte bunlar o rüya hayatının üzerine çekilen bir yas kefeni değil miydi?

O zaman denize baktı: Siyah bir deniz... Karanlığın içinde Ahmet Cemil vapurun kenarında esmer bir köpükle kaynaşarak firar eden o siyahlıkları görüyor, altında korkunç, korkutan, yokluk düşüncesi veren siyahlıktan başka bir şey görmüyordu.

Ah! Bu denizin gizli karanlıkları... Bir karar hamlesi, yalnız bir küçük hareket, oraya gidebilirdi. Oraya gitmek, bu siyahlığın içine, bir daha çıkılamaz, dönülemez derinliklerine gitmek...

Dalgalar uzun, kalın birer siyah yılan gibi kıvrana kıvrana, yuvarlana yuvarlana açılıyor; belirsiz bir dil ile karanlıkların sonsuz uzaklıklarına doğru serilerek onu davet ediyordu. Bunların siyah kucağına atılmak, yarın doğacak olan o güneşin yaşam yoksulluklarıyla alay eden ışığından kaçmak, sonsuza kadar bu hiçlik siyahlığıyla yokluk meclisinin huzuru içinde yuvarlanıp gitmek...

O zaman kendisini bu dalgaların arasında süzülüp hoş bir yokluk sarhoşluğuyla coşarak, sınırları uyuşarak, denizin o

dipsiz uçurumlarına doğru iniyor hayal etti. İniyor, bitmeyen bir düşüş ile karanlıkları tabaka tabaka yararak, şu siyah dalgaları kütle kütle sırtına alarak, yavaş yavaş, düzenli bir ahenkle yokluğa sessiz bir teslimiyetle iniyordu. Evet, bir karar hamlesi, yalnız bir küçük hareket, nasipsiz geçen hayatıyla şu faydasız vücut arasında bu denizin bütün siyah tabakalarını bir set zinciri gibi bırakarak ta şu karanlık okyanusun sonu bulunamayan derinliklerine kadar inecekti. Birdenbire silkindi...

Ta yanı başında bir ses:

“Cemil, niçin karanlıkta yalnız oturuyorsun?” diyordu.

O zaman titreyerek ayağa kalktı:

“Geliyordum, anne!” dedi ve bu ümitsiz hayat, yavaş yavaş, bu siyah geceden, şu yokluğun cazibeli renginden ayrılarak, annesini takip etti.

